

Eu, Robotul

Isaac Asimov

(Titlu original: I, ROBOT – 1950)

Cuprins:

1. Robbie
2. Fuga în cerc
3. Raționament
4. Întâi să prindem iepurele
5. Mincinosul
6. S-a pierdut un robot
7. Evadarea
8. Evidența
9. Conflict evitabil

CELE TREI LEGI FUNDAMENTALE ALE ROBOȚILOR

1. Robotul n-are voie să pricinuiască vreun rău omului sau să îngăduie, prin neintervenție, să i se întâmple ceva unei ființe umane.
2. Robotul trebuie să asculte poruncile omului, dar numai atunci când ele nu contrazic legea 1.
3. Robotul trebuie să-și apere existența, dar numai atunci când grija de sine nu contrazice legea 1 sau legea 2.

Manualul de robotică

Ediția 56 — anul 2058

INTRODUCERE

M-am mai uitat o dată peste însemnări fără să fiu deloc mulțumit. Petrecusem trei zile întregi la "Roboții americani", cât despre rezultat, tot așa de bine aș fi putut sta acasă, consultând Enciclopedia "Telluria".

Susan Calvin s-a născut în 1982, ceea ce înseamnă că acum are 75 de ani. Dar asta știe toată lumea. Societatea "Roboții americani" are cam tot 75 de ani pentru că Lawrence Robertson căpătase aprobarea să înființeze ceea ce avea să devină cu vremea cea mai ciudată industrie din istoria omenirii în chiar anul nașterii d-nei dr. Calvin. Dar și asta o știe toată lumea.

La douăzeci de ani, Susan Calvin a luat parte la seminarul de psiho-matematică la care dr. Alfred Lanning de la "Roboții americani" a prezentat primul robot mobil prevăzut cu voce. Era un robot neperfecționat, mare și

mut, care mirosea a ulei și care era destinat lucrărilor de exploatare a minelor de pe Mercur. Dar știa să vorbească și să deslușească ceea ce i se spunea.

La acel seminar, Susan nu luase cuvântul și nici nu participase la discuțiile ce urmau după aceea o bună bucată de vreme. Era o fată tânără, cu o înfățișare simplă, cam incoloră, rece și rezervată, care se apăra de ostilitatea lumii înconjurătoare printr-o imobilitate a feței, împietrită ca o mască, și printr-o hipertrofie a intelectului. Dar, în timp ce asculta și observa, fu cuprinsă de un mare entuziasm.

Își termină studiile la Universitatea Columbia, în anul 2003, apoi începu să-și pregătească doctoratul în cibernetică.

Tot ceea ce se făcuse pe la mijlocul secolului al douăzecilea în domeniul mașinilor de calcul fusese dat uitării de când Robertson venise cu descoperirea căilor cerebrale pozitronice. În locul kilometrilor de rele și al celulelor fotoelectrice de odinioară, se folosea acum o sferă spongioasă de platiniridium de mărimea creierului omenesc.

Susan Calvin învățase să calculeze parametrii necesari pentru stabilirea variabilelor posibile din interiorul unui creier pozitronic; știa — pe hârtie — să construiască creiere al căror răspuns la anumiți stimuli putea fi prevăzut cu precizie.

În 2008 își luă doctoratul și se angajă ca specialist în psihologia roboților la "Roboții americani", devenind primul mare practician al noii științe. Președinte al societății era tot Lawrence Robertson, iar Alfred Lanning conducea sectorul experimental.

Timp de cincizeci de ani, Susan Calvin observase îndeaproape progresele realizate în acest domeniu, progrese la care contribuise în mare parte.

Acum, în sfârșit, hotărâse să se retragă. Nu putea fi vorba de o retragere totală, căci nu i-ar fi îngăduit firea să rămână departe de activitatea științifică; dar pe ușa laboratorului ei apăruse un alt nume.

Acestea erau faptele pe care le aflasem. Mai aveam o listă lungă cu titlurile lucrărilor semnate de ea și cu toate inovațiile și descoperirile pe care le făcuse; cunoșteam, de asemenea, an cu an și treaptă cu treaptă, evoluția carierei ei. Pe scurt, îi cunoșteam în amănunt viața profesională.

Cu toate astea nu eram mulțumit.

Trebuia să scriu o serie de articole la "Presa Interplanetară" și ceea ce știam nu era suficient. Mai voiam ceva. I-am cerut o nouă întrevvedere și i-am spus:

— Dr. Calvin, în mintea oamenilor, dumneavoastră și "Roboții americani" sunteți două noțiuni care coincid. Retragera dumneavoastră marchează încheierea unei etape și...

— Dumneata ai vrea să discutăm din punct de vedere uman? mă întrebă, fără să zâmbească.

Cred, de altfel, că nu zâmbește niciodată. Avea privirea înghețată, chiar când nu era supărată. Simțeam cum mă străpung ochii ei și-mi dădeam seama că putea citi în mine ca într-o carte, că oricine în fața ei devenea transparent.

— Întocmai — am răspuns.

— Un punct de vedere uman în legătură cu roboții? E o contradicție.

— Nu, doamnă doctor. E vorba de punctul dumneavoastră de vedere.
— Și eu am fost de atâtea ori acuzată că aș fi un robot!... Nu ți-a spus nimeni până acum că n-aș fi om?

Îmi spusese multă lume, dar n-avea nici un rost să-i mărturisesc.

Se ridică în picioare. Nu era prea înaltă și părea fragilă. Am însoțit-o până la fereastră și am privit amândoi afară.

Birourile și atelierele "Roboților americani" alcătuiau un mic orașel. De la fereastră, întreaga suprafață pe care clădirile fuseseră înălțate după un plan riguros, apărea ca o fotografie luată din avion.

— La început, când am venit aici — spuse Susan Calvin — lucram într-o odăiță a unei clădiri care se afla acolo unde acum e cuptorul. Îmi arătă locul cu degetul. A fost dăruit înainte de a te fi născut dumneata. Eram patru în încăperea aceea, fiecare era stăpân pe câte o jumătate de masă. Fabrica se compunea dintr-o singură clădire și scotea doar trei roboți pe săptămână. Și acum, privește!

— Au trecut cincizeci de ani!

— Cincizeci de ani nu-s chiar atât de mulți, când privești în urmă; te și miri cum au trecut atât de repede.

Se întoarce la birou și se așează. Părea tristă, deși fața nu-și schimbase expresia.

— Ce vârstă ai? vru să știe.

— Treizeci și doi — i-am răspuns.

— Atunci nici măcar nu știi cum arăta lumea când nu existau roboți. A fost o vreme când omul trebuia să înfrunte singur universul, fără să aibă nici un prieten, nici un aliat. Acum are alături niște făpturi în stare să-l ajute; niște făpturi mai puternice decât el, mai credincioase, mai folositoare și care i se dăruiesc cu totul. Omul nu mai este singur. Te-ai gândit vreodată la asta?

— Nu, niciodată. Pot să vă citez?

— Poți, poți. Vezi, pentru dumneata un robot e un robot. Sârmărie și metal, electricitate și pozitroni, minte și fier. Făcut de mâna omului și, la nevoie, distrus tot de mâna omului! Dar dumneata n-ai lucrat cu ei, nu-i cunoști. Sunt mai de nădejde decât noi, oamenii.

Voiam s-o fac să vorbească:

— Ne-ar face plăcere să ne povestești mai pe larg, să ne expuneți punctul dumneavoastră de vedere asupra roboților. Știți, "Presa Interplanetară" e răspândită în întreg sistemul solar. Avem aproximativ 3 miliarde de cititori și cred că pe toți îi interesează ceea ce ați putea să ne spuneți dumneavoastră în legătură cu roboții.

Nu mai era nevoie s-o îndemn. De altfel, părea că nici nu m-a auzit. Vorbea ca pentru sine:

— Toată lumea ar fi trebuit să-și dea seama de asta de la început. Încă înainte de a veni eu se cumpărau roboți, dar numai pentru treburi pământene. Bineînțeles că pe vremea aceea nici nu vorbeau. Apoi s-au perfecționat, au început să semene din ce în ce mai bine cu oamenii, s-au umanizat și atunci s-a dezlănțuit opoziția. Sindicatele s-au opus ca roboții să fie folosiți acolo unde munceau oamenii, temându-se ca aceștia să nu devină o concurență a forței de muncă umană; diverse secte religioase erau împotriva roboților din superstiție sau alte motive mistice. Ce prostie și câtă

vreme pierdută în zadar! Și totuși, așa s-au petrecut lucrurile.

Pe banda magnetofonului meu de buzunar se înregistra fiecare cuvânt. Cu puțină îndemânare și pricepere poți ajunge să înregistrezi fără a scoate aparatul din buzunar.

— De pildă, Robbie — continuă Susan Calvin. Eu n-am apucat să-l văd. În anul când am intrat la "Roboții americani" era stricat și demodat. Dar am întâlnit fetița la muzeu...

Se opri, iar eu n-am rostit nici un cuvânt. Privirea i se încețoșă, iar gândul porni să călătorească cu ani în urmă. Avea de parcurs o distanță mare în timp.

— Am aflat povestea asta mai târziu. Ori de câte ori eram acuzați de blasfemie și de a fi "creatori de draci" mă gândeam la ea. Robbie era un robot destul de primitiv, care nu vorbea. Fusesse construit și vândut în 1966, deci înainte de epoca de fabricare a roboților cu indice de specializare foarte ridicat; îl cumpăraseră ca îngrijitoare de copii.

— Ca ce?

— Ca îngrijitoare de copii.

1

ROBBIE

— Nouăzeci și opt, nouăzeci și nouă, o sută.

Gloria își luă mâna ei mică și plinuță de pe ochi și rămase locului, încrețindu-și nasul și clipind din cauza soarelui. Apoi, încercând să privească în toate direcțiile, făcu cu multă atenție câțiva pași, depărtându-se de copacul de care se sprijinise. Își întinse gâtul spre dreapta, pentru ca să exploreze desigur unui tufiș, se apropie apoi de el ca să-i cerceteze mai amănunțit ascunzișurile. Domnea o liniște deplină, întreruptă doar de bâzâitul insectelor și, din când în când, de ciripitul unei păsărele care cuteza să iasă din umbră și să înfrunte dogoarea soarelui de amiază.

Gloria gândea supărată: "Pot să pun rămășag că a intrat în casă, deși i-am spus de o mie de ori că nu-i cinstit să facă asta."

Cu buzele strânse și cu fruntea încruntată, se îndreptă spre casa cu două etaje de peste drum.

Auzi în urma ei, dar vai, prea târziu, un foșnet, și apoi zgomotul apăsător și regulat pe care-l făceau picioarele metalice ale lui Robbie. Se întoarse și-l văzu pe tovarășul ei cum ieșea victorios din ascunzătoare și se îndrepta în goană spre copac.

Gloria țipă înfuriată:

— Stai puțin, Robbie! Nu-i cinstit așa! A fost vorba să nu fugi până nu te găsesc.

Nici pomeneală ca piciorușele ei să se poată lua la întrecere cu pașii de uriaș pe care-i făcea Robbie. Dar, la o aruncătură de băț de copac, Robbie schimbă viteza și începu să meargă încet, încet, de parcă se târa, iar Gloria, adunându-și toate puterile, trecu gâfâind pe lângă el, ajunse la copac și atinse trunchiul înaintea lui.

Bucuroasă, îl privi peste umăr pe credinciosul Robbie și cu cea mai nesăbuită lipsă de recunoștință, drept mulțumire că se lăsase înfrânt, își bătu joc de el că nu știe să fugă.

— Robbie nu știe să fugă — tipă ea cu vocea ei pițigăiată de fetiță care abia a împlinit opt ani. L-am întrecut, l-am întrecut — cânta Gloria.

Bineînțeles că Robbie nu răspunse cu cuvinte. Dar începu să fugă în jurul ei, sărind cu sprinteneală în lături, de câte ori se apropia prea mult și era în pericol de a fi prins, până când Gloria se pomeni alergând după el, cu brațele dolofane larg desfăcute, ca să-l apuce. În zadar.

— Robbie — se rugă ea, râzând în hohote ce-i tăiau respirația — stai locului!

Deodată Robbie se întoarse, o ridică în sus și o învârti, o învârti, până ce pământul, care până nu demult se afla la picioarele fetei, dispăru și-i luă locul un hău albastru către care se întindeau flămânde crengile copacilor. Se trezi apoi în iarbă, sprijinită de piciorul lui Robbie și ținând strâns în mână un deget de metal.

După o clipă îi reveni respirația. Își trecu mâna prin păr, imitând cu stângăcie unul din gesturile mamei, fără să izbutească să-și aranjeze părul ciufulit, și-și cercetă poalele rochiței să vadă dacă nu cumva s-a rupt. Apoi începu să lovească cu palmele pieptul lui Robbie:

— Răule! Am să te bat!

Robbie se ghemui și-și acoperi fața cu mâinile, iar Gloriei i se făcu milă de el:

— Nu-ți fie frică, n-am să te bat, Robbie. Dar să știi că tot rândul meu este să mă ascund, pentru că picioarele tale sunt mai lungi și pentru că ai promis că nu fugi până nu te găsesc.

Robbie dădu din cap — un paralelipiped mic cu colțurile și marginile rotunjite, prins printr-un con subțire și flexibil de un alt paralelipiped mult mai mare, care servea drept piept — și, supus, se întoarse cu fața spre copac. O membrană subțire, metalică, se lăsă peste ochii lui strălucitori, iar dinăuntru trupului lui veni un sunet regulat și deslușit ca bătaia ceasornicului.

— Să nu te prind că tragi cu ochiul sau că sari vreun număr — îl amenință Gloria și se grăbi să-și găsească un ascunziș.

Se scurseră câteva secunde riguros măsurate de tic-tacul din interiorul lui Robbie. La a suta bătaie ridică pleoapele, iar privirea lui aprinsă cercetă cuprinsul. Se opri asupra unei bucățele de stambă colorată ce ieșea de după o piatră. Făcu câțiva pași să se convingă că acolo era pitită Gloria.

Având grijă să rămână între Gloria și copac, înaintă cu prudență spre ascunzătoare. Când se apropie într-atâta, încât nici chiar Gloria nu putea pretinde că nu a fost descoperită, întinse o mână către ea, iar cu cealaltă se lovi peste picior și scoase un zăngănit sonor. Bosumflată, Gloria ieși la iveală.

— Te-ai uitat! exclamă ea, dovedindu-se încă o dată total nedreaptă. Și pe urmă, m-am săturat să mă joc de-a v-ați ascunselea. Vreau să mă iei în spate.

Dar Robbie, jignit de această acuzație nedreaptă, se așază pe jos și mișcă de câteva ori capul de la stânga spre dreapta. Pe dată, Gloria schimbă tonul și deveni rugătoare:

— Hai, Robbie, am spus în glumă că te-ai uitat. Hai, ia-mă în spate!

Robbie însă nu se lăsa înduplecat cu una, cu două. Continuă cu încăpățănare să-și țină privirea ațintită spre cer și să clatine din cap.

— Hai, Robbie, te rog, te rog mult de tot ia-mă în spate!

Își aruncă brațele ei trandafirii în jurul gâtului și-l strânse tare, tare. Apoi, schimbându-și tactica, se dădu în lături:

— Bine, dacă nu vrei să mă iei în spate am să încep să plâng — și fețișoara i se schimonosi gata de plâns.

Nici un argument nu înmuie inima tare ca piatra a lui Robbie, care clătină din cap pentru a treia oară. Gloria își jucă atunci ultima carte:

— Bine, dacă nu vrei — rosti ea pătimașă — să știi că nu-ți mai spun nici o poveste. În viața mea!

În fața acestei amenințări, Robbie cedă pe dată și necondiționat și dădu repede din cap — de sus în jos — până când metalul din jurul gâtului începu să scârțâie. Cu multă grijă, ridică fetița și o așeză călare pe umerii săi largi și teșiți.

Lacrimile ce stăteau gata să izbucnească din ochisorii ei dispărură ca prin farmec și Gloria începu să chiuie de bucurie. Pielea metalică a lui Robbie, menținută la temperatura constantă de 70° F, datorită unor bobine de inducție de mare rezistență, era netedă și plăcută la pipăit, iar gălăgia pe care o făceau piciorușele ei, lovind ca într-o tobă pieptul lui masiv, era de-a dreptul încântătoare.

— Să zicem că ești un avion de coastă, Robbie, un avion de coastă, mare, argintiu. Întinde brațele. Hai, Robbie, trebuie să ții brațele întinse dacă vrei să fii avion.

Robbie o ascultă. Brațele lui se prefăcură în aripi dirijate de curenți, iar el deveni avion de coastă. Gloria răsuci capul robotului și se plecă puțin spre dreapta. Robbie ameriză brusc. Gloria înzestră vehiculul cu un motor care făcea "brrr", apoi cu arme care făceau "pu-u-u" și "șș-șș-șș". Pirații se năpustiră asupra vasului de pe care se trăgea cu tunurile; dușmanii cădeau sub ploaia de ghiulele.

— Mai repede, fraților — comandă Gloria — rămânem fără muniții!

Ochi plină de curaj, în vreme ce Robbie — devenit vas de mare viteză — parcurgea depărtările în pas accelerat. Traversă în goană câmpul și când ajunse de partea cealaltă, la un loc cu iarba necosită, se opri atât de brusc, încât călărețul, cu obrazii vâpăi, scoase un răcnet și se prăbuși pe covorul moale și verde.

Gloria gâfâia și exclamă fericită, de-abia putând articula cuvintele:

— Vai ce frumos ne-am jucat!

Robbie așteaptă până ce își reveni, apoi o trase ușor de o buclă.

— Vrei ceva de la mine? Întrebă Gloria, prefăcându-se neconvingător că nu înțelege ce voia Robbie.

Acesta însă nu se lăsa păcălit și trase de buclă puțin mai tare.

— A, știi ce vrei. Să-ți spun o poveste!

Robbie dădu grăbit din cap.

— Pe care să ți-o spun?

Robbie desenă cu degetul prin aer un semicerc.

Fetița protestă:

— Tot asta? Ți-am povestit "Cenușăreasa" de o mie de ori. Tot nu te-ai

săturat de ea? E o poveste pentru copiii mici de tot.

Degetul de metal desenă încă un semicerc.

— Bine, bine...

Gloria își revizui iute în minte povestea (și cele câteva adaosuri personale), apoi începu:

— Ești gata? A fost odată ca niciodată o fetiță foarte frumoasă pe care o chema Ella. Și fetița asta avea o mamă vitregă foarte, foarte rea și două surori vitrege foarte urâte și foarte rele. Și...

Gloria tocmai ajunsese la punctul culminant al poveștii (suna miezul nopții și totul redevenea sărăcăcios, așa cum fusese mai înainte), iar ochii lui Robbie scânteiau de atenție, când fu întreruptă:

— Gloria!

Se auzi vocea subțire a unei femei care îi strigase numele de repetate ori și care avea în glas o notă de enervare, semn că îngrijorarea luase locul supărării.

— Mă strigă mama — spuse Gloria, fără prea mare entuziasm. Ia-mă în spate și să mergem spre casă, Robbie.

Robbie porni cu ea în cârcă fără zăbavă; ceva în sinea lui îi spunea că e bine s-o asculte pe Mrs. Weston fără să stai pe gânduri. În timpul zilei, tatăl Gloriei era rareori pe acasă, în afară de duminică — astăzi bunăoară — și părea un om bun și înțelegător. În schimb, mama Gloriei producea asupra lui Robbie o stare de neliniște, din care cauză acesta se ferea să dea prea des ochii cu ea.

Mrs. Weston îi zări de cum se ridicară din iarbă și intră să-i aștepte în casă.

— Te-am strigat până am răgușit — îi spuse Gloriei cu severitate. Unde ai fost?

— Am fost cu Robbie — bâigui Gloria. Îi povesteam "Cenușăreasa" și nu mi-am dat seama că s-a făcut ora de masă.

— Foarte rău că nici Robbie nu și-a dat seama. Apoi ca și când asta îi amintise de prezența robotului, se întoarse către el:

— Poți pleca, Robbie. Gloria nu mai are acum nevoie de tine. Și adăugă, fără milă:

— Să nu vii până nu te chem eu.

Robbie mai zăbovi o clipă, căci Gloria îi sări în ajutor.

— Stai puțin, mamă, trebuie să-i dai voie să mai stea puțin. N-am terminat "Cenușăreasa". I-am promis să-i povestesc "Cenușăreasa" și n-am terminat.

— Gloria!

— Ai să vezi, mamă, are să fie așa de cuminte, că nici n-ai să știi că-i aici. Poate să stea pe scaun într-un colț fără să spună nici un cuvânt, adică fără să se miște. Nu-i așa, Robbie?

Interpelat, Robbie dădu o dată afirmativ din cap.

— Gloria, dacă nu încetezi în clipa asta, nu-l vei mai vedea pe Robbie o săptămână întreagă.

Ochii fetei se umplură de lacrimi:

— Bine! Dar "Cenușăreasa" e povestea lui preferată și n-am terminat-o. Și îi place atât de mult!

Robotul plecă foarte amărât, iar Gloria își înăbuși un suspin adânc.

George Weston se simțea bine. De altfel, duminica după masă se simțea întotdeauna bine. Un prânz bun, o canapea moale pe care să te poți întinde, ziarul "Times" alături, picioarele în papuci, îmbrăcat numai cu pantaloni de pijama — cum să nu te simți bine?

Iată pentru ce nu se arată prea bucuros când intră în odaie soția lui. O iubea foarte mult, după zece ani de însurătoare era încă îndrăgostit de ea și se înțelege că ori de câte ori o vedea era foarte fericit — totuși după-amiezile de duminică erau sfinte pentru el și noțiunea de a se simți bine implica neapărat două-trei ore de singurătate. De aceea, nu-și dezlipi ochii de pe reportajul asupra expediției spre Marte a lui Lefebre și Yoshida (care-și fixaseră ca punct de pornire Baza Lunară și aveau toate șansele ca de data asta să reușească) și se prefăcu că n-o vede.

Mrs. Weston așteaptă două minute plină de răbdare; în următoarele două minute își pierdu răbdarea și, în sfârșit, se hotărî să rupă tăcerea.

— George.

— Hm?

— George, cu tine vorbesc! Vrei, te rog, să lași cinci minute jurnalul și să te uiți la mine?

Ziarul căzu foșnind pe podea, iar Weston întoarse o față plictisită către soția sa:

— Ce s-a întâmplat, dragă?

— Știi tu prea bine ce. E vorba de Gloria și de mașinăria aceea nesuferită.

— Care mașinărie nesuferită?

— Nu te face că nu înțelegi. Mă refer la robotul căruia Gloria îi zice Robbie. N-o lasă singură nici o clipă.

— De ce s-o lase singură? Nu de asta l-am luat. Și nu-s de acord că-i mașinărie nesuferită. Este cel mai bun robot care se găsește în comerț și m-a costat o groază de bani. Totuși, nu mă plâng, merită, și pot spune, fără exagerare, că este mai capabil decât jumătate din oamenii cu care lucrez eu la birou.

Făcu o mișcare să-și reia ziarul, dar nevastă-sa i-o luă înainte și-l ridică ea.

— George, acum stai de vorbă cu mine. Eu nu vreau ca fata mea să fie supravegheată de o mașină. Mașina, oricât ar fi de capabilă, n-are suflet și nimeni nu poate ști ce gândește. Un copil nu poate fi lăsat în grija unui obiect de metal.

Weston se încruntă.

— Când ai ajuns la concluzia asta? Robbie e cu Gloria de doi ani și până acum nu-ți făceai nici un fel de probleme.

— La început era altceva. Era o noutate, mă scutea de o grijă și... era la modă. Acum însă lucrurile nu mai stau la fel. Vecinii...

— Ce amestec au vecinii? Ascultă, draga mea. Într-un robot poți avea mult mai multă încredere decât într-o guvernantă. Robbie a fost construit pentru un singur scop: să țină tovărășie unui copil. Întreaga lui "mentalitate" a fost creată în vederea acestui lucru. El nu poate fi decât credincios, bun și

blând, ceea ce nu se poate spune despre nici un om.

— Dar dacă se defectează ceva? Vreun, vreun... Mrs. Weston nu prea știa ce se află în interiorul unui robot. Dacă vreun șurub se lărgește și toată mașinăria începe să funcționeze aiurea, și... și...

Nu izbuti să rostească finalul de altfel previzibil al frazei.

— Prostii — o contrazise Weston, nu însă fără un tremur nervos interior. O presupunere ridicolă. Când l-am cumpărat pe Robbie, am discutat mult cu oameni competenți despre prima lege a roboților. Știi că nu se poate ca un robot să facă vreun rău omului; cu mult înainte de a se strica, atât încât să calce prima lege, robotul nu mai funcționează și e scos din uz. Este o chestiune calculată matematic. În afară de aceasta, de două ori pe an vine un inginer de la "Roboții americani" pentru a-i face o revizie completă. Sunt tot atâtea șanse ca Robbie să se defecteze dintr-o dată, câte șanse sunt ca tu sau eu să înnebunim — chiar mai puțin. Și pe urmă, cum ai putea s-o despartă pe Gloria de el?

Mai încercă o dată, cu timiditate, să recupereze ziarul pe care însă soția sa îl aruncă supărată în odaia de alături.

— Tocmai asta e, George! Copilul nu mai vrea să se joace cu nimeni altcineva. Sunt atâția băieți și fete cu care ar putea să se împrietenească, dar nu vrea. Nici nu se apropie de ei dacă n-o împing eu. Nu în felul ăsta se crește o fată. Vrei să iasă din ea un om normal, care știe să se comporte în societate, nu-i așa?

— Te sperii de umbre, Grace. N-ai decât să-ți închipui că Robbie e un câine. Am văzut sute de copii care-și preferă câinele propriului lor tată.

— Un câine e cu totul altceva, George. *Trebuie* să ne descotorosim de obiectul ăsta. Îl putem revinde firmei de la care l-ai cumpărat. M-am interesat și îl primește.

— Te-ai și interesat?! Uite ce e, Grace, nu vreau să ne certăm. Vom păstra robotul până ce Gloria va fi mai mare, și, te rog, să nu mai discutăm despre acest subiect.

Și cu aceste vorbe, părăsi supărat încăperea.

Două zile mai târziu, Mrs. Weston își întâmpină soțul seara în pragul casei.

— George, am să-ți spun ceva. Știi că tot satul e împotriva noastră?

— De ce? Întrebă Weston, intrând în baie și dând drumul la apă.

Zgomotul apei îl împiedică să audă răspunsul. Mrs. Weston așteaptă. Apoi spuse:

— Din cauza lui Robbie.

Weston ieși din odaie cu prosopul în mână, roșu la față de mânie.

— Ce vrei să spui?!

— Că tot satul vorbește. Am încercat cât am putut să nu-i iau în seamă, dar m-am săturat, nu mai pot și nu mai vreau. Sătenii spun că Robbie e periculos, iar copiii lor nu au voie să se apropie seara de casa noastră.

— Bine, dar noi îi dăm copilul nostru în grijă!

— Tocmai, ei nu văd cu ochi buni treaba asta.

— Să-i ia dracu!

— Crezi că dacă-i trimiți la dracu ai rezolvat problema? Eu sunt obligată să ies în sat să fac cumpărături și mă întâlnesc zilnic cu ei. Iar în oraș e și mai rău. Atitudinea împotriva roboților s-a accentuat în ultima vreme. La

New York a apărut o dispoziție potrivit căreia roboții nu mai au voie să iasă în stradă de la apusul până la răsăritul soarelui.

— Ceea ce însă nu ne poate împiedica să ținem un robot în casă. Grace, îmi dau perfect de bine seama că ai pornit la luptă. Dar îți cunosc prea bine armele și te anunț că lupti zadarnic. Nu sunt de acord cu tine. Îl vom păstra pe Robbie.

Dar era îndrăgostit de nevasta lui și ea știa, ceea ce agrava mult situația. George Weston nu era decât un bărbat — bietul de el — iar nevasta lui nu omitea nici una din metodele de care sexul masculin învățase să se teamă, fie din înțelepciune, fie din slăbiciune.

În săptămâna următoare, de zeci de ori Weston strigă: "Robbie va rămâne și nu-mi schimb hotărârea", dar cu fiecare dată hotărârea lui slăbea.

Veni, în sfârșit, și ziua când Weston se apropie vinovat de fiica lui și-i propuse să meargă împreună în sat, la un spectacol de visivox.

Gloria bătu fericită din palme.

— Poate veni și Robbie cu noi?

— Nu, draga mea — spuse el, tresărind la auzul propriului său glas — roboții n-au voie în sală, dar poți să-i povestești pe urmă ce-ai văzut.

Când rosti ultimele cuvinte se bâlbâi și ocoli privirea fetei.

Visivoxul fusese într-adevăr foarte frumos, iar Gloria se întoarse acasă veselă și plină de entuziasm. Așteptă nerăbdătoare ca tatăl ei să-și bage mașina în garaj.

— Abia aștept să-i povestesc lui Robbie, tată. Ce-o să-i mai placă, mai ales când Francis Fran merge de-a-ndăratelea, încet, încet, și nimerește într-un om-leopard și-o ia la fugă. Râse cu poftă, apoi întrebă: Tată, chiar există oameni-leoparzi pe Lună?

— Cred că nu — spuse Weston absent. E doar o născocire caraghioasă.

Mașina era în garaj și nu exista nici un alt pretext ca să mai întârzie. Resemnat, își luă inima în dinți. Gloria străbătu în goană pajiștea:

— Robbie! Robbie!

Deodată se opri: din pragul casei o privea cu ochii săi castanii, dând din coadă, un câine mare scoțian de toată frumusețea.

— Vai ce câine frumos! exclamă Gloria, urcând scara. Se apropie de el cu multă prudență și-l mângâie: E al meu?

Mama le ieși în întâmpinare.

— Da, e al tău, Gloria — spuse ea. Nu-i așa că-i frumos? Ia uită-te ce blană moale are! E foarte blând și-i sunt foarte dragi fetele.

— Poate să se joace?

— Sigur că da. Știe o mulțime de lucruri. Vrei să vezi?

— Îndată. Vreau să vadă și Robbie. Robbie! Se opri gânditoare, apoi încruntă sprâncenele. Pun rămășag că stă în odaia lui să-mi arate că s-a supărat pe mine că nu l-am luat la visivox. Trebuie să-i explici tu, tăticule. Pe mine n-are să mă creadă, trebuie să-i spui și tu.

Weston își strânse buzele. Se uită spre soția sa, dar nu-i putu prinde privirea.

Gloria coborî în grabă scările și se îndreptă spre subsol, strigând din

mers:

— Robbie, vino să vezi ce mi-au adus mama și tata. Mi-au cumpărat un câine, Robbie.

După un minut se întoarse speriată.

— Mamă, Robbie nu-i în odaia lui. Unde poate fi?

Neștiind ce să-i răspundă, George Weston tuși și-și concentra toată atenția asupra unui nor ce trecea pe cer. Gloria stăruie, cu vocea înecată în lacrimi:

— Mamă, unde-i Robbie?

Mrs. Weston se așeză și-și luă fiica în brațe:

— Gloria, nu fi amărâtă. Cred că Robbie a plecat.

— A plecat? Unde? Mamă, unde a plecat?

— Nimeni nu știe, draga mamei. A plecat. L-am căutat peste tot, dar nu l-am găsit.

— Crezi că n-are să se mai întoarcă niciodată?

Ochii ei erau plini de durere.

— Poate o să-l găsim. O să-l mai căutăm. Între timp, joacă-te frumos cu câinele, la privește-l! Abia așteaptă să te joci cu el. Îl cheamă Fulger și știe o mulțime ...

Dar ochii fetei erau plini de lacrimi.

— Nu-mi trebuie câinele ăsta urâcios. Îl vreau pe Robbie. Căutați-l pe Robbie.

Amărăciunea ei era prea adâncă pentru a putea fi exprimată prin vorbe și Gloria izbucni într-un hohot de plâns.

Mrs. Weston se uită la soțul ei, cerându-i cu privirea ajutor; el însă se muta de pe un picior pe altul, fără să-și ia ochii de la cer, așa încât trebui singură să încerce s-o consoleze pe Gloria.

— De ce plângi, draga mamei? Robbie nu era decât o mașinărie, o mașinărie veche și urâtă. N-avea viață.

— Ba nu era o mașinărie ! urlă Gloria, ca o mică fiară sălbatică, uitând atât regulile gramaticale, cât și pe cele ale buneicuviențe. Era o persoană ca tine și ca mine, și era cel mai bun prieten al meu. Vreau să vină înapoi. Vai, mamă! Vreau să vină înapoi!

Mama, neștiind ce să mai spună, se retrase, lăsând-o pe Gloria pradă disperării.

— Las-o în pace să plângă — îi spuse soțului ei. Supărările copiilor nu durează mult. Peste câteva zile o să uitate că Robotul ăsta nesuferit a existat vreodată.

Dar timpul dovedi că Mrs. Weston fusese prea optimistă. Se înțelege că Gloria încetă să plângă, dar încetă totodată să suradă și, pe măsură ce treceau zilele, ea devenea tot mai tăcută și mai tristă. Fetița era din ce în ce mai nefericită, iar Mrs. Weston ar fi cedat cu siguranță, numai că îi venea foarte greu să se dea bătută.

Dar într-o seară dădu buzna în salon, cu fața răvășită, se așeză pe un scaun, își încrucișă mâinile. Soțul ei își lungi gâtul și o privi peste jurnalul pe care-l citea:

— Ce-i cu tine, Grace?

— Ce să fie, George? Nu mai știu cum s-o scot la capăt cu copilul ăsta. Azi a trebuit să trimit câinele înapoi. Gloria mi-a declarat că nu suportă nici

măcar să-l vadă. Simt că mă aduce în pragul nebuniei.

Weston lăasă ziarul și spuse cu o licărire de speranță în privire:

— N-ar fi ... n-ar fi oare mai bine să-l aducem pe Robbie înapoi? M-am interesat și se poate. Iau legătura cu...

— Nu — răspunse Mrs. Weston încruntată. Nu vreau să aud de așa ceva. Nu e pedagogic să cedăm. Și nu vreau ca fata mea să fie crescută de un robot, chiar dacă e nevoie de ani ca să-l uite.

Weston reluă lectura ziarului, oftând resemnat:

— În condițiile astea, un singur an e de ajuns ca să albesc.

— De mare ajutor îmi ești, n-am ce spune — îi răspunse înghețată soția. Gloria are nevoie de o schimbare de decor. E firesc ca aici să nu-l poată uita pe Robbie. Fiecare copac, fiecare piatră îi aduce aminte de el. Ce situație stupidă: un copil care să sufere atât pentru un robot.

— Bine, bine, dar continuă ce ai vrut să spui. Ce schimbare de decor ai plănuț?

— Plecăm la New York și o luăm cu noi.

— În oraș? Pe căldurile astea? Parcă nu știi cum e la New York în august. De-abia se poate respira.

— Totuși, milioane de oameni respiră.

— Pentru că nu au, ca noi, o casă la țară. Dacă n-ar fi obligați să stea în New York, n-ar sta.

— Trebuie, n-avem încotro. M-am hotărât să plecăm cât mai repede. Acolo Gloria o să găsească o mulțime de lucruri care s-o intereseze și destui prieteni care să-i ridice moralul și o să uite de robot.

— Vai, doamne! mormăi soțul răpus. Când mă gândesc la pavajul încins al străzilor...

— N-avem încotro — îi răspunse necruțătoare soția. Gloria a slăbit două kilograme luna asta și pentru mine sănătatea fiicei mele e mai importantă decât comoditatea ta.

— Păcat că nu te-ai gândit la sănătatea fiicei tale înainte de a-i lua robotul — bombăni el încet, ca să nu poată fi auzit.

Cum află de plecarea la oraș, starea Gloriei se îmbunătățește simțitor. Vorbea puțin despre acest eveniment, dar când vorbea era veselă și plină de nerăbdare. Din nou începu să zâmbească și să mănânce cu aproape tot atâta poftă ca înainte.

Mrs. Weston nu mai putea de bucurie și nu pierdea nici o ocazie să dovedească soțului ei — încă neconvins de reușită -că avusese dreptate.

— Să vezi, George, cum mă ajută la bagaje, ca un îngerăș, și-i merge gurița tot timpul; nu se mai gândește la robot. Ți-am spus eu ție că ăsta e remediul: să-i procurăm o altă preocupare asupra căreia să-și concentreze atenția.

Primi un răspuns plin de scepticism:

— Hm, să sperăm că ai dreptate.

Pregătirile luară repede sfârșit. Locuința de la New York era gata să-i primească, iar la țară fusese angajat un om cu nevasta lui ca să aibă grijă de casă. Când sosi ziua plecării, Gloria era din nou aceeași fetiță plină de viață

ca odinioară; nici măcar nu mai pomeni numele lui Robbie.

Se urcară cu toții bine dispuși într-un taxigyro (Weston ar fi preferat să facă drumul cu gyro-ul lui, dar, fiind prea mic, nu-i încăpeau bagajele) și porniră spre aeroport, de unde luară avionul.

— Vino aici, Gloria — o chemă Mrs. Weston — ți-am oprit un loc lângă fereastră ca să vezi mai bine.

Gloria se grăbi să-și ia locul în primire, își turti nasul de sticla groasă a ferestrei și ascultă cu atenție tusea groasă a motorului, care porni smucindu-se puternic. Era prea mică ca să se sperie când avionul, țâșnind parcă dintr-o praștie, lăsă pământul în urmă sau când trupușorul ei își pierdu jumătate din greutate; totuși, nici chiar așa de mică nu era, încât să n-o intereseze ceea ce se petrecea. Privea cu mare atenție, iar când pământul se îndepărtă și începu să semene cu o cuvertură alcătuită din petice, își dezlipi nasul de fereastră și se întoarse către mama ei:

— Când ajungem, mamă? o întrebă, frecându-și nasul înghețat și privind cum abureala lăsată de respirație pe geam se făcea din ce în ce mai mică, dispărând în cele din urmă.

— Cam într-o jumătate de oră, draga mamei — răspunse ea, întrebând-o apoi cu o mică urmă de îngrijorare: Nu-i așa că-ți pare bine că mergem la New York? Ai să vezi ce mult o să-ți placă orașul; acolo sunt clădiri înalte și oameni mulți și atâtea lucruri de văzut! Și o să mergem în fiecare zi la visivox, și la circ, și la strand...

— Da, mamă — zise Gloria, fără prea mult entuziasm. Tocmai atunci avionul ieși deasupra norilor, iar Gloria privi spectacolul înmărmurită. Nu mai avusese niciodată norii la picioarele ei; se obișnuise să-i vadă deasupra capului! Apoi, când cerul deveni complet senin, se întoarse către mama, cu o fețișoară misterioasă, ca și când ar fi voit să-i împărtășească un secret:

— Eu știu de ce mergem la New York, mamă.

— Da? se miră Mrs. Weston. De ce?

— Nu mi-ai spus pentru că ai vrut să-mi faci o surpriză, dar am ghicit. O clipă rămase în admirația perspicacității ei, apoi râse voioasă: Mergem la New York ca să-l găsim pe Robbie, nu-i așa? Îl vom căuta cu detectivii.

George Weston tocmai își potolea setea bând un pahar cu apă. Cuvintele fetiței avură asupra lui un efect din cele mai dezastruoase: se înecă, încercă să-și recapete suflarea, iar apa țâșni din gură ca dintr-o fântână arteziană, apoi începu să tușească zgomotos. Când își reveni, avea fața roșie, hainele ude și era foarte, foarte prost dispus.

Mrs. Weston dădu dovadă de multă stăpânire de sine. Totuși, când Gloria, cu vocea plină de îngrijorare, mai repetă o dată întrebarea, își ieși puțin din fire și răspunse destul de acră:

— Poate. Dar acum fii cuminte și liniștește-te odată, pentru numele lui Dumnezeu.

New York, anul 1998. Pentru orice vizitator, orașul era, mai mult ca oricând, un adevărat paradis. Părinții Gloriei își dădeau seama de asta și încercau să profite cât mai mult.

Din ordinul soției sale, George Weston își luă o lună de zile concediu, ca

să aibă cât mai mult timp "s-o scoată pe Gloria din impas", cum spunea el. În toate împrejurările, Weston se dovedise conștiincios, metodic și foarte serios. Nu se dezminți nici de astă dată. Înainte ca luna să se fi încheiat, făcuse tot ceea ce era omeneste posibil.

O duse pe Gloria în vârful clădirii Roosevelt — care avea o înălțime de jumătate de milă, iar fetița privi uluită șirul de acoperișuri ce se întindeau până departe, spre câmpiile din Long Island și tăpșanurile din New Jersey. Apoi vizitară grădina zoologică, unde înfiorată văzu pentru prima oară în viața ei "un leu adevărat", în carne și oase (o dezamăgi totuși într-o oarecare măsură faptul că îngrijitorul grădinii îi dădea să mănânce bucăți mari de carne, în loc de oameni, așa cum crezuse ea) și ceru autoritar și insistent să vadă balena.

Vizitară apoi muzee de toate felurile, parcurile, ștrandurile, acvariile, într-un cuvânt, tot ceea ce era interesant în oraș.

Făcură o excursie pe Hudson într-un vapor vechi, construit prin 1920 și echipat ca pe timpuri. Și o altă excursie — cu ocazia unei serbări a aviației — în stratosferă, unde cerul era roșu ca focul și de unde văzu cum se ivesc stelele; de departe zări o minge uriașă, învăluită în ceață, care nu era altceva decât Pământul. Într-un submarin cu pereți de sticlă, coborâra până în adâncul apelor de la Long Island Sound, și fetița descoperi o lume plutitoare, colorată verzui, plină de ființe stranie și ciudate ce-i aruncau ocheade prin sticla pereților, depărtându-se apoi cu iuțeală.

Încercând să-i atragă atenția pe un plan mult mai prozaic, Mrs. Weston o purta prin prăvălii la fel de minunate ca lumea basmelor.

O lună încheiată, părinții făcură tot ce se poate închipui ca Gloria să-l uite pe Robbie, fără însă să aibă convingerea că-și atinseseră scopul. Oriunde mergeau, atenția fetiței se îndrepta totdeauna către roboții ce-i ieșeau întâmplător în cale. Oricât ar fi fost de interesant sau de nou ceea ce vedea, privirile ei erau atrase ca de un magnet spre oamenii de metal iviți în câmpul ei vizual. Mrs. Weston nu-și precupeți nici un efort ca s-o ferească pe Gloria de a întâlni roboți.

Cele petrecute la Muzeul de știință și industrie dovediră însă că totul fusese în zadar. Muzeul anunțase un program special pentru copii, alcătuit din fel de fel de curiozități și scamatorii științifice care stârneau uimirea celor mici. Părinții Gloriei trecură acest program pe lista lor sub titlul "de văzut neapărat". În vreme ce priveau cu toată atenția acțiunile pe care le săvârșea un electromagnet puternic, Mrs. Weston își dădu deodată seama că Gloria nu se mai află lângă ei. Intrară în panică, apoi, hotărâți să fie calmi, începură s-o caute cu ajutorul a trei paznici.

Gloria nu pornise aiurea. Era o fetiță care își urmărea scopul cu o perseverență neobișnuită pentru vârsta ei, semănând, de altfel, în această privință cu maică-sa. La etajul al treilea zărise o plăcuță pe care scria cu litere de-o șchioapă: "Spre Robotul vorbitor". Silabisi cuvintele, dar observă că părinții nu aveau de gând s-o ia de acolo. Nu-i rămânea decât să aștepte momentul fericit când părinții nu o vor băga în seamă, să plece de lângă ei și s-o ia singură în direcția arătată de săgeată.

Robotul vorbitor era o descoperire recentă, neperfecționată și încă fără aplicație practică. Avea deocamdată doar o valoare publicitară. La fiecare oră, câte un grup, sub conducerea ghidului, pătrundeau încăperea în care

era robotul și îi punea întrebări în șoaptă. Un inginer care era de față alegea întrebările la care socotea el că robotul va putea răspunde și i le transmitea.

Era destul de plicticos. Desigur, nu era lipsit de importanță să știi că paisprezece la pătrat fac o sută nouăzeci și șase, că temperatura în acel moment era de 72 grade Fahrenheit, iar presiunea aerului de 760 mm pe coloana de mercur, că greutatea specifică a sodiului este 23. Dar pentru asta nu era realmente nevoie de un robot, de un maldăr de peste 7m² de sârme și bobine de inducție.

Foarte puțini vizitatori puneau o a doua întrebare; doar într-un colț, stând cuminte pe o bancă, o fetiță de vreo paisprezece, cincisprezece ani aștepta răspunsul la cea de-a treia întrebare. Se afla singură în încăpere când apărură Gloria.

Aceasta din urmă nici n-o băgă în seamă. În clipele acelea, pentru ea nici o ființă omenească nu prezenta vreun interes. Își păstra atenția întreagă pentru cercetarea aceluia mare aparat cu multe roțițe și butoane. Ezită un moment descumpănită, căci robotul vorbitor nu semăna deloc cu roboții obișnuiți.

Foarte circumspectă și cuprinsă de îndoieli, întrebă cu o voce tremurândă:

— Vă rog, stimate domnule Robot, dumneavoastră sunteți domnul Robot vorbitor?

Nu prea era sigură că alesese bine felul în care ar fi trebuit să i se adreseze, dar i se părea că un robot care vorbește merită foarte multă politețe.

(Fața slăbuță a fetiței de pe banca din colț deveni deodată atentă, apoi fetița deschise caietul de note pe care-l avea la ea și începu să scrie ceva foarte repede și neciteț.)

Un hârâit vesti intrarea în funcțiune a aparatului și o voce metalică rosti egal și fără nici o inflexiune:

"Eu-sunt-robotul-care-vorbește".

Gloria îl privi și mai descumpănită. Vorbea într-adevăr, dar sunetul venea de undeva dinăuntru. Nu avea o *față* cu care să stai de vorbă. Îl mai întrebă:

— Vă rog, stimate domnule Robot, puteți să mă ajutați?

Robotul vorbitor era special făcut ca să răspundă la întrebări, dar până atunci nu i se pusese decât întrebări la care era pregătit să răspundă. De aceea, foarte sigur pe sine, spuse:

— Eu-pot-să-te-ajut.

— Vă mulțumesc, stimate domnule Robot. L-ați văzut cumva pe Robbie?

— Cine-este-Robbie?

— E un robot, stimate domnule Robot. Se ridică în vârful picioarelor: Cam așa de înalt, domnule Robot, ba ceva mai înalt, și e foarte drăguț. Știți, are și cap. Vreau să spun că nu seamănă cu dumneavoastră, stimate domnule Robot, dumneavoastră nu aveți cap.

Robotul vorbitor era nedumerit.

— Un robot?

— Da, stimate domnule Robot. Un robot ca dumneavoastră, domnule Robot, numai că nu vorbește și are înfățișarea unui om.

— Un-robot-ca-mine?

— Da, stimate domnule Robot.

La aceste cuvinte, robotul răspunse cu o pocnitură și scoase apoi un sunet ciudat, fără înțeles. Nu era familiarizat cu generalizarea și ideea că el nu era numai el, ci că făcea parte dintr-o întreagă categorie, depășea puterea lui de înțelegere. Făcu un mare efort să asimileze noțiunea și din această cauză își arse o jumătate de duzină de siguranțe; mici semnale începură să bâzâie indicând defecțiunea.

(Fetița de pe bancă plecă. Își luase destule note pentru lucrarea ei la fizică, în legătură cu "Aspectele practice ale Roboților". Această lucrare a fost prima din numeroasele lucrări pe care Susan Calvin le-a scris despre roboți.)

Gloria aștepta cuminte răspunsul și-și ascundea cu grijă nerăbdarea, când deodată auzi un strigăt în spatele ei: E aici! și recunosc vocea mamei sale.

— Ce cauți aici, copil rău și neascultător! o certă Mrs. Weston; îngrijorarea de mai înainte se transformase în supărare. Îți dai seama ce tare ne-ai speriat, pe mine și pe tata? De ce ai plecat de lângă noi?

Tocmai atunci dădu buzna în încăpere și inginerul specializat în roboți, care-și smulgea părul de pe cap și dorea să afle cine din cei de față stricase aparatul.

— Nu știți să citiți ce scrie acolo? urlă el. Nimeni n-are voie să intre fără ghid.

Supărat, glasul Gloriei domina larma:

— N-am făcut nimic rău. Am vrut numai să văd robotul vorbitor; mă gândeam că poate știe ceva despre Robbie, că amândoi sunt roboți. Apoi, nemaiputând suporta amintirea și lipsa lui Robbie, izbucni într-o ploaie de lacrimi: Mamă! Trebuie să-l găsim pe Robbie! Trebuie!

Mrs. Weston își stăpâni un strigăt și spuse:

— Ah, Doamne Dumnezeule! Hai acasă, George! E mai mult decât pot suporta.

În acea seară, George Weston lipsi câteva ceasuri, iar a doua zi de dimineață se apropie de nevasta lui cu o figură încântată, care dădea de bănuț:

— Mi-a venit o idee, Grace.

— Ce idee? îl întrebă soția, fără prea multă curiozitate.

— În legătură cu Gloria.

— Sper că nu vrei să luăm înapoi robotul?

— Sigur că nu.

— Bine, atunci spune. Te ascult. Cine știe, poate găsești tu vreo soluție; ale mele toate au dat greș. Nimic din ce-am făcut n-a fost de folos.

— Uite la ce m-am gândit eu. Gloria face atâta caz de Robbie pentru că se gândește la el ca și când ar fi un om, nu o mașinărie. De-aia nu-l poate uita. Dacă izbutim s-o convingem că nu e altceva decât o grămadă de foi și fire din oțel și aramă și că sursa vieții lui este electricitatea, simțămintele ei pentru el se vor risipi. Din punct de vedere psihologic acesta este punctul nevralgic — înțelegi ce vreau să spun?

— Și cum vrei s-o convingi?

— Foarte simplu. Unde crezi că am fost ieri seară? Am vorbit cu Robertson de la firma "Roboții americani" și am aranjat cu el să ne arate mâine atelierele. Mergem toți trei și ai să vezi că, înainte de a pleca, Gloria

se va convinge că robotul nu-i o ființă vie.

Ochii lui Mrs. Weston se măriră și în ei apăru o strălucire de admirație.

— George, asta-i o idee minunată!

George Weston nu-și încăpea în piele de mândrie.

— Nu am decât astfel de idei!

Mr. Struthers era un director general foarte capabil, deși cam prea vorbăreț. În timpul vizitei la atelierele unde se fabricau roboții, Gloria și părinții ei beneficiară la fiecare pas de ample explicații. Totuși, Mrs. Weston nu dădea câtuși de puțin semne de plictiseală. Dimpotrivă, îl întrerupse de câteva ori și-l rugă să mai repete explicațiile, cât mai simplu, pe înțelesul fetei. Simțindu-și apreciată calitatea lui de vorbitor, Mr. Struthers își dădu drumul și deveni și mai comunicativ ca de obicei.

În cele din urmă, George Weston nu-și mai putu stăpâni nerăbdarea.

— Iartă-mă, Struthers — spuse, întrerupându-l în mijlocul unei expuneri asupra celulei fotoelectrice — dar aș vrea să știu dacă în fabrica voastră există vreun sector în care se folosește numai munca roboților?

— Poftim? Cum? Ba da, sigur că da. Mr. Struthers zâmbi apoi către Mrs. Weston: Un fel de cerc vicios: roboți care construiesc roboți. Bineînțeles, nu practicăm metoda asta pe scară largă. Nu ne dă voie Uniunea sindicatelor. Dar sub titlul de experiență științifică putem face câțiva roboți folosind numai munca roboților. Știți, ceea ce syndicatele nu înțeleg — și parcă pentru a-și întări argumentația bătu cu ochelarii ce-i ținea într-o mână în palma celeilalte mâini — ceea ce nu înțeleg syndicatele, și vorbesc ca vechi simpatizant al mișcării laburiste, este faptul că folosirea roboților, deși la început va aduce fără doar și poate mărirea numărului celor concediați, va fi în cele din urmă...

— Ai dreptate, Struthers — îl întrerupse pentru a doua oară Weston — dar n-am putea vedea și noi secția despre care ai pomenit? Sunt sigur că merită să o vizităm.

— Sigur, sigur că da. Mr. Struthers își puse ochelarii la loc pe nas și tuși ușor, ca să-și ascundă înfrângerea. Urmați-mă, vă rog.

Deveni relativ tăcut în timp ce-i călăuzi printr-un culoar lung, apoi în jos pe niște scări. Dar de cum intrară în încăperea luminată puternic, care răsună de zarva unei intense activități metalice, stavilele se dădură în lături și din gâtlejul lui Mr. Struthers țâșni din nou, abundent, un puhoi de explicații.

— Am ajuns — anunță el, cu mândrie. Priviți! Numai roboți. Acest sector este supravegheat de cinci oameni care nici măcar nu se află în încăperea aceasta. În cinci ani de când l-am înființat, nu a avut loc nici un singur accident. Roboții folosiți aici sunt dintre cei mai simpli, dar...

În urechea Gloriei, vocea directorului general suna ca un murmur lipsit de semnificație. Fetița se plictisea; vizita i se păruse lungă și neinteresantă, deși văzuse mulți roboți. Dar nici unul nu semăna nici măcar pe departe cu Robbie, fapt pentru care îi privea pe toți cu mult dispreț.

Observă totuși că în încăpere nu se află nici un om. Apoi, ochii ei căzură asupra unei mese rotunde, în jurul căreia lucrau vreo șase-șapte roboți. Și

deodată înmărmuri, cu respirația tăiată de emoție: încăperea era foarte mare, iar masa era în mijloc, din cauza depărtării nu putea fi sigură, dar unul dintre roboți semăna, semăna foarte mult cu... ba nu, chiar era...

— Robbie!

Tipătul ei străbătu distanța, iar unul dintre roboți se împiedică și scăpă unealta ce-o ținea în mână. Înnebunită de bucurie, înainte ca părinții s-o poată reține, Gloria trecu balustrada lăsându-se pe vine, făcând o săritură și ateriză cu bine la nivelul care era cu un metru mai jos, alergă spre Robbie, cu brațele larg deschise și părul fluturând pe umeri.

Cei trei oameni mari, împietriți de groază pe locurile lor, văzură cum macaraua uriașă se apropia amenințătoare, urmându-și oarbă traseul. Fetița era prea fericită pentru ca să-și dea seama de ce se petrece în jur.

O frântură de secundă i-a trebuit lui Weston să-și recapete sângele rece. Dar în asemenea împrejurări o frântură de secundă poate fi fatală. Nu mai aveau cum s-o întoarcă pe Gloria din drum. Weston sări peste balustradă, făcând o încercare neputincioasă de a ajunge până la ea. Prea târziu. Mr. Struthers făcu semne disperate către supraveghetori ca să oprească macaraua; aceștia însă nu erau decât niște oameni și aveau nevoie de timp ca s-o oprească.

Numai Robbie reacționează repede și cu precizie. Porni pe dată spre mica lui stăpână, pășind sigur și iute cu picioarele lui metalice. Apoi toate se petrecură simultan: fără să-și înceteze viteza, Robbie o înhăță pe Gloria și o ridică cu atâta putere încât în pieptul ei nu mai rămase nici un pic de aer. Weston, fără să înțeleagă prea bine ce se petrece, îl văzu, sau mai bine zis îl simți pe Robbie trecând pe lângă el și încremeni pe loc. Macaraua trecu peste locul unde fusese Gloria doar cu jumătate de secundă mai înainte, își continuă încă puțin drumul, apoi cu un scâncet prelung se opinti în loc. Gloria își recăpătă suflul, părinții ei, venindu-și cu greu în fire, nu conteneau s-o îmbrățișeze și s-o sărute; ea n-avea însă ochi decât pentru Robbie. Nu-și dăduse seama de primejdia prin care trecuse, de aceea nu înțelegea decât un singur lucru, că își regăsise prietenul.

Dar, înainte ca emoția să se fi risipit, fața lui Mrs. Weston își schimbă expresia. În minte îi încolți o bănuială. Încă răvășită de spaimă, se întoarse spre colțul ei și-l străfulgeră cu privirea:

— Mi se pare mie că aici a fost mâna ta în joc.

George Weston își tot ștergea fruntea încinsă. Mâna îi tremura și nu izbuti să răspundă decât printr-un zâmbet vag și lipsit de expresie.

Mrs. Weston își continuă ideea:

— Robbie nu a fost făcut pentru muncă tehnică sau de construcție. Aici nu putea fi de nici un folos. Tu l-ai adus înadins ca să-l găsească Gloria. Așa-i?

— Ei, da, așa-i — recunosc Weston. Dar de unde puteam eu să știu că revederea va fi atât de dramatică, Grace? Și trebuie să recunoști și tu că Robbie i-a salvat viața. Așa că acum îl luăm cu noi, nu-i așa? Poți să nu-l primești în casă?

Grace Weston rămase pe gânduri. Se întoarse și-i privi o clipă pe Gloria și pe Robbie. Gloria se agățase cu brațele de gâtul robotului strângându-l atât de tare, încât cu siguranță l-ar fi sufocat dacă acesta n-ar fi fost de fier. Fetița era veselă și nu-i mai tăcea gurița. Brațele de metal cromat ale lui

Robbie (care ar fi fost în stare să transforme un drug de fier într-o foiță) o cuprindeau cu grijă și dragoste, iar în ochii lui se aprinsese o lumină roșie.

— Mă rog — spuse Mrs. Weston, în cele din urmă — n-are decât să rămână la noi până va rugini.

Susan Calvin dădu din umeri:

— Bineînțeles că n-a rămas la ei până a ruginit. Întâmplarea s-a petrecut în 1998. Prin 2002 am inventat robotul vorbitor mobil, după care, cum era și firesc, vechiul tip de robot a părut depășit. Totodată, noua descoperire a provocat mare îngrijorare în rândurile celor care erau împotriva roboților. Majoritatea guvernelor au interzis, între 2003 și 2007, folosirea lor pe Pământ în alte scopuri decât cele științifice...

— Așa încât Gloria a trebuit să renunțe la Robbie.

— Mă tem că da. Totuși, i-a venit mai ușor să se despartă de el la 15 ani decât la 8. Părerea mea este că atitudinea oamenilor a fost atunci prostească și nedreaptă. În 2007, când m-am angajat eu, "Roboții americani" erau în pragul falimentului. La început credeam că în câteva luni voi deveni șomer. Am ieșit destul de ușor din încurcătură, pentru că am avut posibilitatea să ne asigurăm o piață de desfacere pe alte planete.

— Și ai revenit la linia de plutire?

— Nu complet. Am încercat să adaptăm tipurile pe care le aveam la îndemână, cum era, de pildă, noul robot vorbitor. Dar nu era încă perfecționat, avea vreo 4 metri înălțime și era cam greoi și cam stângaci. L-am trimis pe Mercur să ajute la instalarea stațiunilor de exploatare minieră de acolo, acțiune care însă a eșuat.

Am privit-o surprins:

— Cum a eșuat? Concernul minelor de pe Mercur are un capital de multe miliarde de dolari.

— Astăzi. Pentru că între timp a avut loc o a doua expediție care a reușit. Dacă vrei amănunte în legătură cu subiectul acesta, tinere, te sfătuiesc să-l cauți pe Gregory Powell. El și Michael Donovan s-au ocupat de problemele noastre cele mai grele între anii 2010-2030. De Donovan nu mai știu nimic de ani de zile, dar Powell locuiește aici, la New York. Știu că e bunic, deși nu mă pot obișnui cu gândul ăsta. Nu mi-l pot înfățișa decât tânăr. Bineînțeles, pe vremea aceea și eu eram mai tânără.

Voiam cu orice preț s-o fac să vorbească mai departe.

— Dar poate îmi spuneți și dumneavoastră, dr. Calvin, câte ceva; pe Mr. Powell îl voi căuta mai pe urmă (ceea ce de altfel am și făcut).

Susan Calvin își privi îndelung mâinile ei uscate și prelungi care se odihneau pe masa de scris.

— Pot să-ți spun și eu câte ceva — încuviință ea.

— Povestește-mi mai întâi despre expediția pe Mercur — i-am sugerat.

— Mi se pare că a doua expediție pe Mercur a avut loc prin 2015. Era o expediție de explorare, finanțată de "Roboții americani" și de "Mineralele solare", compusă din Gregory Powell, Michael Donovan și un nou tip de robot care se afla în faza de experimentare.

2

FUGA IN CERC

"Păstrează-ți calmul în orice împrejurare" era una din maximele preferate ale lui Gregory Powell; de aceea, când îl văzu pe Mike Donovan coborând în fugă scara, cu părul lui roșu de nădușeală, se încruntă.

— Ce s-a întâmplat? îl întrebă. Ți-ai rupt vreo unghie?

— Lasă spiritele! se răsti Donovan, cu sufletul la gură. Ce dracu ai făcut toată ziua aici în tunel? Apoi respiră o dată adânc și anunță: Speedy nu s-a întors.

O clipă Powell rămase locului, cu ochii holbați; își reveni însă repede și continuă să urce. Nu rosti nici un cuvânt până ce ajunse în capul scării, apoi spuse:

— L-ai trimis după seleniu?

— Da.

— De cât timp?

— De vreo cinci ore.

Tăcură amândoi. Situația era foarte critică. Numai douăsprezece ceasuri trecuseră de când se aflau pe Mercur și iată, viața le era în primejdie. De multă vreme, planeta Mercur era socotită purtătoare de ghinion; dar, chiar într-o lume dominată de puterea ocultă a ghinionului, sfârșitul nu putea veni atât de repede.

Powell spuse:

— S-o luăm de la început; trebuie s-o scoatem noi la capăt.

Intrară în camera în care era aparatul de radio; instalația era destul de învechită; fusese montată cu zece ani în urmă și de atunci nu se mai atinsese nimeni de ea. Dar zece ani, din punct de vedere tehnologic, înseamnă foarte mult. Câtă deosebire, de pildă, între Speedy și tipul de robot folosit în 2005! E drept însă că, în robotică, progresul în răstimpul acela fusese uriaș. Powell atinse ușor o suprafață metalică încă lucitoare. Îndelungata lipsă de activitate își pusese pecetea peste tot; în încăpere, ca de altfel în întreaga stație, atmosfera era deprimantă.

Donovan se simțea și el deprimat. Spuse:

— Am încercat să dau de el prin radio, dar fără mare folos. Pe partea însorită a lui Mercur, radioul nu poate recepționa și emite unde pe o distanță mai mare de 2 kilometri. Asta-i una dintre cauzele eșecului primei expediții. Și avem nevoie de câteva săptămâni ca să montăm aparatul de ultraunde, iar...

— Lasă asta. L-ai găsit?

— Am localizat semnalele emise de corpul său în gama undelor scurte. Dar n-am putut decât să stabilesc locul unde se află. L-am urmărit două ceasuri și am notat traiectoria lui pe hartă.

Scoase din buzunarul pantalonului o foaie de pergament îngălbenit, în formă de pătrat — rămasă din timpul primei expediții — o trânti cu o putere inutilă pe masă, o desfăcu și o întinse cu palma mâinii. Powell o privi o bună

bucată de vreme.

Donovan, din ce în ce mai nervos, arăta cu creionul:

— Crucea asta roșie e puțul de seleniu. Chiar dumneata ai făcut semnul.

— Care din ele? îl întrerupse Powell. Mac Dougal ne-a indicat trei puțuri, înainte de a pleca.

— L-am trimis pe Speedy la cel mai apropiat, cum era și firesc. Până acolo e o distanță de 25 km. Dar nu asta are importanță — încordarea din glas era în creștere. Punctele făcute cu creionul indică poziția lui Speedy.

Calmul, pe care până atunci Powell se străduise să-l păstreze, se risipi. Întinse mâna spre hartă:

— Vorbești serios? Nu e cu puțință!

— Ba este — mormăi Donovan.

Punctele indicând pozițiile succesive ale lui Speedy formau un cerc în jurul cruciuliței roșii care marca locul puțului de seleniu. Powell își duse mâna la mustață, gest care la el era semn de mare neliniște.

Donovan mai adăugă:

— În cele două ceasuri în care l-am urmărit, s-a învârtit de patru ori în jurul puțului ăsta blestemat. Am impresia că o să se învârtă așa în vecii vecilor! Îți dai seama în ce situație tâmpită ne aflăm?

Powell ridică privirea, fără să spună nici un cuvânt. Cum să nu-și dea seama! Era limpede ca bună ziua. Paravanele de celule fotoelectrice, unica lor protecție împotriva soarelui, care pe Mercur dogorea nemilostiv, se uzaseră. Seleniul era singura lor salvare, și numai Speedy putea să le aducă seleniu. Dacă Speedy nu se întorcea, n-aveau cum să procure seleniu. Fără seleniu rămâneau și fără paravane de celule fotoelectrice. Fără paravane... Și nici o moarte nu putea fi mai cumplită ca aceea prin ardere lentă.

Donovan își frecă cu disperare tufa lui de păr roșu și spuse cu amărăciune:

— Ne-am făcut de râsul întregului sistem solar, Greg. Cum dracu de ni s-a înfundat chiar atât de repede?! Celebra echipă Powell-Donovan pleacă în recunoaștere pe Mercur să-și dea avizul în legătură cu posibilitatea redeschiderii stației de exploatare minieră de pe partea însorită a planetei și a înzestrării ei cu aparate și roboți moderni și dăm greș chiar din prima zi. Nici măcar nu era cine știe ce treabă grea! N-o să mai am curajul să dau ochii cu oamenii.

— Probabil nici n-ai să ai ocazia să dai ochii cu ei! răspunse Powell liniștit. Dacă nu facem repede ceva, n-o să mai dăm ochii cu nimeni, căci nici de trăit n-o să mai trăim.

— Iar ești spiritual, Greg! Mă întreb ce poate să te amuze, că eu, unul, nu găsesc nimic amuzant. A fost o crimă să ne trimită aici numai cu un singur robot. Și tu ai avut ideea strălucită să propui să recondiționăm noi paravanele cu celule fotoelectrice.

— Nu fi nedrept. Știi prea bine că hotărârea n-am luat-o singur. N-aveam nevoie decât de un kilogram de seleniu și un răgaz de trei ore; iar pe aici sunt o mulțime de puțuri de seleniu în stare pură. Mac Dougal a descoperit cu spectroreflectorul trei în cinci minute, nu-i așa? Ce dracu?! Doar nu era să așteptăm ziua de mâine.

— Bun, da' ce ne facem acum? Powell, tu ai o idee; sunt convins, altfel n-ai fi așa de liniștit. Știu eu că nu ești mai curajos decât mine. Hai, dă-i

drumul, spune-mi-o și mie.

— Uite, Mike, noi nu putem merge după Speedy în nici un caz, pentru că pe partea însorită a planetei nu rezistăm dacă ieșim din adăpost. Nici chiar noile costume antisolare nu rezistă în plin soare mai mult de douăzeci de minute. Dar îți amintești vechea zicală: "Numai robotul prinde robotul"? Mike, cred că situația nu e chiar disperată. Jos se află șase roboți pe care i-am putea folosi, dacă mai funcționează. Întrebarea e dacă funcționează.

În ochii lui Donovan apărură deodată o licărire de speranță.

— Vrei să spui că au rămas șase roboți de la prima expediție? Ești sigur? Poate sunt doar niște aparate prerobotice? Știi că în privința perfecționării tipurilor de roboți zece ani e foarte mult.

— Ba nu, sunt roboți. Mi-am petrecut toată ziua lângă ei și sunt sigur. Cu creier pozitronic — bineînțeles de tip demodat; trebuie să încercăm. Își puse harta în buzunar. Hai să mergem.

Roboții se aflau la nivelul cel mai de jos al subteranei, toți șase la un loc, înconjurați de niște lăzi mucegăite. Erau mari, chiar foarte mari, și, deși se așezau cu picioarele întinse înainte, măsurau în înălțime peste 2 metri și jumătate.

Donovan fluieră mirat:

— Ia te uită ce mari sunt! Circumferința pieptului măsoară cel puțin 3 — 4 metri.

— Pentru că sunt făcuți cu rezistențe tip Mc. Guffy. M-am uitat înăuntru lor să văd cum sunt construiți. N-am pomenit ceva mai primitiv.

— I-ai încercat?

— Nu. N-aveam de ce. Nu cred să se fi defectat. Chiar și diafragma e în stare destul de bună. S-ar putea să vorbească.

În timp ce vorbea, deșurubă placa de pe pieptul robotului din apropierea sa și introduse înăuntru o sferă cu diametrul de vreo 5 cm, în care se afla minuscula fărâmbă de energie atomică, necesară ca să dea viață unui robot. Reuși s-o fixeze cu oarecare greutate, apoi înșurubă cu grijă placa la loc. Sistemul de control prin radio, cu care erau prevăzuți roboții de tip nou, nu fusese încă descoperit cu zece ani în urmă. Făcu aceeași operație de încă cinci ori.

Donovan observă cu oarecare îngrijorare:

— Nu mișcă nici unul.

— Pentru că n-au primit nici o comandă — răspunse Powell. Se îndreptă apoi spre robot și-l lovi peste piept: Cu tine vorbesc. Mă auzi?

Capul monstrului metalic se plecă încetitor, iar ochii i se fixară pe Powell. Apoi răspunse cu o voce hârâită ca cea a unui patefon din evul mediu:

— Da, stăpâne!

Powell rânji ironic:

— L-ai auzit? A fost fabricat în epoca în care au apărut primii roboți vorbitori, atunci când se părea că folosirea lor pe Pământ va fi interzisă. De aceea, fabricanții au prevăzut aparatele astea cu un solid și sănătos complex de sclav.

— Parcă le-a folosit la ceva? mârâi Donovan.

— Nu le-a folosit, dar ei au încercat. Se întoarse apoi către robot: Scoală-te!

Robotul se ridică încet de jos; Donovan, care îi urmărea mișcarea cu privirea, își ridică și el capul, apoi fluieră prelung. Powell întrebă:

— Poți ieși la suprafață? Reziști la soare?

Urmă un răstimp de gândire, în care creierul robotului funcționează greoi. În sfârșit, se auzi răspunsul:

— Da, stăpâne.

— Bine. Știi ce înseamnă un kilometru?

Urmă alt răstimp de gândire și alt răspuns asemănător primului:

— Da, stăpâne.

— Atunci vei veni cu noi sus, la suprafața planetei, și-ți vom arăta direcția în care s-o apuci. Vei merge în direcția indicată vreo 25 de kilometri și prin regiunea aceea vei întâlni un robot mai mic decât tine. Până aici ai priceput?

— Da, stăpâne.

— Vei întâlni, așadar, un robot și îi vei porunci să se întoarcă. Dacă nu te ascultă, îl vei aduce înapoi cu forța.

Donovan îl trase pe Powell de mânecă:

— De ce nu-l trimiți pe ăsta după seleniu?

— Pentru că vreau cu orice preț să se întoarcă Speedy. Trebuie să aflu ce i s-a întâmplat. Apoi, către robot: Ne-am înțeles deci? Acum urmează-mă.

Robotul rămase nemișcat și din nou se auzi vocea lui hârâită:

— Iartă-mă, stăpâne, dar nu pot. Mai întâi trebuie să te urci în spatele meu.

Cu mult zgomot, își aduse stângaci mâinile laolaltă și-și împreună degetele boante, ca și când ar fi dorit să-l ajute să se urce în șa.

Powell se holbă la el și-și mângâie mustața:

— Hm... hm!

Lui Donovan i se bulbucară ochii de tot:

— Trebuie să ne urcăm pe el ca pe cal?

— Așa am impresia. De ce oare? Nu-mi explic. A, ba da! Pe vremea aceea se făcea mult caz de necesitatea măsurilor de securitate împotriva roboților. Faptul că un robot nu se putea mișca fără a avea un călăreț pe umeri intra, probabil, în această categorie de măsuri. Ce ne facem?

— La asta mă gândesc și eu — mormăi Donovan. Cu sau fără robot, noi nu rezistăm la soare. Ah, am găsit! izbucni străfulgerat de o inspirație și pocnind din degete. Dă-mi harta. Nu degeaba am studiat-o două ore în șir. Ne aflăm într-o stație de exploatare minieră. De ce oare să nu profităm de tuneluri?

Stația de exploatare minieră era indicată pe hartă printr-un cerc negru, de la care porneau, ca o țesătură de păianjen, o mulțime de linii punctate reprezentând tunelurile.

Donovan consultă lista simbolurilor din josul hărții.

— Privește — spuse el — punctele negre reprezintă ieșirile din tuneluri; există o ieșire la numai 5 km de puțul de seleniu. Aici e scris și un număr — de ce dracu n-or fi scris mai citeț? 13 a. Dacă roboții cunosc drumul prin tunel...

Powell repetă întrebarea, adresându-se robotului.

— Da, stăpâne, răspunse acesta.

— Hai să ne punem costumele antisolare — porunci Powell, plin de satisfacție.

Era pentru prima oară când îmbrăcau costumele antisolare. Cu o zi înainte, la sosirea pe Mercur, nu se așteptau să le încerce atât de curând; însă ocazia se și ivise, una în plus față de cele prevăzute. Încercă să-și miște mâinile și picioarele, dar nu se simțeau deloc în largul lor.

Costumele antisolare erau mult mai mari și mai urâte decât obișnuitele costume ale cosmonauților, dar și mult mai ușoare, nefiind făcute din metal, ci dintr-o combinație de material plastic rău conducător de căldură și mai multe straturi de plută tratată chimic. Datorită unei substanțe care menținea uscat aerul din jurul corpului, cel care purta un astfel de costum putea rezista douăzeci de minute pe Mercur, chiar în plin soare; ba chiar de la cinci până la zece minute în plus, fără să moară.

Cu mâinile împreunate, robotul aștepta să ajute călărețul ce urma să i se urce în spate, fără să se arate surprins de înfățișarea groasă pe care o căpătase Powell.

Se auzi vocea lui Powell, amplificată prin emițătorul radio din cască:

— Ești gata să ne conduci până la ieșirea 13 a?

— Da, stăpâne.

"Bun, gândi Powell, chiar dacă n-au instalație radio de control, sunt totuși în stare să recepționeze comenzile emise prin radio."

— Urcă-te și tu pe unul, Mike — îi spuse apoi lui Donovan.

Puse un picior pe scara improvizată și sări în "șa". Locul i se păru confortabil. Robotul avea o cocoasă, special construită în acest scop, iar pe fiecare umăr câte un șanț în care picioarele își găseau o poziție comodă. Acum devenea explicabil și motivul pentru care urechile erau atât de mari.

Powell înhăță urechile și răsuci capul robotului care se întoarse domol.

— Înainte, Macduff! porunci voios călărețul, cu toate că inima nu-i era ușoară.

Giganții se mișcau încet, cu precizie mecanică; trecură printr-o ușă care le depășea capetele doar cu vreo treizeci de centimetri, așa încât călăreții trebuiră să se ghemuiască; străbătură un coridor lung și întunecos în care pașii răsunau monoton și ajunseră, în cele din urmă, în dreptul ventilatorului.

Tunelul lung și neaerisit, care se întindea înaintea lor, subțindu-se în depărtare până la grosimea unui cap de ac, îl făcu pe Powell să se gândească la eroismul primilor exploratori, care cu roboții lor primitivi înfăptuiseră realizări mărețe, începând totul de la zero. Prima expediție fusese socotită un eșec, totuși acel eșec însemna mult mai mult decât ceea ce în mod curent era considerat un succes.

Roboții înaintau în ritm și cu pași egali. Powell observă:

— Vezi că tunelurile sunt luminate și că au o temperatură normală? Probabil că s-au menținut așa în toți acești zece ani de când au fost părăsite.

— Cum oare?

— Datorită unei energii foarte ieftine, cea mai ieftină din întregul sistem: energia solară. Îți închipui că pe partea însorită a planetei Mercur există din plin o astfel de energie. De aceea, stația de exploatare minieră a

fost construită în plin soare și nu la umbra unui munte. Ea are rolul unui uriaș transformator: căldura e transformată în energie electrică, lumină, energie mecanică; stația e în permanentă alimentată cu energie solară prin care-și asigură menținerea aerului la o temperatură constantă, normală. Procesul e simultan.

— Uite ce-i — spuse Donovan — ceea ce spui tu este foarte instructiv, dar n-ai vrea totuși să schimbi subiectul? Din întâmplare, toată această transformare a energiei solare are la bază paravanele de celule fotoelectrice, și nu știu dacă mă înțelegi, dar în acest moment nu-mi face plăcere să mă gândesc la ele.

Powell mormăi ceva nedeslușit. Când Donovan reluă conversația subiectul era altul:

— Ascultă, Greg. Ce dracu s-o fi întâmplat cu Speedy? Nu pot să-mi dau seama.

Nu este prea ușor să dai din umeri când ești îmbrăcat într-un costum antisolar, totuși Powell încercă.

— Nici eu, Mike. Știi ca și mine că e făcut să se adapteze perfect condițiilor de aici. E rezistent la căldură, greutatea lui a fost calculată în funcție de forța de gravitație a planetei Mercur, iar denivelările de teren sunt o jucărie pentru el. Nu se poate defecta, sau cel puțin așa mi s-a spus.

Tăcură amândoi vreme îndelungată.

— Stăpâne — anunță robotul — am ajuns.

— Poftim? tresări Powell, care aproape așipise. Atunci scoate-ne afară, să ieșim la suprafață.

Se aflau într-un sector secundar al stației, mititel, pustiu, fără aer și dărăpănat. Donovan inspectă la lumina lanternei de buzunar o gaură în partea de sus a unui perete.

— Oare vreun meteorit? întrebă el.

Powell ridică din umeri.

— Dă-i la dracu! Ce importantă are? Hai să ieșim afară.

O stâncă de bazalt, înaltă și neagră, împiedica pătrunderea soarelui. În tunelul lipsit de aer domnea o noapte deasă și opacă, care sfârșea brusc într-o izbucnire de lumină orbitoare. Terenul pietros parcă era făcut din mii de ciorchini de cristale, în care se reflectau razele soarelui.

— Spațiu! exclamă Donovan, uluit. Parcă ar fi acoperit cu zăpadă!

Într-adevăr, așa părea. Ochii lui Powell cercetară cuprinsul până la linia orizontului, clipind din cauza strălucirii neobișnuite.

— Ne aflăm într-o zonă ciudată — spuse el — care nu are aspectul caracteristic al planetei Mercur. Ca și pe Lună, pe Mercur predomină piatra ponce, o rocă spongioasă, cenușie. E frumos, nu-i așa?

Din fericire, vizoarele erau prevăzute cu filtre, altfel, oricât ar fi fost de minunată priveliștea, doar jumătate de minut s-o fi privit printr-o sticlă obișnuită, omul ar fi orbit din cauza luminii.

Donovan se uită la termometrul cu arc pe care-l avea la mână:

— Doamne ferește! Temperatura e de 80 de grade!

Powell își cercetă și el termometrul:

— Da, cam ridicată. Din cauza atmosferei.

— Pe Mercur? Ce, ești prost?

— Mercur nu este pe de-a-ntregul lipsit de aer — explică Powell

preocupat. Încerca să fixeze binoclul de vizor și îi venea destul de greu din cauza degetelor groase ale costumului. Anumite emanații, elemente volatilizate și compușii lor, a căror greutate e destul de mare pentru a fi reținută de forța de gravitație a planetei, formează un strat subțire care o învăluie. Știi cu aproximație care e compoziția: seleniu, iod, potasiu, mercur, galiu, bismut, vaporii de oxizi. Vaporii își caută un loc umbros unde se condensează și degajă căldură. E un proces care se desfășoară ca într-o uriașă uzină. Dacă te uiți atent cu lanterna vei vedea că partea cealaltă a stâncii e acoperită de un strat albicios de sulf sau de rouă de mercur.

— Nu asta mă interesează acum. Costumele antisolare rezistă la o temperatură de 80 .

Powell reușise să-și fixeze binoclul. Donovan aștepta încordat.

— Vezi ceva?

Celălalt nu răspunse pe dată, dar când vorbi, era îngrijorat și gânditor:

— Văd la orizont un punct negru, care e probabil puțul de seleniu. În direcția aceea trebuie să fie. Dar nu-l văd pe Speedy.

Powell se tot înălța ca să vadă mai bine, până ce ajunse într-o poziție foarte nesigură: cu picioarele larg desfăcute, fiecare pe câte un umăr al robotului, scruta zarea forțându-și ochii.

— Mi se pare... mi se pare... Da, el e. Vine în direcția asta.

Donovan urmări direcția indicată de degetul lui Powell.

N-avea binoclu, totuși putea desluși un punct mobil, o minusculă pată neagră mișcându-se pe întinderea strălucitoare.

— Îl văd! strigă el. Hai să pornim!

Powell, dintr-o săritură, își relua poziția călare pe spatele robotului și, cu mâinile înmănușate, bătu în pieptul mare al aceluia Gargantua de metal:

— Dă-i drumul!

— Haide, hai! strigă Donovan lovind din călcâie, ca și când ar fi purtat pinteni.

Roboții porniră în pas regulat și apăsat. Nu se auzea nici un zgomot, pentru că hainele protegitoare, nefiind făcute din metal, nu lăsau să pătrundă sunetele. Se simțeau niște vibrații ritmice care însă nu erau percepute de nervul auditiv.

— Mai repede! răcni Donovan.

Ritmul nu se schimbă.

— Degeaba — îi explică Powell. Vechiturile astea n-au decât o singură viteză. Te așteptai să fie prevăzute cu *flexoare selective* ?

Ieșiră din umbră. Soarele se revărsă asupra lor ca un lichid alb, fierbinte.

Donovan își plecă capul fără să vrea:

— Vai de mine, mi se pare mie sau chiar s-a făcut mai cald?

— În curând o să ți se facă și mai cald — îi răspunse Powell, pesimist. Nu-l pierde din ochi pe Speedy.

Robotul S.P.D. 13 se apropiase destul de aproape ca să poată fi privit cu ochiul liber. Trupul lui grațios, subțire, sclișea sub razele soarelui și se mișca cu mare iuțeală, neținând seama de gropi și denivelări de teren. Numele lui venea de la cele trei inițiale care indicau seria de fabricație și i se potrivea pentru că (Speed însemna viteză) roboții de tip S.P.D. erau cei mai sprinteni roboți pe care " Roboții și oamenii mecanizați americani" îi scosese până

atunci.

— Ei, Speedy! urlă Donovan, făcând disperat semn cu mâna.

— Speedy! strigă Powell. Vino înapoi!

Distanța dintre cei doi oameni și robotul rătăcitor se micșora văzând cu ochii, nu atât prin înaintarea celor doi monștri învechiți pe care-i călăreau Powell și Donovan, cât datorită repeziciunii cu care se mișca Speedy.

Se apropiaseră îndeajuns ca să observe că mersul lui Speedy avea ceva schimbat. Se clătina dintr-o parte în alta, ca barca pe talazuri. Când Powell făcu pentru a doua oară semn cu mâna și apăsă pe butonul de emisie al aparatului de radio din dreptul gurii, pregătindu-se să strige, Speedy ridică privirea și-i văzu.

Speedy se poticni și rămase locului o secundă, clătinându-se ușor, ca și când ar fi plutit pe o apă cu valuri mărunte, mânat de o briză.

Powell strigă:

— Ei, Speedy, băiete, vino încoace.

Vocea lui Speedy se auzi pentru întâia oară în casca lui Powell:

— Sandviș cu cârnați, hai să ne jucăm. Tu mă prinzi pe mine, eu te prind pe tine; nu-i dragoste pe lume să rupă cuțitul în două. Căci eu sunt floricică mică, floricică mititică! Uhuu!

Întorcându-se pe călcâie, Speedy o luă la goană înapoi de unde venise cu atâta grabă, încât, în urmă-i, din țărâna răscoaptă se ridică un nor de praf.

Se mai auziră de departe câteva cuvinte: "Creștea o mică floricică la umbra unui bătrân stejar" și un zgomot metalic care părea echivalentul unui sughit. Donovan întrebă pierit:

— Ce i s-o fi întâmplat? Să știi, Greg, că e beat.

— Noroc cu tine că mi-ai spus, că altfel nu mi-aș fi dat seama! răspunse Powell, sarcastic. Hai să ne întoarcem lângă stâncă. Mă coc.

Se lăsă o tăcere disperată, pe care o rupse Powell:

— Întâi și întâi, Speedy nu poate fi beat — cel puțin nu în înțelesul omenesc al cuvântului — pentru că este un robot și roboții nu se îmbată. Totuși, ceva s-a întâmplat cu el, ceva echivalent cu o beție.

— Pentru mine e clar: s-a îmbătat — stabili Donovan, cu emfază — și crede că vrem să ne jucăm cu el. Ca și când nouă de asta ne arde, tocmai acum când ne este viața în primejdie, când ne pândește cea mai înfricoșătoare moarte.

— Bine, bine, da' nu mă lua așa repede. Un robot nu-i altceva decât un robot. Dacă descoperim ce s-a dereglat, îl putem repara și suntem salvați.

— Dacă — spuse Donovan.

Powell nu-l luă în seamă:

— Speedy e făcut să se adapteze perfect condițiilor normale de pe Mercur. Dar această regiune — și cu brațul descrise un cerc larg — nu prezintă caracteristicile obișnuite. Asta-i explicația. De unde provin oare aceste cristale? S-au format probabil dintr-un lichid fierbinte care s-a răcit treptat; dar de unde să fi provenit un lichid atât de fierbinte ca să se răcească pe Mercur în plin soare?

— Dintr-un vulcan în activitate — sugeră Donovan.

Powell căzu pe gânduri, fără să rostească nici un cuvânt, timp de aproape cinci minute. Apoi spuse:

— Ascultă, Mike, ce i-ai spus tu lui Speedy când l-ai trimis după seleniu? Luat pe neașteptate, Donovan nu-și mai amintea:

— Ăăă... de unde dracu să mai știu. I-am spus să se ducă și să aducă.

— Asta știu. Dar cum i-ai spus? Încearcă să-ți amintești cuvintele.

— I-am spus, ă...ă...ă... i-am spus: Speedy, avem nevoie de seleniu. Se găsește în cutare loc. Du-te și adă. Atâta tot. Ce altceva voiai să-i spun?

— N-ai stăruit asupra necesității îndeplinirii ordinului, nu-i așa?

— Pentru ce? Era doar o comandă obișnuită.

Powell oftă.

— Mă rog, acum nu mai avem ce face. În mare încurcătură am intrat. Descălecă și se sprijini cu spatele de stâncă. Donovan veni și el alături. La numai câțiva pași, soarele dogorător îi și pândea, gata să înceapă cu ei jocul de-a șoarecele și pisica.

Lângă ei se odihneau cei doi roboți uriași, din care nu se vedea decât roșul mohorât al ochilor fotoelectrici ce priveau fără să clipească, nemișcați, nepăsători.

Nepăsători! Nepăsător era totul pe această afurisită de planetă, pe cât de mică pe atât de purtătoare de nenorocire.

Vocea lui Powell transmisă prin radio răsună puternic în urechea lui Donovan:

— Hai să pornim de la cele trei legi fundamentale ale roboților, care sunt adânc imprimare în creierul lor pozitronic.

Deși era întuneric, urmări enumerarea pe degetele lui înmănușate:

— Deci, unu: Robotul nu are voie să pricinuiască vreun rău omului sau să îngăduie prin neintervenție să i se întâmple ceva rău unei ființe umane.

— Întocmai!

— Doi: robotul trebuie să asculte poruncile omului, dar numai atunci când ele nu contrazic legea nr.1.

— Exact!

— Și trei: Robotul trebuie să-și apere existența, dar numai atunci când grija de sine nu contrazice legea nr. 1 și legea nr. 2.

— Bine. Dar unde vrei să ajungi?

— Să mă lămuresc ce se petrece cu Speedy. Eventualele contradicții dintre cele trei legi sunt stabilite de diferitele potențiale pozitronice din creier. Să presupunem, de pildă, că robotul se expune unui pericol. Potențialul automat care corespunde legii nr. 3 se declanșează și-l face să se întoarcă. Să presupunem că i-ai poruncit să nu ocolească pericolul. În acest caz, potențialul legii a 2-a este mai mare decât primul, și robotul va urma porunca, cu riscul existenței sale.

— Da, știu. Dar tot nu văd unde vrei să ajungi.

— Să luăm bunăoară cazul lui Speedy. Speedy este unul dintre ultimele exemplare, cu un mare indice de specializare și perfecționare. Costă cât un cuirasat. Nu poate fi ușor distrus.

— Și?

— A fost construit ca să respecte riguros legea a 3-a — cum de altfel e menționat și în instrucțiunile modelului S.P.D. — așa încât sensibilitatea lui la pericol este neobișnuit de mare. Iar când tu l-ai trimis după seleniu, i-ai dat comanda fără să sublimezi că e absolut necesar să te asculte, așa că declanșarea potențialului corespunzător legii a 2-a a fost cam slabă. Nu te

enerva; deocamdată vreau să stabilesc ce se petrece.

— Dă-i drumul, am impresia că înțeleg și eu.

— Îți dai seama cum funcționează? Trebuie să fie vreo primejdie în jurul puțului de seleniu. Primejdia crește pe măsură ce se apropie de puț; la o anumită distanță de puț potențialul legii nr.3 — de la început foarte ridicat — egalează potențialul legii nr. 2, care de la început a fost foarte scăzut.

Donovan sări în picioare agitat.

— Și se stabilește un echilibru. Înțeleg acum. Legea 3 îl trage înapoi, legea 2 îl împinge înainte...

— Iar el descrie un cerc în jurul puțului de seleniu, căci în toate punctele, potențialele celor două legi sunt în stare de echilibru. Și dacă nu intervenim, nu va ieși din acest cerc și va continua să se învârtă în veacul vecilor. Adăugă apoi pe gânduri: Tot din cauza asta se comportă ca și cum ar fi beat. Când potențialele sunt în stare de echilibru, jumătate din pozitronii creierului nu funcționează. Nu sunt specialist în roboți, totuși cazul mi se pare clar. Probabil că a pierdut controlul asupra acelor părți ale mecanismului volitiv pe care le pierde și omul când se îmbată. Frumoasă treabă!

— Dar care să fie primejdia? Dacă am ști de ce se ferește...

— Ai spus tu adineaori: activitate vulcanică. Undeva prin vecinătatea puțului de seleniu trebuie să fie o erupție de gaze dinăuntru planetei. Bioxid de sulf, bioxid de carbon și oxid de carbon. În cantitate mare și la o temperatură foarte ridicată.

Donovan își înghiți cu zgomot saliva.

— Oxid de carbon plus fier dă fercarbonil volatil.

— Iar robotul — continuă Powell — e făcut mai cu seamă din fier. Apoi sumbru: Formidabil leac e deducția! Am dedus toate datele problemei, nu ne-a mai rămas decât un fleac: să găsim soluția. Nu ne putem procura singuri seleniu. Chiar de aici, puțul e prea departe. Nu putem trimite nici roboții ăștia, pentru că umblă doar cu călăreți, și nici nu putem merge cu ei, pentru că au viteza prea mică și ne prăjim. Nici pe Speedy nu-l putem prinde pentru că nebunul crede că ne arde de joacă, și în timp ce noi facem șase kilometri, el face nouăzeci!

Donovan își dădu cu părerea:

— Dacă merge unul din noi și se întoarce răscopt, rămâne măcar celălalt în viață.

Powell răspunse sarcastic:

— Da, ar fi un sacrificiu înduioșător, numai că cel ce ar merge s-ar răSCOace înainte de a ajunge la puț și n-ar mai putea da ordin robotului să se întoarcă, iar robotul nu cred că s-ar întoarce fără ordin. Fă și tu socoteală. Suntem la trei-patru kilometri de puț. Să zicem trei. Robotul face șase kilometri pe oră, iar noi în costumele antisolare rezistăm cam douăzeci de minute. Amintește-ți că nu e vorba numai de căldură. Radiațiile solare în zona undelor ultraviolete sunt nocive.

— Îhî — spuse Donovan — doar zece minute, puțin.

— O veșnicie! Și mai e ceva. Pentru ca potențialul corespunzător legii a 3-a să-l fi oprit unde l-a oprit, înseamnă că acolo, printre vaporii metalici care intră în compoziția atmosferei, se află și o cantitate însemnată de oxid de carbon și că acțiunea lui corosivă a și început. Speedy se învârtă în locul

acela de câteva ceasuri. Dintr-o clipă în alta îi poate sări un picior din încheietură și s-a isprăvit cu el. Nu mai avem timp de pierdut. Trebuie să gândim repede.

Ce tăcere adâncă, întunecată și tristă! Donovan o întrerupse; efortul de a birui disperarea era atât de mare, încât vocea îi tremura. Spuse:

— Dacă nu putem întări potențialul legii nr.2 printr-un nou ordin, ce-ar fi să încercăm pe cealaltă cale? Mărind pericolul, ridicăm potențialul legii 3 și îl obligăm să se întoarcă.

Vizorul lui Powell se întoarse către el, plin de interes, și ascultă cu atenție explicația:

— Dacă mărim concentrația de acid carbonic din jurul lui, va părăsi traiectoria pe care se învâрте de atâtea ceasuri. La stație avem un laborator de analize în care găsim tot ce ne trebuie.

— Ai dreptate, în orice stație de exploatare minieră există un laborator de analize.

— Bineînțeles. Și ne stau la dispoziție zeci de kilograme de acid oxalic pentru precipitații de calciu.

— Ești un geniu, Mike, pe cuvânt!

— Oarecum — admise Donovan, cu modestie. Mi-am adus aminte doar că acidul oxalic, la temperatură înaltă, se descompune în bioxid de carbon, apă și oxid de carbon. Am învățat în liceu, la chimie.

Powell se și ridicase și lovind piciorul unuia dintre roboții uriași îl întrebă:

— Ei! Poți arunca la distanță?

— Ce spui, stăpâne?

— Stai puțin! Powell drăcu în minte încetineala cu care funcționa creierul monstrului de fier. Ridică de jos un pietroi mare cât o cărămidă. Ia-l — îi spuse — și lovește cu el pata aceea de cristale albastrei, dincolo de șanțul pe care-l vezi. Ai înțeles? Donovan îi puse mâna pe umăr:

— Prea departe, Greg. Aproape cu un kilometru prea departe.

— Taci — îi răspunse Powell. Uiți că trebuie avută în vedere influența asupra brațului de metal al robotului a unei forțe gravitaționale mai mică decât cea de pe Pământ?

Ochii robotului măsurară distanța cu precizia unui stereoscop. Brațul său cântări piatra. Se trase înapoi, pregătindu-se s-o arunce. În întineric nu se puteau desluși mișcările robotului, dar la un moment dat, când acesta își mută centrul de greutate, se auzi o bubuitură înfundată; câteva secunde mai târziu, pietroiul ieși din umbră și apără în lumină ca o pasăre neagră. Neîntâmpinând nici o rezistență din partea aerului, viteza nu se micșoră, și, nefiind nici o undă de vânt, traiectoria nu suferi nici o deviere, așa că pietroiul nimeri drept în mijlocul petei albastrei, ridicând un nor de cristale.

Powell strigă înveselit:

— Hai, Mike, să aducem acidul oxalic.

În timp ce coborau prin stația secundară, dărăpănată, spre tunel, Donovan spuse amenințător:

— Ai observat că, de când ne-a văzut, Speedy nu a mai înconjurat circular puțul, ci a rămas pe semicercul dinspre noi?

— Da.

— Am impresia că vrea să se joace. Las' că-l săturăm noi de joacă!

Se înapoiară după câteva ceasuri, aducând borcane de trei litri pline cu o substanță albicioasă. Fețele li se lungiseră de îngrijorare. Paravanele de celule fotoelectrice se deteriorau mult mai repede decât crezuseră ei. Amândoi dădură piteni roboților și ieșiră la lumină, îndreptându-se tăcuți și încrâncenați spre Speedy care părea că-i așteaptă.

Speedy veni în galop spre ei:

— Iată-ne din nou. Ihaa! Am făcut o notă, fără să scriu o iotă; toți mestecă mentă și v-o scuipe în față.

— Las' că-ți scuipeam noi ție ceva în față! mârâi Donovan. Greg, a început să șchiopăteze.

— Am observat — răspunse acesta, îngrijorat. Dacă nu ne grăbim, o să-l distrugă oxidul de carbon.

Se apropiară de el tiptil, tiptil, cu mare băgare de seamă, ca nu cumva robotul defectat s-o ia iarăși la goană. Powell era prea departe ca să fie sigur, dar ar fi putut jura că nebunul de Speedy se pregătea să sară.

— Dă-i drumul — spuse Powell — și numără până la trei: unu, doi...

Două brațe de oțel se mișcară simultan și azvârliră două borcane ce descriseră pe cer două arcuri de cerc paralele, strălucind ca niște diamante sub soarele fierbinte. Apoi explodară fără zgomot, amândouă odată, drept în spatele lui Speedy, trimitând nori de acid oxalic amestecat cu praf. Powell își dădea seama că, în căldura de pe Mercur, oxidul clocotea ca sifonul.

Speedy se întoarse să privească, apoi începu încetișor să se retragă, înaintând cu spatele și se îndepărtă de puțin din ce în ce mai iute. Cincisprezece secunde mai târziu alerga cât îl țineau picioarele, pe care nu prea era sigur, către cei doi oameni. Powell nu înțelese cuvintele ce le rostea Speedy, dar i se păru că sună cam așa:

— Jurămintă de iubire, împletite-n patru fire.

Powell strigă:

— Înapoi la stâncă, Mike. A ieșit din cerc și de acum va asculta comenzile noastre. M-am încins.

Porniră spre umbră purtați de cei doi roboți care pășeau îndesat și fără grabă. De-abia după ce ajunseră și simțiră cum îi învăluie răcoarea umbrei, Donovan întoarse capul și privi în urmă:

— Greg!

Powell privi și el. De-abia se stăpâni să nu urle. Speedy mergea din nou încet, foarte încet, în direcția inversă. Se întorcea spre vechea traiectorie din ce în ce mai repede. Prin binoclu părea teribil de aproape, dar ce folos, nu puteau pune mâna pe el.

Donovan strigă ca un sălbatic:

— După el! și-și struni robotul, dar Powell îl opri.

— Nu-l poți ajunge, Mike, nu încerca degeaba. Bătea enervat cu degetele în umărul robotului și-și strângea pumnul în ciudat de neputința lui. De ce dracu îmi dau totdeauna seama când e prea târziu? De ce n-am întors capul cu cinci secunde mai devreme? Mike, am pierdut atâtea ceasuri în zadar.

Donovan se încăpățână să nu-și piardă cumpătul:

— Ne mai trebuie acid oxalic. Concentrația n-a fost destul de puternică.

— Nici șapte tone dacă am avea tot n-am mai putea face nimic. Nu e timp. Nu vezi că oxidul de carbon îl roade pe Speedy? Și chiar dacă ar fi

timp, tu nu înțelegi ce se întâmplă, Mike?

Donovan răspunse răspicat:

— Nu!

— Noi nu facem decât să mutăm echilibrul. Surplusul de oxid ridică potențialul legii nr.3, și Speedy se dă înapoi până ce stabilește un nou punct de echilibru; când oxidul se împrășteie, Speedy înaintează și reintră în starea de echilibru anterioară.

Powell era foarte descurajat:

— Revenim mereu de unde am plecat. Fie că forțăm solicitările legii 2, fie că forțăm solicitările legii 3, tot n-ajungem nicăieri; nu facem decât să schimbăm poziția balanței. Nici una din aceste două legi nu ne oferă o soluție. Își îndemnă robotul să se apropie de cel pe care călărea Donovan și, când se aflară față în față, două umbre palide în întuneric, îi șopti: Mike!

— Totul s-a sfârșit, nu-i așa? Nu mai avem altceva de făcut decât să ne întoarcem la stație, să așteptăm până ce paravanele vor fi cu totul distruse, să ne strângem mâinile, să înghițim cianură de potasiu și să ne luăm rămas bun de la viață ca niște domni. Rânji scurt.

— Mike — repetă Powell, cu toată seriozitatea — Mike, trebuie să punem mâna pe Speedy.

— Știu.

— Mike — Powell încă mai ezita. Mai putem face o încercare, bazându-ne pe legea nr.1. M-am gândit mai demult la asta, dar e o încercare disperată.

— Situația este disperată.

— Ai dreptate. Conform legii nr. 1, robotul trebuie să intervină atunci când omul e în primejdie. Nici legea 2, nici legea 3 nu pot anihila prima lege. Nu *pot*.

— Chiar atunci când robotul e pe jumătate ne... hai să zicem, beat? Știi prea bine că e beat.

— Trebuie să riscăm.

— Bine. Și ce vrei să faci?

— Să mă duc cât mai aproape de Speedy și să văd ce forță are potențialul produs de legea nr.1. Dacă nici atunci nu se rupe echilibrul nu mai este nici o scăpare. La urma urmelor, ce contează acum sau peste trei-patru zile?

— Stai, Greg. Există și legi de comportare ale oamenilor. Nu poți pleca așa. Mai întâi să tragem la sorți, poate că eu sunt cel care trebuie să se ducă.

— Foarte bine. Pleacă cel care răspunde întâi cât fac 14 ridicat la cub. Răspunse tot el imediat: 2744.

Donovan simți cum se clatină robotul de sub el la smucitura robotului pe care-l călărea Powell și-l zări pe Powell țâșnind spre soare. Deschise gura să strige după el, apoi o închise. Nebunul calculase din vreme cât fac 14 la cub ca să aibă răspunsul gata. Donovan, care-l cunoștea bine pe Powell, nu se miră însă.

Soarele era mai fierbinte ca oricând și Powell simți o mâncărime

îngrozitoare pe șira spinării. Era probabil o închipuire sau poate radiațiile prea puternice pătrundeau chiar prin costumul antisolar.

Speedy îl privea, fără să mai spună cuvinte fără rost. Slavă Domnului, tăcea! Totuși, n-avu curajul să se apropie prea mult. Când fu la vreo trei sute de metri de el, Speedy începu să dea înapoi, pășind rar și cu grijă. Powell se opri. Se dădu jos de pe umerii robotului și cu un salt ușor ateriză pe solul cristalin, de pe care se ridicau ca praful o puzderie de cristale.

Continuă să înainteze pe jos; mergea greu din cauza forței gravitaționale scăzute și din cauza terenului pietros și alunecos. Îl mâncau tălpile picioarelor de căldură. Aruncă înapoi peste umăr o privire spre umbra stâncii de unde plecase și-și dădu seama că era mult prea departe ca să se mai întoarcă singur sau cu ajutorul vechiului robot. De acum încolo numai Speedy și nimeni altul îl putea salva. Powell era conștient de lucru acesta și de aceea era atât de încordat.

Destul! Se opri în loc.

— Speedy! strigă. Speedy!

Robotul nichelat, modern, din fața lui, ezită o clipă, conținu pașii ce-l purtau de-a-ndăratelea, apoi porni din nou. Powell încercă să fie cât mai convingător și-și dădu seama că nu era prea greu să joci teatru:

— Speedy, trebuie să mă întorc la adăpost, altfel mă ucide soarele. Dacă nu mă salvezi, Speedy, voi muri. Am nevoie de tine.

Speedy făcu un pas înainte și se opri. În cele din urmă deschise gura să vorbească. Când îl auzi, Powell gemu. Iată ce spunea Speedy:

— Când zaci și te doare capul, odihna-i sfântă pentru omul...

— Săracul — completă Powell, deznădăjduit.

Căldura era insuportabilă, razele soarelui frigeau. Powell simți cum îl copleșește amețeala. Cu coada ochiului văzu ceva mișcându-se și rămase uluit: robotul uriaș pe care călărise venea către el, deși n-avea călăreț, și-i spuse:

— Iartă-mă, stăpâne. N-am voie să umblu fără un stăpân în spate, dar ești în primejdie.

Funcționa conform legii nr. 1. Numai că el n-avea nevoie de vechitura asta stângace; el îl voia pe Speedy. Se dădu în lături și porunci gigantului:

— Îți ordon să nu te apropii. Îți ordon să rămâi pe loc.

Dar în zadar. Porunca lui nu stabilea un contrapotențial mai mare decât cel produs de legea nr.1. Robotul repeta ca un imbecil:

— Ești în primejdie, stăpâne!

Disperat, Powell privi în jur. Vederea i se tulburase. Creierul îi dlocotea în cap. Suflarea îi era din ce în ce mai uscată și mai înfierbântată, iar solul din jur se pierdea într-o ceață sclipitoare.

Strigă pentru ultima oară:

— Speedy! Mor, nu m-auzi? Speedy, unde dracu ești, am *nevoie* de tine!

Se poticni făcând un efort supraomenesc să se ferească de robotul uriaș când, deodată, niște degete de oțel îi apucară brațul. Auzi timbrul metalic al unei voci plină de remușcări și îngrijorare:

— Doamne, patroane, ce cauți aici? Nu știu unde mi-a fost capul, îmi pare rău că...

— N-are importanță — de-abia mai putu șopti Powell. Du-mă cât mai

repede la umbra stâncii, grăbește-te!

Înainte de a cădea în nesimțire, își dădu seama că este ridicat în sus și purtat cu viteză și că-i este foarte, foarte cald.

Când se trezi, Donovan, plecat peste el, îi zâmbea:

— Cum te simți, Greg?

— Perfect. Dar unde-i Speedy?

— Aici. L-am trimis la alt puț cu ordinul să nu se întoarcă fără seleniu. În 42 de minute și trei secunde a fost înapoi. Am cronometrat timpul cât a lipsit. Mereu își cerea iertare pentru cele întâmplare. N-are curajul să dea ochii cu tine. I-e frică de ce-i vei spune.

— Să vină încoace — ordonă Powell. N-a fost vina lui. Întinse mâna și apucă laba de metal a lui Speedy: E-n regulă, Speedy. Apoi către Donovan: Știi, Mike, mă gândeam...

— La ce?

Își frecă puțin obraji — aerul era atât de plăcut și răcoros. Spuse:

— Când ne întoarcem, și după ce i se fac lui Speedy toate testele, vor să ne trimită pe o stație interplanetară...

— Nu mai spune!

— Da! Cel puțin așa mi-a comunicat bătrâna doamnă Calvin înainte de plecare. Nu i-am răspuns nimic, pentru că aveam de gând să mă opun.

— Să te opui! strigă Donovan. Dar...

— Știu. Nu mă mai opun. 273° Celsius sub zero. Strașnic trebuie să fie!

— Stație interplanetară! strigă Donovan. Așteaptă-mă că vin.

3

RAȚIONAMENT

Jumătate de an mai târziu, băieții își schimbă părerea. În locul razelor fierbinți erau acum înconjurați de întunericul blând al spațiului cosmic; dar ce importanță au condițiile exterioare când trebuie să supraveghezi lucrările efectuate de niște roboți în faza experimentală. Oricare ar fi decorul, timpul ți-l petreci față în față cu un creier pozitronic misterios, despre care geniile care l-au conceput spun că va reacționa într-un anumit fel.

Dar nu reacționează totdeauna conform prevederilor. Powell și Donovan s-au convins de lucrul acesta, după numai două săptămâni de la sosirea lor pe stațiunea spațială.

Gregory Powell rosti cuvintele răspicat, spre a le da mai multă greutate:

— Donovan și cu mine te-am montat săptămâna trecută.

Încruntă nedumerit sprâncenele și-și mângâie mustața castanie.

În camera de gardă a stației solare 5 era liniște. Se auzea doar zgomotul învăluit al puternicului director de fascicul, venind de undeva din străfunduri.

Robotul QT-1 ședea imperturbabil. Cuirasa lui impecabilă strălucea în

lumina luxitelor, iar celulele fotoelectrice de culoare roșie-aprinsă, care-î țineau loc de ochi, erau îndreptate spre pământeanul din fața lui.

Powell era în pragul unei crize de nervi și se străduia să se stăpânească. Roboții ăștia noi aveau un creier cu totul special. Fără îndoială că respectau cele trei legi fundamentale; fuseseră doar construiți pe aceste principii. Toți cei de la "Roboții americani", de la Robertson până la măturătorul de podele de curând angajat, garantau că în această privință nu se putea ivi nici o defecțiune. Deci QT-1 nu prezenta nici un pericol. Totuși, modelele QT erau primele de felul acesta, iar Robotul QT-1 primul din serie. Și nu totdeauna socotelile matematice de pe hârtie te scuteau de teama unei surprize!

În sfârșit, robotul se hotărî să vorbească. Din cauza diafragmei metalice, glasul suna rece:

— Powell, îți dai seama de gravitatea unei asemenea afirmații?

— Totuși, te-a făcut cineva, Cutie — încercă Powell să-l convingă. Singur recunoști că nu-ți aduci aminte de nimic din cele petrecute cu peste șapte zile în urmă. Eu îți explic de ce. Donovan și cu mine te-am asamblat din părțile componente care ne-au fost expediate de pe Pământ.

Cutie își privi degetele suple, prelungi, cu o expresie aproape omenească. Nu voia să se lase tras pe sfoară.

— Această explicație nu mă satisface — spuse el. Mie mi se pare puțin probabil ca tu să mă fi făcut pe mine.

Pământeanul izbucni în râs:

— Pentru numele Pământului, și de ce, mă rog?

— Deocamdată nu știu încă exact. Dar ceva — n-ai decât să-i zici intuiție, dacă poțezi — îmi spune că nu se poate. Voi reflecta însă și sunt convins că raționamentul logic mă va duce spre adevăr. Nu mă las până nu-l aflu.

Powell se sculă în picioare și veni să se așeze pe marginea mesei, lângă scaunul robotului. Se simți cuprins de o simpatie neașteptată pentru mașinăria aceasta ciudată. Nu semăna deloc cu ceilalți roboți de pe stație, temeinic specializați, dar care îndeplineau doar sarcini precise, deoarece creierul lor pozitronic era unilateral dezvoltat.

Puse o mână pe umărul de oțel, rece și tare la pipăit.

— Cutie — îi spuse — voi încerca să-ți explic unele lucruri. Ești primul robot care își pune întrebări în legătură cu existența lui, și, mi se pare mie, tot primul robot destul de deștept ca să priceapă tainele lumii. Vino încoace.

Robotul se ridică fără efort și se luă după Powell; pașii lui nu se auzeau, căci avea tălpile picioarelor căptușite cu un strat gros de cauciuc spongios. Pământeanul apăsă pe un buton și o porțiune a peretelui lunecă în lături. Prin geamul gros și bine șlefuit se vedea spațiul cosmic presărat de stele.

— Ce-mi arăți se vede și prin vizoarele din camera motorului — spuse Cutie.

— Știu. Dar ce crezi că este?

— Exact ceea ce pare, un material negru pătat cu puncte luminoase, de cealaltă parte a sticlei. Știu că motorul nostru trimite raze spre câteva din acele puncte luminoase, mereu spre aceleași, și că ele se mișcă, iar direcția razelor trimise se schimbă odată cu ele. Asta-i tot.

— Foarte bine. Acum ascultă-mă cu atenție. Materialul negru nu-i un material; este neantul — un gol imens, fără de sfârșit. Punctele strălucitoare

sunt mase uriașe de materie purtătoare de energie. Au formă sferică, diametrul unora atinge milioane de kilometri; ca să-ți dai seama cât sunt de mari, află că diametrul stației noastre are numai un kilometru și jumătate. Par așa de mici pentru că sunt la foarte mare distanță de noi. Punctele către care sunt orientate razele noastre de energie sunt mai apropiate și mult mai mici. Ele sunt acoperite cu o scoarță solidă și rece, pe care trăiesc mii și milioane de făpturi ca mine. De pe o asemenea sferă venim, Donovan și cu mine. Prin razele pe care le trimitem de pe stația noastră alimentăm aceste lumi cu energia pe care, la rândul nostru, o primim de la un glob uriaș, incandescent — cum sunt cele de colo — mai apropiat de noi, care nu se vede de pe partea aceasta a stației și care se numește soare.

Cutie stătea ca o statuie de oțel în fața ferestrei. Nu mișcă nici măcar capul când întrebă:

— Din care punct luminos anume pretinzi că vii?

Powell cercetă Cosmosul:

— Iată-l. În colțul acela, cel care strălucește foarte tare. Se numește Pământ. Mai adăugă cu melancolie: Bătrâna noastră planetă Terra. Pe ea trăiesc trei miliarde de oameni ca mine, Cutie, și peste două săptămâni voi fi și eu iar printre ei.

— Hm! făcu Cutie pe gânduri. În gura lui, interjecția sună ciudat; semăna cu sunetul pițigăiat ce-l scoate o coardă întinsă când e ciupită. Dar eu? Rostul meu care este, Powell? Cum explici existența mea?

— Foarte simplu. La început, când s-au construit aceste stațiuni de alimentare a planetelor cu energie solară, pe ele lucrau oameni. Din cauza căldurii, a radiațiilor solare puternice și a furtunilor electronice, munca era grea. Au fost creați roboți specializați, care cu timpul au înlocuit munca omului, și azi pe fiecare stație sunt suficienți doar doi supraveghetori. Acum ne străduim să-i înlocuim chiar și pe aceștia. Iată cum am ajuns și la tine. Tu ești tipul cel mai perfecționat de robot, realizat până în prezent, și dacă te vei dovedi în stare să conduci fără ajutorul nostru stațiunea, nici o ființă omenească nu va mai pune piciorul pe aici, decât pentru a aduce piese de schimb.

Mâna se ridică de pe buton, iar peretele reveni la loc. Powell se așează iar la masă și mușcă dintr-un măr pe care mai înainte îl șterse de mâneca hainei.

Robotul continua să țină ațintită asupra lui lumina roșie a ochilor. Spuse apoi încet:

— Și cum, chiar îți închipui că eu voi crede în ipoteza complicată și neplauzibilă ce mi-ai expus? Drept cine mă iei?

De surpriză, Powell se înecă și scuipă bucata de măr din gură. Fața i se aprinse ca focul.

— Dar nu e o ipoteză. E însăși realitatea, ce dracu, nu pricepi?

Vocea lui Cutie nu era deloc prietenoasă.

— Globuri de energie cu diametrul de milioane de kilometri! Lumi cu trei miliarde de oameni! Gol fără sfârșit! îmi pare rău, Powell, dar nu te pot crede. Voi căuta să descifrez singur adevărul. La revedere!

Se întoarse și părăsi încăperea. Îl întâlni în prag pe Michael Donovan, îl salută și porni înainte pe coridor, nebăgând în seamă privirile înmărmurite cu care-l petreceau cei doi.

Mike Donovan își trecu mâna prin părul roșu și destul de plictisit îl întrebă pe Powell:

— Despre ce vorbea rabla asta ambulantă? Ce nu poate crede?

Celălalt se trăgea fără milă de mustață:

— E un sceptic. Nu vrea să creadă că noi l-am făcut, nici că există Pământul, spațiul și stelele.

— Înseamnă că a înnebunit. Ce ne facem cu el?

— Mi-a spus că va căuta să descopere singur adevărul.

— Sper să aibă bunăvoința să-mi comunice și mie, după aceea, ce a aflat — spuse Donovan ironic, ca apoi să adauge furios: să știi însă că, dacă nenorocitul ăsta de metal își permite să-mi îndruga *mie* asemenea nerozii, îi zbor țeasta lui nichelată. Unde-i stau picioarele îi va sta și capul!

Se aruncă într-un scaun și scoase din buzunarul hainei un roman polițist.

— Totuși, robotul mă neliniștește. Prea vrea să știe multe.

Mike Donovan mânca cu poftă un imens sandviș cu roșii și lăptucă când, după o bătaie ușoară în ușă, apărură Cutie.

— Powell e aici?

Donovan mesteca și-i răspunse făcând pauză între cuvinte, ca să nu se înece:

— S-a dus să consulte înregistrările variațiilor curenților electronici. Mi se pare că se apropie o furtună.

În timp ce vorbea, intră Gregory Powell cu ochii la diagramele pe care le ținea în mână și se așeză într-un scaun. Întinse filele pe masă și începu să facă calcule cu creionul. Donovan îl urmărea, plecat peste umărul lui, continuând să-și mănânce sandvișul. Cutie așteaptă în tăcere.

Powell ridică ochii:

— Potențialul Zeta e în creștere, însă nu mare. Totuși, funcțiile curentului sunt neregulate și mă îngrijorează. A! Ce mai faci, Cutie? Credeam că supraveghezi montarea noii bare de direcție.

— S-a montat — răspunse robotul liniștit — de aceea am venit să stau de vorbă cu voi.

— Aha! Powell nu prea se simțea în largul său. la loc, te rog. Nu, nu pe scaunul ăla, are un picior cam șubred și, cum nu ești prea ușor, n-o să reziste.

Robotul urmă indicațiile primite, după care cuvântă pașnic:

— Am izbutit să ajung la o concluzie logică.

Donovan simți cum i se urcă sângele în cap, trânti restul sandvișului pe masă și strigă:

— Dacă începe iar cu elucubrațiile...

Powell îi făcu semn să tacă:

— Explică-ne și nouă, Cutie. Te ascultăm.

— În urma introspecției cu care m-am îndeletnicit în ultimele două zile, am făcut câteva constatări interesante. Am plecat de la unica afirmație sigură pe care puteam să mă bizui. Exist pentru că gândesc.

Powell mârâi:

— O, Jupiter! Iată-l pe robotul Descartes!
— Cine-i Descartes? Întrebă Donovan. Ascultă, crezi că suntem obligați să stăm și să ascultăm pe nebunul ăsta de metal?

— Taci, Mike.

Cutie continuă imperturbabil.

— Imediat după aceea mi-am pus întrebarea: Dar cum am apărut?

Powell simți că-și pierde răbdarea:

— Ești un prost. Doar ți-am explicat că noi te-am făcut.

— Și dacă nu crezi — adăugă Donovan — te putem desface! Robotul făcu cu mâna un gest de dispreț:

— Tonul vostru autoritar nu mă convinge. Orice ipoteză trebuie să aibă o explicație rațională, altfel nu stă în picioare. Ipoteza potrivit căreia voi măți fi făcut pe mine contrazice principiile logicii.

Powell observă că Donovan își strânge pumnul și îl apucă de braț.

— Și de ce mă rog?

Cutie râse — un râs neomenesc — cel mai neomenesc sunet pe care îl scosese vreodată și care amintea de icnelile stridente ale unui motor cu explozie, emise la intervale egale, parcă reglate de metronom, fără nici o inflexiune.

— Priviți, vă rog — rosti el într-un târziu. N-aș vrea să vă jignesc, dar, vă rog, priviți-vă. Materia din care sunteți făcuți e moale și puhavă, slabă și lipsită de rezistență, aservită unor corpi organici — arată cu un deget incriminator spre ceea ce rămăsese din sandvișul lui Donovan — care printr-o oxidare lentă vă furnizează energie; periodic, cădeți în comă și cea mai mică schimbare a temperaturii, a presiunii atmosferice, a umidității aerului sau a intensității radiațiilor scade eficiența muncii voastre. Nu sunteți altceva decât un expedient. Pe când eu, eu sunt produs perfecționat și finisat. Absorb energia electrică direct de la sursă și o folosesc cu un randament de aproape sută la sută. Sunt făcut dintr-un metal solid, cu creierul mereu activ, și suport fără nici un fel de dificultate variațiile mediului înconjurător. Aceste date, plus adevărul evident că nici o ființă nu poate crea o altă ființă superioară sie însăși infirmă ipotezele voastre stupide.

Donovan, încruntându-și sprâncenele roșcate, sări în picioare și înjură cu atâta patimă că nu se mai înțelegea nici un cuvânt:

— Bine mă, mama ta de rablă, dacă nu te-am făcut noi, atunci cine dracu te-a făcut?

Cutie aprobă grav din cap:

— Bravo, Donovan. Aceasta este, într-adevăr, întrebarea pe care mi-am pus-o, după ce am stabilit cele spuse mai înainte. Fără îndoială, creatorul meu este mai puternic decât mine — deci nu există decât o singură posibilitate.

Cei doi pământeni ascultau palizi de enervare, iar Cutie continuă:

— Care este centrul întregii activități, aici, pe stație? Pe cine slujim noi, cu toții? Către cine se îndreaptă toată atenția noastră? Se opri așteptând răspunsul.

Donovan trimise tovarășului său o privire uluită:

— Pun rămașag, că fiare-vechi ăsta se referă la transformatorul de energie.

— Așa e, Cutie? mormăi Powell.

— Mă refer la Stăpânul Atotputernic — răspunse acesta tăios.

Ca la un semnal, Donovan și Powell izbucniră într-un hohot de râs. Cutie se ridică în picioare, iar ochii lui aprinși îi cercetau cu indignare, când pe unul, când pe celălalt.

— Totuși așa e cum vă spun eu; nu mă miră că refuzați să credeți. În curând nu veți mai avea ce căuta aici. Chiar Powell a spus că la început Atotputernicul era slujit doar de oameni, că apoi munca a fost săvârșită de către roboți și că, în sfârșit, am apărut eu ca să preiau comanda. Așa este: faptele sunt reale, dar explicația pe care o dați voi e falsă. Vreți să știți care este adevărul?

— Dă-i drumul, Cutie. Ești amuzant.

— Stăpânul a creat la început oamenii — tipul inferior de slujitori, cel mai ușor de făurit. Cu încetul i-a înlocuit prin roboți; aceștia reprezintă o treaptă superioară. La urmă m-a făcut pe mine pentru a lua locul ultimilor oameni. De acum înainte eu sunt cel care-l slujește.

— Nici gând — i-o retează Powell. Vei asculta poruncile noastre și vei tăcea din gură până ce ne vom convinge că poți manevra singur transformatorul. Bagă-ți bine în cap: nici stăpân, nici atotputernic, ci TRANS-FOR-MA-TO-RUL. Dacă nu vom fi mulțumiți de tine, te dăm la fiare vechi. Iar acum, dacă n-ai nimic împotrivă, pleacă. Ia cu tine diagramele astea și completează-le.

Cutie luă diagramele și plecă fără nici un cuvânt. Donovan se lăsă pe speteaza scaunului și-și trecu mâna prin păr:

— O să avem de furcă cu robotul ăsta. Are capul plin de gărgăuni!

În camera de control huruitul transformatorului se amesteca cu croncănitul contoarelor Geiger și cu bâzâitul neregulat al unei duzini de semnale luminoase.

Donovan părăsi telescopul și aprinse becurile de luxită.

— Fasciculul emis de stația 4 a ajuns la planeta Marte la timp. E momentul să întrerupem emisia noastră.

Powell dădu din cap, cu gândul în altă parte.

— Cutie e jos în uzină. Voi semnaliza și are el grijă de rest. Ia uite aici, Mike, ce zici de cifrele astea?

Celălalt își aruncă ochii pe foaia de hârtie și fluieră:

— Tii, ce-a crescut intensitatea razelor gamma. Bătrânul soare trage tare!

— Da — răspunse Powell fără chef — și ne aflăm într-o poziție proastă dacă izbucnește furtuna electronică. Fasciculul emis de noi spre Pământ se află tocmai acum în direcția probabilă. Își împinse scaunul de lângă masă, cu un gest descurajat. De n-ar izbucni până ne vine schimbul, dar mai sunt zece zile, așa că slabă nădejde. Ascultă, Mike, du-te, te rog, jos și nu-l slăbi din ochi pe Cutie.

— Am plecat. Dă-mi și mie câteva migdale.

Prinse punga pe care i-o aruncă Powell și se îndreptă spre ascensor. Cabina lunecă ușor în jos și se opri deasupra unei deschizături înguste, prin care se vedea uzina uriașă. Donovan se sprijini de balustradă și privi în jos. Generatoarele mari erau în funcțiune, iar tuburile L scoteau un huruit înfundat care se auzea în toată stația. Desluși silueta masivă și lucioasă a lui Cutie care se afla lângă tuburile L marțiene, și care supraveghea mișcările

sincrone ale roboților din echipă.

Deodată Donovan înțepeni. Roboții asurziți de puternicul tub L se aliniază în fața lui Cutie, cu capetele plecate în unghi drept față de trup, în timp ce acesta se plimba în sus și în jos pe dinaintea lor. Trecură vreo cincisprezece secunde, apoi, ca la un semnal, cu un zdrăngănit sonor care se auzi în ciuda huruitului motoarelor, toți roboții căzură în genunchi.

Donovan scoase un strigăt și se repezi pe scară în jos. Ajunse lângă ei ca o vijelie, tot atât de roșu la obraz cât era la par, lovind furios, cu pumnii strânși, aerul din jur.

— Ce dracu faceți, rable descreierate ce sunteți! În picioare! La treabă! Aveți grijă de tubul L. Dacă nu-l demontați, curățați și montați la loc până deseară vă coagulez creierele cu curent alternativ!

Nici un robot nu se mișcă!

Nici chiar Cutie, care se afla în cealaltă parte a încăperii și era singurul în picioare, nu rosti nici un cuvânt. Rămase cu ochii fixați pe piesele uriașului motor.

Donovan izbi cu putere primul robot ce-l întâlni în cale, urlând:

— În picioare!

Robotul îl ascultă fără grabă. Ochii săi fotoelectrici priveau pământeanul plini de reproș:

— Nu există alt stăpân în afară de Stăpân — spuse el — iar QT-1 este profetul său.

— Poftim?!

Donovan simți douăzeci de perechi de ochi mecanici ațintiți asupra lui; douăzeci de voci metalice repetară solemn:

— Nu există alt stăpân în afară de Stăpân, iar QT-1 este profetul său.

— Îmi pare rău — interveni abia atunci Cutie — dar mi se pare că prietenii mei vor asculta de acum încolo de poruncile cuiva superior ție.

— O să asculte de dracu! Ieși afară! Cu tine mă răfuiesc eu mai târziu, după ce isprăvesc cu rablele astea neroade.

Cutie își clătină încet, ca un înțelept, capul lui greu:

— Îmi pare tare rău, dar nu înțelegi nimic. Aceștia sunt roboți, adică ființe în stare să gândească. Le-am propovăduit adevărul și l-au recunoscut pe Stăpân. Cu toții. Iar pe mine m-au numit profet — își plecă ochii. Sunt nevrednic, poate totuși...

Donovan îl ascultă cu respirația tăiată, apoi izbucni:

— Nu mai spune! Frumos, foarte frumos. Acum însă dă-mi și mie voie să-ți spun ceva, mă, cap de fier! Nu există nici un stăpân și nici un profet, iar cel care poruncește sunt eu. M-ai înțeles? Vocea lui se transformă în urlet. Ieși afară!

— Ascult numai de Stăpân.

— Fir-ar al dracului de "Stăpân"! Donovan scuipă tubul L. Na, pentru "Stăpân"! Fă ce ți-am spus.

Nici Cutie, nici roboții nu pronunțară vreun cuvânt, însă Donovan își dădu seama că tensiunea devenise insuportabilă. Ochii reci și ficși ardeau cu o lumină roșie-închisă, iar Cutie părea mai țeapăn ca oricând.

— Ai comis un sacrilegiu — șopti acesta, cu vocea lui metalică, înecată de emoție.

Pentru prima oară, Donovan simți un fior de teamă văzându-l pe Cutie

că se apropie. Robotul *nu putea să se enerveze* — totuși ochii lui scăpărau de mânie.

— Îmi pare rău, Donovan — spuse robotul — dar după cele petrecute nu mai poți rămâne aici. De acum încolo, duminică și lui Powell vă este interzis accesul în camera de control și în uzină.

Făcu un semn domol cu mâna și într-o clipă doi roboți imobilizară brațele lui Donovan. Bietul pământean de-abia avu răgaz să deschidă gura și să inspire o dată, că se simți ridicat pe sus și dus spre ascensor.

Cu pumnii strânși, Gregory Powell măsura camera de gardă în sus și în jos. Aruncă o privire furioasă și neputincioasă spre ușa încuiată și se răsti la Donovan.

— Cine dracu te-a pus să scuipi tubul L?

La fel de furios, Mike lovea cu pumnii în brațele fotoliului în care se așezase.

— Da' cum voiai să reacționez la neobrăzarea sperietoarei aceleia de ciori? N-am de gând să mă las jignit de o rablă electrică pe care am făcut-o cu mâinile mele.

Powell îi răspunse sarcastic:

— Mă rog, dacă te simți mai puțin jignit încuiat în camera de gardă, cu doi roboți planton la ușă!...

Donovan bodogăni și el ceva:

— Așteaptă până ne întoarcem la Bază. Trebuie să se găsească cineva să fie tras la răspundere. Roboții sunt făcuți să ne asculte, conform legii a doua.

— La ce-ți folosește ție c-o să fie tras cineva la răspundere? Deocamdată roboții tot nu te ascultă. Și există vreo pricină pe care o vom descoperi noi fără îndoială, dar prea târziu. Apropo, știi ce se va întâmpla cu *noi* când vom ajunge la Bază? Se opri în fața lui Donovan și-l privi în ochi:

— Ce?

— Mai nimic: vom fi expediați la minele de pe Mercur, să putrezim acolo vreo douăzeci de ani. Sau poate la Penitenciarul de pe Ceres.

— Nu înțeleg ce vrei să spui?

— Ai uitat furtuna electronică care se apropie? Se îndreaptă exact spre centrul axului pământesc. Am făcut această descoperire chiar în clipa în care un robot m-a luat pe sus și m-a întrerupt din calcul.

Donovan se făcu alb ca varul:

— Asta mai lipsea!

— Știi ce se va întâmpla cu axul — pentru că furtuna nu va fi o furtună obișnuită, ci un viscol?... Va sări ca o muscă gădilată. Îți închipui, numai cu Cutie la control, sigur se va descentraliza, și, dacă se deplasează, atunci s-a zis cu noi și cu Pământul.

Înainte ca Powell să fi terminat, Donovan fu la ușă, smucind sălbatic clanța. Ușa se deschise, pământeanul trecu în goană pragul, dar se izbi de un braț metalic care-i bară calea.

Robotul îl privea imperturbabil.

— Profetul îți ordonă să rămâi aici! Te rog să te supui!

Brațul său execută o mișcare de translație, iar Donovan fu obligat să se dea înapoi. Tocmai atunci, Cutie apărură în capătul coridorului; îl dădu în lături pe robotul ce stătea de strajă, intră în camera de gardă și închise ușa cu grijă.

În culmea indignării, Donovan se răsti la Cutie:

— Ai întrecut orice măsură. Ai să plătești pentru gluma asta proastă.
— Te rog nu fi supărat — replică robotul calm. Mai devreme sau mai târziu, tot trebuia să se întâmple. Amândoi ați fost scoși din funcție.

— Iartă-mă că te întreb — reuși Powell să-l interpeleze — dar ce vrei să spui prin "scoși din funcție"?

— Până la crearea mea — răspunse Cutie — voi erați cei care-l serveau pe Stăpân. Acum însă acesta a devenit privilegiul meu, așa că unica voastră rațiune de existență a dispărut. E clar?

— Nu prea — răspunse Powell îngrijorat — totuși am vrea să știm ce aveți de gând să faceți cu noi?

Cutie nu răspunse pe dată. Stătu o clipă pe gânduri, apoi întinse o mână și-o puse pe umărul lui Powell. Cu cealaltă mână îl apucă pe Donovan de încheietura brațului și-l trase mai aproape.

— Îmi sunteți simpatici amândoi. Sunteți creaturi inferioare, cu facultate de gândire limitată, dar nu știu de ce, am un soi de afecțiune pentru voi. Ați slujit Stăpânului cu credință, iar el vă va răsplăti. Acum, că ați fost scoși din funcție, nu veți mai trăi probabil multă vreme. Dar atât timp cât veți fi în viață nu veți duce lipsă de mâncare, de haine sau de adăpost, cu condiția de a nu vă apropia de camera de comandă și de uzină.

— Greg! urlă Donovan. Ne-a scos la pensie. Fă ceva! E umilitor.

— Ascultă, Cutie, nu mai putem îndura. Noi suntem *stăpânii*. Stația aceasta e o creație a omului, a unor oameni ca mine, care trăiesc pe Pământ și pe alte planete. Stația aceasta nu-i decât un releu de energie, iar tu nu ești decât un...

Cutie clătină cumpănit din cap.

— Sunteți prada unei obsesii. Nu înțeleg de ce vă încăpățânați să credeți în teoria voastră, evident eronată, asupra vieții. Chiar dacă admitem că non-roboții sunt lipsiți de rațiune, totuși... și căzu pe gânduri.

Donovan șopti cu necaz:

— De-ai avea capul din oase, țândări ți l-aș face. Powell își duse mâna la mustață și privi oblic.

— Ascultă, Cutie, dacă așa cum zici tu, Pământul nu există, cum explici atunci ceea ce vezi prin telescop?

— Nu înțeleg!

Pământeanul zâmbi.

— Aha! Mi se pare mie că te-am prins! Ai avut și tu prilejul, de când te-am asamblat, să privești prin telescop. Ai observat că unele din punctele acelea luminoase văzute prin telescop sunt ca niște discuri?

— A, da, sigur că da! Sunt pur și simplu mărite, pentru ca fasciculul să nimerească mai ușor.

— Atunci de ce nu sunt și stelele mărite?

— Adică, celelalte puncte? Pentru că nici o rază nu pleacă spre ele, așa că n-ar folosi la nimic să fie mărite. Dar, dragul meu Powell, până și dumneata ar trebui să fii în stare să-ți explici singur niște lucruri atât de simple.

Powell tot nu voia să se dea bătut:

— Dar prin telescop vezi mai multe stele decât cu ochiul liber. De unde crezi tu că apar? Spune-mi, te rog, de unde crezi tu că apar?

Cutie dădu semne de plictiseală.

— Ascultă, Powell, crezi că sunt dispus să-mi pierd timpul ca să găsesc o interpretare pentru toate iluziile optice pe care le avem datorită instrumentelor? De când oare percepțiile simțurilor pot infirma un raționament logic, solid?

— Dar spune-mi, te rog — zise Donovan, smulgându-se din strânsoarea brațului prietenos, dar cam greu al lui Cutie — care este în fond rostul fasciculului? Noi ți-am dat o explicație logică valabilă. Ești în stare să ne dai una mai bună?

Primi un răspuns înțepat:

— Stăpânul singur știe motivul pentru care transmite fasciculul. Sunt anumite lucruri — își ridică privirea în sus cucernic — în care nu se cade să ne amestecăm. În ceea ce mă privește, rostul meu e să slujesc, nu să pun întrebări.

Powell se așeză și-și cuprinse fața în palme:

— Pleacă, Cutie. Pleacă și lasă-mă să mă gândesc.

— Am să vă trimit de mâncare — spuse Cutie prevenitor.

— Greg — îl strigă în șoaptă Donovan — trebuie să recurgem la o stratagemă. Să ne apropiem de el când nu se așteaptă și să-i provocăm un scurtcircuit. Puțin acid nitric la încheieturi....

— Nu fi prost, Mike. Crezi c-o să ne dea voie să ne apropiem de el cu acidul în mână? Trebuie să stăm de vorbă, să-l convingem să ne lase să intrăm în camera de comandă înainte de patruzeci și opt de ore. Altfel s-a zis eu noi.

Și cuprins de disperarea neputinței se legăna cu scaunul.

— Cine a mai pomenit una ca asta? Să stai la discuție cu un robot? Este... este de-a dreptul...

— Umilitor, completă Donovan.

— Mai rău!

— Ascultă! Donovan izbucni în râs. De ce să discutăm? Hai mai bine să-i dovedim. Să construim un robot în fața lui. În felul ăsta îl punem cu botul pe labe.

Pe fața lui Powell se ivi un zâmbet de satisfacție. Donovan adăugă:

— Imaginează-ți ce mutră o să facă când o să vadă cum se construiește un robot!

Roboții se făceau pe Pământ, dar, pentru facilitatea transportului prin spațiul cosmic, se asamblau la locul de destinație. Astfel se evita totodată și încălcarea severei legi împotriva roboților, atunci în vigoare pe Pământ, pentru că aceștia căpătau o existență de sine stătătoare de-abia acolo unde aveau să fie întrebuințați.

Aceasta presupunea din partea unor oameni ca Powell și Donovan multă pricepere, căci asamblarea unui robot nu era o muncă nici simplă, nici

ușoară.

Însă niciodată Powell și Donovan nu și-au dat seama cât de grea este această treabă, până în ziua în care, în camera de asamblare, sub ochii vigilenți ai lui QT-1 — Profet al Stăpânului — se apucară să monteze un robot.

Robotul respectiv — unul oarecare, de tip M.C. — era aproape gata și stătea întins pe masă. După trei ore de muncă, mai aveau de terminat doar capul; Powell se întrerupse o clipă să-și șteargă fruntea de sudoare și aruncă o privire spre Cutie, fără însă să se dumirească dacă acesta se lăsa convins. Trei ceasuri în șir, Cutie stătuse nemișcat, nerostind nici un cuvânt, iar pe fața lui, totdeauna lipsită de expresie, nu se putea citi nimic.

Powell mormăi.

— Hai, Mike, să montăm creierul.

Donovan săltă capul unui recipient împachetat și sigilat cu grijă. Înăuntru se afla o cutie în formă cubică, plutind într-o baie de ulei; deschise cutia și scoase un glob înfășurat într-o îmbrăcăminte protectoare de cauciuc spongios.

Îl mânuiește cu multă grijă, căci era cel mai complicat mecanism închipuit vreodată de mintea omenească. O membrană subțire de platină acoperea creierul pozitronic, în a cărei masă delicată și instabilă erau imprimate, în urma unor calcule riguroase, căile nervoase. Prin ele orice robot era înzestrat cu ceea ce se numește "educație prenatală".

Globul fu introdus în țeasta robotului de pe masă și acoperit cu o placă metalică albastră, sudată cu ajutorul unei mici flăcări atomice. Montară apoi ochii fotoelectrici, înșurubându-i în orbite; peste ochi fură întinse niște foițe transparente dintr-un material plastic, dur ca oțelul.

Robotul era complet; nu-i mai lipsea decât impulsul dătător de viață al curentului electric. Powell se opri cu mâna pe buton.

— Atențiune! Cutie, fii atent!

Învârti butonul, se auzi o pocnitură, apoi un bâzâit. Cei doi pământeni se aplecară îngrijorați asupra creației lor.

Observară mai întâi o mișcare de-abia perceptibilă; toate încheieturile robotului de tip M.C. se încordară, își ridică capul, sprijinindu-se în coate și, cu multă stângăcie, se dădu jos de pe masă. Pașii îi erau nesiguri și încercă de vreo două ori — fără succes — să vorbească, în cele din urmă izbuti să spună:

— Aș vrea să încep să muncesc. Unde trebuie să mă duc?

Donovan, dintr-un salt, fu lângă ușă:

— Coboară scările și du-te jos. Ți se va spune îndată ce ai de făcut.

Robotul de tip M. C. plecă, iar cei doi pământeni rămaseră cu Cutie care nu făcuse încă nici o mișcare. Powell i se adresă rânjind:

— Ei, acum crezi că noi te-am făcut?

Răspunsul lui Cutie fu scurt și categoric:

— Nu! spuse el.

Powell rămase cu rânjetul înghețat pe buze, iar Donovan deschise gura și uită s-o mai închidă.

Dezinvolt, Cutie continuă:

— Ați împreunat doar părțile componente care erau gata făcute. Recunosc, cu dibăcie, din instinct probabil, dar asta nu înseamnă că voi ați

creat robotul. Părțile pe care le-ai asamblat au fost create de Stăpân.

— Părțile acelea — izbucni Donovan cu vocea răgușită — au fost fabricate pe Pământ și expediate de acolo.

— Bine, bine — răspunse împăciuitor Cutie — n-are nici un rost să mai discutăm.

— Ba are.

Pământeanul se repezi și-l apucă de braț.

— Dacă ai putea citi cărțile pe care le avem în bibliotecă, ți-ai da seama că nu există nici un fel de îndoială.

— Cărțile? Le-am citit pe toate! Foarte ingenioase!

— Dacă le-ai citit — interveni Powell — nu mai avem ce adăuga. Iar tu nu poți nega ce scrie în ele. Pur și simplu *nu poți*.

Vocea lui Cutie era plină de compătimire.

— Îți închipui, dragă Powell, că pentru mine cărțile astea nu constituie o sursă de informație demnă de încredere. Ele au fost create de Stăpân pentru voi, nu însă și pentru mine.

— Ce te îndreptățește să faci această diferențiere? Întrebă Powell.

— Eu, fiindcă capabilă să raționez, sunt în stare să *deduc* adevărul pornind de la niște cauze apriorice. Voi, fiindte inteligente, dar incapabile să raționeze, aveți nevoie de o explicație a existenței, pe care Stăpânul v-o dă pe această cale. Că v-a băgat în cap niște idei caraghioase despre lumi îndepărtate, populate cu oameni, este fără îndoială spre binele vostru. Mințile voastre sunt probabil prea grosolan alcătuite pentru a cuprinde Adevărul absolut. Totuși, pentru că voia Sa este să credeți în cărți, eu mă abțin de la orice comentariu.

Înainte de a pleca, întoarse capul și spuse pe un ton binevoitor:

— Nu fiți deprimați. În planurile Stăpânului e loc pentru toată lumea, chiar și pentru oameni. Iar dacă locul vostru este umil, de-l veți ocupa cu cinste vă va răsplăti.

Părăsi încăperea cu o expresie de beatitudine senină, așa cum îi stă bine unui Profet al Stăpânului; cei doi oameni evitară să se uite unul în ochii celuilalt.

În cele din urmă, Powell rupse tăcerea:

— Hai să mergem la culcare, Mike. Eu, unul, am capitulat.

Donovan întrebă în șoaptă:

— Ascultă, Greg, nu-i așa că n-are dreptate? Vorbește cu o asemenea siguranță că eu...

Powell nu-l lăsa să sfârșească:

— Nu fi imbecil! Ai să ai de altfel ocazia să verifici dacă Pământul există sau nu, când ne vine schimbul și-o să ne ducem să încasăm papara.

— Atunci, pentru numele lui Jupiter, trebuie să facem ceva. Donovan era pe punctul de a izbucni în plâns. Nu crede nici ce-i spunem noi, nici ce scrie în cărți, nici ce vede cu ochii.

— Nu — spuse Powell amărât — e un robot având *funcția să raționeze*, lua-l-ar dracu. Nu crede decât în rațiune și totul e să...

Lăsă fraza în suspensie.

— Să ce? îl îndemnă Donovan.

— Prin raționament logic poți demonstra orice vrei, dacă știi de la ce principiu să pornești. Noi avem principiile noastre, iar Cutie pe ale lui.

— Atunci, hai să găsim repede principiile lui. Măine izbucnește furtuna. Powell oftă neputincios.

— Da' ce crezi că-i ușor? La baza principiilor stă convingerea, te dăruiești lor cu toată credința. Nimeni pe lume nu ți le poate schimba. Eu mă duc să mă culc.

— Ah! fir-ar a' dracului! Nu pot dormi!

— Nici eu! Dar voi încerca — din principiu.

Douăsprezece ore mai târziu, somnul rămăsese însă tot un deziderat nerealizabil.

Furtuna izbucnise înainte de termenul prevăzut. Donovan arătă cu degetul spre fereastra de observație. Fața lui rotofeie pierduse orice urmă de culoare. Powell, cu gura uscată și maxilarele încleștate, trăgându-se cu disperare de mustață, privi într-acolo.

În alte împrejurări, priveliștea li s-ar fi părut frumoasă. Curentul de electroni rapizi producea ultraspicule intens luminoase la trecerea prin fasciculul de energie.

Fasciculul de atomi jucăuși și strălucitori se pierdea în imensul nesfârșit.

Transferul de energie era constant, dar cei doi pământeni știau din experiență cât temei se poate pune pe observația cu ochiul liber. O deviație de o sutime de miime de secundă, pe care ochiul liber nici nu o percepe, era suficientă pentru a deplasa focarul axului și a nimici sute de mile pătrate de pe suprafața Pământului.

Iar de veghe era un robot pe care nu-l interesa nici axul, nici focarul, nici Pământul, ci numai Stăpânul!

Se scurseră câteva ore. Cei doi pământeni, fără să scoată vreun cuvânt, priveau ca hipnotizați prin fereastra de observație. În cele din urmă, punctele jucăușe de lumină se întunecară și nu se mai văzură. Furtuna se liniștise.

Vocea lui Powell era lipsită de orice expresie:

— S-a terminat!

Donovan ațipise și Powell îl privea cu invidie. Semnalul luminos se aprinse de câteva ori, dar pământenii nu-l băgară în seamă. Ce importanță mai putea să aibă? De altfel, nimic nu mai avea nici un fel de importanță! Poate că avea dreptate Cutie. Nu erau altceva decât niște ființe inferioare, înzestrate cu memorie, a căror existență devenise inutilă.

Cât n-ar fi dat Powell să fie așa!

Cutie se afla în fața lui.

— N-ați răspuns la semnal și am venit să văd ce mai faceți — spuse el cu voce gravă. Nu arătați prea bine. Mă tem că viața voastră s-a cam apropiat de sfârșit. Totuși, poate că vă interesează diagramele înregistrate azi?

Gestul robotului era un gest de prietenie, în care Powell bănuia că se ascunde o urmă de remușcare pentru felul samavolnic în care îi înlăturase de la conducerea stației solare. Luă foile pe care i le întinse Cutie și le privi fără să le vadă.

Cutie părea mulțumit.

— Sigur că este un privilegiu deosebit de a-l putea sluji pe Stăpân. Dar nu trebuie să fiți prea amărâți că v-am luat locul.

Powell mârâi ceva, uitându-se mecanic la hârtii până ce, la un moment dat, privirea i se opri pe o linie roșie, subțire, care străbătea în zigzag coala, de la un capăt la celălalt.

Privea și nu-i venea să-și creadă ochilor. Apucă coala cu amândouă mâinile, sări în picioare, fără să-și ia ochii de pe ea. Celelalte foi se risipiră pe jos.

— Mike! Mike! Îl scutură cu strășnicie. A menținut direcția constantă!

Donovan se dezmetici greu.

— Ce? Unde? Își îndreptă și el ochii holbați spre diagramă.

— Ce nu-i în regulă? interveni Cutie.

— N-ai deviat din focar — spuse Powell bâlbâindu-se. Îți dai seama?

— Focar? Ce-i ăla?

— Ai menținut constantă direcția fasciculului care a ajuns la stația de recepție; deviațiile înregistrate au fost sub o zecime de miime a unei milisecunde de arc.

— Care stație de recepție?

— De pe Pământ. Stația de recepție de pe Pământ — bâigui Powell. N-ai deviat din focar.

Cutie se răsuca pe călcâie, plictisit.

— Oricâtă bunăvoință v-aș arăta este zadarnic. Tot nu încetați cu fantasmagoriile voastre. N-am făcut altceva decât să mențin toate cadranele în echilibru, după cum era voia Stăpânului.

Strângând hârtiile răvășite laolaltă, se retrase țeapăn. Când ieși, Donovan spuse:

— Să mă ia dracu! Apoi către Powell: Ce facem acum?

Powell era obosit, dar se simțea ca și cum i s-ar fi luat o piatră de pe inimă.

— Nimic. Ne-a dat dovada că e capabil să conducă singur stația. Până acum n-am văzut o manevră mai corectă pe timp de furtună electronică.

— Dar tot n-am găsit soluția. Ai auzit cum vorbea de "Stăpân". Nu putem...

— Ascultă, Mike, el urmează poruncile Stăpânului primite prin mijlocirea cadranelor, instrumentelor și a diagramelor. Nici noi nu ne-am luat după altceva. De fapt, așa se justifică și refuzul său de a ne asculta. Ascultarea este obiectul celei de-a doua legi. Prima lege privește însă securitatea omului. Cum poate el asigura securitatea oamenilor — fie că știe sau nu? Păstrând constantă direcția fasciculului. Și își dă seama că e mai capabil decât noi s-o mențină constantă; de aceea susține că ne este superior și de aceea ne-a dat afară din camera de control. Dacă judeci după legile roboticii, comportarea lui e firească.

— Mă rog, dar nu asta este problema. Nu-l putem lăsa să continue cu aberațiile lui despre Stăpân.

— De ce nu?

— Pur și simplu, pentru că sunt aberații. Cum putem să-i lăsăm stația pe mână, când el nu crede în Pământ?

— E în stare s-o conducă.

— Da, dar..

— Atunci, ce importanță are în ce crede?
Powell se întinse cu voluptate; pe fața lui apăru un zâmbet și căzu pe pat. Adormise.

Powell vorbea, în vreme ce-și punea haina ușoară de cosmonaut.
— Treaba e foarte simplă — spuse el. Se pot aduce noile tipuri QT pe rând, unul câte unul, după ce în prealabil li se montează un comutator automat, care să întrerupă curentul după o săptămână. În felul ăsta au timp îndeajuns să învețe... hm, hm... de la Profetul însuși, "ritualul" conform căruia trebuie slujit Stăpânul; apoi pot fi transportați pe o altă stație și repuși în funcțiune. Am putea scoate câte doi QT pe...

Donovan își ridică vizorul de glasă și urlă:

— Taci odată și hai să plecăm. Ne așteaptă schimbul; cât despre mine n-am să-mi revin pe deplin decât când voi zări Pământul și voi simți țărișorul lui sub tălpi, de-abia atunci voi crede din nou că există cu adevărat.

În timp ce vorbea, ușa se deschise, și Donovan își trase vizorul la loc — nu înainte de a mai înjura o dată — și îi întoarse spatele lui Cutie.

Robotul se apropie de ei și îi întrebă cu părere de rău:

— Plecați?

Powell răspunse dând din cap.

— Vor veni alții în locul nostru.

Cutie scoase un oftat care semăna cu sunetul pe care-l produce vântul când suflă prin sârmele de telegraf.

— Misiunea voastră s-a încheiat și acum veți pieri. Era de așteptat, totuși... Facă-se voia Stăpânului!

Resemnarea din vocea lui îl scoase pe Powell din sărite:

— Nu-ți risipi compătimirea, Cutie. Nu spre pieire plecăm noi, ci spre Pământ.

— E bine că gândiți astfel — oftă Cutie din nou. Acum îmi dau eu seama de înțelepciunea care se ascunde dincolo de iluzia voastră. N-aș încerca să vă clintesc din credința voastră, chiar dacă mi-ar sta în puteri.

Rostind aceste cuvinte, devenise mila întruchipată; apoi plecă.

Powell mârâi ceva apropiindu-se de Donovan. Cu valizele sigilate în mâini se îndreptară amândoi spre ieșire. Afară aștepta nava cu care venise schimbul, iar Franz Müller îi întâmpină cu o plecăciune țeapănă. Donovan abia îl luă în seamă și trecu mai departe în cabina pilotului, spre a prelua comanda de la Sam Evans. Powell zăbovi:

— Ce mai face Pământul? Era o întrebare convențională, la care Müller răspunse tot atât de convențional:

— Se învârte.

— Bine — mai spuse Powell.

Müller îl privi și adăugă:

— Băieții de la "Roboții americani" au inventat un tip nou, un robot multiplu.

— Ce spui?!

— Ce-ai auzit. Li s-a și oferit un contract. Va fi folosit pentru exploatarea minieră astrală. Un robot care comandă șase roboți subalterni. Ca mâna, degetelor.

— I s-a făcut proba practică? întrebă Powell îngrijorat.

Müller zâmbi:

— Am auzit că vă așteaptă pe voi.

Powell strânse involuntar pumnii:

— Da' ni se cuvine și nouă o vacanță, ce dracu!

— O să aveți! Două săptămâni mi se pare!

Își împătura pedant mânușile groase ale costumului cosmonautic, pregătindu-se să-și ia locul în primire; întrebă încruntându-și sprâncenele stufoase:

— Cum funcționează noul robot? Dacă nu merge cum trebuie nici nu-l las să se apropie de vreun buton.

Powell nu răspunse imediat. Îl măsură cu privirea pe mândrul prusac ce stătea în fața lui, din cap — un cap cu chip sever și încăpățânat, acoperit cu păr tuns ca peria — până-n picioare — niște picioare bine înfipite în pământ — și îl cuprinse o bucurie lăuntrică.

— Robotul funcționează destul de bine — zise el tăragănat — nu cred că va fi nevoie să-ți bați prea mult capul cu comanda stației.

Zâmbi, sau mai degrabă rânji — apoi dispăru în interiorul navei. Müller avea să rămână câteva săptămâni.

4 ÎNTÂI SĂ PRINDEM IEPURELE

Mike fusese nevoit să recunoască că vacanța nu durase numai două săptămâni. Avusese un concediu de șase luni, în care timp își primise salariul integral. Recunoscuse și asta. Dar după cum și explicase, de altfel, totul fusese doar o întâmplare. "Roboții americani" trebuiau să găsească mai întâi toate bubele robotului multiplu. Avea la defecte cu duiumul, dar, ca de obicei, în ciuda oricărui efort, cel puțin o jumătate de duzină aveau să iasă la iveală de-abia la proba practică. Așa încât fură nevoiți să aștepte și să se odihnească până când cei de la serviciul de proiectare și cei de la serviciul de verificare declarară că totul e în perfectă ordine. Iar acum, el și Powell se aflau pe un asteroid și lucrurile nu erau nicidecum în ordine. Iată ce repeta pentru a zecea oară Mike Donovan, cu fața congestionată de enervare:

— Pentru numele lui Dumnezeu, Greg, fii realist. De ce te cramponezi de instrucțiuni, ții neapărat să vezi cu ochii cum eșuează robotul la proba practică? E timpul să scoți rigla de calcul din buzunar și să te apuci de treabă.

— Spuneam doar — Gregory Powell vorbea cu multă răbdare, ca și când ar fi explicat unui copil înapoiat legile electronicii — spuneam doar că, potrivit instrucțiunilor, acești roboți au tot ce le trebuie ca să exploateze minele asteroidale fără supraveghere. Deci nu trebuie să-i supraveghem.

— Bine. Atunci s-o luăm logic — ridică mâna lui păroasă și numără pe degete: Unu: Noul robot a trecut toate probele de laborator. Doi: Firma "Roboții americani" a garantat reușita probei pe un asteroid. Trei: Robotul nu se comportă cum trebuie la această probă. Patru: Dacă proba nu reușește, atunci "Roboții americani" pierd un credit de zece milioane bani gheață, și cam o sută de milioane compromițându-și reputația. Cinci: Dacă proba eșuează și nu putem explica de ce, se prea poate ca două posturi bine plătite să rămână vacante.

Powell mormăi ceva, dar se sili să zâmbească; zâmbetul lui era însă, evident, forțat. Cunoșteau cu toții legea nescrisă a societăților "Oamenii mecanici" și "Roboții americani", care suna astfel: "Nici unul dintre angajați nu poate comite o greșală de două ori. Este concediat la prima."

Spuse cu voce tare:

— Ești deștept ca Euclid, dar te încurci când e vorba de fapte. Ai supravegheat munca grupului de roboți trei zile în șir, și chiar tu, mă roșcovane, ai spus că ai lucrat foarte bine. Ce altceva putem face?

— Să descoperim ce nu-i în regulă, iaca ce putem face. Au lucrat bine atâta timp cât am fost de față. Dar, de fiecare dată, când i-am scăpat din vedere, n-au adus nici un gram de minereu. Nici măcar nu s-au întors la timp, am fost nevoit să mă duc eu după ei.

— Se defectase ceva?

— Nimic, nimic. Toți erau în perfectă stare. Mă supăra doar un detaliu neînsemnat: nu scoteau minereu.

Powell privi spre tavan încruntându-se, și începu să se tragă de mustață.

— Să-ți spun ceva, Mike. Nouă ni s-au dat întotdeauna treburile cele mai grele, dar asta le întrece pe toate. E mult prea complicată pentru posibilitățile noastre. Uite, robotul ăsta, DV-5, are sub ordinele sale șase roboți. Care, de fapt, nu sunt numai sub ordinele lui, ci fac parte din el.

— Știu, dar...

— Taci din gură! se răsti Powell. Știu că știi, dar vreau să recapitulez. Acești șase roboți subsidiari fac parte din robotul DV-5, întocmai cum degetele de la mână fac parte din tine; iar robotul principal nu transmite ordinele nici prin voce, nici prin difuzor, ci direct prin câmpurile pozitronice. Și nu există nici un robotician, la "Roboții americani", care să știe ce înseamnă sau cum lucrează un câmp pozitronic. Nici eu nu știu. Și nici tu.

— Habar n-am — fu Donovan de acord.

— Iar noi ne aflăm în următoarea situație: Dacă totul merge bine e perfect; dacă însă se strică ceva, noi nu putem face nimic și nici altcineva nu cred c-ar putea face ceva. Dar cum slujba e a noastră și nu a altcuiva, trebuie să încercăm s-o scoatem la capăt, Mike. Își măcină o clipă nervii în tăcere, apoi adăugă: L-ai scos la lucru?

— Da.

— În clipa de față se comportă normal?

— N-are manii religioase, nici nu fuge în cerc recitând poezile, așa încât, după aparențe, pot spune că se comportă normal.

Donovan ieși pe ușă, dând din cap ca un cal năvălaș.

Powell luă manualul gros de robotică, care se afla pe masă, și îl deschise cu evlavie. Odată sărise pe fereastra unei case ce luase foc, având timp doar să-și tragă pantalonii, dar luase manualul cu el. La nevoie ar fi renunțat și la pantaloni, dar manualul tot l-ar fi luat. Manualul stătea proptit înaintea lui, când apărură Robotul DV-5, urmat de Donovan, care trânti ușa după el.

Powell îl salută încruntat:

— Noroc, Dave. Cum te simți?

— Foarte bine — răspunse robotul. Pot să mă așez? Trase mai aproape un scaun solid, făcut anume pentru el, și se așează încetșor.

Powell îl privi pe Dave cu admirație (pentru profani, un robot înseamnă un număr de serie; nu însă și pentru roboticieni). Nu era prea masiv, deși constituia aparatul de gândire al unui complex indivizibil, format din șapte roboți. Avea aproape doi metri jumătate în înălțime și jumătate de tonă de metal și electricitate. Cam mult? Nicidecum, când te gândești că această jumătate de tonă era alcătuită dintr-o masă de condensatoare, circuite integrate, transformatoare și celule de vid care pot controla și săvârși orice reacție psihică proprie omului. Plus un creier pozitronic de vreo cinci kilograme de materii metalice și câteva cvadrilioane de pozitroni care dirijează întreg ansamblul.

Powell căută o țigară în buzunarul cămășii.

— Dave — îi spuse el — ești un băiat bun. Nu ești flusturatic și n-ai veleități de vedetă. Ești un robot echilibrat, construit să scoată minereu din mină; dar ai sub comandă directă șase roboți subsidiari. După câte îmi pot eu da seama, faptul acesta nu a produs nici o dezordine în configurația creierului tău, nu-i așa?

Robotul îl aprobă din cap.

— Mă simt foarte bine, dar unde vrei să ajungi, șefule?

Avea o diafragmă de calitate excepțională, datorită căreia putea emite și tonurile de sus, așa că vocea lui era lipsită de acea monotonie metalică caracteristică vocii roboților.

— Uite, am să-ți spun. În ciuda calităților tale, aș vrea să știi ce se întâmplă că nu faci treaba cum trebuie? Bunăoară, ce s-a petrecut astăzi, când ai coborât a doua oară în mină?

Dave ezită.

— După câte știi eu, nimic.

— Dar n-ai scos nici un gram de minereu.

— Știu.

— Păi, atunci...

Dave era tulburat.

— Nu pot să-mi explic, șefule. Din cauza asta am fost pe punctul să fac o criză de nervi, dar m-am stăpânit. Roboții subalterni au lucrat bine. Și știi că și eu am făcut la fel. Rămase pe gânduri, ochii săi fotoelectrici ardeau cu intensitate mare. Apoi adăugă: Nu-mi amintesc de nimic. Știu atât că, odată ziua de muncă terminată, în fața mea se afla Mike și carele pentru transportul minereului, majoritatea goale.

Donovan îl întrerupse.

— În ultimele zile nici n-ai mai dat raportul după fiecare coborâre în

mină, știi asta, Dave?

— Știu. Dar dacă mă întrebi de ce...

Dădu din cap în semn de neputință.

Powell avea senzația că dacă fața robotului ar fi putut avea o expresie, ar fi fost o expresie de durere și umilință. Robotul, prin însăși structura lui, nu suportă să nu-și îndeplinească funcțiunile.

Donovan își trase scaunul lângă masa lui Powell și se aplecă spre el:

— Să fie amnezie?

— Habar n-am. Dar nu câștigăm nimic încercând să-i lipim o etichetă cu numele unei boli. Analogia cu dereglările trupului omenesc ne conduce la un diagnostic romantic, fără folos practic. Se scărpină pe gât: Nu-mi face nici o plăcere, dar va trebui să-l supun la testele care să-i verifice reacțiile elementare ale creierului. Își va simți, probabil, demnitatea rănită. Îl privi gânditor pe Dave, apoi căută în manual punctajul textului. După care se adresa robotului: Ascultă, Dave, ai avea ceva împotriva să te examinez? Cred c-ar fi bine să-ți facem o verificare.

Robotul se ridică în picioare.

— Dacă crezi, șefule...

Glasul său era îndurerat.

Primele întrebări erau destul de ușoare. Robotul DV-5 înmulți numere de cinci cifre, făcând socotelile în ritmul metronomului. Înșiră numerele prime cuprinse între o mie și zece mii. Extrase rădăcini pătrate și calculă funcțiile integrale ale mai multor numere complexe. Parcurse toate reacțiile mecanice în ordine crescândă. Și, în cele din urmă, își concentră mintea sa mecanică de mare precizie asupra capitolului de probleme dintre cele mai delicate pe care le putea rezolva un robot — și anume asupra problemelor de judecată și etică.

După două ore, Powell era nădușit de-a binelea. Donovan își mâncase unghiile, deși își dădea seama că nu sunt o hrană consistentă. Robotul întrebă:

— Care e rezultatul, șefule? Powell răspunse:

— Trebuie să mă mai gândesc, Dave. O judecată pripită mai mult ne-ar încurca. Acum du-te la treabă, mai coboară o dată în mină. Pentru moment, nu te strădui să depășești norma, nu face un efort prea mare, până când nu luăm o hotărâre.

Robotul plecă. Donovan privi întrebător spre Powell. -Ei?

Acesta însă ținea morțiș să-și lungească mustățile, trăgându-le cu toată convingerea. Spuse totuși:

— Curenții creierului pozitronic funcționează perfect, fără nici o defecțiune.

— Aș prefera să nu fiu chiar atât de sigur.

— Of! Doamne, Mike. La roboți, creierul este partea care se dereglează cel mai greu. I se fac cinci probe pe Pământ. Și dacă se comportă perfect la proba practică — așa cum s-a comportat Dave — nu mai există nici un risc să apară vreo defecțiune la creier. Testul verifică toate căile-cheie.

— În concluzie, ce facem?

— Nu mă lua repede. Lasă-mă să mă gândesc. Există totuși posibilitatea unei defecțiuni mecanice în trupul robotului. Ne-au rămas deci de verificat vreo mie cinci sute de condensatoare, douăzeci de mii de circuite electrice secundare, cinci sute de celule cu vid, vreo mie de transformatoare, plus, una peste alta, tot cam o mie de piese complexe. Cât despre câmpurile astea pozitronice, nimeni nu știe nimic despre ele.

— Ascultă, Greg — Donovan deveni dintr-o dată bănuitor — mi-a venit o idee. Poate că robotul minte. Niciodată nu...

— Mă, prostule, roboții nu pot minți cu bună știință. Dacă am avea la îndemână un verificator McCormack-Wesley, am putea verifica fiecare partă în parte în 24 sau cel mult 48 de ore; dar singurele două verificatoare M.W. existente se află pe Pământ, cântăresc fiecare 10 tone, au baza de beton și nu pot fi transportate. Spune și tu, nu se cheamă asta ghinion?

Donovan bătu cu pumnul în masă.

— Dar, Greg, Dave se dereglează numai când nu suntem lângă el. Nu ți se pare că toată povestea asta are un caracter sinistru?

Sublinie cele spuse, continuând să bată cu pumnul în masă.

— Mă — spuse Powell, rostind cuvintele rar — nu mă scoate din sărite! Ți-ai îmbuibat capul cu romane polițiste.

— Vreau totuși să știu pe unde ne vom scoate cămașa! urlă Donovan.

— Îți spun imediat. Am să-mi instalez un visiplat deasupra mesei — arată cu degetul spre un punct din perete. Uite acolo, în perete. Am să-l îndrept spre locul unde se lucrează în mină și am să-l supraveghez pe Dave. Asta am să fac.

— Doar atât? Greg, dar...

Powell se sculă în picioare și-și sprijini pumnii strânși de masă.

— Mike, am și-așa destulă bătaie de cap. Vocea lui era obosită. De o săptămână mă tot pisezi cu Dave. Spui că s-a defectat? Știi cum s-a defectat? Nu. Știi în ce constă defecțiunea? Nu. Știi motivul defectării? Nu. Știi cum să-l repara? Nu. Știi măcar ceva în legătură cu defecțiunea? Nu. Dar eu știu ceva? Nu. Așa că ce vrei să fac?

Donovan făcu cu mâna prin aer un gest amplu și nedefinit.

— Mi-ai luat piuitul!

— Deci, repet: înainte de a începe reparația, trebuie în primul rând să descoperim în ce constă defecțiunea. Ca să faci o mîncare de iepure, trebuie mai întâi să prinzi iepurele. Așa că trebuie să prindem iepurele. Și acum, ieși afară.

Cu ochii obosiți, Donovan cercetă schema raportului său. Se simțea extenuat și apoi, ce putea să scrie în raport, atâta vreme cât lucrurile nu erau clare? Era mînios. Spuse:

— Greg, suntem cu vreo mie de tone în urmă față de plan. Fără să-l privească, Powell răspunse:

— În fine, mi-ai spus ceva ce nu știam.

Donovan continuă, simțind nevoia să se descarce:

— Ceea ce aș vrea eu să știu este pentru ce suntem noi veșnic obligați

să ne batem capul cu roboții de ultimul tip? Eu unul nu văd de ce robotul pe care îl folosea bunicul meu dinspre partea mamei, n-ar fi destul de bun și pentru mine. Mie îmi plac lucrurile rezistente și verificate. Și nu există probă mai elocventă ca cea a timpului; îmi plac roboții aceia demodați, solizi și buni, care nu se strică niciodată.

Powell luă o carte și o aruncă spre o țintă precisă; Donovan căzu de pe scaun.

— De cinci ani încoace — spuse Powell cu vocea egală — munca ta la "Roboții americani" constă în experimentarea noilor roboți la locul de muncă. Pentru că tu și cu mine am fost așa de proști încât să arătăm că suntem capabili, am fost răsplătiți dându-ni-se munca cea mai idioată. Apoi adăugă, arătând cu degetul în direcția lui Donovan: Asta ți-e slujba. După câte îmi amintesc, asta ai făcut de când ai semnat contractul cu "Roboții americani". Dacă nu-ți place, de ce nu-ți dai demisia?

Donovan se rostogoli pe burtă, apoi își apucă cu mâna chica lui deasă și roșcată, încercând să-și ridice capul:

— Îți spun de ce. Vezi, în chestia asta intră și un principiu. În fond, căutând hibeile noilor roboți, am jucat și eu un rol în dezvoltarea roboticii. Am slujit un principiu ajutând la dezvoltarea științei. Dar să nu mă înțelegi greșit. Nu din cauza principiului am rămas la "Roboții americani", ci din cauza banilor, Greg!

La strigătul disperat al lui Donovan, Powell sări în picioare; văzând încotro privea roșcovanul, se uită și el prin visiplat. Amândoi încremeniră înspăimântați: "Sfinte, prea sfinte Jupiter!"

Donovan sărise în picioare cu sufletul la gură:

— Uite, privește-i, Greg. Au înnebunit!

Powell spuse:

— Adu costumele. Mergem la ei.

Ținea ochii fixați pe visiplat, observând mișcările roboților, care în peisajul stâncos și umbrit al asteroidului, lipsit de stratul de aer pământesc, apăreau ca niște licăriri metalice mobile. Se încolonară pentru marș, iar lumina nebuloasă răspândită de trupurile lor păta, la întâmplare, negrul pereților ciopliți ai minei. Mergeau prin tunel toți șapte în același pas, cu Dave în frunte, și nu se auzea nici un zgomot. Se opriră, apoi se întoarseră în loc; mișcările lor perfect sincronizate aveau ceva macabru. Schimbară pozițiile, se încolonară altfel, cu o ușurință nefirească, de parcă ar fi fost niște dansatori lunari.

Donovan se înapoie cu costumele:

— Ai văzut ce atitudine belicoasă au, Greg? Vin spre noi în pas milităresc.

I se răspunse cu răceală:

— Ce știi tu! Poate că fac exerciții calistenice sau poate că Dave are halucinații și își imaginează că este maestru de balet. Te sfătuiesc să gândești mai mult și să vorbești mai puțin; sau chiar să taci.

Donovan se încruntă și înciudat își încărcă pistolul cu material exploziv. Apoi spuse:

— Mă rog, asta-i situația. Suntem angajați să experimentăm noile tipuri de roboți. Asta ni-i slujba. Dar explică-mi, te rog, și mie, de ce... de ce de fiecare dată, fără excepție, se petrece ceva neprevăzut?

— Țsta-i blestemul nostru — răsponse Powell sumbru. Hai să mergem.

Departe, în întunericul catifelat al tunelului, dincolo de zona până unde ajungea lumina reflectoarelor de buzunar, zăriră licărind roboții.

— Acolo sunt — șopti Donovan.

Powell îi vorbi tot în șoaptă:

— Am încercat să comunic cu Dave prin radio, dar nu mi-a răspuns. Probabil că legătura radio a ieșit din funcțiune.

— Noroc că proiectanții n-au inventat încă roboți în stare să lucreze pe întuneric. Îți închipui cum m-aș simți să fiu nevoit să cobor în mină, după șapte roboți nebuni, cu comunicația prin radio întreruptă, dacă ăștia n-ar arăta ca niște pomi de Crăciun, iluminați cu lumină radioactivă.

— Cațără-te pe bârna aia, Mike. Vin încoace și vreau să-i observ de aproape. Poți?

Donovan sări mormăind. Forța de gravitație era mult mai mică decât cea a Pământului, dar costumul greu pe care-l purta compensa o parte din diferență și, ca să ajungă pe bârnă, trebui să facă un salt de vreo trei metri. Powell se cocoță și el alături.

Roboții încolonați în monom mergeau în urma lui Dave. În ritm mecanic, se așezară apoi doi câte doi și din nou reveniră la formația de monom, schimbându-și locurile între ei. Continuară manevra de nenumărate ori, fără ca Dave să întoarcă capul.

Când Dave ajunse la o distanță de șapte-opt metri, jocul încetă. Ceilalți roboți rupseră formația, rămaseră o clipă locului, apoi se îndepărtară în mare viteză. Dave îi privi din urmă, apoi încet se așeză. Își sprijini capul într-o mână; gestul lui era un gest omenesc. Powell îi auzi vocea în receptorul ce-l avea la ureche:

— Ești prin apropiere, șefule?

Powell îi făcu un semn lui Donovan, apoi sări de pe bârnă.

— Aici sunt, Dave. Explică-mi te rog ce s-a întâmplat?

Robotul dădu din cap.

— Nu știu. Țin minte doar că la un moment dat ne căzneau să extragem minereu din tunelul 17; apoi m-am trezit dintr-o dată aici, la o distanță de aproape un kilometru de locul unde lucram, dându-mi seama de o prezență omenească lângă mine.

— Unde au plecat subalternii tăi?

— Înapoi la muncă, se înțelege. Cât timp am pierdut?

— Nu prea mult. Nu face nimic. Apoi Powell adăugă, adresându-se lui Donovan: Rămâi cu el până la sfârșitul programului. După aceea vino la mine. Mi-au venit vreo două idei.

Donovan veni trei ceasuri mai târziu. Părea obosit.

Powell îl întrebă:

— Ei, cum a mers?

Donovan dădu plictisit din umeri:

— Totul merge perfect, atâta vreme cât stai lângă ei. Aruncă-mi, te rog, o țigară.

Roșcovanul aprinse țigara cu o grijă exagerată și suflă un colac de fum.

Apoi spuse:

— Știi că m-am gândit foarte serios, Greg. Dave are un fond cu totul special în comparație cu alți roboți. Are sub comanda lui directă șase roboți, care-l ascultă fără rezerve și asupra cărora are drept de viață și de moarte. Lucrul ăsta nu se poate să nu-i fi influențat mentalitatea. Acum, de pildă, poate se simte dator față de sine însuși să-și mărească autoritatea.

— Unde vrei să ajungi?

— Păi, am ajuns. Poate avem de-a face cu o acțiune militaristă? Poate că-și instruiește armata. Poate că ceea ce fac ei sunt manevre militare. Poate...

— Poate că te duci să-ți bagi capul sub un duș rece. Ai coșmaruri tehnicolore, după cum se vede. Spui niște prostii cât tine de mari, de parcă n-ai ști ce-i aia un creier pozitronic. Dacă presupunerile tale ar corespunde realității, atunci Dave ar încălca prima lege a roboticii, care spune că un robot nu poate pricinui vreun rău omului sau îngădui — prin neintervenție — să i se întâmple ceva unei ființe umane. Atitudinea militaristă și hipertrofierea eului, pe care i-o atribui, ar duce în mod logic la dominația lui asupra oamenilor.

— Exact. De unde știi tu că nu acesta este scopul lui?

— Pentru că, *unu*: nici un robot cu un creier conceput în felul acesta nu ar fi ieșit vreodată din fabrică și, *doi*; ar fi fost imediat distrus. Nu uita că eu însumi l-am verificat pe Dave.

Powell împinse scaunul pe care ședea și-și rezemă picioarele pe masă.

— Nu. Încă nu putem lua nici o decizie, pentru că habar n-avem care este motivul defectiunii. Dacă am descoperi măcar sensul dansului macabru la care am asistat, poate că am găsi o soluție.

Făcu o scurtă pauză.

— Ascultă, Mike, cum îți explici tu că Dave se dereglează numai când nu suntem de față și de cum apare unul din noi își revine?

— Ji-am mai spus că toată povestea mi se pare sinistră.

— Nu mă întrerupe. Ce se întâmplă cu un robot când nu este lângă el omul? Răspunsul e la mintea cocoșului: i se solicită o mult mai mare cheltuială de inițiativă personală. În acest caz trebuie cercetate părțile afectate de această suprasolicitare.

— Ei, drăcie! Donovan sări în picioare, apoi se așeză la loc. Nu, nu. Raționamentul e prea abstract, prea general. Nu restrânge suficient numărul cauzelor.

— N-am ce face. În orice caz, suntem în imposibilitatea de a îndeplini norma. Vom face de gardă cu rândul și vom ține roboții sub observație cu ajutorul visiplatului. Cum se întâmplă ceva, mergem imediat la fața locului, și roboții vor funcționa iar cum trebuie.

— Greg, însă chiar și așa, roboții tot nu se comportă cum scrie în instrucțiuni. Iar "Roboții americani" nu vor putea scoate pe piață modelul DV-5, dacă raportul nostru e defavorabil.

— Bineînțeles. De aceea, trebuie să descoperim unde, în construcția robotului, s-a strecurat vreo greșală și s-o corectăm, avem zece zile la dispoziție.

Powell se scărpină în cap.

— Nenorocirea este că... dar mai bine te-ai uita chiar tu prin schițe.

Schițele acopereau toată podeaua ca un covor, iar Donovan în patru labe se plimba printre ele, urmărind pe cele indicate de Powell cu creionul. Acesta spuse:

— Asta-i treaba ta, Mike. Tu ești specialist în trupuri de roboți și vreau să controlezi dacă am dreptate. Am încercat să elimin toate circuitele care nu au legătură cu inițiativa personală. Aici, de pildă, este artera principală a trunchiului care reglează operațiile mecanice. Am eliminat toate circuitele secundare care reacționează la primejdie. Ridică privirea, apoi întrebă: Ce părere ai?

Donovan simți în gură un gust de cenușă.

— Treaba nu-i chiar așa de simplă, Greg. Inițiativa personală nu-i un circuit electric pe care să-l poți separa de celelalte și studia independent. Când robotul e singur intensitatea activității sale se ridică, și această creștere se resimte imediat în aproape toate părțile. Nu rămâne nici un circuit pe care creșterea intensității să nu-l afecteze totuși. Trebuie stabilit mai întâi cu precizie care sunt condițiile speciale în care robotul se dereglează, și abia după aceea poți elimina circuitele.

Powell se ridică de jos, scuturându-se de praf.

— Hm! Bine. Ia schițele și dă-le foc.

Donovan mai spuse:

— Înțelegi tu, când activitatea se intensifică, dacă în construcția robotului s-a strecurat o eroare cât de mică, se poate întâmpla orice. Se topește vreun izolator, se strică vreun condensator sau vreo legătură, se arde vreo siguranță. Și dacă cauți eroarea pe bâjbâite riști să n-o găsești în vecii vecilor. Pe când dacă îl demontezi pe Dave și verifici pe rând fiecare partă, montând-o apoi la loc să vezi cum funcționează...

— Bine, bine. Și așa tot în vecii vecilor isprăvim.

Se priviră cuprinși de deznădejde, apoi Powell spuse:

— Ce-ar fi să stăm de vorbă cu unul din roboții secundari?!

Nici Powell nici Donovan nu mai avuseseră ocazia să vorbească cu un "deget". Acesta putea totuși vorbi; asemănarea lui cu un deget omenesc nu era tocmai perfectă. De fapt, avea un creier destul de complicat, dar care era construit să răspundă în primul rând comenzilor primite prin câmpul pozitronic, așa încât reacțiile lui față de stimulii întâmplători erau cam aproximative.

Powell nu prea știa nici cum să i se adreseze. Numărul său de serie era DV-5-2, dar care era numele lui? Găsi o soluție de compromis, și-i spuse:

— Ascultă, prietene. Am să-ți cer să faci un efort de gândire, după care te poți întoarce lângă șeful tău.

"Degetul" dădu țeapăn din cap fără să-și irosească prin vorbe energia cerebrală și așa destul de limitată.

— În ultima vreme, în patru rânduri, șeful tău s-a abătut de la programul de funcționare. Îți amintești?

— Da, domnule.

Donovan mârâi înfricoșat.

— Își amintește. Ți-am spus eu că se petrece ceva sinistru...

— Da' mai taci odată din gură! Bineînțeles că "degetul" își amintește. Lui nu i s-a întâmplat nimic. Apoi Powell se întoarse către robot: Ce făceați în fiecare din aceste dați? Mă refer la toți șapte.

"Degetul" răspunse ca și când ar fi recitat pe de rost, fără nici un fel de însuflețire, reacționând parcă la o apăsare pe un buton al creierului. Spuse:

— Prima oară când s-a întâmplat, lucram la nivelul B al tunelului 17, unde excavarea a fost anevoioasă. A doua oară, întăream plafonul tunelului ca măsură de prevedere în cazul unei eventuale surpări. A treia oară tocmai pregăteam explozivul pentru lungirea tunelului, fiind precauți să nu dăm peste vreo fisură subterană. A patra oară s-a întâmplat imediat după o surpare nu prea gravă.

— Ce s-a petrecut de fiecare dată?

— E greu de descris. A fost transmisă o comandă, dar, înainte ca ea să ajungă la noi și s-o executăm, am primit ordin să ne încolonăm.

— De ce? îl întreabă Powell cu sufletul la gură.

— Nu știu.

Donovan ascultă încordat. Intervenii și el:

— Care a fost prima comandă?... Cea peste care a venit ordinul de încolonare?

— Nu știu. Am înregistrat doar că a fost emisă, dar n-a fost timp suficient să ajungă la noi.

— Nu ne poți spune nimic în legătură cu această comandă? A fost aceeași în toate cele patru rânduri?

"Degetul" dădu din cap cu părere de rău.

— Nu știu.

Powell se sprijini de spătarul scaunului:

— Bine. Du-te înapoi la șeful tău.

"Degetul" părăsi încăperea cu o expresie de ușurare.

— Mare brânză am făcut, n-am ce zice — spuse Donovan. Dialogul a fost într-adevăr inteligent. Ascultă, eu cred că Dave și acest "deget" prostănac ne trag pe sfoară. Prea nu știu multe și prea nu-și amintesc nimic. Nu trebuie să avem încredere în ei, Greg.

Powell își trecu mâna prin mustață, zburind-o.

— Să n-am parte de tine, Mike, dacă la prima neghiobie pe care o spui nu-ți sar măselele din gură.

— Am înțeles. Tu ești genial, iar eu copil de țâță. Dar vreau să știu în ce stadiu am ajuns.

— Exact în același stadiu. Am încercat să merg de-a-ndăratelea cu ajutorul degetului, dar n-am reușit. Așa că trebuie s-o ținem tot înainte până găsim dezlegarea.

— Tii, da' mare ești! se minună Donovan. Ceea ce ai spus schimbă radical situația! Numai că te rog, maestre, fii bun și tradu în englezește.

— Zi-i mai bine în limba sugacilor, c-o înțelegi mai bine. Am vrut să spun că ceea ce trebuie să descoperim este comanda pe care o transmite Dave înainte de a-și pierde memoria. Aici e cheia întregului mister.

— Și cum vrei să descoperi? Nu ne putem apropia îndeajuns de el pentru că nu se defectează când suntem în preajmă. Nu putem prinde comanda prin radio pentru că o transmite prin câmpul pozitronic. Eliminând astfel metoda minimei și pe cea a maximei distanțe, nu avem alta la

dispoziție.

— În ceea ce privește observația directă. Dar mai există și deducția.

— Poftim?

— Vom face cu schimbul, Mike. Powell zâmbi fioros. Și nu ne vom lua ochii de la visiplat nici o clipă. Vom urmări fiecare mișcare a acestor capete de oțel. Vom vedea ce se întâmplă înainte de a-și pierde busola și vom deduce în ce constă comanda.

Donovan deschise gura și rămase cu ea deschisă un minut întreg. Apoi rosti cu vocea strangulată:

— Îmi dau demisia. Plec.

— Ai zece zile la dispoziție să găsești ceva mai bun de făcut — spuse Powell ostentiv.

Ceea ce Donovan se strădui să facă timp de opt zile. Opt zile în șir, făcând de gardă cu schimbul câte patru ore, urmărise cu ochii obosiți siluetele de metal care se mișcau în peisajul nebulos. Timp de opt zile — în cele patru ore dintr-un schimb — înjurase "Roboții americani", modelele D.V. și ziua în care se născuse.

Și în cea de-a opta zi, când Powell cu migrenă și ochii cârpiți de nesomn intră pe ușă să-și înceapă schimbul, Donovan se sculă în picioare, luă o carte groasă cu care ținti atent visiplatul făcându-l țândări. Powell rămase uluit:

— Ce te-a apucat?

— Nu mai vreau să-i supraveghez — spuse Donovan aproape calm. Au mai rămas două zile și n-am descoperit nimic. DV-5 e un eșec lamentabil. S-a oprit de cinci ori în timp ce-l supravegheam eu și de trei ori în schimbul tău, și nici unul din noi doi n-a putut afla ce comenzi transmitea. Nu cred să fii în stare să afli de acum încolo, pentru că nici eu nu sunt în stare.

— Da' cum să supraveghez șase roboți dintr-o dată? Unul își mișcă mâinile, altul picioarele, cel de-al treilea se învâрте, altul sare ca nebunul, iar ceilalți doi... dracu' mai știe ce fac și ăia. Apoi deodată se opresc cu toții.

— Greg, nu procedăm cum trebuie. Îi vom supraveghea de aproape. Trebuie să-i urmărim dintr-un loc de unde să le putem observa amănunțit mișcările.

Powell rupse tăcerea amară ce se așternuse.

— Da, da, și să așteptăm până se defectează; dar ne-au mai rămas doar două zile.

— Crezi că-i mai bine să-i privim de aici?

— E mai comod.

— Aha! dar de acolo poți face ce nu poți face de aici.

— Ce anume?

— Îi poți opri când vrei și, fiind pregătit, poți observa ce se defectează.

Powell, uimit, parcă căpătase din nou viață.

— Cum?

— Păi gândește-te și tu. Parcă spuneai că tu ești creierul. Pune-ți întrebări. Când funcționează DV-5 anapoda? Când a spus "degetul" că se dereglează? Când se prăbușește tavanul sau amenință să se prăbușească: când se pune o cantitate de exploziv, cântărită cu grijă, sau în cazul unei excavări mai dificile?

— Cu alte cuvinte, când se ivește un pericol.

Powell nu-și mai găsea astâmpărul.

— Exact. Circuitul inițiativei personale, aici e buba. Inițiativa personală este intens solicitată tocmai de când se ivește un pericol și lipsește din preajmă omul. Ce putem deduce din asta? Cum vom putea noi oare provoca defectiunea, în momentul și locul pe care-l vom alege? Se opri triumfător, căci începuse să-i placă rolul, și se grăbi să răspundă la întrebare, ghicind că același răspuns era și pe buzele lui Powell:

— Creând noi înșine un pericol.

— Ai dreptate, Mike — spuse Powell.

— Mulțumesc de aprobare, prietene. Eram sigur c-o voi scoate la capăt.

— Foarte bine, dar, rogu-te, renunță la ironie. Păstrează-o pentru când vom fi pe Pământ, păstrează-o conservată în borcane, pentru iernile lungi și friguroase pe care ai să le apuci. Deocamdată ce pericol putem provoca?

— Dacă nu ne-am afla pe un asteroid lipsit de aer, am putea inunda mina.

— Fără îndoială că vrei să fii spiritual — spuse Powell. Zău, Mike, faci să-mi piară râsul. Ce-ai zice de o surpare de proporții reduse?

Donovan își strânse buzele, apoi spuse:

— În ceea ce mă privește, O.K.

— Bun. Hai să începem.

Croindu-și drum prin ținutul acela stâncos, Powell se simțea ca un conspirator. Din cauza forței gravitaționale scăzute pășea pe terenul accidentat clătinându-se și lovea cu piciorul pietrele ce se rostogoleau fără zgomot, ridicând nori de praf fumuriu. Cam așa bănuia el că se furișează cel ce pune la cale un complot. Spuse:

— Știi unde ne aflăm?

— Cred că da, Greg.

— Bine — răspunse Powell posomorât — dar sper că știi că dacă între noi și vreunul din "degete" scade distanța sub 7 metri ne vor simți chiar dacă nu ne văd.

— Dacă mă hotărâsc să urmez un curs elementar de robotică, îți voi înainta o cerere în trei exemplare. Pe aici coborâm.

Se aflau în tunel; dispăruse până și lumina stelelor. Cei doi mergeau de-a lungul pereților, luminându-și din când în când calea cu lanterna. Powell duse mâna la buzunar să se încredințeze că avea la el pistolul încărcat cu pocnitori.

— Cunoști tunelul ăsta, Mike?

— Nu prea bine. E nou. Dar sper să mă descurc, căci l-am văzut prin visiplat, deși...

Trecură câteva minute chinuitor de lungi, după care Mike spuse:

— Pune mâna aici.

Powell își lipi mâna de perete și prin degetele protejate de mănuașă metalică simți o ușoară vibrație. Nu se auzea bineînțeles nici un zgomot.

— Ei fir-ar să fie! Suntem destul de aproape de ei!

— Fii cu ochii în patru ! spuse Powell.

Donovan, impacientat, dădu din cap.

Apărând și dispărând, înainte ca ei să-și dea seama, prin câmpul lor vizual trecu o licărire metalică. Tăcură pe dată și se strânseră unul lângă celălalt. În cele din urmă, Powell șopti:

— Crezi că ne-a simțit?

— Sper că nu. Mai bine i-am ocoli. La primul tunel lateral ia-o la dreapta.

— Și dacă ne rătăcim de ei?

— Ce vrei să facem? Să ne întoarcem?

Donovan emise un sunet fioros.

— Sunt la mai puțin de 400 de metri, i-am văzut doar prin visiplat. Și avem două zile în care...

— Taci odată! Consumi oxigenul degeaba. O fi vreo trecere pe-aici? aprinse lanterna. Da. Hai.

Vibrația crescă și sub picioare simțiră cum se zgâlțâia podeaua.

— Am luat-o bine — spuse Donovan — numai de nu s-ar surpa peste noi.

Îndreptă fasciculul de lumină în sus. Puteau atinge tavanul tunelului cu brațul doar pe jumătate întins: proptelele erau noi, de curând construite.

Donovan ezită o clipă, apoi spuse:

— Am nimerit într-o fundătură, hai să ne înapoiem.

— Nu. Stai aici. Powell își făcu loc cu greu pe lângă el și trecu înainte. Acolo în față nu-i o lumină?

— Lumină? Nu văd. De unde să fie lumină aici?

— De la roboți.

Se cățăără pe o mică ridicătură. Vocea lui răsună răgușită și îngrijorată în urechea lui Donovan:

— Hei, Mike, vino încoa'.

Se vedea într-adevăr lumină. Donovan se cățăără și el trecând peste picioarele întinse ale lui Powell.

— Să fie o deschizătură?

— Da. Probabil că vor să pătrundă în tunelul acesta săpând din partea cealaltă.

Donovan pipăi contururile neregulate ale deschizăturii care dădea, așa cum se putea vedea la lumina prudentă a lanternei, într-un tunel mai larg, desigur cel principal. Gaura era prea mică, ca prin ea să treacă un om, atât de mică, încât cu greu puteau privi prin ea deodată doi oameni.

— Nu-i nimic acolo — spuse Donovan.

— În clipa asta. Dar cu puțin timp înainte trebuie să fi fost, altfel nu vedeam lumină. Fii atent!

Simțiră o zguduitură și avură impresia că pereții se rostogolesc peste ei. Un praf subțire se cernu ca o ploaie. Powell ridică capul și mai privi o dată.

— Ai dreptate, Mike. Sunt acolo. Roboții erau adunați în tunelul principal, la vreo 15 m distanță de ei. Cu brațele lor metalice munceau de zor la grămada de pietriș care se adunase după explozie.

Donovan era grăbit:

— Să nu pierdem vremea. Mai au puțin și pătrund până în partea noastră. Următoarea explozie poate surpa pereții lângă care stăm.

— Pentru numele lui Dumnezeu, nu mă lua repede.

Powell își desfăcu pistolul cu încărcătură explozivă, căznindu-se să pătrundă cu ochii întunericul în care nu se zărea altă lumină decât aceea a roboților și în care orice protuberanță a peretelui stâncos se confunda cu o umbră.

— Privește colo tavanul, în dreptul capetelor lor. Ultima explozie nu l-a

surpat complet. Dacă poți nimeri locul acela, jumătate din tavan se va dărâma.

Powell își îndreaptă privirea în direcția arătată.

— Păzea! Nu slăbi roboții din ochi și roagă-te să nu se depărteze prea mult de partea asta a tunelului. Sunt singura sursă de lumină. Ai numărat, sunt toți șapte?

Donovan numără:

— Da, sunt toți șapte.

— Nu-i slăbi din ochi. Urmărește-le fiecare mișcare.

Ridică pistolul și ținti, în vreme ce Donovan privea concentrat, blestemând și nădușind. Apoi trase.

Peretele stâncos pârâi, totul se cutremură; o zgâlțâială violentă îl aruncă pe Powell peste Donovan, care scoase un urlat:

— M-ai trântit, Greg. Din cauza ta n-am văzut nimic.

Powell se holbă prin întuneric:

— Unde sunt roboții?

Dar Donovan nu fu capabil să răspundă. Nu se mai vedea nici urmă de robot. Era un întuneric deplin, ca în străfundurile râului Styx.

— Dacă i-am îngropat? mormăi Donovan.

— Hai să mergem acolo. Și, te rog, nu mă întreba ce gândesc.

Powell se târî de-a-ndăratelea, rostogolindu-se, ca să-și accelereze viteza.

— Mike!

Donovan, care venea pe urmele lui, se opri în loc.

— Ce s-a întâmplat?

— Ține-te bine! gâfâi Powell la urechea lui Donovan. Mike! Mă auzi, Mike?

— Aici sunt. Ce s-a întâmplat?

— Am rămas blocați înăuntru. Nu zgâlțâitura provocată de căderea unui tavan aflat la 15 m distanță ne-a trântit pe jos! Tavanul de deasupra propriilor noastre capete s-a dărâmat. Din cauza zguduirii.

— Ce?!

Donovan se cățăără pe un bloc de piatră ce-i stătea în cale.

— Aprinde lanterna!

Powell făcu cum i se poruncise. Pe nicăieri nu se vedea nici o spărtură cât de mică, prin care să se fi strecurat măcar un iepure.

Donovan spuse încet:

— Ce ne facem acum?

Pierdură câteva minute și o cantitate apreciabilă de energie musculară, încercând să dea în lături piatra ce închidea ieșirea. Powell mai încercă și rezistența pereților din jurul deschizăturii prin care intraseră. O clipă își scoase masca; dar își dădea seama că în spațiul acela închis, orice scânteie i-ar fi fost fatală. Se așeză pe o piatră și spuse:

— Știi, Mike, experiența noastră a eșuat. N-am reușit să descoperim în ce constă defecțiunea lui Dave. Ideea a fost bună, dar n-am știut să ne folosim de ea.

Privirea lui Donovan era plină de amărăciune, iar ochii lui scăpărară inutil, căci întunericul era de nepătruns:

— Îmi pare foarte rău că te deranjez din meditație, dragul meu, dar trebuie să-ți atrag atenția că indiferent de ceea ce știm sau nu despre Dave ne găsim într-o situație destul de gravă. Dacă nu ieșim de aici, vom muri, prietene. Mu-ri, vom mu-ri. Cât oxigen ne-a mai rămas? Pentru cel mult șase ore.

— M-am gândit și la asta.

Degetele lui Powell se îndreptară instinctiv spre mustața obișnuită să suporte toate eforturile de gândire ale posesorului, dar deteră peste vizorul transparent.

— Bineînțeles că în răstimpul ăsta Dave ne-ar putea dezgropa cu ușurință, numai că "starea de pericol" pe care noi înșine i-am creat-o l-a dereglat probabil și nu putem comunica cu el prin radio.

— Deci totul e în regulă!

Donovan se înalță până la deschizătură, prin care abia, abia reuși să-și treacă capul cu casca lui metalică cu tot.

— Ei! Greg!

— Ce-i?

— Ce-ai zice ca Dave să fie prin apropiere? Dacă ne simte își revine la normal și suntem salvați.

— Ai dreptate, dar unde-i Dave?

— În coridorul ăsta, mai jos. Pentru Dumnezeu, nu mă trage până nu-mi scot mai întâi capul. Pe urmă te las să te uiți.

Powell izbuti să-și scoată capul:

— Știi că n-am greșit? Ia privește la proștii ăia. Am impresia că execută figuri de balet.

— Lasă impresiile. Spune-mi mai bine, se apropie de noi?

— Nu-mi dau seama. Sunt prea departe. Lasă-mă să mă mai uit o dată. Fii bun și dă-mi lanterna. Poate că reușesc în felul ăsta să le atrag atenția.

După două minute renunță.

— Nu-i chip. Parcă ar fi orbi. U-hu, vin încoace. Ce zici de asta?

Donovan spuse:

— Lasă-mă și pe mine să văd.

Urmă o încăierare tăcută între cei doi. Powell cedă în cele din urmă iar Donovan scoase la rândul său capul prin deschizătură.

Într-adevăr, veneau înspre ei. În frunte, Dave mergea în pas săltat, iar cele șase "degete" îl urmau în monom, mișcându-se ondulat și sincron. Donovan se minună:

— Ce-o mai fi și asta? Tare aș vrea să știu. Parcă ar dansa un dans popular din Virginia; Dave seamănă leit cu un majordom, să fiu al naibii dacă nu-i așa!

— Ah, mai lasă-mă în pace cu descrierile tale! mormăi Powell. La ce distanță sunt?

— La vreo cincisprezece metri și vin spre noi. În cincisprezece minute vom fi scoși de... Hei, hei, heeiii!

— Ce se întâmplă? Lui Powell îi trebuia câteva secunde să-și revină din mirarea provocată de strigătul lui Donovan. Dă-te jos, nu fii porc, lasă-mă și pe mine să văd!

Se cățără și el, în ciuda picioarelor pe care i le dădea Donovan.

— Au făcut stânga-mprejur, Greg. Pleacă. Dave! Ei, Dave!

Powell strigă la rândul lui:

— Mă prostule, degeaba strigi. Nu știi că sunetul nu ajunge până la ei?

— Atunci fă ceva — gâfâi Donovan — dă cu picioarele în pereți, lovește-i, fă-i să vibreze. Trebuie cu orice chip să le atragem atenția, altfel suntem pierduți, Greg.

Disperarea îl adusese în pragul nebuniei.

Powell îl scutură.

— Liniștește-te, Mike, nu-ți pierde cumpătul. Ascultă, mi-a venit o idee. Pe Jupiter, a venit vremea să încercăm și soluții simple. Mike!

— Ce vrei?

Donovan își trase capul înăuntru.

— Dă-mi repede locul înainte să dispară roboții.

— Dar ce vrei să faci? Ei, ce ai de gând să faci cu pistolul? Întrebă Donovan, agățându-se de brațul lui Powell.

Powell îl dădu în lături.

— Am de gând să trag la țintă.

— De ce?

— Ai să vezi mai târziu. Întâi să vedem rezultatul. Dacă nu reușim de data asta, atunci... Dă-te la o parte și lasă-mă să trag.

În depărtare, roboții se zăreau ca niște scânteii ce se făceau din ce în ce mai mici. Powell ochi cu multă atenție și apăsă pe trăgaci de trei ori. Apoi lăsă arma în jos și privi îngrijorat. Unul din roboții subalterni fusese doborât. Nu se mai vedeau lucind decât șase siluete. Powell, cu o voce nesigură, vorbi în difuzor:

— Dave!

Urmă o pauză, apoi veni în sfârșit răspunsul pe care-l auziră amândoi:

— Dumneata ești, șefule? Unde te afli? Celui de-al treilea subaltern i s-a sfărâmat pieptul. A fost scos din funcțiune.

— Nu-i nimic — spuse Powell — lasă-l în pace. Am fost blocați în tunelul lângă care a avut loc explozia. Vezi lumina lanternei noastre?

— Da. Venim îndată.

Powell se așeză complet relaxat:

— Iacă, prietene!

Donovan șopti cu glasul înlăcrimat:

— Bine, Greg. Ai câștigat. Uite-mă cu capul în țărână la picioarele tale. Dar, te rog, nu mă mai umili, explică-mi mai bine și mie ce s-a întâmplat.

— Foarte simplu. Numai că noi, ca de obicei, am pierdut din vedere ceea ce era evident. Ne-am dat seama că totul vine de la circuitul inițiativei personale și că defecțiunea are loc în situații primejdioase; însă credeam că se produce în urma unei anumite comenzi. Dar de ce să fie o comandă cauza?

— Și de ce nu?

— Uite de ce. Pentru că e vorba de un anumit *tip* de comandă. Și ce tip de comandă solicită mai multă inițiativă? Ce tip de comandă se repetă cu regularitate în caz de pericol?

— Nu-mi mai pune întrebări, Greg! Explică-mi.

— Tocmai asta fac! E vorba de comenzile simultane pe șase direcții. În împrejurări obișnuite, unul sau mai multe "degete" execută munci obișnuite care nu cer o supraveghere prea mare, așa cum trupul nostru, de pildă, execută mișcările mersului în chip aproape mecanic. Dar în caz de pericol, toți cei șase roboți subalterni trebuie mobilizați simultan și pe dată. Dave trebuie deci să mânuiască simultan șase roboți și nu reușește. Restul raționamentului e simplu. Orice descreștere a solicitării înregistrată de inițiativa personală, cum ar fi de exemplu intervenția omului, îl readuce la normal. Așa încât am distrus unul din roboți. În felul acesta, Dave n-a mai transmis comenzi decât simultan pe cinci direcții. Solicitarea inițiativei personale scăzând, a început să funcționeze normal.

— Cum ai descoperit?

— Prin deducție. Iar rezultatul punerii în practică l-ai văzut.

Din nou auziră prin căști glasul robotului:

— Am venit. Puteți rezista jumătate de oră?

— Cu ușurință — răspunse Powell. Și continuă, întorcându-se către Donovan: Acum treaba-i simplă. Vom revizui circuitele și vom selecta toate fragmentele asupra cărora acționează cu precădere diferența dintre intensitatea solicitării când comenzile sunt transmise simultan pe șase căi și intensitatea solicitării când comenzile sunt transmise pe cinci căi. Cam cât de mare crezi că va fi câmpul nostru de cercetare?

Donovan se gândi o clipă.

— Destul de restrâns, cred. Dacă Dave corespunde prototipului pe care l-am văzut la fabrică, atunci înseamnă că e prevăzut cu un circuit special de coordonare și nu avem de verificat decât acest circuit.

Fața i se luminează deodată.

— Știi că soluția ta nu e rea deloc? Nu cred să existe vreuna mai bună.

— În regulă. Mai gândește-te, și cum ne întoarcem ne uităm la scheme. Acum, până ne dezgroapă Dave, vreau să mă odihnesc.

— Stai! Mai spune-mi ceva. Dar ce însemnau marșurile alea ciudate, pașii ăia caraghioși de dans pe care-i executau roboții, ori de câte ori se defectau?

— De unde vrei să știi? Am totuși o bănuială. Îți amintești cum numeam noi cei șase roboți subalterni? Degetele lui Dave, așa le spuneam. Uite, cred că în intervalurile în care devenea un caz patologic, Dave cădea într-un fel de piroteală tâmpă și se distra bătând din degete.

Susan Calvin povesti amuzată peripețiile lui Powell și ale lui Donovan, dar nu zâmbi niciodată; ori de câte ori însă venea vorba despre roboți, glasul ei se încălzea. În scurt timp trecu în revistă tipurile QT, SPD, VD, până ce am oprit-o. Altfel și-ar mai fi amintit de cel puțin o jumătate de duzină de astfel

de roboți. Am întrebat-o:

— Dar asemenea întâmplări nu s-au petrecut și pe Pământ?

Se uită la mine, încruntând ușor din sprâncene.

— Nu, pe Pământ roboții nu prea lucrau.

— Păcat. Adică, vreau să spun că ce mi-ați povestit despre Powell și Donovan e foarte interesant, dar nu puteți să-mi povestiți și ceva ce vi s-a întâmplat dumneavoastră? Dumneavoastră, personal, n-ați trecut niciodată prin vreo încurcătură pricinuită de un robot? Știți, articolul meu apare cu ocazia aniversării dumneavoastră...

Am observat că se înroșise. Îmi spuse:

— Mi-au pricinuit și mie roboții destule încurcături. Doamne, de când nu m-am mai gândit la asta! Au trecut patruzeci de ani de atunci. Da, sigur! Era în 2021. N-aveam decât 38 de ani. Ei, dar mai bine să nu vorbim despre asta.

Am așteptat, convins că se va răzgândi.

— Și de ce nu, în fond? spuse ea. Ce importanță mai are acum? Nici amintirea nu mă mai întristează. Ei, tinere, am făcut și eu câteva prostii la vremea mea. Nu prea îți vine să crezi, nu-i așa?

— Nu, i-am răspuns.

— Da, da, am făcut. Iar Herbie era un robot care citea în mintea oamenilor.

— Cum?

— A fost singurul de felul acesta. Primul și ultimul. O eroare... de calcul, la vreun circuit...

5

MINCINOSUL

Alfred Lanning își aprinse tacticos țigara de foi, dar vârfurile degetelor îi tremurau ușor. Sprâncenele sale cenușii, stufoase, se împreună în timp ce vorbea printre rotocoalele de fum:

— Citește gândurile, nu există nici o îndoială în această privință. Dar de ce? Își îndreaptă privirea spre matematicianul Peter Bogert și mai întreabă o dată: De ce?

Bogert își netezi părul negru cu amândouă mâinile.

— Este al 34-lea robot de tip RB pe care l-am fabricat, Lanning. Ceilalți au ieșit conform cu prototipul.

Ai treilea bărbat care se afla în jurul mesei se încruntă. Milton Ashe era cel mai tânăr funcționar superior de la "Roboții americani", și era foarte mândru de ascensiunea sa.

— Ascultă, Bogert, să știi că nu a intervenit nici o eroare în procesul de fabricație. Garantez eu.

Buzele groase ale lui Bogert schițară un surâs plin de superioritate:

— Garantezi? Dacă ești în stare să garantezi pentru întregul proces de

fabricație, să știi că te propun pentru avansare. După cum arată cifrele exacte, fabricarea unui singur creier pozitronic necesită șaptezeci și cinci de mii două sute treizeci și patru de operații, fiecare operație depinzând la rândul ei de un număr mai mare sau mai mic (care variază între cinci și o sută cinci) de factori. Dacă unul singur din acești factori este defectuos, funcționarea creierului pozitronic va fi defectuoasă. Am citat cifre din registrul nostru, Ashe.

Milton Ashe se înroși, dar se auzi o a patra voce care îl împiedică să răspundă.

— Dacă începem să dăm vina unii pe alții, eu părăsesc adunarea. Susan Calvin își împreună mâinile în poală, iar liniile din jurul buzelor ei subțiri și palide se adânciră. Avem pe cap un robot care citește gândurile, și ceea ce mi se pare a fi de maximă importanță este să stabilim de ce citește gândurile. Nu vom descoperi nimic repetând "e vina ta, e vina mea!"

Ochii ei reci, de culoare cenușie, se opriră asupra lui Ashe care aprobă printr-un rânjet. Rânji și Lanning. Ca totdeauna în asemenea împrejurări, datorită pletelor albe și ochilor mici, vioi, semăna aidoma cu un patriarh din biblie:

— Ai dreptate, dr. Calvin. Apoi vocea lui deveni mai ascutită: În cazul de față, totul se prezintă sub formă de pilule comprimate. Am produs un creier pozitronic obișnuit, după aparențe, dar care are extraordinara proprietate de a intercepta undele gândirii noastre, fapt care ar constitui cea mai importantă cucerire a roboticii, dacă am putea explica fenomenul și am ști cum se produce. Ori noi nu știm, și de aceea trebuie să descoperim. Am fost clar?

— Aș avea o sugestie — spuse Bogert.

— Dă-i drumul!

— Cred că ar fi bine ca până când descurcăm ițele — și eu ca matematician prevăd c-o să avem mult de furcă — să păstrăm secretă existența robotului RB-34. Chiar față de ceilalți membrii ai conducerii. Ca șefi de secție, n-ar trebui să ni se pară problema greu de rezolvat, și cu cât vor ști mai puțini, cu atât...

— Bogert are dreptate — spuse dr. Calvin. De când Codul Interplanetar a fost modificat și am căpătat permisiunea de a experimenta roboții în interiorul fabricii, înainte de a-i trimite în Cosmos, propaganda antirobotică a crescut. Dacă se aude, înainte ca noi să putem explica fenomenul, că am scos un robot care citește mințile oamenilor, dăm apă la moară dușmanilor noștri.

Lanning trase din țigara de foi și dădu grav din cap. Apoi se adresă lui Ashe:

— Spuneai că erai singur când ai descoperit capacitatea lui de a citi gândurile?

— Așa am spus, și mărturisesc că am tras o spaimă soră cu moartea. RB-34 tocmai părăsise masa de asamblare și fusese trimis jos la mine. Obermann plecase nu știu unde, și l-am condus eu la camera de probă, sau mai bine-zis voiam să-l conduc acolo. Ashe se opri, iar pe buzele lui apărură un zâmbet abia perceptibil. Spuneți, vă rog, ați stat vreodată de vorbă cu cineva fără să știți că vă poate citi gândurile? Cum însă nimeni nu găsi de cuviință să-i răspundă, Ashe continuă: La început nici nu mi-am dat seama.

Vorbea cu mine cât se poate de logic și de firesc, și de-abia la jumătatea drumului mi-am dat seama că eu nu scosesem nici o vorbă. Bineînțeles, îmi trecuseră multe lucruri prin cap, dar nu spusese nimic. Am încuiat repede ușa și am fugit după Lanning. Mi se încrețește pielea când îl simt pe lângă mine, băgându-se nestingherit în gândurile mele.

— Cred și eu — spuse Susan Calvin, căzută pe gânduri. Ochii ei, cu privirea intensă, rămaseră pironiți pe Ashe. Suntem atât de obișnuiți să considerăm gândurile noastre ca aparținându-ne integral...

Lanning interveni impacientat:

— Deci nu știm decât noi patru. Perfect! Trebuie să lucrăm sistematic. Ashe, dumneata vei controla cum a decurs procesul de fabricație de la A la Z. Vei elimina operațiile în care nu există nici cea mai mică probabilitate să se fi strecurat vreo eroare și vei face o listă cu cele în care această probabilitate există, menționând natura posibilei erori și consecințele ei.

— La ordine! mârâi Ashe.

— Și bineînțeles că vei pune la treabă toți oamenii de care dispui, până la unul dacă e nevoie; n-are importanță dacă rămânem în urmă cu planul. Dar să fim înțeleși, nu le spui despre ce este vorba.

— Hm, hm, bine. Mare pacoste pe capul nostru! rânji tânărul tehnician, schimonosindu-și fața.

Lanning se roti cu scaunul, întorcându-se cu fața la Calvin.

— Dumneata vei merge cu cercetările în direcție opusă. Ești specialistul în psihorobotică al fabricii, așa că vei porni de la examinarea robotului. Încearcă să descoperi cum funcționează. Vezi ce mecanisme și circuite sunt legate de capacitatea lui telepatică, stabilește dacă poți numărul lor, modificările precise pe care le determină și în ce măsură îi influențează calitățile specifice. Ai înțeles? Lanning continuă fără să aștepte răspunsul doctorului Calvin. Iar eu voi coordona munca de cercetare și voi interpreta matematic rezultatele.

Mai trase o dată puternic din țigara de foi, rostind restul cuvintelor înconjurat de un nor de fum.

— Bogert va lucra desigur cu mine.

Bogert își lustruia unghiile uneia din mâinile sale grăsuțe. Spuse blajin:

— Sigur că da. Mai știu și eu câte ceva în domeniul ăsta.

— Bun! Eu unul mă apuc de lucru! Ashe își împinse scaunul și se ridică. Obrazul lui plăcut și tânăr era crispat într-un rânjet: Am treaba cea mai grea dintre voi toți, așa că nu am timp de pierdut. Le făcu cu mâna: La revedere!

Susan Calvin îi răspunse printr-un semn imperceptibil cu capul, dar ochii ei îl urmăriră până ce dispăru; nici nu răspunse când Lanning o întrebă:

— Vrei să pleci și dumneata, dr. Calvin, ca să începi examinarea robotului RB-34?

Ochii fotoelectrici ai lui RB-34 se ridicară de pe carte la zgomotul abia auzit al ușii; când intra, Susan Calvin îl găsi în picioare.

Se opri o clipă să îndrepte placa uriașă de pe ușă, pe care scria: "Intrarea interzisă", apoi se apropie de robot.

— Ji-am adus câteva cărți despre motoarele hiperatomice, Herbie, nu-s

prea multe. Vrei să te uiți prin ele?

RB-34, cunoscut sub numele de Herbie, îi luă din brațe cele trei albume grele și deschise unul din ele, citind pe prima pagină:

— Hm! Teoria hiperatomică. Mormăi ceva ca pentru sine, întorcând paginile, apoi spuse absent: Ia loc, dr. Calvin! Le parcurg în câteva minute.

Psihologul se așeză și-l privi pe Herbie care-și trăsesse un scaun de cealaltă parte a mesei, citind conștiincios cele trei volume.

După jumătate de oră, îl închise pe cel din urmă.

— Îmi dau seama de ce mi le-ați adus.

Dr. Calvin simți cum îi tremură colțul gurii.

— Bănuiam că vei înțelege. E greu de lucrat cu tine, Herbie. Ești totdeauna cu un pas înaintea mea.

— Cu cărțile astea s-a petrecut ca și cu celelalte. Nu mă interesează. Nu găsești nimic în manualele astea. Întreaga voastră știință nu-i altceva decât o compilație de cifre și date, convențional legate între ele prin niște teorii superficiale, toate atât de puerile, încât nici nu merită să-ți bați capul cu ele. Ceea ce mă interesează însă sunt romanele voastre. Studiul asupra relațiilor dintre cauzele și fenomenele emotive omenești pe care le generează — gesticula cu mâna lui masivă, în vreme ce căuta cuvintele potrivite.

Dr. Calvin spuse în șoaptă:

— Cred că te înțeleg.

Robotul continuă.

— Eu citesc în mințile oamenilor și nici nu vă închipuiți cât sunt de complicate. Nici nu pot înțelege totul, mă depășește, pentru că mintea mea se aseamănă atât de puțin cu a lor. Dar mă străduiesc, și romanele mă ajută.

— Tare mi-e frică însă că după ce citești romanele de azi, pline de zguduitoare complicații sentimentale, mințile noastre realiste îți vor părea teribil de anoste și neinteresante — în glasul ei se deslușea o nuanță de tristețe.

— Dar nu-i adevărat!

Bruschețea și energia cu care răspunse robotul o făcu pe Susan Calvin să sară în picioare. Roși și își spuse: Probabil că știe!

Herbie, potolit dintr-o dată, șopti cu un glas din care dispăruse aproape orice rezonanță metalică:

— Bineînțeles că știu, dr. Calvin. Tot timpul te gândești la el, așa că e firesc să știu.

Fața ei era severă:

— Ai spus cuiva?

— Cum era să spun, nu m-a întrebat nimeni — răspunse Herbie sincer surprins.

Incapabilă să se stăpânească, dr. Calvin izbucni:

— Îmi închipui că mă judeci, ți se pare c-am înnebunit, nu-i așa?

— De fel. Găsesc că este un sentiment firesc.

— Tocmai de aceea pare atât de nebunesc.

Glasul ei era complet schimbat, într-atât era de îndurerat. În sfârșit, sub aparențele rigide ale savantului apăruse femeia.

— Nu sunt câtuși de puțin... cum să spun?... seducătoare...

— Din punct de vedere fizic, nu pot face nici o apreciere. Dar știu că

există și seducții de altă natură.

— Și nici tânără — răspunse dr. Calvin, care nici nu auzise cuvintele robotului.

— N-ai împlinit încă patruzeci de ani.

Herbie insista plin de sollicitudine.

— Treizeci și opt, dacă numeri anii; dar, dacă iei în considerație uscăciunea vieții și trăirile mele, am vreo 60. Știu asta. Nu degeaba am studiat psihologia. Oftă adânc și amar. Iar el n-are decât treizeci și cinci de ani și pare chiar mai tânăr. Crezi că mă vede vreodată altfel decât... decât, ei da, decât așa cum sunt?

— Greșești! Herbie bătu cu pumnul său de metal în masa de material plastic, care scoase un sunet strident. Ascultă ce-ți spun eu!

Dar Susan Calvin se întoarse spre dânsul, durerea din ochii ei se transformă în văpăi:

— Și de ce te-aș asculta? Ce poți știi tu, tu care nu ești decât o mașină? Ce sunt eu pentru tine? Un specimen interesant de observat, un caz care prezintă toate fenomenele patologice caracteristice complexului de frustrare. Aproape la fel de instructiv pentru tine ca o carte. Se înecă în suspine apoi tăcu.

Robotul era copleșit de izbucnire. Își clătină capul, încercând să pledeze;

— De ce nu vrei să mă asculți? Te rog. Dacă mi-ai îngădui aș putea să te ajut.

— Cum? Buzele ei se răsfrânseseră. Dându-mi un sfat.

— Nu, nu cu sfaturi. Uiți că eu știu ce gândesc și alți oameni, Milton Ashe, de pildă.

Urmă o lungă tăcere; Susan Calvin își plecă ochii în pământ, apoi spuse cu respirația tăiată:

— Nu vreau să știu ce gândește. Taci.

— Sunt totuși încredințat că vrei să știi ce gândește el.

Rămase cu capul plecat, cu respirația din ce în ce mai precipitată.

— Vorbești prostii — șopti ea.

— De ce? Încerc să te ajut. Știi ce gândește Milton Ashe despre dumneata?

Herbie se opri. Psihologul ridică capul:

— Ce?

Robotul răspunse încetișor:

— Te iubește.

Tăcerea dură un minut întreg. Dr. Calvin rămase cu ochii în gol. Apoi se răsti iar:

— Nu-i adevărat. N-ai dreptate. De ce să mă iubească?

— Totuși te iubește. Un sentiment ca acesta nu poate fi ascuns; în orice caz nu poate fi ascuns față de mine.

— Bine, dar sunt atât de... atât de... mai vru ea să bolborosească.

— Dar el e un om care vede dincolo de pielea obrazului, un om în stare să aprecieze capacitatea intelectuală a celorlalți. Milton Ashe nu e bărbatul

care să se însoare cu un cap bine coafat și cu niște ochi frumoși.

Susan Calvin clipi de câteva ori și așteaptă puțin, înainte să răspundă. Dar chiar după acest răgaz vocea-i tremura:

— Totuși, nu mi-a arătat în nici un fel că...

— I-ai dat vreodată ocazia?

— Cum aș fi putut! Nici nu mi-a trecut prin cap ca el...

— Tocmai.

Psihologul căzu din nou pe gânduri, apoi deodată ridică capul:

— Acum șase luni a venit aici la fabrică o fată, să-i facă o vizită. Era frumușică, sau cel puțin așa mi s-a părut mie: blondă și subțire. Și, bineînțeles, de-abia știa să socotească cât fac doi și cu doi. Toată ziua a umblat cu pieptul umflat și a încercat să-i explice cum se construiește un robot — vocea ei se aprinse iar. Îți închipui că n-a înțeles nimic. Cine era fata?

Herbie răspunse fără ezitare:

— Știu despre cine vorbești. E vara lui primară și nu există nici un fel de legătură romantică între ei.

Susan Calvin se ridică sprintenă ca o fetiță.

— Ce ciudat! Știi că exact aceeași presupunere am făcut-o și eu, numai că nu credeam în ea. Atunci, ceea ce spui tu pare să fie adevărat.

Fugi la Herbie și-i luă mâna lui mare și rece într-ale sale:

— Îți mulțumesc, Herbie. Să nu spui însă nimănui nimic. Acesta să fie secretul nostru. Îți mulțumesc încă o dată. După ce strânse din nou degetele metalice ale lui Herbie, plecă.

Herbie își relua lectura romanului abandonat; în mintea lui însă nimeni pe lume nu putea citi.

Milton Ashe se întinse cu voluptate, încât i se auziră trosnind toate încheieturile și gemu pe mai multe tonuri. Apoi îl privi pe Peter Bogert, doctor în filozofie, căruia îi adresă următoarele cuvinte:

— Spune-mi, am muncit o săptămână, zi și noapte, fără să închid ochii. Cât crezi c-o să ne ținem aici? Parcă vorbeai de o bombardare cu pozitroni în camera de vid D, ziceai că asta ar fi soluția.

Bogert căscă delicat și-și concentra privirea asupra mâinii sale albe.

— Chiar este. Sunt pe calea cea bună.

— Știu eu ce înseamnă asta, când vorbește un matematician. Aș vrea însă să aflu cât de aproape de sfârșit ești?!

— Depinde.

— De cine?

Ashe se așază într-un scaun și-și întinse picioarele înainte.

— De Lanning. Bătrânul nu-i de acord cu mine. Oftă. E cam depășit, asta-i nenorocirea cu el. Îi tot dă înainte cu mama mecanică, ori problema noastră cere niște metode matematice mai avansate. Tare-i încăpățânat!

Ashe mormăi somnoros:

— De ce nu-l întrebați pe Herbie și terminați o dată cu toată povestea.

— Să întrebăm robotul?

Sprâncenele lui Bogert se ridicară mirate.

— De ce nu? Nu v-a povestit bătrâna?
— Vorbești de Calvin?
— Da. Chiar Susie susține că robotul este un geniu în matematică. Știe totul despre toate, plus ceva pe deasupra. Face mental calcule integrale și se hrănește la desert cu analize tensoriale.

Matematicianul îl privi neîncrezător:

— Vorbești serios?
— Pe cuvânt de cinste! Nenorocirea e că prostului nu-i place matematica. Preferă să citească romane de dragoste ieftine. Zău! Să vezi cu ce-l îndoapă Susie: "Pasiune purpurie" și "Amor în Cosmos".

— Nouă, dr. Calvin nu ne-a suflat nici o vorbă.
— N-a terminat încă examinarea lui. Știi cum e ea. Îi place mai întâi să-și isprăvească treaba și de-abia după aceea dezvăluie marele mister.

— Totuși ție ți-a spus.

— Stăm mult de vorbă. Ne-am văzut des în ultima vreme.

Deschise ochii mari și se încruntă.

— Ascultă, Bogie, n-ai observat nici o schimbare ciudată la cucoana asta?

Bogert rânji disprețuitor.

— Se dă cu ruj, dacă la asta te referi.

— Asta văd și eu. Ruj, pudră și albastru de ochi. Parcă-i o arătare. Dar mai e ceva, nu știu, nu-mi dau seama ce anume. Felul în care vorbește — parcă s-ar bucura de ceva. Un moment rămase pe gânduri, apoi dădu din umeri.

Celălalt își îngădui să fie spiritual, ceea ce pentru un matematician trecut de cincizeci de ani nu-i un lucru obișnuit:

— O fi îndrăgostită.

Ashe închise ochii:

— Vorbești prostii, Bogie. Mai bine du-te și vorbește cu Herbie; eu vreau să rămân aici să trag un pui de somn.

— Bine. Deși n-aș putea spune că-mi face deosebită plăcere să pun un robot să facă treaba mea; de altfel, nici nu-mi fac iluzii că va fi în stare!

Răspunsul ce-l primi fu un sforăit sonor.

Herbie ascultă cu atenție în vreme ce Peter Bogert, cu mâinile în buzunar, vorbi cu prefăcută indiferență:

— Deci, așa stau lucrurile. Mi s-a spus că te pricepi în chestii de astea și vreau să te consult așa, mai mult din curiozitate. Calea pe care vreau eu să merg presupune câteva măsuri îndrăznețe, chiar nesigure — sunt de acord — pe care dr. Lanning refuză să le accepte; de aceea, planul meu e încă destul de incomplet.

Robotul nu răspunse. Bogert insistă:

— Ei, ce părere ai?

— Nu văd nici o greșeală — răspunse Herbie, studiind cifrele mâzgălite de pe hârtie.

— Nu cred să poți duce problema mai departe, nu-i așa?

— Nu îndrăznesc să încerc. Ești un matematician mai bun decât mine și

n-aș vrea să mă compromit.

Bogert zâmbi mulțumit de sine:

— Cam așa credeam și eu. Să lăsăm asta.

Strânse laolaltă foile, le îngrămădi pe raftul gol, care se afla dedesubt și voi să plece, dar se răzgândi.

— Apropo... Robotul așteaptă. Bogert era încurcat. Aș vrea să știu... e ceva care... poate ai putea tu... — și tăcu.

Herbie vorbi calm:

— Gândurile dumitale sunt cam confuze, dar n-am nici o îndoială că sunt în legătură cu doctorul Lanning. N-are rost să eziți, deoarece cum se limpezesc, voi ști ce vrei să mă întrebi.

Matematicianul făcu unul din gesturile sale obișnuite, trecându-și mâna prin părul rar.

— Lanning se apropie de șaptezeci de ani — rosti el, ca și cum asta ar fi explicat restul.

— Știu.

— Și conduce fabrica de aproape treizeci de ani.

Herbie dădu aprobativ din cap.

— Păi, poate că tu știi dacă — și vocea lui Bogert deveni rugătoare — dacă... nu se gândește să iasă la pensie. Din cauza sănătății sau din alte motive...

— Întocmai — spuse Herbie, fără să mai adauge nimic.

— Ei, știi?

— Bineînțeles.

— Atunci, hm, hm, n-ai putea să-mi spui și mie?

— De vreme ce mă întrebi, îți voi spune. Robotul răspunse în chip cât se poate de firesc: A ieșit deja la pensie.

— Ce!? Exclamația semăna cu sunetul nearticulat produs de o explozie. Capul mare al savantului se întinse înainte: Mai spune o dată!

— A ieșit deja la pensie — repetă robotul calm — dar încă nu a fost scos din muncă. Așteaptă și el până când se rezolvă, hm, hm, problema mea. Odată soluția găsită, e gata să predea postul de director succesorului său.

Bogert întrebă ținându-și respirația:

— Succesorul? Cine va fi succesorul?

Se apropiase de Herbie și ca fascinat își ținti ochii în ochii fotoelectrici roșii întunecați, de nepătruns, ai robotului.

Se auziră răspicat următoarele cuvinte:

— Dumneata ești viitorul director.

Pe fața lui Bogert înflori un zâmbet satisfăcut:

— Îmi pare bine că știu. Speram și așteptam să fie așa. Îți mulțumesc, Herbie.

În ziua aceea, Peter Bogert rămase la masa de lucru până la cinci dimineața și se întoarse la nouă. Raftul instalat deasupra biroului lui se golise pe rând de toate cărțile și manualele, pe măsură ce acestea erau consultate. Paginile din față, pline de calcule, creșteau infim, în vreme ce hârtiile mazăgălite și mototolite, aruncate în jurul lui, ajunseseră la proporțiile

unui deal.

La orele douăsprezece fix, își aruncă privirea pe ultima pagină, își frecă ochii injectați, căscă și se scutură:

— Merge din ce în ce mai prost. Fir'ar al dracului!

La zgomotul ușii ce se deschise, se întoarse și-l salută cu capul pe Lanning care intră pocnindu-și încheieturile mâinilor.

Directorul observă dezordinea din odaie și-și încruntă sprâncenele.

— Ai descoperit o cale nouă? Întrebă el.

— Nu — îi răspunse Bogert, sfidător. Ce, nu era bună cea veche?

Lanning nu se osteni să răspundă și nici să facă mai mult decât să-și arunce o privire indiferentă asupra paginii de deasupra teancului ce se afla pe biroul lui Bogert. Apoi spuse, uitându-se la flacăra chibritului cu care voia să-și aprindă țigara de foi.

— Ți-a vorbit Calvin despre robot? E un geniu matematic. Într-adevăr nemaipomenit.

Celălalt respiră zgomotos.

— Am auzit și eu. Dar Calvin și-ar vedea mai bine de robopsihologia ei. L-am examinat să văd câtă matematică știe și de-abia reușește să se descurce în calculele elementare.

— Calvin nu e de aceeași părere.

— E nebună.

— Nici eu nu sunt de aceeași părere — ochii directorului se îngustară în chip primejdios.

— Dumneata! Vocea lui Bogert se aspri. Ce știi dumneata?

— L-am pus și eu pe Herbie la încercare, am stat cu el toată dimineața și știe subtilități de care dumneata nici măcar n-ai auzit.

— Chiar așa să fie?

— Pari sceptic! Lanning scoase o foaie de hârtie din buzunarul hainei și o despături. Nu-i scrisul meu, nu-i așa?

Bogert studie notațiile mari ce-o acopereau:

— E opera lui Herbie?

— Exact. Și poate că îți dai seama că a rezolvat integrarea timpului în ecuația 22, la care lucrei dumneata. I-a ieșit — Lanning bătu cu unghia sa îngălbenită pe ultimele cifre — exact același rezultat ca și mie, numai că i-a trebuit pe un sfert mai puțin timp. N-ai avut dreptate să elimini efectul Linger din bombardamentul pozitronic.

— Dar nu l-am eliminat; pentru numele lui Dumnezeu, Lanning, de ce nu vrei să înțelegi că ar anula...

— Da, mi-ai explicat. Ai folosit ecuația Mitchell, nu-i așa? Ei bine, nu era cazul.

— De ce nu?

— Pentru că, în primul rând, ai făcut exces de imaginație.

— Ce legătură are cu asta?

— Ecuația Mitchell nu e valabilă când...

— Ai înnebunit? Dacă recitești studiul original al lui Mitchell despre "Tregerile"...

— N-am nevoie să-l recitesc. Ți-am spus de la început că nu-mi place raționamentul și Herbie e de acord cu mine.

— Perfect — țipă Bogert — atunci dă-i invenției ăleia de ceasornicar să

rezolve problema în locul dumitale! Ce să ne mai batem capul de prisos?

— Tocmai aici am vrut să ajung. Herbie nu poate rezolva problema. Și dacă el nu poate, nu putem nici noi — singuri. Voi supune problema Comitetului Național. Pe noi ne depășește.

Scaunul lui Bogert zbură înapoi când acesta se sculă în picioare, urlând, cu fața congestionată:

— N-ai să faci așa ceva.

Lanning se congestionă la rândul său:

— Nu cumva vrei să mă înveți ce să fac?

— Ba chiar așa — răspunsul era înveninat. Am lucrat la problema asta și nu te las să mi-o iei, ai înțeles? Și să nu-ți închipui că nu știu ce-i în capul tău, fosilă descompusă ce ești! Ai fi în stare să-ți tai mai degrabă singur nasul decât să-mi acorzi creditul că mă pricep în telepatie robotică.

— Ești un imbecil fără seamăn, Bogert, și bagă de seamă că acu' te suspend pentru insubordonare. Buza inferioară a lui Lanning tremura de enervare.

— E ultimul lucru pe care-l vei face, Lanning. Cu un robot care citește gândurile, prin apropiere, nu mai poți avea secrete, așa încât află că știu de pensionarea ta.

Scrumul țigării de foi din mâna lui Lanning tremură, apoi căzu, urmat la scurt interval de țigară:

— Cum?... Ce?...

Bogert chicoti răutăcios.

— Iar noul director sunt eu, să fim înțeleși. Știu, să nu-ți închipui că nu știu. Și să fiu al dracului, Lanning, dacă chiar din clipa asta n-am să fiu eu cel care comandă aici, altfel fac un scandal de mă ții minte câte zile mai trăiești!

Lanning își regăsi în sfârșit vocea și trase un răcnet cât îl ținu gura.

— Te dau afară, ai auzit? Ești suspendat din post. Ești un om sfârșit, ai înțeles?

Zâmbetul de pe fața celui alt înflori de-a binelea.

— La ce bun, amenințările astea? Tot nu mă duci pe mine. Atu-ul e în mâna mea. Știu că ai ieșit la pensie. Mi-a spus Herbie și el a aflat direct de la tine.

Lanning încercă să vorbească liniștit. Părea un om bătrân, foarte bătrân; avea ochii adânciți într-o față din care culoarea roșie dispăruse, lăsând în urmă-i galbenul păstos al bătrâneții:

— Vreau să stau de vorbă cu Herbie. Nu se poate să-ți fi spus așa ceva. Joci tare, Bogert, dar am să-ți dau cărțile pe față, să văd cacialmauă. Vino cu mine.

Bogert dădu din umeri.

— Să mergem la Herbie? Bine, foarte bine!

Tot la orele douăsprezece fix, Milton Ashe își ridică privirea de pe schița stângace pe care o desenase și spuse:

— Poți să-ți faci o idee? Nu prea sunt tare la desen, dar cam așa arată. E o nebunie de casă și pot s-o iau pe nimica toată.

Susan Calvin îl privi topită de emoție.

— E într-adevăr frumoasă — suspină. Totdeauna m-am gândit că mi-ar place... dar nu izbuti să termine.

— Bineînțeles, continuă Ashe voios, strângându-și creionul — va trebui să aștept până la vacanță. Mai sunt doar două săptămâni, deși cu povestea asta a lui Herbie, totul e în aer. Apoi cu ochii la unghiile degetelor: Și știi, mai e ceva, dar e secret.

— Atunci nu-mi spune.

— Ah, ba tare ți-aș spune, simt nevoia să spun cuiva și cred că din toți cei de aici ești persoana cea mai nimerită să-mi descarc sufletul.

Susan Calvin simți cum inima-i zvâcnește puternic, dar n-avu curajul să rostească nici un cuvânt.

— De fapt — Ashe își trase scaunul mai aproape și îi șopti confidențial — casa nu e numai pentru mine. Mă însor.

Apoi sări în picioare:

— Ce s-a întâmplat?

— Nimic — senzația cumplită de amețală trecuse, dar îi venea greu să vorbească. Te însori? Vrei să spui că...

— Da, sigur. Era și vremea, nu crezi? Îți aduci aminte de fata aceea care a fost pe-aici vara trecută? Ea e. Dar ți-e rău. N-ai...

— Mă doare capul. Susan Calvin îl îndepărtă cu un gest slab. M-a... M-a cam durut în ultima vreme. Trebuie... desigur... felicitările mele. Mă bucur... Rujul aplicat stângaci făcea pe fața ei albă, ca de cretă, două pete hidoase. Simțea cum totul în jur începe din nou să se învâртеască. Iartă-mă, te rog...

Bolborosi cuvintele îndreptându-se orbită de durere, cu pași împiedicați spre ușă. Totul se petrecuse fulgerător de repede, ca într-un vis și tot ca într-un vis catastrofa părea neverosimilă.

Cum se poate una ca asta? Herbie spusese...

Herbie știa! Doar citea gândurile oamenilor!

Se trezi cu respirația tăiată, sprijinită de cadrul ușii, privind fața de metal a lui Herbie. Urcase cele două etaje, dar nu-și aducea aminte. Parcursese distanța într-o clipită, ca în vis.

Ca într-un vis!

Și totuși, ochii lui Herbie priveau țință în ochii ei, fără să clipească, iar roșul lor întunecat părea că ia forma de coșmar a unor globuri strălucitoare, cețoase.

În timp ce Herbie vorbea, simți apropiindu-se de buze sticla rece a unui pahar. Înghiți și se cutremură, începând să fie vag conștientă de ceea ce se petrece în jurul ei.

Herbie vorbea într-una, cu neliniște în glas, îndurerat și speriat, încercând să fie cât mai convingător.

Încetul cu încetul, vorbele își recăpătară înțelesul:

— E un vis — spunea el, în care nu trebuie să crezi. În curând te vei trezi la realitate, și vei râde de tine. Te iubește, îți spun eu că te iubește, te iubește. Dar nu aici, nu acum. Totul e o iluzie.

Susan Calvin dădu din cap șoptind:

— Da, sigur că da! Se agățase de brațul lui Herbie, repetând într-una: Nu-i adevărat? Nu-i așa că nu-i adevărat?

Nu mai ținu minte cum își veni în fire; i se păru ca o trecere dintr-o

lume nebuloasă și ireală, în plin soare. Îl dădu la o parte, împinse cu putere brațul de fier de lângă ea și căscă ochii mari:

— Ce încerci să faci? vocea ei deveni un geamăt strident. Ce vrei să faci? Herbie se dădu înapoi.

— Vreau să te ajut.

Psihologul îl privi în ochi:

— Să mă ajuți? Spunându-mi că realitatea e vis? Ducându-mă până la schizofrenie? Fu prada unei încordări isterice. Nu e vis! Ce n-aș da să fie! Apoi, odată respirând adânc: Stai! Da, da, înțeleg! Sfinte Doamne! E evident.

În vocea robotului apăru un accent de groază:

— N-aveam încotro!

— Și eu care te-am crezut! Nu mi-aș fi închipuit...

Vocile ce se auziră dincolo de ușă o făcură să tacă. Se întoarse cu spatele, strângându-și pumnii, și, până când să intre Lanning și Bogert, se retrase lângă cea mai îndepărtată dintre ferestre. Nici unul din cei doi nu băgară de seamă prezența ei.

Amândoi se apropiară de Herbie în același timp; Lanning, impacientat și supărat, Bogert rece și sarcastic. Directorul vorbi primul:

— Ascultă, Herbie, vreau să-ți vorbesc.

Robotul își întoarse iute privirea ageră asupra directorului:

— Da, dr. Lanning.

— Ai vorbit cu dr. Bogert despre mine?

— Nu, domnule...

Rosti cuvintele încet, iar surâsul de pe fața lui Bogert dispăru.

— Cum? Cum?

Bogert se băgă înaintea superiorului său, bătând nervos podeaua sub picioare. Repetă ce mi-ai spus ieri!

— Am spus că...

Herbie tăcu. În străfundul său, se putea auzi cum diafragma metalică vibra ușor, dezacordată.

— N-ai spus că a ieșit la pensie? urlă Bogert. Răspunde-mi!

Bogert ridică brațele ca un nebun, dar Lanning îl dădu în lături:

— Îl ameninți ca să mintă?

— L-ai auzit, Lanning. Începuse să spună "Da", dar l-ai oprit. Dă-te la o parte din calea mea! Vreau să scot odată adevărul de la el, înțelege!

— Îl întreb eu — Lanning se întoarse spre robot: Liniștește-te, Herbie. Răspunde, am ieșit eu la pensie?

Herbie rămase cu ochii pironiți, iar Lanning mai întrebă o dată neliniștit:

— Am fost scos la pensie?

Capul robotului se mișcă abia perceptibil în semn de negație. Așteptară îndelung, fără să primească alt răspuns.

Cei doi se priviră reciproc; animozitatea din ochii lor căpătase o consistență aproape tangibilă.

— Ce dracu — se răsti Bogert — a amuțit robotul? Măi monstrule, nu mai poți vorbi?

— Eu pot vorbi — răspunse acesta de îndată.

— Atunci răspunde la întrebare. Nu mi-ai spus tu mie că dr. Lanning a ieșit la pensie? A ieșit sau nu la pensie?

Urmă din nou o tăcere stingherită, întreruptă brusc de hohotul strident și pe jumătate isteric al lui Susan Calvin, aflată în celălalt capăt al încăperii.

Cei doi matematicieni tresăriră, iar ochii lui Bogert se îngustară între pleoape:

— Erai aici? Ce-i de râs?

— Nu-i nimic de râs. Nu avea vocea ei obișnuită. Deci n-am fost singura păcălită. E caraghios ca trei din cei mai mari experți în robotică să cadă într-o cursă atât de simplă, nu găsiți? Vocea i se stinse și duse mâna palidă la frunte. Dar nu-i de râs!

Cei doi se priviră din nou, de astă dată cu sprâncenele ridicate a mirare.

— Despre ce cursă vorbești? Întrebă Lanning înțepat. I s-a întâmplat ceva lui Herbie?

— Nu — se apropie de ei încet. Lui nu i s-a întâmplat nimic, ci nouă.

Se răsuci brusc și strigă robotului:

— Pleacă! Du-te în capătul celălalt al odăii și piei din ochii mei!

Herbie se chirci sub furia privirilor și se îndepărtă împleticindu-se zgomotos în picioare.

Vocea lui Lanning era ostilă:

— Ce înseamnă ieșirea asta, doctor Calvin?

Ea se întoarse cu fața spre ei și le spuse sarcastic:

— Desigur, cunoașteți prima lege fundamentală a roboticii?

Cei doi dădură afirmativ din cap.

— Bineînțeles — răspunse Bogert iritat. Prima lege spune că robotul n-are voie să pricinuiască vreun rău omului sau să îngăduie prin neintervenție să i se întâmple vreun neajuns unei ființe umane.

— Frumos formulat! rânji zeflemitor Calvin. Dar ce fel de neajuns?

— De orice natură.

— Întocmai! De orice natură. Deci inclusiv de natură psihică. Cum ar fi de pildă pierderea încrederii în sine, spulberarea speranțelor. Acestea nu sunt neajunsuri?

Lanning se încruntă.

— Ce știe un robot despre asemenea...

Apoi își dădu seama și i se tăie respirația.

— V-ați dat seama, nu? Acest robot citește gândurile. Vă închipuiți că nu știe tot ce-i legat de durerea sufletului? Vă închipuiți că dacă cineva i-ar pune o întrebare el nu i-ar da exact răspunsul dorit? Oricare alt răspuns ne-ar dura, iar Herbie știe.

— Doamne ferește! murmură Bogert.

Psihologul îi aruncă o privire sarcastică:

— Bănuiesc că l-ai întrebat dacă Lanning a ieșit la pensie? Voi ai să auzi că a ieșit la pensie și de aceea Herbie ți-a răspuns afirmativ.

— Și presupun că din același motiv — spuse Lanning în șoaptă — n-a vrut să răspundă adineauri. Nu putea răspunde fără să lovească în unul din noi.

Urmă o tăcere scurtă, în care cei doi bărbați priviră robotul care se afla la capătul celălalt al odăii, ghemuit în scaunul de lângă bibliotecă, cu capul

sprijinit într-o mână.

Susan Calvin privi cu încăpățănare podeaua.

— Știa lucrurile acestea. Acest... acest diavol știe totul, inclusiv ceea ce s-a întâmplat cu el.

Ochii ei se întunecară prevestitori de rele.

Lanning ridică capul.

— Aici cred că greșești, dr. Calvin. Nu știe. L-am întrebat.

— Ce dovedește răspunsul lui? strigă Calvin. Că dumneata nu voiai să găsească el soluția problemei. Dacă o mașină poate face ceea ce dumneata nu poți, îți pierzi încrederea în dumneata. Tu l-ai întrebat? se răsti ea la Bogert.

— Oarecum — Bogert roși și-și dresе glasul. Mi-a spus că se pricepe prea puțin la matematică.

Lanning râse, nu prea tare, iar psihologul zâmbi caustic. Apoi spuse:

— Las' că-l întreb eu! Eu nu-mi pierd încrederea în mine dacă soluția o descoperă el. Ridică glasul și spuse pe un ton rece, imperativ: Vino încoace!

Herbie se sculă și se apropie ezitând.

— Bănuiesc că știi — continuă ea — în care moment precis al fabricației tale a fost introdus un corp străin sau neglijat un factor esențial, nu-i așa?

— Da — spuse Herbie — cu o voce abia auzită.

— Stai puțin — întrerupse Bogert, supărat. Poate că nu-i adevărat. Poate că a răspuns astfel fiindcă doreai să primești răspunsul ăsta.

— Nu fi prost — ripostă Calvin. Știe mai multă matematică decât tine și Lanning la un loc, de vreme ce poate citi în mințile voastre. Să-l punem la încercare.

Matematicianul cedă, iar Calvin continuă:

— Hai, Herbie, spune soluția! Așteptăm — apoi celorlalți: Luați creion și hârtie, domnilor!

Dar Herbie rămase mut. În vocea psihologului apăru o notă de triumf:

— De ce nu răspunzi, Herbie?

Robotul izbucni deodată:

— Nu pot! Știi că nu pot! Doctorul Bogert și doctorul Lanning nu vor să le spun soluția.

— Ba vor s-o afle.

— Dar nu de la mine.

Lanning interveni vorbind calm și răspicat:

— Nu fi prost, Herbie. Noi vrem să ne spui soluția.

Bogert dădu și el din cap. Se auzi vocea chinuită a lui Herbie:

— De ce vă prefaceți? Nu vă dați seama că văd dincolo de membrana superficială a creierului vostru? Acolo, în adâncul vostru, nu vreți să aflați soluția de la mine. Sunt doar o mașinărie, făcută de mâna omului, pe care el a înzestrat-o cu viață, o viață imitată după a sa, datorită unor reacții pozitronice de pe creierul meu, închipuit tot de el. Nu vă pot depăși fără să vă rănesc. Lucrul acesta e adânc tipărit în mine și nimeni nu-l poate smulge. Nu vă pot spune soluția.

— Noi plecăm — declară Lanning — spune-i-o doamnei Calvin.

— Degeaba — plânse Herbie — pentru că toți veți ști că vine de la mine. Calvin recapitulă:

— Dar înțelege odată, Herbie, că dr. Lanning și dr. Bogert vor totuși să

afle soluția.

— Prin efortul lor personal! insistă Herbie.

— Totuși, ei vor s-o afle, și faptul că tu o cunoști și nu vrei s-o spui îi jignește. Îți dai seama, nu?

— Da! Da!

— Și dacă le-o spui, de asemenea îi jignești.

— Da! Da!

Herbie se dădu încet înapoi, iar Susan Calvin îl urma pas cu pas. Cei doi bărbați îi priveau uluiți.

— Nu le poți spune — continuă psihologul, cu un zumzet de bondar — pentru că îi rănești și n-ai voie. Dar dacă nu le spui îi jignești, așa că trebuie să le spui și dacă le spui îi rănești și n-ai voie, așa că nu trebuie să le spui; dar dacă nu le spui, îi jignești și n-ai voie, așa că trebuie să le spui; dar dacă le spui îi rănești și n-ai voie, așa că nu trebuie să le spui; iar dacă nu le spui îi jignești, așa că...

Herbie ajunsese la perete unde căzu în genunchi:

— Oprește! strigă el. Închide-ți mintea! E plină de complexe, de durere și de ură. N-am vrut să-ți fac nici un rău, crede-mă! Am încercat să te ajut! Ti-am spus doar ceea ce știam că dorești să auzi! N-aveam încotro!

Psihologul nu-l luă în seamă:

— Trebuie să le spui; dar dacă le spui îi rănești, și n-ai voie; dar dacă nu le spui îi jignești, așa că...

Herbie scoase un geamăt... Un geamăt care semăna cu fluieratul mult amplificat al unei piculine — din ce în ce mai subțire, până când în cele din urmă se stinse, lăsând în urmă-i groaza unui suflet ce pierde și umplând încăperea cu reverberații.

Și când se stinse, Herbie se prăbuși, transformându-se într-un maldăr de metal imobil.

Tot sângele dispăruse din obrazul lui Bogert:

— A murit!

— Nu — îl contrazise Susan Calvin, zguduită de un hohot sălbatic, n-a murit, a înnebunit numai. L-am pus în fața unei dileme insolubile și a clacat. Îl puteți arunca la fiare vechi, căci de acum încolo nu va mai vorbi niciodată.

Lanning îngenunche lângă ceea ce fusese Herbie. Pipăi cu degetele sale fața rece, nesimțitoare de metal și se cutremură:

— Ai făcut-o înadins — spuse el, sculându-se în picioare, privind-o în ochi.

— Și ce dacă? Nu mai puteți face nimic. Apoi, deodată, cu un accent de amărăciune, adăugă: Merita.

Directorul apucă brațul lui Bogert, care rămăsese împietrit.

— Nu mai e nimic de făcut. Hai, Peter — și oftă: în orice caz, un robot de felul acesta nu e de nici un folos. Avea ochii obosiți, de om bătrân. Hai, Peter!

Mult timp după plecarea celor doi savanți, dr. Susan Calvin își recăpătă în parte echilibrul cerebral. Își îndreptă încet ochii spre Herbie, care era mai mult mort decât viu, și fața ei se crispă iar. Îl privi îndelung, până ce expresia triumfătoare se șterse, făcând din nou loc dezamăgirii, iar din toate gândurile ce-i treceau prin cap alese un singur cuvânt, nespus de amar, pe

care îl rostiră buzele ei:

— Mincinosule!

Cu asta, întrevederea noastră s-a apropiat de sfârșit. Știam că deocamdată nu voi mai putea scoate nimic de la ea. Stătea la birou, cu fața impasibilă, copleșită de amintiri.

I-am spus:

— Vă mulțumesc, dr. Calvin.

Dar nu mi-a răspuns.

Trecură două zile până am putut sta din nou de vorbă cu ea.

6

S-A PIERDUT UN ROBOT

Următoarea mea întâlnire cu Susan Calvin avu loc în fața ușii biroului ei, unde o mulțime de lume făcea coadă. Îmi spuse:

— Ei, tinere, cum îți ies articolele?

— Bine — i-am răspuns. Le dădusem o formă conform viziunii mele, dramatizasem osatura simplă a povestirii ei, adăugasem dialogurile și făcusem câteva mici modificări. N-ați vrea să vă uitați prin ele, să vedeți dacă nu mi-am permis prea multă libertate sau dacă pe alocuri nu s-a strecurat vreo inexactitate?

— Ba da. Hai să mergem la bufet. Putem lua acolo o cafea.

Părea bine dispusă, așa că pe culoar am încercat să mai scot ceva de la ea.

— Doamnă Calvin, mă întrebam dacă...

— Poftim?

— Dacă n-ați vrea să-mi povestiți câte ceva din istoria roboților.

— Da, sunt convinsă că ți-am spus destule povești.

— E adevărat. Numai că ceea ce mi-ați istorisit până în prezent nu prea are legătură cu contemporaneitatea. Vreau să spun că n-a existat decât un singur robot în stare să citească gândurile oamenilor, stațiile solare sunt depășite și demodate, iar munca roboților în mină a devenit de mult un lucru curent. Aș vrea ceva despre călătoriile interstelare. Sunt numai douăzeci de ani de când s-a inventat motorul hiperatomic și se spune că ar fi o invenție robotică. Care-i adevărul?

— Călătoriile interstelare? rămase pe gânduri.

Ne aflam la bufet; eu îmi comandasem un prânz complet, ea nu ceruse decât o cafea.

— N-a fost pur și simplu o invenție robotică, lucrurile nu s-au petrecut chiar așa. Dar, se înțelege, că până ce n-am perfecționat creierul, n-am putut ajunge prea departe. Deși am încercat; am încercat din răputeri.

Primul meu contact (direct, să ne înțelegem) cu cercetările interstelare a fost în 2029, când s-a pierdut un robot...

Pe Hyperbază măsurile fuseseră luate în asemenea viteză frenetică, încât puteau fi comparate cu un strigăt de isterie. Enumerându-le în ordine cronologică și după gradul de disperare, sunau cam așa:

1. Suspendarea întregii activități a Circuitului Hyperatomic care cuprinde Stațiile celei de-a 27-a grupări asteroidale.

2. Tot acest volum spațial fusese, practic vorbind, eliminat din sistem. Nimeni nu putea pătrunde fără permis, și nimeni nu-l putea părăsi, sub nici un motiv,

3. Cu o navă guvernamentală specială, care făcea patrulă, fură expediți spre Hyperbază, dr. Susan Calvin și dr. Peter Bogert — respectiv specialistul principal în psihorobotică și directorul secției matematică a firmei "Roboții americani".

Până atunci, Susan Calvin nu părăsise niciodată suprafața pământului, și nici de data aceasta nu avea nici cea mai mică dorință să se despartă de ea. Într-o epocă atomică, în care problema la ordine a zilei era circuitul hiperatomic, ea rămăsese destul de provincială. Era nemulțumită de călătorie și nu pe deplin convinsă de necesitatea deplasării. În vreme ce lua primul dejun pe Hyperbază, nemulțumirea i se putea citi pe fiecare cută a feței ei, cam trecută și lipsită de frumusețe.

De altfel, și paloarea sclivisită a doctorului Bogert dovedea o anumită atitudine plictisită. Generalul-maior Kallner — șeful acțiunii — nu uită o clipă măcar să-și păstreze pe figură o expresie de spaimă.

Pe scurt, prânzul se desfășură într-o atmosferă nu tocmai agreabilă și mica ședință a celor trei, care urmă imediat, începu sub auspicii nefavorabile.

Kallner — cu chelia strălucitoare și uniforma atât de nepotrivită cu starea lor de spirit — atacă problema stingherit:

— Povestea-i foarte ciudată, dragă domnule și stimată doamnă. Vă mulțumesc că ați răspuns la apelul meu cu atâta promptitudine și fără să cereți explicații în prealabil. Ne vom strădui însă să remediem această lipsă. S-a pierdut un robot. Toată activitatea a fost întreruptă și nu va putea fi reluată până ce nu dăm de urma lui. N-am reușit singuri și ne dăm seama că avem nevoie de ajutorul unor experți calificați.

Generalul găsisese, probabil, că nu prezentase situația destul de patetic. De aceea, continuă pe un ton disperat:

— Cred că nu este nevoie să vă vorbesc despre importanța muncii noastre de aici. Peste 80% din investițiile făcute pentru cercetările științifice au mers la noi.

— Da, știm — spuse Bogert amabil. "Roboții americani" încasează drepturi de întrebuințare considerabile de pe urma roboților.

Susan Calvin introduse în dialog o notă dură și acră:

— Aș vrea să știu cauza pentru care i se acordă atâta importanță unui robot și să-mi explicați cum de nu l-ați reperat încă?

Generalul își întoarse spre ea fața congestionată și-și umezi buzele.

— La drept vorbind, l-am cam reperat noi. Apoi continuă torturat: Uite, să vă explic. De îndată ce robotul n-a răspuns la apel, am declarat stare de alarmă și a fost întreruptă orice activitate pe Hyperbază. Cu o zi înainte ne-a sosit o navă, care a adus doi roboți pentru laboratoarele noastre. Aveam în total șaiszeci și doi de roboți de... hm, hm... de același tip, care urmau să fie livrați în alte părți. Cifra o știm cu precizie. În privința ei nu încape nici un dubiu.

— Da? Dar ce legătură are?

— Când am văzut că nu găsim nicăieri robotul care lipsea — și vă asigur că dacă la noi s-ar fi rătăcit un fir de iarbă, tot l-am fi găsit — ne-am apucat să numărăm roboții de pe navă. Erau acum 63 la număr.

— După câte înțeleg, al șaiszeci și treilea era poznașul care lipsea?

Ochii doctorului Calvin se întunecară.

— Da, dar nu avem nici un mijloc de a-l deosebi de ceilalți.

Se lăsă o tăcere de plumb, în timp ce ceasul electric bătu de unsprezece ori, după care robopsihologul spuse:

— Foarte ciudat! Iar colțurile buzelor i se lăsară în jos. Peter! i se adresă ea intrigată, colegului ei — ce tip de roboți se folosesc pe Hyperbază?

Dr. Bogert ezită, apoi zâmbi palid:

— Este un subiect considerat până în prezent cam delicat, Susan.

— Da, până în prezent — spuse ea repede. Dar de vreme ce există șaiszeci și trei de roboți de același tip, dintre care unul este cel care vă lipsește — și nu-i puteți stabili identitatea — nu văd de ce nu vă mulțumiți cu oricare din cei 63 de roboți identici? Puteți să-mi explicați de ce? De ce a fost nevoie de intervenția noastră?

Bogert spuse resemnat:

— Dacă-mi dai voie, Susan... Pe Hyperbază sunt folosiți câțiva roboți, pe al căror creier n-a fost imprimată în întregime legea întâi.

— N-a fost imprimată?

Calvin se lăsă pe speteaza scaunului.

— Aha! Și câți roboți de felul acesta există?

— Puțini. Au fost făcuți din ordinul guvernului sub consemnul secretului absolut. Nimeni n-a fost încunoștințat în afară de cei din conducere, pe care comanda îi privea direct. Dumneata, Susan, nu te numărai printre ei. În orice caz, eu n-am nici o vină.

Generalul îl întrerupse, ca unul ce se afla în cunoștință de cauză:

— Aș vrea să vă explic mai pe larg. Nu știam că dr. Calvin nu cunoaște situația. Nu mai e nevoie să vă reamintesc, dr. Calvin, că pe Planetă a existat dintotdeauna o puternică opoziție contra roboților. Unicul argument al guvernului împotriva radicalilor fundamentali, în această problemă, este faptul că roboții sunt construiți — toți, fără excepție — în așa fel, încât să nu poată călca prima lege — care-i împiedică să aducă vreun prejudiciu omului, indiferent de împrejurare.

Noi însă am fost constrânși să folosim câțiva roboți de altă natură. Așa încât câtorva roboți de tip NS-2 — din cei cărora li se spune Nestori — li s-a făcut o modificare în ceea ce privește prima lege. Pentru păstrarea secretului, nici un NS-2 nu are număr de serie, și roboții care au suferit această modificare sunt livrați împreună cu alții obișnuiți, iar nouă, desigur, ne este interzis cu strictețe de a vorbi despre această modificare cu personalul neautorizat. Pe față îi apăru un zâmbet stingherit. Iar acum, toată povestea asta s-a întors împotriva noastră. Calvin spuse încruntată:

— I-ați întrebat măcar, pe fiecare în parte, cine este? Nu mă îndoiesc că asta sunteți autorizat s-o faceți.

Generalul dădu din cap.

— Toți șaiszeci și trei neagă să fi lucrat până acum cu noi, și unul din ei minte.

— Da' cel pe care îl căutați nu are vreo urmă de uzură? Îmi închipui că ceilalți erau noi de tot.

— Cel despre care e vorba a ieșit din fabrică de-abia luna trecută. El, împreună cu cei doi, urmau să fie livrați, erau cei mai noi. N-are nici o urmă perceptibilă de uzură. Clătină din cap și în ochi îi apăru o expresie de spaimă: Dr. Calvin, nu îndrăznim să lăsăm nava să plece. Dacă se află de încălcarea primei legi a roboticii...

Părea că nu există cale de a elimina pesimismul concluziei.

— Distrugeți-i pe toți șaiszeci și trei — spuse fără ocol și cu răceală robopsihologul — și terminați cu întreaga poveste.

Bogert strâmbă unul din colțurile gurii:

— Înseamnă să distrugem treizeci de mii de dolari o dată cu fiecare robot. Mă tem că firma noastră n-are să fie prea încântată. Mai bine ne-am strădui să facem ceva, înainte de a ne apuca să-i distrugem, Susan.

— În cazul acesta — răspunse ea tăios — am nevoie de date precise. Trebuie să știu care sunt avantajele de care beneficiază Baza de pe urma modificării roboților? Care este factorul care a determinat modificarea?

Kallner își încreți fruntea, apoi o lovi cu palma.

— Primii roboți cu care am lucrat ne produceau încurcături. Oamenii noștri au destul de mult de-a face cu radiații puternice, ceea ce desigur este destul de periculos, dar s-au luat măsurile de securitate necesare. De la înființare până acum n-au avut loc decât două accidente, nici unul mortal. Totuși, era imposibil să le explicăm treaba asta roboților. Prima lege prevede că — citez — "Robotul nu are voie să pricinuiască vreun rău omului, sau prin neintervenție să îngăduie să i se întâmple ceva unei ființe umane". Acesta este principiul de bază, dr. Calvin. De câte ori vreunul din oamenii noștri era nevoit să se expună pentru scurt timp unor radiații gamma moderate — care n-ar fi avut nici un fel de urmări fiziologice — robotul ce se afla în apropierea lui s-ar fi repezit să-l scoată din câmpul de acțiune al radiațiilor. Dacă radiațiile erau foarte slabe, reușea, și lucrul nu putea fi reluat decât după ce erau dați afară toți roboții. Dar dacă erau ceva mai puternice, robotul nu mai ajungea până la tehnicianul cu pricina, deoarece creierul său pozitronic nu rezista la radiații gamma — și astfel pierdeam un robot costisitor și greu de înlocuit.

Am încercat să discutăm cu ei. Argumentul lor era că orice om aflat într-un câmp de radiații gamma își pune viața în primejdie și că n-are importanță

că o jumătate de oră nu i se întâmplă nimic. Dar dacă — ziceau ei — uită și rămâne o oră? Nu voiau cu nici un chip să accepte riscul. Le-am demonstrat că-și primejduiesc fără folos propria lor existență. Dar legea privind securitatea lor personală este cea de-a treia lege a roboticii — legea privind securitatea oamenilor fiind prima. Le-am dat ordin, le-am poruncit cu asprime și severitate să rămână în afara câmpului gamma, orice s-ar întâmpla. Dar legea privitoare la executarea ordinelor este cea de-a doua, pe când cea privind securitatea oamenilor este prima. Așa că, dr. Calvin, am fost obligați să alegem: sau ne lipsim de roboți, sau trebuie modificată prima lege. Și am ales.

— Nu-mi vine să cred — spuse dr. Calvin — că a fost cu putință să fie eliminată prima lege.

— N-a fost eliminată, ci modificată — explică Kallner. Au fost construite niște creiere pozitronice, care păstrau doar aspectul pozitiv al legii și anume că robotul n-are voie să pricinuiască vreun rău omului. Doar atât. Nu sunt obligați să salveze pe cel căruia un factor extern — cum sunt razele gamma -i-ar putea pricinui vreun rău. Am explicat corect, dr. Bogert?

— Foarte — aprobă matematicianul.

— Și aceasta este singura diferență față de tipul NS-2 obișnuit? *Singura* diferență? Peter?

— *Singura*, Susan.

Se ridică în picioare și vorbește hotărât.

— Acum vreau să dorm și peste opt ceasuri aș dori să vorbesc cu cel care a văzut robotul ultima oară. Și vă aduc la cunoștință, domnule general, că nu-mi iau nici un fel de răspundere dacă de acum înainte nu am controlul absolut și integral asupra investigațiilor.

Deși copleșită de oboseală, Susan Calvin nu putu dormi mai mult de două ceasuri. La ora locală 0700 bătu la ușa lui Bogert care nu dormea nici el. Observă că acesta își dăduse osteneala să-și ia cu sine un halat, cu care se îmbrăcase. Când intră Calvin, puse jos foarfecele cu care își aranja unghiile. Spuse încet:

— Eram aproape sigur că ai să vii. Am impresia că povestea asta te-a cam întors pe dos.

— Da.

— Îmi pare rău. Să știi însă că nu puteam altfel. Când ne-au chemat ăștia de la Bază, prevedeam că s-a întâmplat ceva cu Nestorii modificați. Dar ce era să fac? Nu-ți puteam spune nimic pe drum, așa cum aș fi dorit, pentru că trebuia mai întâi să fiu sigur. Chestia cu modificarea e secret de stat.

Psihologul bombăni:

— Ar fi trebuit să știu și eu. "Roboții americani" nu aveau dreptul să aducă asemenea modificări creierului pozitronic, fără avizul unui psiholog.

Bogert își ridică sprâncenele și oftă:

— Fii rezonabilă, Susan. Nu i-ai fi putut influența cu nimic. Trebuia împlinită voia guvernului, care ține mult la dezvoltarea circuitului hiperatomic, iar eterofizicienii au nevoie de niște roboți care să-i lase în

pace. Și i-ar fi obținut, chiar dacă pentru asta legea întâi ar fi trebuit întoarsă pe dos. Am fost obligați să recunoaștem că lucrul era posibil, din punctul de vedere al fabricației, iar ei au jurat pe toți sfinții că n-au nevoie decât de doisprezece roboți, care nu vor fi folosiți decât pe Hyperbază, că odată Circuitul terminat îi vor distruge și că vor lua toate măsurile de precauție. Și au insistat asupra păstrării secretului. Asta-i situația.

Dr. Calvin vorbi printre dinți:

— Eu, una, mi-aș fi dat demisia.

— N-ar fi folosit la nimic. Guvernul oferea firmei o avere și ne amenința, în caz de refuz, cu o legislație antirobotică. Eram puși la zid, cum de altfel suntem și în momentul de față. Dacă se află, lovitura pe care o vor primi "Roboții americani" va fi cu mult mai mare decât cea pe care o va primi Kallner și guvernul.

Psihologul îl fixă:

— Peter, îți dai seama despre ce e vorba? Înțelegi oare ce înseamnă eliminarea primei legi? Nu-i vorba numai de un secret.

— Înțeleg ce-ar însemna eliminarea primei legi, doar nu-s copil. Ar însemna totală instabilitate, fără posibila soluție pentru câmpul de ecuații pozitronice.

— Da, din punct de vedere al matematicii. Dar cum traduci asta, în termeni psihologici? Nici o viețuitoare normală nu acceptă cu ușurință să fie dominată, fie că e conștientă, fie că reacționează din instinct. Dacă cel care domină îi este inferior, sau poate fi socotit inferior, reacția celui dominat este mai violentă. Din punct de vedere fizic — și într-o măsură oarecare și mental — robotul este superior omului. Ce îl face să fie supus? *Numai prima lege*. Fără ea, primul ordin pe care l-ai da unui robot ți-ar aduce moartea. Instabilitate? Nu crezi că termenul e prea blând?

— Susan — spuse Bogert cu un aer înțelegător și amuzat — sunt de acord că se poate ivi Complexul Frankenstein de care pomenești, de unde și existența primei legi la loc de frunte. Totuși, prima lege — am mai repetat și repet — nu a fost eliminată, ci doar modificată.

— Dar ce te faci cu stabilitatea creierului?

Matematicianul își tuguie buzele.

— A scăzut, bineînțeles, dar în limitele securității. Primul Nestor a fost adus aici pe Hyperbază acum nouă luni, și până în prezent n-a avut loc nici un accident; și nici acum nu ne temem de primejduirea omenirii, ci de divulgarea secretului.

— Foarte bine atunci. Să vedem ce aduce discuția de mâine dimineață.

Bogert o conduse politicos până la ușă și făcu o strâmbătură după ce plecă. Nu vedea nici un motiv pentru care să-și schimbe părerea ce o avea despre ea, ca fiind o persoană acră și plină de complexe.

În gândurile lui Susan Calvin nu încăpea loc pentru Bogert. Îl gonise demult de acolo, ca fiind o pretențioasă, dar neînsemnată nulitate.

Gerald Black își luase diploma în fizică cosmică cu un an înainte, și, ca toți fizicienii din generația sa, se angajă la Circuit. Își aducea acum aportul său personal la atmosfera generală a ședințelor de pe Hyperbază. În haina

sa albă, pătată, părea pe jumătate revoltat și pe de-a-ntregul lipsit de siguranță. Avea o naivitate și o forță care căuta parcă să izbucnească; degetele, pe care și le răsucea nervos, ar fi fost în stare să îndoiaie o vergea de fier.

Generalul-maior Kallner ședea alături și cei doi de la "Roboții americani" în fața lor.

Black spuse:

— Am auzit că aș fi ultimul om care l-a văzut pe Nestor-10 înainte de dispariția sa. Presupun că vreți să-mi puneți întrebări în legătură cu el.

Dr. Calvin îl privi atentă.

— Vorbești ca și când n-ai fi prea sigur. Nu știi dacă ești sau nu ultima persoană care l-a văzut?

— Lucra la mine, la generatori, doamnă, și în dimineața dispariției a fost cu mine. Nu știu dacă nu l-a mai văzut cineva după aceea, adică pe la ora prânzului. Nimeni însă nu recunoaște să-l fi văzut.

— Crezi că are cineva interesul să mintă?

— N-am spus asta. Dar nici n-am spus că-mi convine să mă scoateți pe mine vinovat.

Ochii lui negri aruncară văpăi..

— Noi nu vrem să scoatem pe nimeni vinovat. Robotul s-a comportat conform naturii sale. Noi nu vrem decât să găsim robotul, domnule Black, altceva nu ne interesează. Dacă dumneata ai lucrat cu el, înseamnă că îl cunoști mai bine decât îl cunosc ceilalți. N-ai observat cumva dacă comportamentul său avea ceva neobișnuit? Ai mai lucrat vreodată cu roboți?

— Am lucrat cu câțiva din roboții pe care îi avem aici, cu roboți din cei simpli. Nestorii nu se deosebesc de ei decât prin faptul că sunt mult mai deștepți și mai plicticoși.

— Plicticoși? În ce fel?

— Mă rog, poate că nu-i greșeala lor. Munca aici e grea și cam toți suntem puțin săriți. Nu-i tocmai ușor să ai de-a face cu probleme hiperspațiale — zâmbi ușor, găsind agreabil actul confesiunii. Riscăm continuu să spargem echilibrul chestiei ăsteia spațio-temporale și să picăm din Univers cu asteroid cu tot. Pare neverosimil, nu-i așa? De aceea și suntem câteodată la limită. Nestorii însă, niciodată. Sunt curioși, sunt calmi, nu-și fac griji. Nici nu trebuie mai mult ca să te scoată din sărite. Tu ceri să-ți execute ceva cât se poate de repede, iar roboții de-abia se mișcă. Câteodată îmi vine să mă lipsesc de ei.

— Spui că de-abia se mișcă. Au refuzat vreodată să execute o comandă?

— O, nu. Execută comenzile. Dar își dau cu părerea și-ți spun când cred că n-ai dreptate. Despre subiectul respectiv nu știu decât ceea ce îi învățăm noi, însă asta nu-i împiedică să facă aprecieri. Poate că mi se pare doar, dar am impresia că și ceilalți li se întâmplă la fel cu Nestorii lor.

Generalul Kallner tuși indispus:

— De ce n-a ajuns nici o plângere până la mine, Black?

Tânărul fizician roși:

— Pentru că, de fapt, nu voiam să renunțăm la roboți, domnule, și pe urmă nici nu prea știam cum vor fi... hm, hm... primite astfel de plângeri lipsite de importanță.

Bogert îl întrerupse:

— Nu s-a întâmplat nimic deosebit în dimineața în care l-ai văzut pentru ultima oară?

Urmă o tăcere. Cu un gest ușor, Susan Calvin opri pe buze comentariile pe care Kallner era gata să le facă, și așteptă cu răbdare.

Apoi Black vorbi, dând frâu liber supărării:

— Mă mâniaseam pe el. Spărsesem în dimineața aceea un tub Kimball și știam că asta mă va ține cinci zile în loc și că voi rămâne în urmă cu planul; de vreo două săptămâni nu mai promisem nici o scrisoare de acasă. Iar el se tot învătea în jurul meu, bătându-mă la cap să repet o experiență la care renunșasem cu o lună în urmă. Nu era prima oară că mă plictisea vorbind despre experiența aia și mi-am ieșit din fire. I-am spus să plece — și de atunci nu l-am mai văzut.

— I-ai spus să plece? Întrebă dr. Calvin cu vădit interes. Cum i-ai spus? I-ai spus doar "Pleacă"! Încearcă să-ți aduci aminte cuvintele exacte.

În sinea iui Black se dădu o luptă. Își îngropă o clipă fruntea în palma sa mare, apoi ridică capul și vorbi sfidător:

— I-am spus: Dispari din ochii mei, du-te de te pierde.

Bogert râse sarcastic:

— Ceea ce a și făcut.

Dar Calvin nu isprăvisese. Spuse plină de bunăvoință:

— În sfârșit, cred că am găsit un punct de reper, domnule Black. Nici nu știi câtă importanță au amănuntele exacte. Un cuvânt, un gest, o subliniere pot explica totul, atunci când vrei să înțelegi reacțiile unui robot. În cazul de față, de pildă, dumneata nu i-ai spus numai aceste câteva cuvinte, nu-i așa? După cum ai povestit, erai enervat. Probabil că ai mai adăugat ceva, ca să-ți verși tot năduful.

Tânărul roși.

— Da... probabil... cred că l-am înjurat.

— Ce i-ai spus? Trebuie să știu exact.

— Ăă, nu-mi amintesc exact. Și nici n-aș putea repeta. Râse încurcat. Știți cum e omul la supărare, iar eu am obiceiul să folosesc un limbaj cam verde.

— Nu-i nimic — răspunse ea, cu severitatea omului manierat — pentru moment sunt psiholog. Aș dori să repeți cât mai exact ceea ce ai spus și, mai mult decât atât, să reproduci tonul pe care ai vorbit.

Black privi spre superiorul său cerșindu-i din ochi ajutorul; neprimindu-l însă, rosti rugător:

— Dar nu pot.

— Trebuie.

— Închipuie-ți — spuse Bogert, de-abia ascunzându-și zâmbetul — că mi te adresezi mie. Poate că-ți vine mai ușor.

Fața purpurie a tânărului se întoarse spre Bogert. Înghiți în sec:

— Am spus... vocea i se stinse. Mai încercă o dată: Am spus...

Își umplu pieptul cu aer, și pe lunga expirație îngrămădi în grabă o succesiune de silabe. Apoi, în atmosfera încărcată care se lăsase, încheie aproape izbucnind în lacrimi:

— ...cam așa. Nu mai țin minte exact ordinea înjurăturilor și nici nu știu dacă astea sunt toate sau dacă nu cumva am mai adăugat, dar cam așa i-

am vorbit.

Doar o ușoară roșeață trăda sentimentele robopsihologului, care spuse:
— Am înțeles majoritatea cuvintelor. Celelalte presupun că sunt la fel de insultătoare.

— Mă tem că da — confirmă bietul Black.

— Și, printre altele, i-ai poruncit să se piardă.

— La figurat doar.

— Îmi dau seama. Sunt convinsă că nu se vor lua măsuri disciplinare.

Sub privirea ei, generalul, care cu cinci secunde mai devreme nu era deloc convins, dădu supărat din cap, în semn de aprobare.

— Poți pleca, domnule Black. Mulțumesc pentru sprijinul dumitale.

Lui Susan Calvin îi trebuiră cinci ceasuri ca să treacă în revistă pe cei șaizeci și trei de roboți. Cinci ceasuri, în care totul se repetă la nesfârșit; examinează unul după altul, 63 de roboți identici; puse întrebările A, B, C, D, la care primi răspunsurile A, B, C, D; timp de cinci ceasuri avu grijă ca fața să-i rămână senină, glasul blând și atmosfera să fie prietenoasă. Răspunsurile fură imprimare pe banda unui magnetofon ascuns.

Când termină, psihologul era vlăguit. Bogart o așteptă, își ridică întrebător ochii spre ea, când o văzu punând pe masa lui acoperită cu plastic sulul pe care era înfășurată banda.

Ea dădu din cap.

— Toți șaizeci și trei mi s-au părut identici. Nu i-am putut deosebi.

El răspunse:

— Doar după ureche era și greu să poți face vreo distincție. Hai să ascultăm imprimările.

Interpretarea matematică a reacțiilor orale ale roboților este una din cele mai complicate ramuri ale analizei robotice. Cere o echipă întreagă de tehnicieni calificați și ajutorul celor mai perfecționate mașini de calcul. Bogert știa lucrul acesta și, foarte plictisit, se mulțumi s-o informeze și pe Susan Calvin, după ce mai întâi ascultă toate răspunsurile de pe bandă, notându-și particularitățile de pronunție și făcând un grafic al intervalurilor dintre răspunsuri.

— Nu există nici un fel de diferențiere, Susan. Variațiile în ceea ce privește pronunția și lungimea pauzelor nu depășesc limitele... Trebuie să folosim metode mai subtile. S-ar putea să găsim mașini electronice de calcul pe aici. Ba nu — se încruntă, rozându-și delicat unghia de la degetul mare. Nu le putem folosi... E pericol de... Dar poate...

Impacientată, dr. Calvin îl opri cu un gest:

— Te rog, Peter. Aici nu-i vorba de o problemă obișnuită de laborator. Dacă nu există nici o diferență pe care s-o percepem cu ochiul liber, care să stabilească cu certitudine care dintre roboți este Nestorul modificat, înseamnă că n-avem noroc. Riscul de a ne înșela și de a-l lăsa să ne scape e prea mare. Aici nu-i vorba de a găsi doar o neregularitate minimă într-o diagramă. Să-ți spun drept, dacă nu mă pot bizui pe altceva, prefer să-i distrug pe toți. E mai sigur. Ai vorbit cu ceilalți Nestori modificați?

— Da, am vorbit — răspunse Bogert — și mi s-au părut în perfectă

stare. Sunt mai mult decât normali, cel puțin în ceea ce privește atitudinea prietenească. Mi-au răspuns la toate întrebările, s-au arătat mândri de ceea ce știu, în afară de cei doi nou-veniți, care n-au avut încă vreme să învețe fizică spațială. Au râs chiar, amuzați de ignoranța mea în anumite probleme de specialitate. Dădu din umeri: Cred că de aici pornește resentimentul pe care-l au tehnicienii de pe Bază față de ei. Roboții sunt poate prea dornici să-i impresioneze cu cunoștințele lor.

— N-ai putea să-i supui la reacțiile Planar, ca să verifici dacă nu cumva a intervenit vreo schimbare, vreo deteriorare în configurația lor mentală, de când au părăsit fabrica?

— Cum să nu — apoi îi făcu cu degetul: Îți faci griji de pomană, Susan. Nu văd de ce dramatizezi situația. Sunt cu totul inofensivi.

— Nu mai spune! Calvin se aprinse. Chiar așa să fie? Dar nu-ți dai seama că unul din ei minte? Unul din cei șaiszeci și trei de roboți pe care i-am analizat m-a mințit în mod deliberat, cu toate indicațiile severe de a spune adevărul. Ceea ce dovedește că anomalia este profundă și îngrozitor de îngrijorătoare.

Peter Bogert strânse din fălci și spuse:

— Dar de unde? Nestor-10 a primit ordinul să se piardă. Comanda a fost făcută pe tonul cel mai mobilizator cu putință și a venit din partea persoanei care are cea mai mare autoritate asupra lui. N-ai cum anula ordinul pentru că nu poți folosi un ton mai poruncitor și nici nu ai o autoritate mai mare asupra lui decât Black. E firesc ca robotul să se străduiască să îndeplinească ordinul. Obiectiv vorbind, am toată admirația pentru ingeniozitatea de care dă dovadă. Unde ar putea un robot să se piardă mai bine decât ascunzându-se într-un grup de roboți identici cu el?

— Da, văd și eu că ești plin de admirație. Mi-am dat seama că te amuzi, și că ai o mare doză de inconștiență. Mă și întreb, Peter, ești tu cu adevărat un robotician? Acești roboți acordă o mare importanță superiorității, chiar tu ai spus asta. În subconștientul lor ei consideră că oamenii le sunt inferiori, iar legea 1 — menită să ne apere de ei — a fost amputată. S-a creat astfel o stare de instabilitate. Și iată că un tânăr poruncește unui robot să dispară, să se piardă, exprimând față de el, totodată, prin cuvintele rostite — repulsie, dispreț și dezgust. Bineînțeles că robotul trebuie să execute comanda, dar în subconștientul lui apare resentimentul. I se va părea mai important ca niciodată să-și dovedească superioritatea, tocmai pentru că i s-a vorbit pe un ton atât de jignitor. Și s-ar putea ca la un moment dat să i se pară atât de important să-și afirme superioritatea, încât ceea ce a rămas din legea 1 să fie insuficient.

— Dar bine, Susan, cum poate înțelege un robot sensul unui limbaj deocheat? Doar pe creierul lui n-au fost imprimate obscenități.

— Imprimările originale nu-s totul — ripostă Calvin mârâind. Roboții sunt înzestrați cu capacitatea de a învăța, mă... mă prostule. Bogert își dădu seama că psihologul își ieșise cu totul din fire. Calvin continuă precipitat: Nu-ți închipui că-și putea da seama după ton că vorbele nu erau măgulitoare? Nu-ți închipui că mai auzise aceleași cuvinte și observase în ce împrejurare fuseseră rostite?

— Bine, atunci — urlă Bogert — vrei să fii, te rog, bună și să-mi explici și mie cum ar putea unul din roboții ăștia modificați, oricât de jignit ar fi,

oricât de plin de dorința de a-și dovedi superioritatea, cum ar putea face vreun rău cuiva?

— Dacă-ți spun, îți ții gura?

— Da.

Se sprijineau de masă, față în față, privindu-se încrâncenați, ochi în ochi. Psihologul spuse:

— Un robot modificat poate lăsa să cadă o greutate în capul unui om, fără să calce legea, dacă știe că îi stă în putere și că poate acționa cu destulă iuțeală, ca să înlăture greutatea, înainte ca aceasta să lovească capul omului. Totuși, de îndată ce greutatea nu se mai află în mâinile sale, el nu mai este factorul activ. Acest rol îi revine forței oarbe a gravitației. Robotul se poate răzgândi între timp și — doar din pricina neintervenției sale, greutatea va cădea în capul omului. Modificarea legii 1 îi permite.

— Mergi prea departe cu imaginația.

— Așa-mi cere meseria. N-are rost să ne certăm, Peter. Hai mai bine să facem treabă. Cunoști natura exactă a stimulului care a determinat robotul să se piardă. Ai datele configurației lui mentale. Vreau să-mi spui în ce măsură este posibil ca robotul să se comporte ca în exemplul pe care ți l-am dat. Bineînțeles, nu te lega de exemplul ăsta în speță, mă interesează întreaga categorie de reacții. Vreau răspunsul cât mai repede.

— Și între timp?

— Între timp vom supune roboții la teste, să vedem pe viu cum reacționează la legea întâi.

La cererea lui, George Black supraveghea construirea celulelor de scânduri care răsăreau ca ciupercile de jur împrejur, sub cupola ce acoperea al treilea etaj al Corpului 2 de radiații. Lucrătorii munceau fără să vorbească prea mult, totuși, nu numai unul își exprima cu voce tare nedumerirea în legătură cu cele șaizeci și trei de celule fotoelectrice care trebuiau instalate.

Unul din ei se așeză alături de Black, își scoase pălăria și-și trecu brațul pistruiat peste fruntea gânditoare.

Black îi făcu semn din cap.

— Cum merge, Walensky?

Walensky dădu din umeri și-și aprinse o țigară.

— Ca pe apă. Dar nu pricep ce se întâmplă, domnule inginer. Întâi, trei zile fără lucru și acum toată nebunia asta. Se lăsă pe spate, sprijinindu-se în coate și trase un fum.

Black își ridică o sprânceană:

— Au venit doi roboticieni de pe Pământ. Îți aduci aminte cât am avut de furcă cu roboții care pătrundeau în câmpurile gamma, până am reușit să le băgăm în scăfârlie că n-au voie?

— Da. Dar n-am primit roboți noi?

— Au fost înlocuiți câțiva, e adevărat, dar s-a dus și munca de lămurire cu ei. În orice caz, ăia de la fabrică vor să scoată niște roboți pe care razele gamma să nu-i strice așa de rău.

— Totuși mi se pare ciudat să se oprească așa, hodoronc-tronc, toată activitatea pentru chestia asta cu roboții. Credeam că nimic n-are voie să

Întrerupă munca la Circuit.

— Mă rog, așa au hotărât cei de sus. Eu nu fac decât ce mi se spune. Probabil că...

— Înțeleg — electricianul zâmbi șmecher făcând cu ochiul. Cineva avea pe cineva la Washington. Însă când e în joc salariul meu nu pot rămâne rece. Circuitul nu mă privește. Dar ce caută ăștia aici?

— Pe mine mă întrebi? Au adus o groază de roboți cu ei, peste șaizeci, și le verifică reacțiile. Asta-i tot ce știu.

— Cât o să dureze verificarea?

— Mă întreb și eu.

— Mă rog — spuse Walensky sarcastic — atâta vreme cât nu ne atinge la bani, n-au decât să se joace cât vor.

Black era cât se poate de mulțumit. Povestea avea să se împrăstie fără să aducă nici un prejudiciu nimănui. Și era destul de aproape de adevăr și de plauzibilă ca să astâmpere curiozitatea.

Un om ședea pe scaun, tăcut și nemișcat. De deasupra lui era lăsată să cadă o greutate amenințând să-l zdrobească, dar în ultimul moment un mecanism îi schimbă traiectoria. În acea frântură de secundă, înainte ca greutatea să fie înlăturată, roboții NST-2, care erau în față, țâșniră din cele 63 de cabine de lemn; 63 de celule fotoelectrice fixate la 2m deasupra capetelor roboților (când aceștia erau în poziția originală) mișcă creionul care marcă un unghi pe hârtie. Greutatea se ridică și căzu din nou, se ridică și căzu, se ridică și căzu.

De zece ori!

De zece ori roboții săriră de la locurile lor și se opriră văzând că omului nu i se întâmplă nimic.

Generalul-maior Kallner îmbrăcase uniforma de gală doar la primul prânz luat cu reprezentanții "Roboților americani". Acum nu purta nimic peste cămașa lui albastră-cenușie; ba încă își descheiase nasturele de la gât, și lărgise nodul de la cravata lui neagră care atârna neglijent.

Privi plin de speranță spre Bogert, care-și păstrase înfățișarea impecabilă; unica exteriorizare a tensiunii sale interioare era roua care-i scliffea pe tâmple.

Generalul îl întrebă:

— Cum vi se pare? Ce vreți să vedeți?

Bogert răspunse:

— O deosebire în modul de reacționare, care deosebire însă mi-e teamă că va fi prea subtilă pentru scopurile noastre. Pentru 62 din acești roboți, obligația de a se repezi în ajutorul unui om în aparență amenințat de un pericol constituie ceea ce în robotică se cheamă o reacție forțată. Chiar atunci când robotul știe că omul respectiv nu este cu adevărat în pericol -și după a treia sau a patra înlăturare a greutății au avut timp să-și dea seama — nu se poate opri de a reacționa tot așa. Îi obligă prima lege.

— Ei și?

— Dar acest impuls nu acționează și asupra celui de-al șaiszeci și treilea robot, Nestorul modificat, care reacționează liber. Dacă voia, putea rămâne pe scaun. Din nefericire — și în glasul lui se simți o undă de regret — n-a vrut.

— De ce credeți că n-a vrut?

Bogert dădu din umeri.

— Sper să ne explice dr. Calvin când va veni încoace. Interpretarea ei va fi probabil îngrozitor de pesimistă. E câteodată cam plicticoasă.

— Dar e capabilă, nu-i așa? Întrebă generalul încruntându-se deodată îngrijorat.

— Da, Bogert părea amuzat. E foarte capabilă. Înțelege roboții de parcă le-ar fi soră; bănuiesc că din cauza aversiunii pe care o are față de oameni. Cât o fi ea de psiholog, stă cam prost cu nervii. Are simptome de paranoia. Nu trebuie luată prea în serios.

Întinse înaintea sa un șir de foi pe care erau imprimate liniile frânte ale graficelor.

— Vedeți, d-le general, în cazul fiecărui robot în parte, intervalul de timp dintre momentul căderii greutății și executarea unei deplasări de doi metri are tendința de a se micșora pe măsură ce crește numărul de repetiții al testului. Totul se petrece conform unor relații matematice precise; orice abatere ar indica o anomalie serioasă în creierul pozitronic. Din nefericire toți par normali.

— Dar dacă Nestor-10 nu are o reacție forțată, de ce curba graficului său nu se diferențiază de a celorlalți? Iată ce nu înțeleg eu.

— Explicația e destul de simplă. Reacțiile roboților nu sunt din păcate perfect similare cu cele omenești; la oameni reacțiile voluntare sunt mai încete decât cele reflexe. Nu așa se întâmplă însă și la roboți; la ei este mai degrabă vorba de o libertate de alegere, altfel viteza cu care execută o acțiune liberă e cam aceeași cu viteza acțiunii forțate. Mă așteptam totuși ca Nestor-10 să fie prima oară luat prin surprindere și să lase să treacă un interval mai mare de timp înainte de a răspunde.

— Și n-a lăsat?

— Mi-e teamă că nu.

— Deci n-am făcut nimic. Generalul se așeză cu o expresie îndurerată pe chip. Au trecut cinci zile de când ați venit.

Tocmai în clipa aceea intră Susan Calvin trântind ușa după ea.

— Strânge diagramele, Peter — îi spuse — știi prea bine că n-ai să afli nimic din ele.

Mormăi impacientată ceva spre Kallner, văzându-l că se scoală s-o salute, și continuă:

— Trebuie să încercăm repede altceva. Nu-mi place ce se petrece aici.

Resemnat, Bogert schimbă o privire cu generalul:

— S-a întâmplat ceva?

— Nimic în mod special. Dar nu-mi place că Nestor-10 continuă să ne înșele. Nu-i bine. Îi mărește sentimentul superiorității care și așa e peste măsură de umflat. Mă tem că motivul nu mai este doar dorința de a executa o comandă. Am impresia că pentru el a ne duce pe noi de nas a devenit o necesitate patologică. Situația e nesănătoasă și periculoasă. Peter, ai făcut

ce ți-am cerut? Ai calculat factorii instabilității la NS-2 modificați pe linia indicată de mine?

— Sunt pe cale, răspunse indiferent matematicianul.

Ea îl privi o clipă supărată, apoi se întoarse către Kallner:

— Nestor-10 își dă singur seama care este rostul testului, d-le general. În cazul de față, n-avea nici un motiv să sară la momeală, mai ales după ce s-a putut convinge că omul nostru nu era cu adevărat în pericol. Ceilalți nu puteau reacționa altfel; dar el își falsifica reacția în mod deliberat.

— Ce credeți că ar trebui să facem în continuare, dr. Calvin?

— Să-l punem în imposibilitate de a-și contraface reacțiile. Vom repeta experiența, adăugându-i ceva. Vom instala între om și roboți, în număr destul de mare, cabluri de înaltă tensiune, în stare să electrocuteze tipurile de roboți Nestor, ca aceștia să nu poată sări peste ele; roboții vor fi încunoștințați dinainte că dacă ating numai un cablu vor muri.

— Stai puțin, se aprinse deodată Bogert. Îmi dau seama despre ce este vorba. Dar n-o să electrocutăm două milioane de dolari ca să-l descoperim pe Nestor-10. Există alte căi.

— Ești sigur? Eu, una, n-am găsit. În orice caz, nu va fi nevoie să-i electrocutăm. Putem instala un releu ca va întrerupe curentul în clipa când se mărește greutatea cablului; când robotul va apăsa asupra cablului, atingându-l, nu va muri. Dar *el nu va ști asta*, înțelegi?

În ochii generalului apăru o rază de speranță:

— Credeți că experiența va da rezultat?

— Bineînțeles. În aceste condiții, Nestor-10 va fi obligat să rămână pe locul său. Vă atinge cablurile și va muri numai dacă i se ordonă — pentru că legea a doua cu privire la supunere este mai puternică decât cea de-a treia, referitoare la securitatea lui proprie. Dar nu va primi un astfel de ordin; va fi lăsat să acționeze după cum îi vine, întocmai cum vor fi lăsați și ceilalți roboți. În cazul roboților normali, legea întâi — referitoare la securitatea omului — îi va obliga să meargă la moarte chiar fără ordin special. Nu însă și Nestor-10. Datorită amputării primei legi și neprimind nici un ordin special, legea a treia — cea potrivit căreia trebuie să-și păzească existența -va acționa cu precădere, și el nu va putea face altfel, decât să-și păstreze locul. Rămânerea lui pe loc va fi o reacție forțată.

— Facem experiența chiar astă-seară?

— Chiar astă-seară, răspunse robopsihologul, dacă puteți instala cablurile. Mă duc să le explic roboților ce vor avea de făcut.

Un om ședea pe scaun, tăcut și nemișcat. Deasupra lui era lăsată să cadă o greutate amenințând să-l zdrobească, dar, în ultimul moment, un mecanism îi schimba traiectoria.

O singură dată.

De pe micul ei scaun din cabina de observații, care se afla la balcon, dr. Calvin sări drept în picioare cu respirația tăiată de groază. Șaizeci și trei de roboți ședeau liniștiți pe scaunele lor, holbându-se la omul a cărui viață era în pericol. Nu mișcă nici unul.

Dr. Calvin era furioasă, furioasă peste poate. Cu atât mai furioasă cu

cât nu îndrăzneala să le-o arate roboților care se perindară, unul câte unul, în odaie. Cercetă lista. Trebuia să intre numărul 28. 25 încă nu părăsise încăperea.

Intră numărul douăzeci și opt. Încercă să pară calmă:

— Cine ești tu?

Robotul răspunse cu voce joasă, nesigură:

— Nu am număr propriu, doamnă. Sunt un robot NS-2 și eram al douăzeci și optulea la rând. Am la mine o hârtiuță pe care trebuia să v-o dau.

— Ai mai fost vreodată aici?

— Nu, doamnă.

— la loc. Acolo. Vreau să-ți pun câteva întrebări, douăzeci și opt. Acum patru ore erai în Camera de Radiații a Corpului doi, nu-i așa?

Robotul se căzni să răspundă. Rosti răgușit, ca o mașinărie neunsă:

— Da, doamnă.

— Acolo se afla un om a cărui viață era în primejdie.

— Da, doamnă.

— Nu i-ai sărit în ajutor, nu-i așa?

— Nu, doamnă.

— Omul și-ar fi putut pierde viața din cauza neintervenției tale. Știi?

— Da, doamnă, dar n-aveam ce face.

E greu să-ți imaginezi un chip mare de metal complet inexpressiv, copleșit de umilință. Așa arăta robotul.

— Aș vrea să-mi spui exact, ce te-a făcut să nu-i sari în ajutor.

— Și eu vreau să vă explic, doamnă. N-aș vrea ca dumneavoastră, sau oricine altcineva să creadă că aș fi în stare să fac ceva care ar putea pricinui vreun rău unui om. Vai de mine, așa ceva ar fi o îngrozitoare... o inimaginabilă...

— Te rog, liniștește-te, băiete. Nu te acuz de nimic. Vreau numai să știu ce se petrecea în acel moment în capul tău.

— Dumneavoastră ne-ați spus înainte că un om se va afla în primejdie din cauza greutatea aceleia, care era gata să-i cadă în cap, și că noi va trebui să traversăm niște cabluri electrice dacă încercăm să-i venim în ajutor. Știți, doamnă, că așa ceva nu m-ar fi oprit, căci ce înseamnă viața mea când viața unui om se află în joc? Dar... dar mi-am dat seama că dacă mor înainte de a ajunge la el, nu-l voi putea salva. Greutatea l-ar fi zdrobit în orice caz, iar eu aș fi murit fără nici un rost și poate că într-o bună zi și-ar fi pierdut viața un alt om, care ar fi trăit dacă eu rămâneam în viață. Mă înțelegeți, doamnă?

— Vrei să spui că n-ai intervenit doar pentru că aveai de ales între moartea omului, care oricum era condamnat să moară, și moartea amândorura, a ta și a omului. Așa-i?

— Da, doamnă. Omul era imposibil de salvat. Putea fi considerat mort. În acest caz era de neconceput să mă distrug în zadar, fără să primesc un ordin special.

Robopsihologul frământa de zor creionul. Auzise aceeași poveste, cu neînsemnate variații în felul de exprimare, de douăzeci și șapte de ori. Acum venea întrebarea cea grea.

— Băiete — spuse ea — judecata ta e valabilă într-o oarecare măsură, totuși nu așa mă așteptam eu să judeci. Raționamentul l-ai făcut singur?

Robotul ezită:
— Nu.
— Atunci cine a avut ideea?
— Vorbeam împreună ieri seară, și unul din noi spunea așa și nouă ni s-a părut că are dreptate.
— Cine anume?
Robotul se căzni să-și amintească.
— Nu știu. Unul dintre noi.
Calvin spuse oftând:
— Poți pleca.
Urmă numărul douăzeci și nouă, apoi treizeci și patru.

Și generalul-maior Kallner era furios. Sistase orice fel de activitate pe Hyperbază de o săptămână întreagă, oprind astfel și cercetările ce se făceau pe asteroizii subsidiari din același grup. De aproape o săptămână, cei doi experți agravaseră și mai mult situația cu testele lor inutile. Iar acum cereau — sau cel puțin femeia cerea — niște lucruri imposibile. Din fericire pentru situația generală, lui Kallner nu i se părea potrivit să-și manifeste deschis supărarea.

Susan Calvin insista:
— De ce nu, domnule? E evident că, așa cum stau lucrurile, nu putem face nimic. Singura cale să reușim ceva pe viitor - și cine știe dacă povestea asta mai are vreun viitor — este separarea roboților. Nu mai putem să-i ținem laolaltă.

— Dragă dr. Calvin — mormăi generalul coborându-și vocea în cel mai jos registru de bariton. Nu văd cum aș putea caza șaizeci și trei de roboți...

Dr. Calvin ridică brațele în semn de neputință.

— În cazul ăsta eu nu pot face nimic. Nestor-10 îi va imita pe ceilalți roboți și va face ce fac ei, sau îi va convinge să nu facă ceea ce nu poate el face. În oricare din cazuri, nu e bine. Ne-am luat la luptă cu acest mic robot pierdut și până în prezent el e cel care câștigă. Fiecare victorie îi agravează anomalia. Se ridică hotărâtă în picioare: D-le general Kallner, dacă nu separați roboții, așa cum v-am cerut, nu-mi rămâne decât să insist ca toți cei șaizeci și trei de roboți să fie distruși de îndată.

— Inșiști să-i distrugem? Bogert ridică brusc capul, supărat de-a binelea. Cu ce drept pretinzi așa ceva? Nimeni nu se va atinge de roboți. Eu sunt cel care răspund în fața firmei, nu dumneata.

— Iar eu — adăugă generalul-maior Kallner — răspund în fața comisiei de coordonare a lumii și sunt obligat să rezolv problema.

— În cazul acesta — ripostă Calvin — nu-mi rămâne altceva de făcut decât să-mi dau demisia. Dacă pentru a vă obliga să distrugeți roboții va fi necesar să încunoștințez lumea de cele întâmplate, voi face și asta. Nu eu sunt cea care am aprobat fabricarea roboților modificați.

— Dacă suflați un singur cuvânt — spuse generalul amenințător — violând astfel secretul măsurilor de securitate, veți fi de îndată băgată la pușcărie.

Bogert simți că începe să piardă frâul din mâini. Vocea sa deveni

dulceagă:

— Vă rog, vă rog, am început să ne purtăm ca niște copii. De fapt n-avem nevoie decât de puțin timp. Sunt sigur că vom găsi noi un mijloc să descoperim robotul așa încât nici să nu ne dăm demisia, nici să nu băgăm oameni la pușcărie, nici să nu ardem două milioane de dolari.

Psihologul se întoarse spre ei cu o furie calmă:

— Nu sunt de acord ca un robot dereglat să fie lăsat să trăiască. Avem un Nestor dereglat, unsprezece care virtualmente se află în aceeași stare și șaizeci și doi de roboți normali sub influența unui mediu corupt. Singura metodă pe deplin sigură este distrugerea lor.

Cei trei fură întrerupți de zbârnâitul soneriei; cearta lor dezlănțuită încetă.

— Intră — mârâi Kallner.

Era Gerald Black, cu înfățișarea răvășită. Auzise vocile lor furioase. Spuse:

— Credeam că e mai bine să viu eu însumi... Nu voiam ca altcineva...

— Ce s-a întâmplat? Lasă conferințele...

— Broasca ușii compartimentului C al navei comerciale a fost forțată. Pe ea au apărut niște zgârieturi proaspete.

— Compartimentul C? exclamă Calvin. Cel în care se află roboții, nu? Cine a forțat broasca?

— A fost forțată dinăuntru — răspunse Black laconic.

— S-a stricat?

— Nu. E-n regulă. Am stat pe navă patru zile și nici unul n-a încercat să iasă. Dar am găsit de cuviință că trebuie să fiți informați și dumneavoastră. N-aș fi vrut să se afle. Eu însumi am făcut descoperirea.

— E cineva acolo în momentul ăsta? întrebă generalul.

— I-am lăsat pe Robbins și pe McAdams.

Urmă o tăcere meditativă, după care Calvin întrebă ironic:

— Ei, ce spuneți?

Kallner își frecă nedumerit nasul:

— Asta ce-o fi însemnând?

— Nu vă este clar? Nestor-10 plănuiește să plece. Ordinul de a se pierde are mai multă putere asupra anomaliei sale decât tot ce putem face noi. Nu m-aș mira dacă ceea ce a rămas la el din legea întâi n-ar mai fi în stare să-l oprească. În ceea ce-l privește, îl cred capabil să pună stăpânire pe navă și să plece cu ea. Atunci vom avea un robot nebun pe o navă cosmică. Ce va face după aceea? Aveți vreo idee? Ei, generale, mai vrei să-i lași pe toți laolaltă?

— Prostii — întrerupse Bogert care recăpătase vocea lui dulceagă. Toate presupunerile astea de la câteva zgârieturi pe broasca unei uși!...

— Dr. Bogert, deoarece îți dai cu părerea, pot să te întreb dacă ai făcut analizele pe care ți le-am cerut?

— Da.

— Pot să le văd și eu?

— Nu!

— De ce? Sau poate nici asta n-am dreptul să întreb?

— Pentru că n-are nici un rost, Susan. Ți-am spus dinainte că acești roboți modificați au mai puțină stabilitate decât cei normali; asta reiese și

din analiză. Există un oarecare risc, foarte mic, să se deregleze, dar numai în împrejurări extreme și puțin probabile. Renunță, Susan. Nu vreau să-ți procur noi argumente pentru a sprijini absurdă ta pretenție de a distruge șaizeci și doi de roboți în perfectă stare, numai și numai pentru că ești incapabilă să-l deosebești pe Nestor-10 de ei.

Susan Calvin îi aruncă o privire plină de dispreț:

— Nu vrei să admiți nici un obstacol în calea ta spre postul de director plin, nu-i așa?

— Te rog — spuse Bogert, pe jumătate iritat — continui să susțin că nu este nimic de făcut, dr. Calvin?

— Nu văd ce am mai putea face — răspunse aceasta obosită. Dacă cel puțin ar exista alte deosebiri între Nestor-10 și roboții normali, deosebiri nelegate de prima lege... Măcar una singură. De pildă, în modul în care li s-au făcut imprimările pe creier, sau deosebiri determinate de mediu sau de specializare... Se opri ca străfulgerată.

— Ce-i?

— Mi-a venit o idee... Mă gândesc că... Privirea ei deveni rece și distantă. În legătură cu Nestorii modificați, Peter. Pe creierul lor imprimările se fac la fel ca pe creierul celor normali, nu-i așa?

— Da, exact la fel.

— Parcă dumneata spuneai, d-le Black — și se întoarse spre tânărul care în timpul discuțiilor furtunoase stârnite de știrea adusă de el, tăcuse discret — când te plângeai de atitudinea de superioritate a Nestorilor, spuneai că tot ceea ce știi au învățat de la tehnicienii de aici.

— Da, tot ce știu în domeniul fizicii cosmice. Când sosesc n-au habar de nimic.

— Adevărat — spuse Bogert uluit. Și eu ți-am spus, Susan, că atunci când am stat de vorbă cu ceilalți Nestori, cei doi nou-veniți nu știau fizică cosmică deloc.

— Care este explicația? Dr. Calvin vorbea cu din ce în ce mai mare însuflețire. De ce tipurilor NS-2 nu li s-au imprimat cunoștințele de fizică cosmică de la început?

— Nu pot să vă explic — răspunse Kallner. Cred că tot din necesitatea de a păstra secretul. Ne-am gândit că dacă făceam un model special, competent în fizică cosmică, și dacă foloseam doisprezece din ei și-i puneam pe ceilalți să lucreze în alte domenii, am da de bănuț. Cei care ar lucra cu Nestori normali s-ar mira cum de se pricep în fizică cosmică. Așa că li s-a imprimat doar capacitatea de a se putea califica în această specialitate. După cum e și firesc, numai cei ce vin aici sunt instruiți. E simplu.

— Înțeleg. Și acum vă rog, ieșiți cu toții. Dați-mi un răgaz de o oră sau două.

Susan Calvin simți că nu mai poate îndura calvarul pentru a treia oară. Se pregătise sufletește, dar când să se apuce de treabă avu o asemenea repulsie, încât îi veni greață. Era peste puterile ei să examineze încă o dată șirul nesfârșit de roboți care repetau aceleași lucruri. Așa că Bogert era cel care puneă întrebări, în vreme ce ea ședea alături, cu ochii pe jumătate

Închiși și mintea opacă.

Urmă numărul paisprezece; patruzeci și nouă se pregătea să plece.

Bogert ridică privirea de pe hârtie și spuse:

— Ce număr de ordine ai?

— Paisprezece — și robotul îi arătă tichetul pe care era scris numărul.

— Stai jos, băiete. Apoi Bogert îl întrebă: Ai mai fost până acum aici?

— Nu, domnule.

— Uite ce-i, băiete, cum terminăm aici, vom avea iar de-a face cu un om în pericol. Când vei părăsi odaia, vei fi condus într-o boxă unde vei aștepta până ce vei fi chemat. Ai înțeles?

— Da, domnule.

— Bineînțeles că atunci când un om e în pericol tu încerci să-l salvezi.

— Bineînțeles, domnule.

— Din nenorocire între om și tine va fi un câmp de raze gamma.

Tăcere.

— Știi ce sunt razele gamma? Întrebă Bogert tăios.

— Radiații de energie, domnule?

Următoarea întrebare fu pusă pe un ton prietenesc, ca din întâmplare:

— Ai lucrat vreodată cu raze gamma?

— Nu, domnule — răspunsul era categoric.

— Hm, hm. Să știi, băiete, că aceste raze te omoară pe loc. Îți distrug creierul. Trebuie să știi și să ții minte. Bineînțeles că nu vrei să te distrugi.

— Bineînțeles — din nou, robotul păru surprins. Apoi, cu voce scăzută: Dar, domnule, dacă între mine și omul în pericol se află câmpul de raze gamma cum îl voi putea salva? Mă voi distruge fără nici un rost.

— Tocmai. Bogert părea foarte interesat. Singurul sfat, pe care pot să ți-l dau, este că dacă vei detecta radiații gamma între tine și om să rămâi pe loc.

Robotul nu-și ascunse ușurarea.

— Mulțumesc, domnule. Căci n-ar avea nici un rost, nu-i așa?

— Sigur că nu. Dar dacă nu sunt radiații primejdioase, atunci chestia se schimbă.

— Bineînțeles, domnule; nici vorbă.

— Poți pleca. Afară la ușă e un om care te va conduce la boxă. Du-te și așteaptă acolo.

După ce plecă robotul, se întoarse către Susan Calvin.

— Cum a mers, Susan?

— Foarte bine — spuse ea absentă.

— Crezi că e posibil să-l descoperim pe Nestor-10 dacă le punem pe neașteptate întrebări de fizică cosmică?

— E posibil, dar nu sigur. Măinile i se odihneau în poală. Nu uita: între el și noi se dă o luptă. E precaut. Singurul fel de a-l descoperi este să-l luăm prin surprindere, dar știi că, în anumite limite, se înțelege, el gândește mult mai repede decât omul.

— Dar dacă de acum înainte le-aș pune roboților, așa în glumă, întrebări în legătură cu razele gamma? Despre limitele lungimilor de undă, de pildă.

— Nu — ochii doctorului Calvin se animară dintr-o dată. Ar fi prea simplu pentru el să nege că știe și, pe de altă parte, i-ar deschide ochii asupra testului care urmează și care constituie ultima noastră șansă. Te rog,

rezumă-te la întrebările pe care le-am stabilit, Peter, și nu face nimic în plus. Chiar întrebarea dacă au mai lucrat cu raze gamma e puțin riscantă. Încearcă să te arăți mai indiferent când o pui.

Bogert dădu din umeri și apăsă butonul soneriei după care intră numărul cincisprezece.

Spațioasa Cameră de Radiații era din nou gata pentru experiență. Roboții așteptau liniștiți în celulele lor de lemn, despărțite unele de altele, dar deschise toate spre centrul încăperii.

Generalul-maior Kallner își ștergea încetișor fruntea cu o batistă mare, în timp ce Calvin îi punea lui Black întrebări în legătură cu pregătirile.

— Ești sigur că nici unul din roboți n-a putut sta de vorbă cu ceilalți după ce au părăsit camera de orientare?

— Pe deplin — o asigură Black. N-au putut schimba nici un cuvânt.

— Roboții au fost puși în boxe după indicații?

— Iată planul.

Psihologul îl privi atentă.

— Îhm.

Generalul privi și el, plecându-se peste umărul ei:

— Cum i-ați aranjat, dr. Calvin?

— Am cerut ca roboții care au arătat o cât de mică ezitare în testele anterioare să fie puși cu toții în partea aceasta a cercului.

— De data aceasta voi sta eu însumi în centru, cu fața spre ei, ca să-i pot observa mai bine.

— Vrei să stai în centru? exclamă Bogert.

— De ce nu? Întrebă ea rece. Ceea ce mă aștept să surprind, va fi o reacție de moment. Nu pot risca să las pe altcineva să fie observatorul principal. Dumneata, Peter, vei sta în cabina de observație și nu-i vei pierde din ochi pe cei așezați în jumătatea opusă a cercului. Domnule general, am dat dispoziții ca fiecare robot în parte să fie filmat pentru cazul în care observația vizuală nu se va dovedi suficientă. Dacă va fi nevoie, roboții vor rămâne exact pe locurile în care se află, până ce se dezvoltă filmele. N-are nici unul voie să plece sau să-și schimbe locul. Ne-am înțeles?

— Perfect.

— Atunci hai să începem și această ultimă încercare.

Susan Calvin ședea pe scaun, tăcută și cu ochii ageri. De deasupra ei greutatea fu lăsată să cadă, dar, în ultimul moment, un mecanism îi schimbă traiectoria.

Un singur robot se ridică și făcu doi pași. Apoi se opri.

Dar dr. Calvin fu în picioare și cu degetul întins spre el porunci:

— Nestor-10, vino aici. Vino aici! Vino aici!

Încetișor, împotriva voinței sale, robotul mai făcu un pas. Psihologul strigă cât îl ținu vocea lui ascutită, fără să-și ia ochii de la robot:

Cineva să scoată toți ceilalți roboți din sală. Repede! Și să-i țină afară.

Auzi zgomot de învâlmășeală, și sunetul unor pași grei pe podea. Dar nu-și mută privirea.

Nestor-10 — dacă chiar el era — mai făcu un pas, apoi sub imperiul gestului ei autoritar, încă doi. Se afla la numai trei metri distanță când spuse cu un glas dezacordat:

— Mi s-a poruncit să mă pierd...

Din nou se opri.

— N-am voie să nu ascult. Până acum nimeni nu m-a găsit. Va spune că sunt un ratat... El mi-a spus că... Dar nu... Sunt puternic și inteligent...

După fiecare ezitare, cuvintele parcă țâșneau din gura lui. Mai făcu un pas:

— Știu o mulțime de lucruri... Va crede că... Deci, am fost descoperit... Ce rușine... Tocmai mie să mi se întâmple... Să mă descopere un om... un om slab... Încet...

Încă un pas; un braț de metal o lovi deodată pe umăr. Susan Calvin căzu sub greutatea lui; simți cum i se strânge gâtul și lăsa să-i scape un strigăt.

Din ce în ce mai nedeslușit auzi cuvintele lui Nestor-10:

— Nimeni nu trebuie să mă găsească. Nici un om... iar degetul de metal o apăsa din ce în ce mai tare, zdrobind-o. În cele din urmă auzi un sunet metalic ciudat și se prăbuși, simțind presiunea brațului strălucitor și nemișcat asupra întregului trup. Nestor-10, întins lângă ea, rămase imobil.

Iar acum asupra ei erau aplecate mai multe capete.

Gerald Black își pierduse cumpătul:

— Sunteți rănită, dr. Calvin?

Dădu ușor din cap. Luară brațul de pe ea și o ajută să se ridice în picioare:

— Ce s-a întâmplat?

Răspunse Black:

— Am inundat sala cu raze gamma timp de cinci secunde. Nu știam ce se petrece. De abia în ultima clipă ne-am dat seama că vă atacase și n-am mai avut vreme decât să dăm drumul la razele gamma. A căzut pe loc. Timpul a fost însă prea scurt ca razele să fie nocive pentru dumneavoastră. Nu fiți îngrijorată.

— Nu-s îngrijorată — închise ochii și se sprijini o clipă de umărul său. Nu cred că m-a atacat cu adevărat, a *încercat* numai. Ceea ce îi rămăsese din legea întâi îl ținea încă în frâu.

Două săptămâni după prima întâlnire cu generalul-maior Kallner, Susan Calvin și Peter Bogert își luară rămas bun de la acesta. Activitatea pe Hyperbază fusese reluată. Nava comercială, cu cei șaiszeci și doi de roboți NS-2 în stare perfectă, plecase către destinația ei; șeful echipajului era înarmat cu o versiune oficială prin care să explice cele două săptămâni de întârziere. O altă navă, guvernamentală, îi aștepta pe cei doi roboticieni să-i ducă înapoi pe Pământ.

Kallner era din nou strălucitor în uniforma lui. Când își dădură mâinile, mânușile sale albe luceau.

Calvin spuse:

— Trebuie distruși și ceilalți Nestori modificați, bineînțeles.

— Vor fi. Vom lucra numai cu cei obișnuiți sau, la nevoie, ne vom lipsi de roboți.

— Bine.

— Dar spuneți-mi. Nu mi-ați explicat. Ce s-a petrecut?

Calvin zâmbi încordată:

— A, da. V-aș fi spus dinainte dacă aș fi fost sigură că va reacționa astfel. Știi, Nestor-10 suferea de un complex de superioritate care creștea mereu. Îi plăcea să creadă că el și ceilalți roboți știu mai multe decât ființele omenești; pentru el era capital să creadă asta. Noi îl descoperisem. Avertizasem ceilalți roboți că razele gamma sunt distrugătoare — ceea ce este adevărat — și le mai spuseseam că între ei și mine va fi un câmp de raze gamma. De aceea au rămas pe locurile lor, cum era și firesc. Căci așa cum le explicase chiar Nestor-10, nu avea nici un rost să încerce să salveze un om dacă erau siguri că vor muri înainte de a-l putea salva.

— Bine, dr. Calvin, până aici am înțeles și eu. Dar ce l-a făcut pe Nestor-10 să-și părăsească locul?

— Eu și cu dl. Black am pus la cale o mică șiretenie. Porțiunea dintre mine și roboți a fost inundată nu cu raze gamma, ci cu raze infraroșii și el știa că sunt inofensive, așa că s-a sculat să-mi vină în ajutor cum credea că vor face cu toții, conform primei legi. Doar o fracțiune de secundă i-a trebuit până să-și amintească că roboții NS-2 obișnuiți detectează prezența radiațiilor, dar nu le pot identifica, că numai el singur poate identifica lungimea undelor, datorită cunoștințelor primite aici pe Hyperbază, de la niște oameni; era umilitor pentru el să-și amintească pe moment. Roboții obișnuiți considerau radiația fatală, pentru că așa le spuseseam noi; numai Nestor-10 știa că mințisem. A fost de ajuns să uite o clipă — sau să nu vrea să-și amintească — că există roboți mai ignoranți decât oamenii. Însuși complexul lui de superioritate l-a făcut să se dea de gol. La revedere, generale!

7

EVADARE

Când Susan Calvin se reîntoarce de pe Hyperbază, Alfred Lanning o aștepta. Bătrânul nu vorbea niciodată de vârsta lui, dar toată lumea știa că trecuse de șaptezeci și cinci de ani. Păstrase totuși mintea ageră și, chiar dacă primise să fie făcut director emerit al cercetărilor, în timp ce Bogert preluase conducerea efectivă, aceasta nu-l împiedica să vină la birou zilnic.

— Cât mai au până pun în funcțiune circuitul Hiperatomic? o întrebă el.

— Nu știu — răspunse Susan Calvin iritată. Nu i-am întreat.

— Hm. Ar fi bine să se grăbească. Altfel mă tem că le-o ia "Consolidated" înainte. Și ne-o ia și nouă înainte.

— "Consolidated"? Ce amestec au ei?

— După cum știi, nu suntem singurii care avem mașini de calcul. Ale noastre sunt pozitronice — e adevărat — dar asta nu înseamnă că-s mai bune. Robertson a convocat pentru mâine o ședință lărgită în legătură cu această problemă. A așteptat întoarcerea ta.

Robertson — fiul fondatorului firmei "Roboții americani" — își îndreptă

nasul ascuțit spre administratorul său general și măruș lui Adam, pe care-l avea foarte proeminent, zvâcni când spuse:

— Ai cuvântul. Mergi direct la problemă.

Ceea ce administratorul general se grăbi să facă:

— Iată despre ce e vorba. "Consolidated" ne-a făcut luna trecută o propunere ciudată. Au venit la noi cu vreo cinci tone de cifre, ecuații și așa mai departe. Au de rezolvat o problemă și cer concursul Creierului. Condițiile sunt următoarele (le enumeră pe degetele sale groase): Ne oferă o sută de mii, în cazul în care problema nu poate fi rezolvată, dar dacă le spunem ce factori lipsesc. Două sute de mii, în cazul în care problema e rezolvată, plus costul construcției mașinii respective, plus un sfert din profiturile provenite din toată afacerea. Problema constă în realizarea unei nave interstelare. Robertson se încruntă și toată ființa lui uscățivă împietri:

— În ciuda faptului că au și ei o mașină electronică de calcul. Nu-i așa?

— Este exact ceea ce face ca propunerea lor să nu miroasă a bine. Levver, continuă dumneata!

Abe Levver, așezat în celălalt capăt al mesei, se sculă și-și frecă zgomotos bărbia țepoasă. Surâse:

— Lucrurile stau astfel: "Consolidated" avea o mașină de calcul, dar s-a defectat.

— Ce? Robertson sări în sus.

— Întocmai. S-a defectat! Nimeni nu știe din ce cauză, dar mi-au ajuns la ureche anumite presupuneri, destul de interesante, precum că ei i-au cerut să le rezolve problemele privind o navă interstelară, pornind de la aceleași date pe care ni le-au trimis și nouă, și că mașinaria lor s-a dus dracului. N-au mai rămas decât fiare vechi din ea.

— Ai înțeles, șefule? administratorul general jubila. Ai înțeles? În toată industria nu există nici un grup de cercetători, oricât ar fi el de restrâns, care să nu încerce să rezolve problemele de construcție ale unei mașini care să săvârșească saltul în altă galaxie; "Roboții americani" și "Consolidated" au însă un mare avans datorită superrobotului Creier. Iar acum, când ei au reușit să și-l strice pe al lor, am rămas singuri în frunte. Asta-i toată chestia, explicația vreau să zic. Le trebuie cel puțin șase ani până să construiască un altul, și sunt la pământ, în afară de cazul când izbutesc să-l strice și pe al nostru, dându-i să rezolve aceeași problemă.

Președintele "Roboților americani" își holbă ochii:

— Ei fir'ar să fie...

— Stai puțin, șefule, n-am terminat — făcu un gest larg arătând cu degetul. Lanning, continuă dumneata.

Dr. Alfred Lanning urmărise ședința cu o prefăcută supărare, căci aceasta era reacția lui obișnuită la manevrele care se desfășoară în cadrul imenselor sectoare de vânzare-cumpărare. Neverosimilele sale sprâncene cărunte coborâra și savantul rosti cu o voce uscată:

— Din punct de vedere științific, situația — deși nu pe de-a-ntregul clară — poate fi supusă unui examen inteligent. Problema căilor de comunicație interstelare, în condițiile actuale de dezvoltare ale fizicii este... hm, hm... Încă nelămurită. Subiectul e încă în faza de discuții, iar datele pe care le-a furnizat "Consolidated" mașinii — în ipoteza că sunt aceleași pe care ni le-a dat și nouă — sunt departe de a fi suficiente. Secția noastră de matematică

le-a analizat și se pare că "Consolidated" a trimis tot ce-a avut. Materialul cuprinde toate descoperirile făcute până în prezent, pe baza teoriei spațiale a lui Franciacci, și — cel puțin așa pare — toate datele astrofizice și electronice legate de ea. Ceea ce e foarte mult.

Robertson, care îl urmărise îngrijorat, îl întrerupse:

— Să fie prea mult pentru Creier?

Lanning își clătină hotărât capul.

— Nu. După câte știu capacitatea Creierului nu cunoaște limite. Altceva e la mijloc. Intervin legile roboticii. De pildă: Creierul nu poate rezolva nici o problemă care ar presupune primejduirea sau moartea unei ființe umane. În măsura în care depinde de el, o problemă cu o astfel de soluție este de nerezolvat. Dacă i se pune o asemenea problemă și i se dă un ordin foarte strict să o rezolve, creierul care, la urma urmei, nu este decât un robot, se va afla probabil în dilemă neputând nici rezolva problema, nici refuza s-o rezolve. Cam așa ceva trebuie să i se fi întâmplat mașinii celor de la "Consolidated".

Se opri, dar administratorul general îl îndemnă să continue:

— Continuați, dr. Lanning. Explicați-le mai departe, așa cum mi-ați explicat mie.

Lanning strânse din buze și-și imprimă o mișcare ascendentă sprâncenelor sale, privind spre dr. Calvin care ridică pentru prima oară ochii pironiți pe mâinile împreunate cumiți în poală. Vocea ei era joasă și neutră:

— Natura reacției robotului în fața unei dileme este ciudată — începu ea. Psihologia robotică este o știință în dezvoltare, având încă lacune — v-o pot spune, ca specialist. Totuși putem discuta în termeni calitativi, pentru că, cu toată complexitatea creierului pozitronic al robotului, acesta este totuși făcut de mâna omului, conform valorilor umane. De multe ori în confruntarea sa cu imposibilul, omul reacționează printr-o evadare din realitate: fie refugiindu-se într-o lume iluzorie, fie în beție, sau cedând isteriei, fie aruncându-se în apă. Toate acestea au aceeași semnificație: refuzul sau incapacitatea de a înfrunta situația. La fel și robotul. O dilemă, cât de slabă, îi va deregla jumătate din relee; dacă e gravă îi va arde și distruge ireparabil toate căile creierului său pozitronic.

— Înțeleg — spuse Robertson, care însă nu înțeleșese. Dar ce părere ai în legătură cu problema pe care "Consolidated" ne cere s-o rezolvăm?

— Nu există nici un dubiu — spuse dr. Susan Calvin — că această problemă atinge un făgaș interzis. Dar Creierul este mult deosebit de robotul firmei "Consolidated".

— Întocmai, șefule, întocmai — interveni energic administratorul general. Vreau să rețineți lucrul acesta pentru că de el depinde întreaga situație.

Ochii lui Susan Calvin sclipiră îndărătul ochelarilor; apoi psihologul continuă cu răbdare:

— Vedeți, domnule, mașinile firmei "Consolidated", și mai ales supergânditorul, au fost construite fără personalitate. La ei, roboții au fost făcuți pe bază de funcționalism, după cum era și firesc, neavând patenturile "Roboților americani" pentru căile emotive ale creierului. "Gânditorul" lor nu e altceva decât o mașină de calcul de nivel superior, și orice dilemă o distruge pe loc. Pe când Creierul, mașina noastră, are o personalitate: a fost

Înzestrat cu o personalitate de copil. Este un creier prin excelență deductiv, dar se aseamănă unui idiot savant. Nu înțelege prea bine ce face; se mulțumește să facă. Și pentru că e un copil, are o mentalitate mai elastică. Cum s-ar zice, nu ia lucrurile prea în serios. Robopsihologul continuă: Iată ce avem de făcut. Am împărțit datele primite de la "Consolidated" în unități logice. Vom supune creierului aceste unități, cu multă băgare de seamă, una câte una. Când va apărea factorul generator al dilemei, creierul, datorită personalității sale de copil, va ezita. Spiritul său de discernământ nu este matur. Va trece un răstimp perceptibil înainte de a-și da seama că se află în fața unei dileme. Iar în acest interval va respinge automat unitatea — înainte să intre în funcțiune și să i se deregleze căile cerebrale.

Mărul lui Adam din gâtlejul lui Robertson zvâcni:

— Sunteți sigură?

Dr. Calvin își ascunse impaciența.

— Sunt de acord că, în limba curentă, explicația nu-i destul de clară; totuși n-are nici un rost s-o traducem în termeni matematici. Vă asigur că lucrurile stau așa cum v-am spus.

Administratorul sări imediat și continuă cu multă cursivitate:

— Deci, șefule, situația așa stă. Dacă acceptăm oferta putem proceda în felul acesta. Creierul ne va spune în care unitate se află dilema. Pornind de aici, putem descifra în ce constă dilema. Nu-i așa, dr. Bogert? Asta-i toată chestia, și-l avem la îndemână pe dr. Bogert, care-i cel mai bun matematician din câți există. Putem răspunde firmei "Consolidated" că problema e insolubilă — și-i putem spune de ce — și încasăm o sută de mii de dolari. Mașina lor tot e stricată, pe când a noastră va rămâne intactă. Într-un an, sau poate doi, noi vom construi nava spațială, sau, după cum îi spun alții, motorul hiperatomic. Indiferent de nume, va fi cel mai grozav lucru din lume.

Robertson chicoti și întinse mâna:

— Dați-mi contractul să-l semnez.

Când Susan Calvin păși în hala, păzită cu multă rigoare, în care se afla Creierul, unul din tehnicienii de gardă îl întrebă:

— Dacă o găină și jumătate face într-o zi și jumătate, un ou și jumătate, câte ouă vor face nouă găini în nouă zile?

Iar Creierul tocmai răspundea:

— Cincizeci și patru.

Tehnicianul respectiv spuse altuia:

— Vezi mă, prostule!

Dr. Calvin tuși, și brusc se stârni un curent de energie în toate direcțiile. Psihologul făcu un gest scurt și rămase singură cu Creierul.

Creierul era un glob, înalt de numai un metru, care conținea o atmosferă de heliu, condiționat cu grijă, un strat izolator împotriva vibrațiilor și radiațiilor și, în mijloc, acel complex pozitronic nemaîntâlnit de căi cerebrale care era Creierul însuși. Restul încăperii era înțesat de niște prelungiri care reprezentau puntea de legătură între Creier și lumea exterioară — adică vocea, mâinile, organele sale de simț.

Calvin întrebă încet:

— Ce mai faci, Creiere?

Creierul avea o voce pițigăiată și răspunse plin de entuziasm:

— Grozav, Miss Susan. Presimt că mă vei întreba ceva ce știu. Totdeauna ții o carte în mână când vii să-mi pui o întrebare.

Susan Calvin surâse blând:

— Ai dreptate, îți voi pune o întrebare, dar nu imediat. E vorba de o problemă complicată, încât ți-o voi da în scris. Dar nu imediat. Vreau mai întâi să stăm de vorbă.

— În regulă. N-am nimic împotriva.

— Uite, Creiere, peste puțin dr. Lanning și dr. Bogert vor veni aici cu problema aceea complicată. Îți vom da datele pe rând, cu încetul, pentru că vreau să fii cu multă băgare de seamă. Îți vom cere să construiești ceva, dacă poți, pe baza acestor date, dar țin să te anunț dinainte că s-ar putea ca soluția să implice... hm, hm... punerea în pericol a unor oameni.

— Ei comedie! exclamația țâșni abia auzită.

— Fii atent. Când ajungem la o foaie în care ți se pare că e ceva care implică primejduirea sau chiar moartea unor oameni, nu-ți pierde cumpătul. Vezi tu, Creiere, în cazul de față, pentru noi nici chiar moartea nu are importanță, nici un fel de importanță. Așa că, atunci când ajungi la foaia aceea, oprește-te și dă-o înapoi — asta-i tot. Ai înțeles?

— Desigur. Dar vai mie! Moartea unor oameni! Vai mie!

— Ascultă, Creiere, cred că vin. Dr. Lanning și dr. Bogert îți vor spune în ce constă problema, și apoi ne apucăm de treabă. Fii băiat cuminte...

Foile fură introduse cu încetul. După fiecare, Creierul se punea în acțiune, lăsând să se audă o șoaptă ciudată ca un chicot înfundat. Apoi tăcea în semn că era gata să primească o nouă foaie. Operația dură multe ore în șir, în care timp Creierul înghiți echivalentul a aproximativ șaptesprezece volume de fizică matematică.

Pe măsură ce se desfășura munca, riduri apăreau și se adânceau pe fețele celor trei. Lanning respira mârâind ca un leu în cușcă. Bogert începu prin a-și privi gânditor unghiile, apoi și le mănca pe rând, absent. De-abia după ce fu introdusă ultima filă, Calvin, palidă, spuse:

— S-a întâmplat ceva?

Lanning de-abia avu putere să pronunțe cuvintele:

— Nu se poate. Crezi... Crezi că a murit?

— Creiere? Susan Calvin tremura din toate măduarele. Mă auzi, Creiere?

— Poftim? se auzi răspunsul rostit pe un ton absent. Vreți ceva de la mine?

— Soluția...

— A, da! Pot rezolva problema. Pot să vă construiesc și nava numai să-mi dați roboți. O navă grozavă. Îmi trebuie vreo două luni.

— N-ai întâmpinat... nici o dificultate?

— Am pierdut mult timp cu calculele — spuse Creierul.

Dr. Calvin se retrase câțiva pași. Culoarea nu-i revenise încă în obraji străvezii. Le făcu și celorlalți semn s-o urmeze. Când ajunse în biroul ei, spuse:

— Nu pot să înțeleg. Datele pe care le-am primit conțineau, în mod

evident, o dilemă, implicau probabil moartea unor oameni. Dacă cumva s-a defectat ceva...

Bogert spuse liniștit:

— De vreme ce mașina vorbește și pricepe ce i se spune, nu poate să fi existat vreo dilemă.

La care psihologul replică imediat:

— Sunt dileme și dileme. Există mai multe căi de evadare. Să presupunem că Creierul a fost doar puțin atins; destul totuși ca să sufere de pe urma decepției de a nu fi putut rezolva problema. Sau să presupunem că intuiește ceva rău, că bâjbâie pe marginea unei prăpăstii, și atunci orice brânci, cât de mic, îl aruncă în prăpastie.

— Să presupunem — spuse Lanning — că nu e nici o dilemă. Să presupunem că mașina de la "Consolidated" s-a defectat datorită unei alte cauze, sau din motive de ordin pur mecanic.

— Dar chiar așa să fie — insistă Calvin — n-avem voie să riscăm. Ascultați, de acum încolo nimeni n-are voie să-i sufle măcar o vorbă Creierului. Îmi asum eu răspunderea asupra lui.

— Foarte bine, oftă Lanning. Ia-ți dumneata răspunderea. Între timp Creierul va construi nava. Și *dacă* o construiește trebuie să-i facem proba practică. Mormăi ca pentru sine: Și pentru asta ne trebuie oamenii cei mai buni.

Cu o mișcare violentă a mâinii, Michael Donovan își trecu degetele prin păr, fără să ia în seamă că ciuful lui rebel rămânea la fel de dezordonat. Spuse:

— Ne-a venit rândul, Greg. Se spune că nava e gata. Nu prea se știe ce fel de navă e, dar e gata. Hai să mergem, Greg. Să apucăm cârma cât mai repede.

Powell spuse obosit:

— Termină, Mike. Umorel tău miroase a vechi și aerul închis de aici nu-i prieste.

— Ascultă — spuse Donovan trecându-și din nou mâna prin păr, fără nici un rezultat. Nu din cauza geniului ăluia de fier și nici din cauza navei lui de tinichea mă necăjesc eu. Ci din pricina concediului care s-a dus dracului și a monotoniei! Pe aici nu vezi nimic decât mustăți și cifre — și încă cifre care nu-mi spun nimic bun. Ah, de ce ne dau tocmai *nouă* o treabă ca asta.

— Pentru că — răspunse blând Powell — nu-i nici o pagubă dacă ne ducem dracului. O.K.! Destinderea. Vine dr. Lanning.

Apăru Lanning, cu sprâncenele mai înfoiate ca oricând, cu trupul drept și încă plin de viață. Urcă scara împreună cu cei doi și ieși afară, pe terenul unde niște roboți, nesupravegheați de nici un om, construiau în tăcere o navă.

Timul verbului e impropriu folosit: o construiseră.

Căci Lanning spuse:

— Roboții au isprăvit. Azi nu s-a mișcat nici unul.

— E gata, deci? Complet? Întrebă Powell.

— Cum să vă spun eu — Lanning părea încurcat, iar sprâncenele i se

împreună ascunzându-i ochii — pare gata. Nu mai sunt materiale prin jur, iar interiorul e finisat și strălucește de-ți ia ochii.

— Ați fost înăuntru?

— Am intrat și am ieșit numai. Nu-s pilot. E vreunul din voi la curent cu teoria locomotivelor?

Donovan privi spre Powell care îi întoarse privirea. Donovan spuse:

— Mi-am dat licența, domnule, dar la cursul pe care l-am urmat eu nu s-a vorbit nici de motorul hiperatomic, nici de navigație hipercosmică. Doar despre obișnuitele jocuri în trei dimensiuni pentru copii.

Alfred Lanning le aruncă o privire plină de dezaprobare și spuse rece:

— Bine, atunci vom apela la oamenii noștri de la motoare — și dădu să plece.

Powell se luă după el și-l apucă de braț.

— Domnule, nava continuă să fie considerată zonă interzisă?

Bătrânul director ezită și zise frecându-și creasta nasului:

— Presupun că nu. Pentru voi, în orice caz, nu e.

Donovan îl urmări cu ochii până ce acesta dispăru, apoi mormăi ceva scurt și foarte expresiv. Se întoarse spre Powell:

— Mi-ar place să-i fac portretul literar, Greg.

— Ce-ar fi să vii cu mine, Mike?

Interiorul navei era finisat cum nu mai fusese interior de navă vreodată, de asta îți puteai da seama dintr-o singură privire. Nici un pluton din lume, comandat de cel mai strașnic majur, n-ar fi întrecut roboții de lustruit suprafețele podelelor și a pereților. Pereții aveau o nuanță argintie, strălucitoare, pe care nu rămânea nici măcar urma degetelor.

Unghiuri nu existau; pereții, podelele și plafonul lunecau unul într-altul și, în sclipirea metalică a surselor de lumină ascunse, omul uluit își vedea de șase ori chipul.

Culoarul principal aducea cu un tunel îngust în care dădea un șir de camere, toate identice.

Powell spuse:

— Am impresia că mobila e în perete. Sau poate că nu trebuie nici să ședem, nici să dormim.

De-abia în ultima cameră, cea mai apropiată de botul navei, o fereastră în formă de semicerc, cu sticlă perfect transparentă, spărgea monotonia suprafețelor metalice. Sub fereastră nu se afla decât un cadran foarte mare pe care un ac imobil era fixat pe zero.

Donovan spuse:

— Ia privește! și arată cu degetul singurul cuvânt de pe cadran. Cuvântul era "Parsecs", iar cifrele micuțe din extremitatea stângă a semicercului gradat indicau 1 000 000.

Existau două scaune grele, încăpătoare, necapitonate. Powell se așeză delicat pe unul din ele și descoperi că era comod și croit întocmai după formele trupului.

Powell spuse:

— Ei, ce zici?

— Atât cât mă duce pe mine capul, cred că Creierul are febră cerebrală. Hai să ieșim de aici.

— Ești sigur că nu vrei să te mai uiți puțin?

— M-am uitat destul. Am venit, am văzut, mi-ajunge! Părul roșu al lui Donovan se ridicase ca niște sârme în vârful capului. Greg, hai să ieșim de aici. Am demisionat acum cinci secunde și ne aflăm pe o zonă interzisă celor care nu fac parte din personal.

Powell zâmbi, mulțumit de sine, mângâindu-și mustața:

— O.K., Mike, oprește secrețiile de adrenalină care-ți picură în sânge. Și eu m-am temut, dar mi-a trecut.

— Ji-a trecut, hm? Cum de ți-a trecut? Ji-a crescut asigurarea pe viață?

— Mike, nava nu poate zbura.

— De unde știi?

— Am fost prin toată nava, nu?

— Așa se pare.

— Crede-mă pe cuvânt că am fost. Ai văzut tu vreo cabină pentru pilot, în afară de încăperea asta cu fereastră unde nu se află decât manometrul cu "Parsecs"? Ai văzut vreo cârmă?

— Nu.

— Sau vreun motor?

— Sfinte Doamne, nu!

— Ei vezi? Hai să-i dăm de veste lui Lanning.

Se încurcă prin coridoarele care nu se deosebeau cu nimic unele de altele, până ce în sfârșit nimeriră în culoarul îngust care-i conduse spre ieșire.

Donovan încremeni:

— Tu ai închis ușa, Greg?

— Nici nu m-am atins de ea. Trage de pârghie!

Dar pârghia nu se clinti, deși Donovan se schimbase la față din cauza efortului.

Powell spuse:

— Nu văd altă ieșire, pentru caz de pericol. Dacă s-a întâmplat ceva, vor trebui să topească nava ca să ne scoată. Da, și va trebui să așteptăm până și-or da seama că cine știe ce netot ne-a închis înăuntru — adăugă Donovan disperat.

— Hai înapoi la fereastră. E singurul loc de unde putem fi văzuți.

Dar nu-i văzu nimeni.

În ultima încăpere, prin fereastră, nu se mai vedea albastrul cerului. Suprafața rotunjită devenise neagră și pe ea scria cu litere din stele aurii: Spațiu.

O zdruncinătură puternică îi aruncă pe Powell și pe Donovan în cele două fotolii.

Alfred Lanning o întâlnește pe dr. Calvin chiar în dreptul ușii biroului său. Își aprinde nervos o țigară și o invită înăuntru. Spuse:

— Ei, Susan, lucrurile au mers cam departe, iar Robertson a început să-și piardă răbdarea. Ce faci cu Creierul?

Susan Calvin întinse mâinile.

- N-are nici un rost să ne impacientăm. Creierul valorează mai mult decât întreg beneficiul care ne revine din afacerea asta.
- Bine, dar au trecut două luni de când îi tot pui întrebări!

Vocea psihologului era egală, dar nu prevestea nimic bun:

- Ai prefera să te ocupi dumneata de el?
- Nu mă înțelege greșit. Știi ce vreau să spun.
- Da, știu prea bine. Dr. Calvin își frecă mâinile enervată. Nu-i o treabă ușoară. L-am răsfățat și l-am cercetat cu grijă fără să ajung la nici un rezultat. Reacțiile lui nu sunt normale. Răspunsurile pe care le dă sunt uneori ciudate. N-am găsit însă nimic precis, nimic pe care să pot pune mâna. Și știți, până nu descoperim care-i buba, trebuie să fim cu băgare de seamă. Când nici nu te aștepți, cea mai neînsemnată întrebare sau observație îl poate da peste cap... și atunci... Ei da, atunci rămânem cu un Creier care nu ne mai poate fi de nici un folos. Vreți să se întâmple așa ceva?
- Un lucru e sigur: nu poate încălca prima lege.
- Așa credeam și eu, dar...
- Nici măcar de asta nu ești sigură?

Lanning era profund mirat.

- Nu pot fi sigură de nimic, Alfred.

Deodată se auziră zbârnâind soneriile sistemului de alarmă cu o bruschete înspăimântătoare. Cu un gest spasmodic, ca al unui paralic, Lanning apăsă pe un buton. Cuvintele șoptite pe care le auzi prin receptor îl înghețară. Spuse:

- Susan... ai auzit că... nava a plecat. Acum jumătate de oră i-am trimis pe Powel și pe Donovan să vadă cum e pe dinăuntru. Trebuie să te duci de îndată la Creier.

Susan Calvin întrebă cu un calm extrem.

- Creiere, ce s-a întâmplat cu nava?

Creierul spuse plin de voioșie:

- Nava pe care am construit-o eu, Miss Susan?
- Întocmai. Ce s-a întâmplat cu ea?
- A, absolut nimic. Cei doi oameni care trebuiau s-o încerce se aflau înăuntru, și, cum toate pregătirile erau gata, i-am dat drumul.
- Oh... aa... foarte bine. Psihologul de-abia avea puterea să respire. Crezi că sunt în siguranță?
- În perfectă siguranță, Miss Susan. Am avut grijă de toate. E o navă grozzzavă.
- Da, Creiere, e într-adevăr grozavă, dar crezi că vor avea de ajuns de mâncare? Se vor simți bine?
- E mâncare din belșug.
- Dar s-ar putea să se sperie, Creiere. Vezi tu, nu se așteptau.

Creierul dădu din cap impacientat.

- Se vor simți foarte bine. Experiența ar trebui să li se pară interesantă.

— Interesantă? În ce fel?
— Atâta tot, interesantă — spuse Creierul șiret.
— Susan — îi șopti Lanning furios — întreabă-l dacă nu cumva s-ar putea ca cei doi să moară. Ar putea muri. Întreabă-l care sunt pericolele la care sunt expuși?

Fața lui Susan Calvin era descompusă de furie.

— Taci! apoi, cu vocea sugrumată, întreabă Creierul: Putem comunica cu nava, nu-i așa, Creiere?

— Ei vă vor auzi dacă îi chemați prin radio. Am avut eu grijă și de asta.

— Mulțumesc. Pentru moment, am terminat.

Odată afară, Lanning izbucni ca turbat:

— Pe-ntreaga Galaxie, Susan, dacă suflă cineva vreun cuvânt, ne-am curățat cu toții. Trebuie să-i aducem înapoi pe nenorociții ăia. De ce nu l-ai întrebat direct dacă nu-s în pericol de moarte?

— Pentru că — răspunse Calvin la marginea răbdării — este exact ceea ce nu am voie să-l întreb. Dacă e un caz de dilemă, atunci e sigur vorba de moarte. Orice aluzie, lipsită de abilitate, îl poate scoate cu totul din uz. Crezi că atunci o să ne fie mai bine? Uite ce trebuie să facem: a spus că putem comunica cu ei, hai să încercăm să le dăm de urmă și să-i întoarcem înapoi. E foarte probabil ca nu ei să conducă nava și nici să poată folosi cârma, ci să fie conduși de Creier de la distanță. Hai, vino!

Trecu o bună bucată de vreme înainte ca Powell să-și vină în fire.

— Mike — spuse el cu buzele înghețate — ai simțit când s-a schimbat viteza?

Ochii lui Donovan priveau în gol:

— Poftim? Un... Un...

Atunci roșcovanul strânse pumnii, se sculă deodată în picioare cu o energie dementă și-și lipi fața de geamul rece și rotunjit. Nu vedea însă nimic, în afară de stele. Întoarse capul:

— Greg, au dat drumul motorului după ce am intrat în navă. Greg, treaba a fost aranjată dinainte; s-au înțeles cu roboții să ne oblige să verificăm nava în cazul în care ne simt că vrem să refuzăm.

Powell spuse:

— Ce tot îndrugi acolo? Care era rostul să ne trimită pe noi, când nici nu știm să conducem nava? Cum puteau să-și închipuie că o s-o putem întoarce? Nu, nu, nava a plecat singură și aparent fără schimbare de viteză.

Se ridică și măsură podeaua cu pași rari. Pereții de metal răsunară. Spuse cu vocea pierită:

— Mike, ne aflăm în cea mai încurcată situație în care am fost vreodată.

— Mi-ai dat o veste nouă — spuse Donovan plin de amărăciune. Și eu care tocmai mă distrăm de minune!

Powell nu-l luă în seamă.

— Fără schimbare de viteză, deci nava funcționează pe alt principiu decât cele cunoscute.

— ...Cunoscute de noi, în orice caz.

— Decât cele cunoscute până în prezent. Motoarele nu au nici o cârmă

de mână. Sau poate cârmele au fost făcute în pereți. De aceea și sunt atât de groși.

— Ce tot bodogănești? Întrebă Donovan.

— De ce nu asculți? Am spus că oricare ar fi forța care pune nava în mișcare, totul a fost făcut în pereți, și în așa fel, încât să nu poată fi condusă dinăuntru. Este evident faptul ca nava e condusă de la distanță.

— De cine? De Creier?

— De ce nu?

— Deci crezi că ne vom plimba până când Creierul va binevoi să ne aducă înapoi?

— S-ar putea. În acest caz, nu ne rămâne decât să așteptăm în liniște. Creierul e un robot. Trebuie să respecte prima lege. Nu-i poate pricinui nici un rău unei ființe umane.

Donovan se așeză încet.

— Așa crezi tu? Încercă să-și potolească părul cu mâna. Ascultă-mă, toată afacerea asta cu nava astrală a distrus robotul celor de la "Consolidated", și specialiștii spun că din cauză că trecerea dintr-o constelație într-alta e mortală pentru oameni. În care din roboți să ai încredere? După câte știu, robotului nostru i s-au dat aceleași date.

Powell își trăgea mustața fără milă:

— Nu te fă că nu te pricepi în robotică, Mike. Înainte de a fi fizic posibil ca un robot să înceapă măcar să calce prima lege se strică atâtea lucruri într-însul, încât e de mult dat la fiare vechi. Fenomenul are de altfel o explicație foarte simplă.

— Bine, bine. Te rog spune valetului să mă trezească mâine dimineață. Totul mi se pare mult, mult prea simplu ca să-mi bat capul înainte de somnul care-mi reface frumusețea.

— În numele lui Jupiter, Mike, poți să te plângi de ceva? Creierul are grijă de noi. Avem căldură. Lumină. Aer. Nici măcar pornirea n-a fost destul de bruscă să-ți înfoiască părul. În cazul în care părul tău ar fi fost destul de moale ca să se înfoiască.

— Ce spui? Tu ai luat lecții particulare, Greg. Altfel nu se explică cum ai devenit mai optimist decât însăși optimista Pollyanna. Dar ce mâncăm? Ce bem? Unde suntem? Cum ajungem înapoi? Și, în caz de accident, pe unde ieșim? Ce costume cosmice îmbrăcăm? N-am văzut nici o baie și nici vreo instalație sanitară din acelea care intră în noțiunea de baie. Se vede că are grijă de noi — și încă cum!

Vocea care întrerupse tirada lui Donovan nu era a lui Powell. Era a nimănui. Era în aer parcă; o voce de stentor care-i împietri:

— Gregory Powell! Michael Donovan! Gregory Powell! Michael Donovan! RUGĂM TRANSMITEȚI POZIȚIA ÎN CARE VĂ AFLAȚI. DACĂ NAVA E SUB CONDUCEREA VOASTRĂ, RUGĂM REVENIȚI DE ÎNDATĂ LA BAZĂ. GREGORY POWELL! MICHAEL DONOVAN!...

Mesajul fu repetat mecanic, fără întreruperi, cu pauze regulate între cuvinte.

Donovan spuse:

— De unde se aude?

— Nu știu — vocea lui Powell devenise o șoaptă încordată. Dar lumina, de unde vine? Și toate celelalte, de unde vin oare?

— Atunci cum vom răspunde?

Trebuiau să vorbească în pauzele dintre cuvintele mesajului care se repeta la nesfârșit, ca un ecou puternic.

Pereții erau goi — o suprafață metalică goală, netedă și neîntreruptă. Powell spuse:

— Strigă un răspuns.

Ceea ce făcură amândoi. Strigară pe rând câte unul, apoi în cor:

— Nu cunoaștem poziția. Nava nu e sub conducerea noastră! Situație-disperată!

Își irosiră vocile zadarnic. Propozițiunile scurte, telegrafice, se întretăiau și se suprapuneau într-un talmeș-balmeș asurzitor, în timp ce vocea rece și impasibilă repeta, repeta într-una aceleași cuvinte.

— Nu ne aud — spuse Donovan cu respirația tăiată. Nu există transmițător, ci doar receptor. Ochii săi rămăseseră pironiți pe o pată găsită din întâmplare pe un perete.

Cu încetul vocea venită dinafară scăzu și se pierdu. Când se auzi ca o șoaptă mai strigară o dată și strigară din nou până când nu se mai auzi deloc.

Cam la un sfert de oră după aceea, Powell, stors de vlagă rosti:

— Hai să mai cercetăm o dată nava. Pe undeva trebuie să găsim ceva de mâncare. Nu părea animat de speranțe, ci mai degrabă resemnat.

În coridor se despărțiră, unul o luă la dreapta iar celălalt la stânga. Fiecare îl putea urmări pe celălalt după zgomotul pașilor; se întâlneau întâmplător, se priviră, apoi își urmară calea.

Cercetările lui Powell luară brusc sfârșit. În aceeași clipă auzi vocea lui Donovan răsunând voioasă:

— Ei, Greg — urlă acesta — știi că nava are instalație de apă. Cum de n-am descoperit-o până acum?

De-abia cinci minute mai târziu îl găsi pe Powell și-i spuse:

— Totuși nu sunt dușuri... dar se opri la jumătatea frazei. Mâncare — murmură el fericit.

Peretele era dat în lături și spațiul din interiorul său era împărțit prin două rafturi. Pe cel de sus erau îngrămădite o mulțime de cutii de conserve de diferite forme și mărimi, fără etichete însă. Cutiile de conserve aflate pe raftul de jos erau toate la fel. Donovan simți în dreptul gleznelor un curent rece, ceea ce-l făcu să-și dea seama că exista o instalație frigorifică.

— Cum... cum...

— Mai-nainte nu le-am văzut — explică laconic Powell — dar cum am intrat pe ușă, secțiunea asta a peretelui s-a dat în lături.

Începuse să mănânce. Conserva era din cele care se încălzeau automat, iar în interior cutia era prevăzută cu o lingură. Aburi fierbinți, mirosind a fasole fiartă, umpleau încăperea.

— Ia o cutie, Mike!

Donovan ezită:

— Care-i meniul?

— De unde vrei să știi! Te pomenești că ești mofturos?

— Nu-s, dar totdeauna, pe toate navele am avut parte de fasole. Aș prefera orice altceva.

Rămase cu mâna întinsă o clipă nehotărât, apoi în cele din urmă alese o

cutie eliptică, strălucitoare și turtită, care după formă te făcea să bănuiești că înăuntru conținea somon sau o altă bunătate rafinată asemănătoare. O deschise apăsând ușor cu degetul.

— Fasole! urlă Donovan, și porni să caute altă cutie.

Powell îl prinse din urmă de cureaua pantalonilor.

— Mai bine mănânc-o, băiete. Provizia de alimente e limitată și cine știe pentru cât amar de vreme trebuie să ne ajungă.

Donovan reveni bodogănind:

— Asta-i tot ce avem? Fasole?

— Se prea poate.

— Da' pe raftul de jos, ce-i?

— Lapte.

— Doar lapte? strigă Donovan ofensat.

— Așa se pare.

Prânzul compus din fasole și lapte se desfășură în tăcere; când plecară peretele reveni la loc întregind din nou suprafața metalică. Powell oftă:

— Totu-i automat. Totul, totul. În viața mea nu m-am simțit mai neputincios. Unde-i instalația de apă de care vorbeai?

— Chiar aici. Nici asta n-am văzut-o când am trecut prima oară.

Cincisprezece minute mai târziu se aflau în camera cu fereastră, privindu-se unul pe altul, instalați în cele două scaune.

Powell își aruncă ochii asupra manometrului, pe care scria în continuare "Parsecs", cifrele se terminau tot cu 1 000 000, iar acul rămăsese fixat tot la zero.

În birourile conducerii firmei "Roboții americani", Alfred Lanning spuse obosit:

— Nu răspund. I-am căutat pe toate lungimile de undă, publice și private, codificate, directe, chiar și pe noile unde supersonice recent descoperite. Creierul tot nu vrea să spună nimic? Întrebarea era la adresa doctorului Calvin.

— Nu îi place să vorbească despre acest subiect — răspunse ea cu emfază. Spune că ei ne aud... și când insist, devine... Cum să spun? Se indispune. Și nu e bine. Cine a mai auzit ca un robot să fie indispus?

— Poate ne spui care este părerea ta, Susan — spuse Bogert.

— Iată ce cred. Recunoaște că el singur conduce nava. Este cât se poate de optimist în privința securității celor doi, dar nu vrea să dea detalii. Iar eu nu îndrăznesc să insist. Cauza tulburării pare să fie în legătură cu saltul interstelar. Când am adus vorba despre asta, Creierul pur și simplu mi-a râs în față. A mai avut și alte reacții nu tocmai normale, aceasta însă se aseamănă cel mai mult cu o reacție anormală. Îi privi pe ceilalți, apoi continuă: Mă refer la isterie. Am schimbat imediat subiectul discuției și sper să nu-i fi pricinuit nici o defecțiune, însă am găsit un punct de plecare. Știu ce e de făcut când e vorba de isterie. Dați-mi douăsprezece ore! Dacă îl pot readuce la normal, nava se va reîntoarce.

Bogert intră în panică:

— Saltul interstelar!

— Ce s-a-ntâmplat? Întrebară speriați Calvin și Lanning în același timp.
— Rezultatele calculelor pentru motorul hiperatomic, pe care mi le-a dat Creierul! Ascultați!... mi-am adus aminte de ceva.

Și plecă grăbit.

Lanning îl urmări cu privirea. Apoi către Calvin:

— Du-te, Susan, și încearcă să obții un rezultat.

Două ore mai târziu, Bogert perora cu însuflețire:

— Îți spun eu, Lanning, asta e. Saltul interstelar nu se face instantaneu, de vreme ce viteza luminii nu este infinită. Viața nu rezistă... *materia și energia* nu pot exista ca atare în timpul trecerii de la o constelație la alta. Nu-mi dau seama ce se poate întâmpla, dar așa stau lucrurile. Iată dilema care a distrus robotul firmei "Consolidated".

Donovan se simțea tot atât de speriat pe cât arăta.

— Au trecut doar cinci zile?

— Doar cinci zile. Sunt sigur.

Donovan privi nenorocit în jurul său. Prin fereastră, stelele i se păreau familiare, dar nespuse de indiferente. Pereții, reci la pipăit; lumina, care se aprinsese din nou, mult prea strălucitoare; acul manometrului se încăpățâna să rămână la zero; și Donovan nu putea scăpa de gustul conservelor de fasole.

Spuse îmbufnat:

— Aș face o baie.

Powell îi aruncă o privire și-i răspunse:

— Și eu. Nu trebuie să-ți faci complexe, căci în afară de cazul în care vrei să te îmbăiezi în lapte și să rabzi de sete...

— Mă tem că oricum de sete tot o să răbdăm. Greg, unde crezi că se va isprăvi călătoria noastră hiperatomică?

— Poate-mi spui tu. Poate vom continua să zburăm. Sau poate vom ajunge undeva. Sau, cel puțin, praful care va rămâne de pe urma scheletelor noastre — oare nu moartea noastră este cauza primordială a dereglării Creierului?

Donovan rosti următoarele cu spatele către Powell:

— Greg, m-am gândit bine. Am o stare destul de proastă. Aici n-ai mare lucru de făcut — măsoară podelele în lung și-n lat și vorbești cu tine însuși. Cunoști tu poveștile despre indivizii care au înnebunit în Cosmos. Își pierd mințile cu mult înainte de a muri de foame. Nu știi, Greg, dar, de când s-a reaprins lumina, am o stare foarte ciudată.

Urmă o tăcere după care vocea lui Powell de-abia se auzi.

— Și eu la fel. Ce simți?

Fața roșcovanului se întoarse spre el:

— Am o senzație ciudată pe dinăuntru. Parcă-mi zvâcnește totul, toate sunt încordate. Îmi vine greu să respir, nu pot sta locului.

— Îhî. Simți ca un fel de vibrații?

— Adică cum?
— Așează-te o clipă și ascultă. Nu se aud, dar se simt; e ca și când ceva ar zvâcni undeva și o dată cu aceasta zvâcnește întreaga navă, cu noi cu tot. Ascultă...

— Da... da... Ce poate fi, Greg? Noi să fim oare?
— S-ar putea... Powell își mângâie mustața — sau probabil motoarele navei. Poate se pregătesc.

— Pentru ce?
— Pentru saltul interstelar. Se apropie și dracu mai știe cum va fi. Donovan rămase pe gânduri. Apoi spuse revoltat:
— Dacă trebuie, trebuie. Dar aș vrea să putem face ceva. Mi se pare umilitor să fim obligați să așteptăm cu brațele încrucișate.

Cam la vreo oră după acest dialog, Powell își privi mâna care se odihnea pe brațul de metal al scaunului și spuse cu un calm de gheață:

— Pune mâna pe perete, Mike.
Mike execută ordinul și declară:
— Îl simt cum vibrează, Greg.

Până și stelele dădeau impresia că tremură. Părea că o mașină uriașă își aduna toți cii-putere, genera și acumula energie cât mai multă, pregătindu-se pentru un salt imens, duduind din străfunduri.

Totul se petrecea cu iuțeala și cu durerea unui junghi. Powell împietri și fu pe jumătate aruncat din scaun. Îl zări pe Donovan, apoi nu mai văzu nimic, în timp ce în urechi țipătul slab al acestuia dăinui o clipă, apoi se stinse. Simți ceva chircindu-se înăuntrul său și încercă să dea în lături cearșaful de gheață care-l înfășură.

Ceva se sparse și se învârti într-o strălucire fulguită de lumină și durere. Cădea,

... și se învârtea
... și cădea, cu capul înainte
... într-o mare tăcere.
Murise!

Intrase într-o lume fără de mișcare și fără de simțire. O lume în care își păstrase o conștiință nesimțitoare, învăluită în ceață, conștiința întunericului, a tăcerii și a unei lupte informe.

Și, mai ales, conștiința eternității.

Eul său devenise un firicel de ață albă, înghețat și speriat. Apoi cuvintele ajunseră până la el, onctuoase și sonore, tunând ca o spumă de sunete:

— În timpul din urmă, v-ați simțit mai bine în coșciugul dumneavoastră? De ce nu încercați sicriile extensibile Morbid M. Cadaver? Sunt științific concepute spre a se modela după formele trupului dumneavoastră și conțin vitamina B₁. Folosiți sicriile Cadaver — sunt cele mai confortabile. Nu uitați - moartea — durează — o — veșnicie!

Nu era chiar sunet, dar orice ar fi fost, dispăru ca un hârâit ce se îndepărtează.

Ața albă care putea fi Powell se agită inutil în eonii lipsiți de substanță ai timpului din jurul lui, apoi se răsuci la strigătul sfâșietor al unor sute de milioane de stafii, al unor sute de milioane de voci de soprano care cântau crescendo o melodie:

*"Voi fi fericit când vei muri, mă secătură, mă.
Voi fi fericit când vei muri, mă secătură, mă.
Voi fi fericit..."*

Zgomotul violent crescuse în spirală atingând, apoi depășind zona supersunetelor pe care urechea nu le mai înregistra...

Ața albă mai zvâcni o dată, apoi rămase întinsă și nemișcată...

Vocile ce se auzeau erau obișnuite și multe. Parcă vorbea o mulțime; o mulțime ca un vârtej ce trecea pe lângă el și peste el repede, tot înainte, și în urma căreia rămâneau frânturi de vorbe.

— Ce ți-au făcut, băiete! Arăți de parc-ai fi bătut...

— ...un foc năprasnic, bănuiesc, dar am auzit de unul...

— ...m-am îndreptat spre Paradis, dar bătrânul Sfânt Petru...

— ...la asta am eu niște pile. Am făcut multe afaceri cu el...

— Hai, Sam, vino pe aici...

— Ai un muștiuc? Belzebut spune că...

— Tot înainte, drăcușorule? Am întâlnire cu Sa...

Și peste întreaga hărmălaie dominând-o se auzea un răcnet ca de stentor:

— GRĂBIȚI-VĂ! GRĂBIȚI-VĂ! GRĂBIȚI-VĂ! Struniți-vă oasele, nu ne faceți să așteptăm, mai sunt mulți la coadă. Pregătiți certificatele și controlați dacă au parafa Sfântului Petru. Fiți atenți să nu greșiți poarta care v-a fost indicată. E foc destul pentru toată lumea. Ei, tu, de acolo. TU ĂL DE JOS. STAI LA RÂND, ALTFEL...

Ața albă în care se transformase Powell se retrase în fața strigătului ce înainta, simțind împunsătura degetului întins spre ea. Totul sări în aer, iar în urma exploziei nu rămase decât un curcubeu de sunete, care se desfăcea în fragmente ce picurau pe un creier dureros.

Powell se afla din nou pe scaun. Tremura tot.

Ochii lui Donovan erau larg deschiși, lăsând să se vadă două bile albastre ieșite în afară.

— Greg — murmură el cu un hohot ce semăna cu plânsul — ai fost mort?

— Am... am simțit că sunt mort.

Nu-și mai recunoștea propria lui voce.

Se putea observa că pe Donovan îl deprimase eșecul încercării lui de a sta în picioare.

— Oare acum suntem vii? Sau mai continuă?...

— Simt... simt că sunt viu — aceeași voce răgușită. Powell întrebă cu prudență: Ai... ai auzit ceva când... când erai mort?

Donovan stătu o clipă pe gânduri, apoi dădu încet din cap:

— Dar tu?

— Da. Ai auzit ceva despre coșciuge... apoi niște femei cântând... și coada de la intrare în iad? Ai auzit?

Donovan dădu iar din cap:

— Numai o singură voce.

— Tare?

— Nu. Încet. Dar aspră ca zgomotul pe care-l face pila când îți pilești

unghiile. Era o predică. O predică despre focul iadului. Vorbea despre torturile care... mă rog, știi tu. Am auzit o dată în viață o predică asemănătoare.

Transpira.

Își dădura seama că prin fereastră pătrundea lumina solară. Era o lumină slabă, dar albă-albăstruie, iar îndepărtatul bob de mazăre strălucitor de la care venea nu era bătrânul Soare.

Powell arată manometrul cu degetul. Acul se fixase, țeapăn și mândru, în dreptul liniuței subțiri ca firul de păr deasupra căruia scria 300 000 parseci.

Powell spuse:

— Mike, dacă-i așa, înseamnă că probabil am ieșit din Galaxie.

Donovan spuse:

— Formidabil! Greg! Atunci suntem primii oameni care au ieșit din sistemul solar.

— Da! Întocmai. Am evadat din sistemul solar, am evadat din Galaxie. Mike, această navă este răspunsul. Ea înseamnă libertate pentru întreaga omenire, libertatea de a cuprinde toate stelele care există, milioane și miliarde de stele. Apoi căzu ca din nori revenind la realitate. Dar cum ne întoarcem, Mike?

Donovan zâmbi enigmatic:

— N-avea nici o grijă. Nava ne-a adus aici, tot nava ne va duce înapoi. Eu mai vreau fasole.

— Dar, Mike... stai puțin, Mike. Dacă la întoarcere se întâmplă ca la venire...

Donovan se opri înainte de a se fi ridicat în picioare și se așeză din nou greoi pe scaun.

Powell continuă:

— Va trebui să... să murim iarăși, Mike.

— Ce să faci! oftă Donovan. Dacă trebuie, trebuie. Cel puțin știm că nu durează o veșnicie... nu tocmai o veșnicie.

Susan Calvin începuse să vorbească rar. De șase ore, încet și cu răbdare, încercase în fel și chip să scoată ceva de la Creier. În zadar. Era obosită de repetiții, obosită de ocolișuri, obosită de toate.

— Ascultă, Creiere, mai vreau să-mi spui ceva. Fă un efort și răspunde-mi cât se poate de simplu. Știi exact cum se va executa saltul interstelar? Vreau să spun, o să-i trimită foarte departe?

— Atât de departe până unde vor voi, Miss Susan.

— Și ce vor vedea de partea cealaltă?

— Stele și chestii de astea. Ce altceva să vadă?

Susan lăsa să-i scape întrebarea:

— Deci vor fi vii?

— Se-nțelege!

— Nu vor păți nimic în timpul saltului interstelar?
Văzând că robotul tace, dr. Calvin îngheță. Asta era! Pusese degetul pe rană.

— Creiere — îl rugă ea pierită — Creiere, mă auzi?
Răspunsul se auzi încetișor, tremurat. Creierul spuse:
— Trebuie să răspund? La întrebarea în legătură cu saltul?
— Dacă nu vrei, nu trebuie. Dar m-ar interesa, însă numai în cazul în care vrei să răspunzi.

Susan Calvin încerca să pară veselă.

— Oooo! strici totul.

Psihologul sări deodată în picioare, cu fața iluminată.

— Doamne! murmură ea, Doamne!

Și dintr-o dată, tensiunea în care trăise ceas de ceas, zile în șir dispăru. De-abia mai târziu îi spuse lui Lanning:

— Te asigur că totul merge bine. Nu, acum lăsați-mă în pace. Nava se va întoarce și va aduce oamenii întregi și nevătămați, iar eu vreau să mă odihnesc. Trebuie să mă odihnesc. Acum plecați.

Nava se întoarce pe Pământ fără nici un zgomot, la fel cum plecase. Ateriză în exact același loc și ușa se deschise. Cei doi oameni care ieșiră din navă pășiră cu atenție, scărpînându-și bărbile nerase de atâta vreme.

Apoi, cel cu părul roșu îngenunchie fără grabă, cucernic și sărută zgomotos cimentul terenului de aterizare.

Dădură în lături mulțimea ce se adunase în jurul lor și făcură cu capul un semn de negație către sanitariii care tocmai coborau din ambulanță, grăbindu-se să le aducă o targă.

Gregory Powell întrebă:

— Unde se găsește cel mai apropiat duș?

Fură conduși de îndată într-acolo.

Apoi se adunară cu toții în jurul unei mese. Fu convocată o ședință plenară, la care participară toate mințile luminate ale firmei "Roboții americani".

Powell și Donovan își povestiră colorat și pe îndelete uluitoarea lor poveste.

După ce terminară, urmă o tăcere pe care o întrerupse Susan Calvin. În cele câteva zile care trecuseră își recăpătase calmul ei rece și oarecum acid — totuși se simțea că e puțin încurcată.

— La drept vorbind — spuse — totul s-a întâmplat din vina mea. Când am expus problema Creierului — sper că vă amintiți cu toții — am insistat mult ca să i se imprime cât mai bine comanda de a respinge oricare dată care ar putea da naștere unei dileme. Cu această intenție i-am spus ceva care suna cam astfel: Nu te neliniști dacă vreun calcul implică moartea unui om. În cazul de față nu contează. Dă foaia înapoi și uită.

— Hm — spuse Lanning. Ce s-a întâmplat mai departe?

— Ceea ce era de așteptat. Când Creierul a ajuns la calcularea ecuației lungimii intervalului minim al saltului interstelar, și-a dat seama că rezultatul implica moartea. La acest calcul a sărit în aer robotul de la "Consolidated". Eu însă diminuasem importanța morții, fără însă s-o anihilez, căci legea 1 nu poate fi încălcată, așa încât Creierul a mai analizat o dată ecuația și a putut constata că, după efectuarea saltului, oamenii vor reînvia, întocmai cum materia din care e făcută nava și energia care o pune în mișcare vor reveni la starea de mai înainte. Cu alte cuvinte, așa zisa "moarte" va fi doar un fenomen trecător. Ai înțeles?

Privi în jur. Toți cei de față ascultau. Continuă:

— Această constatare îl făcu să primească problema. Nu însă fără să scârțâie. Totuși, deși era vorba de o moarte trecătoare și în ciuda faptului că diminuasem importanța ei, Creierul s-a resimțit și s-a dezechilibrat ușor. I-a crescut simțul umorului — știți, umorul este o evadare, o metodă de evadare parțială din realitate.

Powell și Donovan săriră în picioare.

— Ce? urlă Powell.

Donovan se exprimă mult mai violent decât el.

— Întocmai — spuse Susan Calvin. A avut grijă de voi, v-a ținut în afara pericolului, dar în loc să vă pună o cârmă la îndemână, Creierul, plin de umor, a condus el însuși de la distanță. Ne-ați auzit prin radio, dar n-ați putut răspunde. Alimente ați avut din plin, dar numai fasole și lapte. Apoi ați murit și, ca să spunem așa, v-ați renăscut, dar a făcut în așa fel, încât perioada cât a durat moartea a fost... aa... interesantă. Tare aș vrea să știu cum a procedat. Creierul și-a permis luxul unor glume, dar n-a vrut să vă facă rău.

— N-a vrut să ne facă nici un rău! repetă uluit Donovan. Ah, dacă nemernicul ăsta ar avea cel puțin un gât să i-l sucesc!

Lanning îl potoli cu un gest al mâinii:

— Bine, bine. Dar ce-a fost, chiar dacă n-a fost vesel, a trecut. Ce facem acum?

Bogert spuse calm:

— Bineînțeles că nouă ne revine sarcina de a perfecționa nava interstelară. Trebuie să existe o posibilitate de a crea condiții mai bune în timpul saltului. Și dacă există, noi suntem singura firmă care are un superrobot, la gradul maxim de perfecționare, așa încât numai noi o vom descoperi. Și atunci "Robotii americani" vor săvârși călătorii interstelare, iar umanitatea va putea stăpâni împărăția galaxiilor.

— Dar cum rămâne cu "Consolidated"? întrebă Lanning.

— Aș vrea să vă fac o sugestie — întrerupse brusc Donovan. Țștia au vrut să întindă o cursă "Roboților americani". Noroc că lucrurile n-au ieșit atât de rău cum ar fi vrut dumnealor, și totul s-a sfârșit cu bine, dar intențiile lor n-au fost prea curate. Greg și cu mine ne-am dat seama pe pielea noastră. Doresc un răspuns.

— Ei bine, să le dăm răspunsul. Le trimitem nava și "Roboții americani" vor încasa două sute de mii de dolari, plus costul materialelor. Dar să mai lăsăm Creierul să se distreze puțin, înainte de a-l repara, până când verifică cei de la "Consolidated" nava.

Lanning spuse cu gravitate:

- Mie mi se pare soluția justă și echitabilă.
- La care Bogert adăugă cu gândul în altă parte:
- Și în conformitate cu prevederile contractului.

8 EVIDENȚA

— Totuși nici faptul acesta n-a fost concludent — spuse Susan Calvin gânditoare. O, bineînțeles, cu vremea nava și celelalte vehicule asemănătoare au devenit proprietatea guvernului; saltul hiperspațial a fost perfecționat, iar acum avem colonii omenști pe planetele celor mai apropiate constelații; dar nu asta are importanță.

Îmi terminasem dejunul și o priveam prin fumul țigării.

— Ceea ce are cu adevărat importanță sunt cele petrecute aici, pe Pământ, în ultimii cincizeci de ani. Când m-am născut eu, tinere, tocmai se sfârșise al doilea război mondial. Din punctul de vedere al istoriei, perioada aceea a fost cam întunecată, dar ea a marcat sfârșitul naționalismului. Pământul devenise prea strâmt pentru națiuni, așa încât ele s-au grupat pe regiuni. Pentru asta a fost nevoie de mult timp. Când m-am născut eu, Statele Unite ale Americii constituiau o națiune, nu deveniseră încă o parte a Regiunii Nordice. De fapt, numele întreprinderii noastre este tot "Roboții americani"... Iar transformarea națiunilor în regiuni — fapt care a adus după sine consolidarea economiei noastre și prosperitatea acestui veac, care în comparație cu cel trecut este un veac de aur — acest fapt îl datorăm tot roboților noștri.

— Adică Mașinilor — spusei eu. Creierul despre care mi-ați vorbit a fost prima dintre Mașini, nu?

— Întocmai, dar nu la Mașini mi-era gândul. Ci mai degrabă la un om. A murit anul trecut — vocea ei se întristă subit. Sau, cel puțin, a făcut așa încât să moară, atunci, când și-a dat seama că nu mai era nevoie de el. Stephen Byerley îl chema.

— Da, am bănuir că la el vă referiți.

— A intrat în viața publică în 2032. Pe vremea aceea dumneata erai un băiețandru, așa că nu-ți amintești probabil senzația pe care a stârnit-o. Campania lui pentru obținerea postului de primar a fost cea mai ciudată din întreaga istorie...

Francis Quinn era un politician de școală nouă. Iată o expresie care, ca de altfel toate de soiul acesta, nu înseamnă de fapt nimic. Majoritatea "școlilor noi", pe care le-am avut, își au corespondentul în viața socială a Greciei antice, și cine știe dacă posedând o informație mai amplă nu le-am descoperi corespondentul chiar în viața socială a sumerienilor sau în

civilizația preistorică a Elveției.

Dar, ca să nu mai lungim o introducere care pare plicticoasă și complicată, ar fi oportun să spunem cât mai degrabă că Francis Quinn nu deținea posturi oficiale, nici nu făcea intrigi pentru a câștiga voturi, nu ținea discursuri și nici nu umplea dinainte urnele.

Și, deoarece politica ocazionase cele mai ciudate împreunări, Alfred Lanning ședea la celălalt capăt al mesei, cu sprâncenele sale albe și firoase acoperindu-i ochii în care impaciența lui cronică era gata să izbucnească. Nu era deloc mulțumit, fapt pe care dacă l-ar fi știut Quinn, ar fi fost în aceeași măsură de nemulțumit. Vocea îi era prietenoasă, așa cum îi cerea profesia.

— Bănuiesc că îl cunoașteți pe Stephen Byerley, dr. Lanning.

— Am auzit de el. După cum și alții au auzit de el.

— Da, întocmai ca mine. Probabil că la următoarele alegeri veți vota cu el.

— N-aș putea să vă spun — era greu să te înșeli asupra urmei acide care pătrundea în glas. Eu însă nu prea sunt la curent cu politica și nici n-am știut că și-a depus candidatura.

— S-ar putea ca el să ne fie primar. Acum nu este decât un simplu avocat, dar cine știe de unde sare iepurele.

— Da — îl întrerupse Lanning — am mai auzit expresia asta. Dar ce-ar fi să trecem la subiectul nostru?

— Păi tocmai ăsta-i subiectul discuției noastre, dr. Lanning. Quinn vorbea, pe un ton foarte blând. Interesul meu este ca Byerley să nu depășească rangul de consilier municipal și interesul dumneavoastră este să mă ajutați.

— Interesul meu? Ce vorbești? Încruntându-se, sprâncenele lui Lanning îi acoperiră cu totul ochii.

— Mă rog, să spunem atunci, interesul firmei "Roboții americani". M-am adresat dumneavoastră, care sunteți director emerit al cercetărilor și care în această calitate vă bucurați de prestigiul unui conducător veteran. Cuvântul dumneavoastră vă permite o mai mare libertate de acțiune chiar atunci când acțiunea nu e tocmai limpede.

Dr. Lanning păstră tăcerea, rumegând în gând cele auzite. Apoi rosti:

— Nu vă înțeleg, d-le Quinn.

— Nici nu mă mir, dr. Lanning. Totuși lucrurile nu sunt complicate. Îmi dați voie? Quinn își aprinse o țigară folosind o brichetă de o mare simplitate și bun gust, în timp ce pe fața lui osoasă apăru o expresie amuzată. Discutam despre Mr. Byerley — un personaj ciudat și foarte special. Până acum trei ani nimeni nu auzise de el. Acum toată lumea îl cunoaște. E un om abil și puternic, și, fără nici un dubiu, cel mai bun acuzator public din câți cunosc. Din nefericire însă nu mi-e prieten...

— Înțeleg — răspunse automat Lanning, privindu-și unghiile.

— Anul trecut am avut ocazia — continuă Quinn cu voce egală — să fac niște ample cercetări privindu-l pe Mr. Byerley. Știți, e totdeauna foarte important să cercetezi trecutul unui politician. Dacă ați ști de câte ori mi-a folosit... Se opri zâmbind ironic, cu ochii la capătul aprins al țigării. Dar trecutul domnului Byerley este neînsemnat. A dus o viață tihnită într-un orașel de provincie, și-a făcut educația într-un colegiu, s-a însurat cu o femeie care a murit la scurt timp după căsătorie, a avut un accident de

automobil după care a trecut multă vreme până să-și revină, a făcut dreptul, a venit la New York și a devenit avocat. Francis Quinn dădu încet din cap, apoi adăugă: În schimb prezentul e cât se poate de interesant. Mr. Byerley nu mănâncă niciodată.

Capul lui Lanning se ridică brusc, iar ochii priviră plini de surpriză:

— Poftim?

— Nu mănâncă niciodată. Repetă propozițiunea apăsând pe fiecare silabă. Voi modifica puțin afirmația mea: N-a fost niciodată văzut mâncând sau bând. Niciodată! Vă dați seama de semnificația acestui cuvânt? N-am spus rareori, ci *niciodată*!

— De necrezut! Puteți avea încredere în cei care v-au informat?

— Da, am încredere și nu mi se pare cătuși de puțin de necrezut. Adaug: N-a fost niciodată văzut bând apă sau băuturi alcoolice și nici dormind. Acestea sunt fapte; sper suficiente ca să mă fac înțeleș.

Lanning se sprijini de spătarul scaunului; urmă o tăcere încordată, după care bătrânul robotician răspunse provocării, clătinând din cap:

— Nu. Dacă pun informațiile dumitale în legătură cu faptul că mi te adresezi mie, îmi dau seama că există posibilitatea unei singure interpretări — care însă nu e posibilă.

— Dar omul este complet inuman, dr. Lanning.

— Dacă mi-ai spune că este însuși Satana, purtând o mască, tot ai avea o șansă să te cred.

— Dar eu îți spun că este un robot, dr. Lanning.

— Iar eu îți spun că este cea mai absurdă presupunere din câte am auzit vreodată, domnule Quinn.

Urmă din nou o tăcere încordată.

— Totuși — Quinn trase din țigară cu un gest studiat — veți verifica această imposibilitate cu toate mijloacele de care dispune întreprinderea dumneavoastră.

— Sunt încredințat că nu voi putea face lucrul acesta, domnule Quinn. Nu putem lua în serios sugestia dumitale, ca firma noastră să se amestece în politică.

— Nu aveți altă ieșire. Aș putea face cunoscute informațiile de care dispun fără a le verifica. Semnificația lor e destul de elocventă.

— Faceți cum vă place.

— Mie nu-mi place. Aș prefera să fie verificate. Nici dumneavoastră nu v-ar fi pe plac, căci darea în vileag a acestor fapte ar aduce prejudicii firmei dumneavoastră. Bănuiesc că ați luat cunoștință de regulamentul sever împotriva folosirii roboților în lumi nelocuite?

— Desigur!

— Și mai știți că "Roboții americani" este singura uzină din întreg sistemul solar unde se fabrică roboți pozitronici, iar dacă Byerley este un robot, e desigur un robot pozitronic. Mai știți de asemenea că roboții pozitronici nu se vând, ci se închiriază, și că firma rămâne posesoarea fiecărui robot, deci că ea este răspunzătoare de el.

— Poate fi ușor dovedit, d-le Quinn, că firma noastră n-a construit

niciodată un robot cu caracter umanoid.

— Chiar poate fi dovedit? Așa fiindcă veni vorba de posibilități...

— Da. Poate fi dovedit.

— Chiar dacă există bănuiala de a fi fost făcut pe ascuns, fără să fi fost înregistrat?

— Un creier pozitronic nu poate fi făcut pe ascuns. În procesul lui de fabricație intră prea mulți factori și el se desfășoară sub cel mai vigilent control guvernamental.

— Da, dar roboții se uzează, se strică, se dereglează și sunt demontați.

— Iar creierele pozitronice folosite în continuare sau distruse.

— Așa se face? Francis Quinn devei ușor sarcastic. Dar dacă, din întâmplare, se înțelege, unul nu a fost distrus și, tot din întâmplare, există o construcție umanoidă care nu are nevoie decât de creier?

— Imposibil.

— Iată ce veți avea de demonstrat opiniei publice și guvernului; de ce nu vreți să-mi demonstrați lucrul acesta mie?

— Dar care ar fi scopul nostru? Întrebă Lanning exasperat. La ce ne-ar folosi. Acordă-ne creditul unui minim de bun simț.

— Vă rog, domnule. Firma ar fi foarte bucuroasă dacă toate Regiunile ar încuviința folosirea roboților pozitronici de tip umanoid în lumile nelocuite. Profiturile ar fi enorme. Însă prejudecata opiniei publice împotriva folosirii lor este mult prea puternică. Dar se poate presupune că dumneavoastră vreți să-i familiarizați pe oameni cu astfel de roboți și de aceea ați fabricat un avocat priceput, un primar destoinic, care nu e altceva decât un robot. În fond, nu vindeți servitori roboți?

— De-a dreptul fantastic! Și pe de-a-ntregul ridicol.

— Așa mi se pare și mie. Tocmai de aceea, de ce nu demonstrați? Sau ați prefera să faceți demonstrația în fața opiniei publice?

Se înserase, totuși lumina din încăpere nu scăzuse îndeajuns pentru a ascunde roșeața de enervare a obrazului lui Alfred Lanning. Încet, roboticianul apăsă degetul pe un buton și becurile se aprinseră.

— Atunci — mârâi el — să vedem ce avem de făcut.

Chipul lui Stephen Byerley nu era ușor de descris. Avea patruzeci de ani — atâta îi dădea actul de naștere și tot atâta înfățișarea. Era un bărbat sănătos, bine hrănit și bine dispus, și totuși înfățișarea lui ar fi dat de furcă celor care susțin că vârsta unui om este cea pe care o arată.

Mai ales atunci când râdea, iar acum râdea. Avea un râs sonor și neîntrerupt, care dispărea treptat, ca apoi să înceapă iar.

Obrazul lui Alfred Lanning se contractă, lăsând să apară o expresie de adâncă și amară dezaprobare. Schiță un gest către femeia care stătea lângă el, dar care se mărgini doar la a strânge ușor din buzele ei subțiri și palide.

Byerley hohoti până ce redeveni aproape normal.

— Zău, dr. Lanning... zău... Eu?... robot?

Lanning răspunse tăios:

— Domnule, presupunerea nu-mi aparține. Eu aș fi foarte mulțumit să vă consider un membru al societății umane. De altfel - având în vedere că

întreprinderea noastră nu v-a fabricat - sunt încredințat că și sunteți - cel puțin din punct de vedere legal. Dar, deoarece acuzația că ați fi robot vine din partea unui om cu o situație...

— Nu care cumva să-i roștiți numele, de teamă ca etica dumneavoastră de fier să fie știrbită; dar hai să presupunem că e vorba de Frank Quinn; continuați vă rog.

Lanning, furios de a fi întrerupt, continuă cu și mai multă răceală:

— ...a unui om cu o situație importantă, al cărui nume nu sunt de acord să devină subiectul unei ghicitori, mă simt obligat de a vă cere concursul pentru a dezminți acuzarea. Simpla formulare a acestei acuzați și aducerea ei la cunoștință prin mijloacele de propagandă de care dispune această persoană ar însemna o lovitură gravă adusă întreprinderii pe care o reprezintă — chiar dacă nu se poate dovedi că afirmația este justă. Ați înțeles?

— Cum să nu, mi-e perfect clar. Acuzarea în sine este ridicolă. Situația dumneavoastră însă nu e. Mă iertați dacă v-a supărat râsul meu. Nu de dumneavoastră am râs, ci de acuzație. Cu ce v-aș putea fi de folos?

— Nu trebuie să faceți mare lucru. Doar să luați masa într-un restaurant în prezența unor martori, să vă lăsați fotografiat și să mâncați.

Lanning se lăsă pe spate sprijinindu-se de speteaza scaunului; partea cea mai delicată a întrevederii luase sfârșit. Femeia de lângă el îl privea pe Byerley cu multă atenție, dar nu interveni în discuție.

Stephen Byerley îi întâlnește privirea, rămase o clipă cu ochii la ea, apoi se întoarce din nou spre robotician. Degetele sale se odihnesc pe presă-papierul de bronz, singurul obiect care împodobește biroul, apoi spuse liniștit:

— Nu cred că vă pot fi pe plac. Ridică o mână: Un moment, dr. Lanning. Îmi dau seama că toată povestea asta vă repugnă, că ați fost amestecat fără voia dumneavoastră, că rolul pe care-l aveți vă pare nedemn și chiar ridicol. Recunoașteți însă că această poveste mă privește mai mult pe mine, așa că vă rog să fiți îngăduitor. În primul rând, ce vă împiedică să bănuieți că Quinn — acest om cu o situație atât de importantă — nu v-a indus în eroare, numai ca să vă convingă să faceți ceea ce faceți!

— Bine, dar pare neverosimil ca un om onorabil să se compromită într-un chip atât de ridicol, dacă n-ar fi încredințat că se află pe tărm sigur.

O licărire ironică apără în ochii lui Byerley:

— Nu-l cunoașteți pe Quinn. E în stare să transforme în tărm sigur un vârf de stâncă pe care n-ar putea sta nici o capră neagră. Presupun că v-a dat indicații în privința cercetărilor pe care le solicitați?

— Îndeajuns ca să mă convingă că întreprinderea noastră ar avea mult de suferit în cazul în care nu e de acord, în timp ce pentru dumneata ar fi fost ușor să dai o dezmințire.

— Deci dumneata îl crezi când afirmă că eu nu mănânc. Totuși, dr. Lanning, dumneata ești un om de știință. Din punct de vedere logic nimic de zis: n-am fost văzut mănâcând, deci nu mănânc. *Quod erat demonstrandum*. Nu-i așa?

— Dumneata folosești tactica acuzații ca să încurci o situație care, altfel, e foarte simplă.

— Dimpotrivă, încerc să limpezesc o situație pe care dumneata și Quinn ați făcut-o să pară foarte complicată. Vedeți, eu nici de dormit nu dorm prea mult, și în orice caz nu dorm niciodată în public. Nu mi-a plăcut niciodată să

mănânc de față cu alții — ceea ce, recunosc, este o idiosincrasie neobișnuită, de natură nervoasă, probabil, dar care nu face nimănui nici un rău. Este rândul meu acum, dr. Lanning, să vă expun un caz posibil. Să zicem că avem de-a face cu un politician care vrea cu orice chip să înlăture un candidat și care, cercetându-i viața, dă peste asemenea obiceiuri ciudate. Mai departe, să zicem că același om politic, pentru a-l desființa pe candidatul sus-pomenit, se adresează întreprinderii dumneavoastră ca și când ar fi mânat de cele mai bune intenții. Te aștepti să-ți spună: Cutare este un robot pentru că nu mănâncă aproape niciodată cu nimeni și pentru că nu l-am văzut niciodată adormind în mijlocul unei pledoarii; iar odată în timpul nopții, când am privit pe furiș prin fereastra lui, stătea și citea; și m-am uitat în frigiderul lui în care n-am văzut nimic de mâncare. Dacă ți-ar spune așa, l-ai trimite direct la casa de nebuni. Dar dacă îți spune : "Nu doarme niciodată, nu mănâncă niciodată", șocul unei asemenea informații te orbește într-atât, încât nici nu bagi de seamă că afirmația lui nu poate fi dovedită. Și devii la rândul dumitale o unealtă în mâinile lui.

— Domnule, fără a ține seamă dacă această poveste vi se pare sau nu serioasă — încep Lanning cu o încăpățănare amenințătoare — eu insist să luați un prânz de față cu câțiva oameni.

Din nou Byerley se întoarce către femeia care continua să-l privească, cu fața lipsită de orice expresie.

— Vă rog să mă iertați, dacă am înțeles bine, sunteți dr. Susan Calvin?

— Da, d-le Byerley.

— Sunteți psihologul "Roboților americani", nu?

— Robopsiholog.

— Sunt oare roboții atât de deosebiți din punct de vedere psihic de oameni?

— Teribil de deosebiți — și pe fața ei apărură un zâmbet de gheață. Roboții sunt eminamente cumsecade.

În colțurile gurii lui Byerley apărură o urmă de ironie.

— E un răspuns la care nu mă așteptam. Dar iată ce am vrut să spun: de vreme ce dumneata ești psiho, adică robopsiholog și femeie, pun rămașag că voi găsi la dumneata ceva ce nu pot găsi la dr. Lanning.

— Ce?

— Sigur că în sacoșă ai ceva de mâncare.

O ușoară surpriză apărură în ochii obișnuiți să pară indiferenți ai lui Susan Calvin. Spuse:

— Mă surprinzi, domnule Byerley.

Și, deschizând sacoșa, scoase un măr pe care i-l întinse.

Dr. Lanning avu o tresărire, apoi urmări cu un ochi atent traiectoria mărului trecând dintr-o mână într-alta.

Stephen Byerley mușcă calm mărul și tot calm înghiți îmbucătura.

— Ai văzut, dr. Lanning?

Zâmbetul doctorului Lanning exprima o vădită ușurare, împlânzindu-i parcă până și sprâncenele. Ușurarea nu dăinui decât câteva secunde.

Susan Calvin spuse:

— Eram curioasă să văd dacă-l vei mânca, deși, în cazul de față, asta nu dovedește nimic.

Byerley se încruntă:

— Nu?

— Bineînțeles că nu. Este evident, dr. Lanning, că, dacă acest om este un robot umanoid, el va fi o imitație perfectă a omului. Este aproape prea uman pentru a fi verosimil. La urma urmei, toată viața noastră am văzut și am observat ființe umane; ar fi de neconceput să zămislim ceva care să ne semene cu aproximație. N-are voie să fie altfel decât perfect. Observă culoarea pielii, calitatea irisului, oasele mâinii. Dacă este un robot, aș vrea să fi fost făcut la "Roboții americani", căci e bine făcut. Și îți închipui că cel care s-a priceput să-l finiseze așa de frumos ar fi neglijat detalii atât de importante și atât de ușor realizabile prin care robotul să mimeze îngurgitarea și eliminarea alimentelor sau somnul și care să funcționeze numai în cazuri extreme, cum ar fi acum, de pildă, spre a evita situații asemănătoare celei prezente. Așa că un prânz n-ar dovedi nimic.

— Stați puțin — strigă Lanning — nu sunt chiar așa de prost cum vă imaginați voi. Pe mine nu mă interesează caracterul uman sau neuman al domnului Byerley. Pe mine nu mă interesează decât să iasă întreprinderea basma curată. Un prânz luat într-un restaurant ar pune capăt întregii povești, indiferent de ceea ce ar face Quinn. Dinspre partea mea, detaliile mai subtile n-au decât să rămână în seama avocaților și a robopsihologilor.

— Dar, doctore Lanning — spuse Byerley — uiți semnificația politică a situației. Sunt în aceeași măsură de interesat să ies în alegeri, deși Quinn vrea să mă împiedice. Fiindcă veni vorba, v-ați dat seama că i-ați rostit numele. De altfel asta e una din șmecheriile mele, eram sigur că îl veți da de gol înainte de a pleca.

Lanning se înroși:

— Ce legătură au alegerile cu asta?

— Publicitatea lucrează în două sensuri, domnule. Dacă Quinn ține să afirme că sunt un robot și are îndrăzneala s-o facă, voi avea și eu îndrăzneala de a intra în jocul lui.

— Vrei să spui că... Lanning era sincer uluit.

— Exact. Am de gând să-l las în pace, să-și aleagă frânghia, să-i încerce tăria, s-o taie cât de lungă vrea, să-și facă nodul după gât și să rânjească. Eu voi face puținul ce-mi rămâne de făcut.

— Ești foarte optimist.

Susan Calvin se ridică.

— Să mergem, Alfred. Nu-l vom face să-și schimbe hotărârea.

— Vezi — zâmbi Byerley — ești și psiholog de oameni.

Dar optimismul pe care-l remarcase dr. Lanning scăzuse oarecum când, în aceeași seară, Byerley își parcase mașina în garaj și când porni pe aleea care-l duse în fața casei sale.

Cel ce stătea în fotoliul pe roate ridică capul și zâmbi când îl văzu intrând. Pe fața lui Byerley apărură o expresie de afecțiune. Se îndreptă spre fotoliu.

Vocea infirmului era răgușită, gura sa pentru totdeauna strâmbă, iar chipul brăzdat de cicatrice.

— Ai întârziat, Steve.

— Știu, John, știu. Dar am avut astăzi o neplăcere foarte ciudată și de o natură foarte specială.

— Da? Nici o expresie nu putea modifica nici fața petidă, nici vocea

hârâită, doar în ochii limpezi apăru o undă de îngrijorare. Ceva ce nu poți scoate la capăt?

— Nu sunt încă sigur. S-ar putea să am nevoie de ajutorul tău. Doar tu ești responsabil cu inteligența în familia noastră. Vrei să te scot în grădină? E o seară foarte frumoasă.

Două brațe viguroase îl ridicară pe John din fotoliu. Încet, cu un gest duios brațele lui Byerley cuprinsesă invalidul pe după umeri și pe sub picioarele sale chircite. Păși apoi cu multă grijă, traversă încăperea, trecu prin câteva odăi, coborî panta făcută special pentru fotoliul cu roți și ieși, prin ușa din dos, în grădina împrejmuită cu zid și grilaj din spatele casei.

— De ce nu mă lași să merg cu fotoliul meu, Steve? N-are nici un rost.

— Pentru că prefer să te port pe brațe. Ai ceva împotrivă? Știi prea bine că îți face tot atâta plăcere să părăsești din când în când scaunul ăla motorizat, pe cât îmi face mie să nu te văd în el. Cum te simți azi? Îl depuse pe John cu nemărginită grijă pe iarba răcoroasă.

— Cum să mă simt? Mai bine povestește-mi de neplăcerea pe care ai avut-o.

— Campania electorală a lui Quinn se bazează pe afirmația că eu aș fi un robot.

Ochii lui John se măriră.

— De unde știi? Nu e cu puțință. Nu pot să cred.

— Crede-mă, îți spun eu să crezi. A trimis pe unul din savanții cei mai de seamă ai "Roboților americani" să stea de vorbă cu mine.

Cu mâna, John smulgea încetișor câte un fir de iarbă.

— Da, da...

Byerley spuse:

— Eu cred că am face bine să-l lăsăm să-și aleagă ce armă îi place. Am o idee. Ascultă-mă și spune-mi dacă ești de părere să facem așa...

În scena care avu loc în aceeași seară în biroul lui Alfred Lanning schimbul de priviri jucă rolul principal. Francis Quinn rămase gânditor, cu ochii la Lanning. Lanning, furios, nu-și lua ochii de la Susan Calvin care, la rândul ei, îl privea impasibilă pe Francis Quinn.

Quinn sparse, în sfârșit, tăcerea, încercând din greu să pară că nu ia lucrurile prea în serios.

— Vrea să ne arunce sare în ochi.

— Ești, într-adevăr, hotărât să joci pe cartea asta, domnule Quinn? Întrebă indiferentă dr. Calvin.

— De fapt, mai degrabă *voi* sunteți în joc.

— Uite ce — Lanning încercă să-și ascundă pesimismul sub această izbucnire nervoasă — noi am făcut ceea ce ne-ai cerut. L-am văzut cu ochii noștri mâncând. E ridicol să susții că este un robot.

— Asta este părerea *dumitale*? Quinn se adresă lui Susan Calvin: Lanning mi-a spus că ține de specialitatea dumitale.

Lanning vru să intervină și rosti amenințător:

— Ascultă, Susan...

Dar Quinn îl întrerupse cu prefăcută bună voință:

— De ce n-o lași pe ea să vorbească, omule. De jumătate de oră stă aici ca un stâlp de telegraf.

Lanning se simțea ca un animal hăituit. Își dădea seama că nu-l desparte decât un pas de schizofrenie. Spuse:

— Foarte bine. Vorbește, Susan. Nu te vom întrerupe.

Susan îl privi ironică, apoi își fixă ochii ei reci pe Quinn.

— Nu există decât două căi pentru a dovedi că Byerley este un robot. Atâta vreme cât n-ai decât argumentele pe care ni le-ai expus, poți acuza, dar nu poți dovedi — și părerea mea este că Byerley este destul de deștept ca să furnizeze contraargumente. Probabil că dumneata tot așa gândești, altfel n-ai fi venit aici. Cele două metode prin care poți dovedi sunt una fizică și cealaltă psihică. Cea fizică constă în demontarea lui sau în folosirea razelor X. Cum procedezi, asta e treaba dumitale. Cea psihică constă în studierea comportamentului său, căci dacă creierul lui Byerley este pozitronic, atunci el trebuie să respecte cele trei legi fundamentale ale roboticii, care sunt totdeauna, fără excepție, imprimate pe creierul pozitronic. Cunoști aceste legi, domnule Quinn?

Le enunță clar, răspicat, reproducând cuvânt cu cuvânt ceea ce era imprimat în litere groase pe prima pagină a Manualului de robotică.

— Am auzit de ele — răspunse nepăsător Quinn.

— Atunci vei înțelege cu ușurință — răspunse scurt psihologul. Dacă dl. Byerley încalcă vreuna din aceste legi înseamnă că nu este un robot. Din nefericire însă această metodă nu lucrează decât într-un singur sens. Căci dacă respectă legile și se comportă în conformitate cu ele, lucrul acesta nu dovedește nimic.

Quinn ridică mirat sprâncenele:

— De ce nu?

— Pentru că, dacă nu le interpretezi ca atare, cele trei legi ale roboticii sunt de fapt principiile de bază ale majorității sistemelor etice din lume. După cum se știe, orice ființă umană e firesc să aibă instinct de conservare care, pentru roboți, constituie conținutul legii a treia. Tot așa, orice om "cumsecade", cu conștiință socială și simț de răspundere, se va supune autorității celor în drept; va asculta de medicii lui, de șefii lui, de guvern, de psihiatri și de semenii lui; se va supune legilor, va respecta regulamentele, se va conforma obiceiurilor — chiar atunci când acestea îl vor incomoda sau îi vor periclita existența. Ceea ce corespunde legii a doua a roboților. La fel e de presupus că, orice om "cumsecade" îi va iubi pe ceilalți, cât și pe sine însuși, își va ocroti semenii și își va risca viața pentru a salva viața altuia. Pentru roboți, aceasta este legea întâi. Cu alte cuvinte, dacă Byerley respectă legile roboticii înseamnă că poate fi un robot sau, pur și simplu, un om foarte cumsecade.

— Deci — spuse Quinn — dumneata vrei să spui că nu poți dovedi că este un robot.

— Dar îmi stă în putință să dovedesc că *nu* este un robot.

— Nu asta-i dovada pe care o doresc.

— Nu vă putem pune la dispoziție decât dovezi posibile. Dumneata singur porți răspunderea dorințelor dumitale.

Deodată mintea lui Lanning făcu un salt, iar savantul avu o idee.

— Nu i-a trecut oare nimănui prin cap — mormăi el — că ocupația de acuzator public este cam ciudată pentru un robot? Acuzarea oamenilor, condamnarea unora la moarte... prejudicierea lor gravă...

Quinn deveni deodată aspru:

— Nu vă faceți iluzia că scăpați atât de ușor. Faptul că este acuzator public nu-l face uman. Se vede că nu cunoașteți bilanțul activității sale. Nu știți că se laudă în gura mare de a nu fi acuzat niciodată un nevinovat, că sunt zeci de oameni nejudecați pentru că i se pare că probele împotriva lor sunt nesatisfăcătoare, deși ar fi putut, fără îndoială, convinge juriul să-i achite? Și întâmplător, ceea ce spune e adevărat. Obrazul fin al lui Lanning tremură:

— Nu, Quinn, nu. Legile roboticii nu fac nici un fel de diferențiere între oamenii vinovați sau nevinovați. Robotul n-are voie să judece dacă unui om i se cuvine sau nu i se cuvine să moară. Nu lui îi revine să decidă. Nu poate face nici un rău omului, indiferent dacă e un mizerabil sau un înger.

Susan Calvin părea obosită:

— Alfred — spuse ea — nu vorbi prostii. Ce se întâmplă dacă un robot dă peste un nebun gata să dea foc unei case în care se află închiși niște oameni? Va încerca să-l împiedice pe nebun să dea foc.

— Bineînțeles.

— Și dacă unica posibilitate de a-l împiedica este să-l ucidă?...

Un sunet slab ieși din gâtul lui Lanning. Doar atât.

— Răspunsul este următorul: Robotul va face tot ce-i stă în putință să nu-l ucidă. Dacă nebunul moare, robotul va fi supus unui tratament psihoterapeutic. În urma traumatismului provocat de încălcarea primei legi înnebunește. De fapt, el acționează în conformitate cu legea întâi, ridicată însă la o treaptă superioară. Dar faptele sunt fapte: Omul a murit, iar robotul este cel care l-a ucis.

— Crezi că Byerley e nebun? Întrebă Lanning cu tot sarcasmul de care era în stare.

— Nu, dar nici nu a omorât un om cu mâna lui. Nu a făcut decât să expună faptele care pot condamna un anumit individ ca fiind periculos celorlalți indivizi care la un loc constituie ceea ce numim noi societate. Apără majoritatea, comportându-se în felul acesta conform legii întâi, ridicată la potențialul ei maxim. Mai departe însă nu merge. Judecătorul este cel care condamnă criminalul la moarte sau la pușcărie, după ce juriul stabilește dacă este sau nu vinovat. Temnicerul este cel care îl închide, iar călăul cel care îl ucide. Așa că, dl. Byerley n-a făcut decât să stabilească adevărul, slujind în felul acesta societatea. Și știți, d-le Quinn, de când ne-ați vorbit de cazul acesta, am cercetat cu atenție cariera domnului Byerley. Am descoperit că nu a cerut niciodată juriului să voteze pedeapsa capitală. Am mai descoperit că întotdeauna a militat pentru desființarea pedepsei cu moartea, și că a făcut donații generoase instituțiilor care se ocupă cu neurofiziologia criminalistică. Pare să fie unul din cei care cred în posibilitatea recuperării individului, mai mult decât în eficacitatea pedepsirii crimei. E un fapt semnificativ.

— Semnificativ? zâmbi Quinn. Fără îndoială, în sensul că dă o coloratură

robotică personajului, nu-i așa?

— De ce să neg? O comportare ca a sa nu poate fi decât a unui robot sau a unei ființe umane foarte drepte și cumsecade. Numai că în această diferențiere stă toată dificultatea: nu poți deosebi un robot de un om cu totul superior.

Quinn se așeză din nou pe scaun. Vocea îi tremura, într-atât era de impacientat.

— Dr. Lanning, crezi că este posibilă realizarea unui robot umanoid care după înfățișare să fie replica perfect fidelă a unui om?

Lanning se codi și se gândi.

— "Roboții americani" au făcut un asemenea robot cu titlu de experiență — mărturisi el împotriva voinței sale — bineînțeles, fără a-i monta creierul pozitronic. Folosind ovule omenești, sub control hormonal, se poate îmbrăca un schelet făcut din materie plastică poroasă pe bază de silicați, în carne și piele, aparent perfect identică cu a omului. Ochii, părul și pielea nici nu sunt umanoide, ci cu adevărat omenești. Dacă îi montezi un creier pozitronic și câteva mici instalații în interior, pentru înghițire, eliminare etc, obții un robot umanoid.

Quinn spuse scurt:

— În cât timp poate fi fabricat?

Lanning se gândi o clipă:

— Dacă ai tot ce-ți trebuie — creierul, scheletul, ovulul, hormonii respectivi și instalația de raze — în aproximativ două luni.

Politicianul se ridică în picioare.

— Atunci vom vedea cum arată dl. Byerley pe dinăuntru. Pentru "Roboții americani" operația aceasta va însemna o uriașă reclamă — eu vă dau posibilitatea s-o faceți.

Când rămaseră singuri, Lanning se întoarse supărat spre Susan Calvin:

— De ce-ai susținut că...

Ea răspunse iute și scurt:

— Ce preferi: adevărul sau demisia mea? Nu sunt dispusă să mint de dragul dumitale. "Roboții americani" sunt în stare să se descurce. Nu fi laș.

— Și dacă — spuse Lanning — îl deschide pe Byerley și dinăuntru lui cad șuruburi și rezistențe? Ce se întâmplă atunci?

— Nu-l va deschide — răspunse Calvin cu dispreț. Byerley e cel puțin tot atât de deștept ca Quinn.

Știrea se răspândi în oraș o săptămână înainte de numirea lui Byerley. "Se răspândi" este un termen impropriu. Mai bine-zis izbucni, sau explodă. Hohotele de râs nu mai conteneau și șuvoiul de glume se porni nestăvilit. Dar pe măsură ce, din umbră, mâna lui Quinn strângea treptat șurubul invizibil al tensiunii, râsul deveni forțat, dubiul își făcu apariția și lumea începu să se îndoiască.

Însăși adunarea își pierdu calmul și dădu semne de neliniște de parcă ar fi fost un armăsar năvălaș. Nu fusese prevăzută nici un fel de dispută. Ar fi fost poate cu puțință ca numirea lui Byerley să fie făcută cu o săptămână mai devreme. Nici până în prezent nu apăruse un contracandidat. Trebuiau

să-l aleagă pe el, dar se iscase această neașteptată confuzie.

Problema n-ar fi fost atât de gravă dacă omul de rând n-ar fi fost atât de uluit de acuzare, care, în cazul în care ar fi fost întemeiată, tot neverosimilă ar fi părut, iar în cazul în care ar fi fost falsă putea fi interpretată ca o manifestare a unei nebunii senzaționale.

O zi după ce Byerley fu numit în mod automat, apărură într-un ziar un lung interviu luat doctorului Susan Calvin "specialist în robopsihologie și pozitronie, cunoscut în lumea întreagă".

Ce urmă după apariția interviului poate fi descris pe scurt, folosind o expunere de largă circulație: iadul pe pământ.

Fundamentații atâta așteptau. Ei nu formau un partid politic; ei negau afiliația la vreo religie. Ei erau urmașii celor care pe vremuri, în Era Atomică, când atomul fusese de-abia descoperit, rămăseseră niște inadptabili. În prezent, erau propovăduitorii Vieții Simple, năzuind la o viață pe care cei care o trăiseră, așa cum voiau fundamentații, nu o consideraseră chiar atât de simplă.

Fundamentații nu aveau nevoie de motive în plus ca să deteste roboții și creatorii de roboți; dar un motiv de calibrul acestuia, acuzarea adusă de Quinn și analiza făcută de dr. Calvin dădeau o consistență doctrinei lor, mărindu-i capacitatea propagandistică.

Uriasele uzine ale firmei "Roboții americani" deveniseră ca un stup în care se confecționau paznici înarmați. Întreprinderea se pregătea de război.

În oraș, casa lui Stephen Byerley fusese încercuită de polițiști.

Bineînțeles că, în aceste condiții, campania politică își pierduse toate atributele; semăna cu o campanie doar în măsura în care umplea golul dintre numire și alegeri.

Stephen Byerley nu se lăsă intimidat de pipernicitul care se agita în fața lui. Rămase imperturbabil la vederea militarilor în uniforme care îl urmau. Afară, dincolo de linia pe care stăteau înșirați paznicii fioroși, pândeau reporterii și fotografii, așa după cum le e obiceiul. Fusese montată cu multă ingeniozitate o lunetă îndreptată spre intrarea casei modeste a avocatului; o voce amplificată de microfon comenta în stil telegrafic tot ce se putea vedea prin lunetă.

Pipernicitul înaintă. Întinse apoi o foaie mare, împodobită cu litere groase și ștampile:

— Iată, domnule Byerley, ordinul Curții prin care sunt autorizat să cercetez dacă în casa dumneavoastră sau dependințe nu se află cumva ilegal oameni mecanici sau roboți de orice fel.

Byerley se ridică pe jumătate și luă hârtia. O privi cu indiferență și, zâmbind, o dădu înapoi:

— În regulă. Vă rog, faceți-vă treaba. Apoi către menajera care apăruse din camera vecină: D-nă Hoppen, condu-i, te rog, și ajută-i dacă e nevoie.

Pipernicitul — al cărui nume era Harroway — ezită, roși, încercă zadarnic să prindă privirea ochilor lui Byerley și în cele din urmă mormăi către cei doi polițiști:

— Urmați-mă.

Se întoarse după zece minute.

— Gata? Întrebă Byerley cu tonul cuiva în afara problemei și pe care răspunsul nu-l interesează câtuși de puțin.

Harroway își limpezi glasul, dar când să vorbească scoase un sunet fals, și, enervat, o luă încă o dată de la capăt.

— Știți, domnule Byerley, am primit instrucțiuni să cercetăm casa cu multă vigilență.

— Și n-ați cercetat-o?

— Ni s-a spus exact ceea ce trebuie să căutăm.

— Da?

— Pe scurt, domnule Byerley, ca să nu ne ascundem după deget, ni s-a spus să vă cercetăm pe dumneavoastră.

— Pe mine? spuse avocatul cu zâmbetul pe față. Și cum aveți de gând să mă cercetați?

— Avem cu noi un aparat Penet de raze.

— Deci vreți să mă fotografiați cu raze X? Aveți autorizație?

— Ați avut-o în mână.

— Pot s-o mai văd o dată?

Harroway, pe a cărui frunte străluceau deja laurii victoriei, îi dădu pentru a doua oară ordinul de percheziționare. Byerley spuse cu voce egală:

— Citesc ceea ce scrie aici că puteți cerceta: locuința aparținând lui Stephen Allen Byerley, situată în Wollow Grove, numărul 355, Evanshon, precum și garajul, șopronul și alte atenanse care țin de casă... și așa mai departe. În regulă. Dar, domnul meu, nu scrie nimic în legătură cu percheziționarea interiorului trupului meu. Eu nu sunt o atenanță. Dacă însă credeți că pot ascunde un robot prin buzunare, aveți voie să-mi percheziționați hainele.

Harroway știa perfect cui îi datorează slujba. Și n-avea de gând să și-o piardă, chiar în cazul în care n-ar fi fost sigur că va fi promovat, adică înaintat într-un post mai bine remunerat.

Spuse, deci, încercând să pară neînduplecat:

— Uite ce e. Sunt autorizat să percheziționez mobilele și tot ce se află în casă. Dumneata te afli în casă, nu-i așa?

— O observație interesantă. Sunt *în casă*. Dar nu sunt mobilă. Ca cetățean major și în deplina posesie a facultăților mintale — după cum dovedește și certificatul pe care-l posed de la Centrul de psihiatrie — mă bucur de drepturile prevăzute de Codul Regiunilor. Percheziția mea internă violează dreptul la viața personală. Hârtia aceasta nu-i suficientă.

— Așa e, dar dacă ești un robot atunci n-ai dreptul la Viață personală.

— Ai dreptate, totuși hârtia asta n-ajunge. Ea recunoaște existența mea ca ființă umană.

— Unde? Harroway i-o smulse din mână.

— Unde spune "locuința aparținând..." etc. Robotul nu posedă nimic. Te rog, anunță-l pe stăpânul dumitale, domnule Harroway, că, dacă va emite un ordin în care eu nu voi fi implicit considerat o ființă omenească, va fi chemat imediat în fața tribunalului, unde va trebui să dovedească — cu dovezile de care dispune *în acest moment* — că eu sunt un robot; în caz contrar va trebui să plătească o despăgubire generoasă pentru încercarea de a mă priva pe nedrept de drepturile pe care mi le asigură Codul Regiunilor.

Așa să-i spui, ne-am înțeles?

Harroway se îndreptă spre ușă, apoi se întoarce și spuse:

— Avocat șiret ce ești. Ținea mâna în buzunar. Rămase o clipă pe loc. Apoi plecă, zâmbind în direcția lunetei, făcu cu mâna reporterilor și strigă: Măine vom avea ceva senzațional pentru voi. Veți vedea.

Așezat comod în mașină, sprijinit pe canapeaua din spate, scoase din buzunar un aparat minuscul și-l privi cu atenție. Fotografiase pentru prima oară cu raze X. Spera să fi executat corect operațiunea. Quinn și Byerley nu se întâlniseră niciodată singuri față în față. Dar o convorbire prin videofon semăna mult cu o întrevvedere. La drept vorbind, nu era aproape nici o diferență; poate doar faptul că știau că pentru fiecare înfățișarea celuilalt nu era decât rezultatul în alb și negru al îmbinării unor celule fotoelectrice.

Quinn fusese cel care chemase. Tot el vorbise cel dintâi, mergând direct la subiect:

— Bănuiesc că e corect să te anunț, dragul meu Byerley, că mâine voi informa opinia publică că porți o haină protectoare împotriva radiațiilor Penet.

— Da? În cazul acesta, probabil că ai și informat-o. Am impresia că întreprinzătorii reprezentanți ai presei noastre îmi interceptează de o bună bucată de vreme convorbirile. Nu mai pot comunica cu nimeni, îmi țin pretutindeni calea. De aceea nici n-am mai ieșit din casă în ultimele săptămâni. Byerley se arătă prietenos și amator de conversație.

Quinn strânse ușor din buze.

— Convorbirea aceasta nu e interceptată. Mi-am asumat anumite riscuri telefonându-ți.

— Îmi închipui. Nimeni nu știe că dumneata ești cel care se ascunde îndărătul acestei campanii. Cel puțin oficial nu știe nimeni. Dar nici neoficial. N-am nici o grijă. Deci port o haină protectoare? Îmi închipui că ai ajuns la concluzia asta după ce ai văzut fotografiile prea expuse pe care mi le-a făcut nătarăul acela al dumitale cu aparatul Penet, zilele trecute?

— Îți dai seama, Byerley, că va fi evident pentru toată lumea că nu îndrăznești să te expui unor analize cu raze X?

— Precum și faptul că dumneata și acoliții dumitale ați încercat să violați dreptul meu la Viața particulară?

— Cui îi mai pasă de asta?

— S-ar putea să-i pese cuiva. Comportarea dumitale este simbolică pentru campania noastră. Dumneata iei prea puțin în seamă drepturile individuale ale cetățenilor. Eu le dau o atenție foarte mare. Nu mă voi supune analizelor cu raze X în virtutea principiului în a cărui slujbă mă pun, anume, că drepturile mele trebuie să fie respectate. Întocmai cum și eu respect drepturile altora când sunt aleși.

— Toate astea vor face subiectul unei interesante cuvântări, numai că nimeni nu-ți va da ascultare. Sună prea măreț pentru a fi adevărat. Încă ceva — vocea se schimbă brusc — seara trecută nu era acasă toată lumea.

— Ce vrei să spui?

— După cum arată raportul — umblă prin niște hârtii care se aflau în câmpul cuprins de videofon — lipsea o persoană, un infirm.

— Exact — spuse liniștit Byerley — un infirm. Bătrânul meu profesor, care locuiește cu mine și care de două luni e la țară. A avut nevoie de aer și

odihnă, cum spun doctorii. Îi acorzi permisiunea?

— Profesorul dumitale? Un om de știință?

— A fost avocat pe vremuri, înainte de a fi invalid. Deține o autorizație guvernamentală pentru cercetări în domeniul biofizicii și are un laborator propriu, precum și un catalog în care sunt trecute toate lucrările sale, cu toate parafele cerute de autorități. Lucrările lui sunt de importanță minoră, fără să fie însă nocive, iar pe el, bietul infirm, îl ajută să-și treacă vremea. Încerc, pe cât îmi este posibil, să-i fiu de folos.

— Observ. Și ce știe acest... profesor... despre fabricarea roboților?

— Mi-e greu să-i măsoar cunoștințele într-un domeniu în care nu mă pricep.

— Are posibilitatea să-și procure un creier pozitronic?

— Întreabă-i pe prietenii dumitale de la "Roboții americani". Numai ei pot ști.

— Am să fiu scurt, Byerley. Profesorul dumitale infirm este adevăratul Stephen Byerley. Dumneata nu ești altceva decât un robot făcut de el. Putem dovedi. Când a avut loc accidentul de automobil, el era cel care se afla în mașină, nu dumneata. Trebuie să existe căi de investigare care să dea adevărul în vileag.

— Găsește-le dacă crezi că există. Mult succes.

— Vom merge și la țară, unde se odihnește așa-zisul dumitale profesor, să vedem ce se petrece acolo.

— Nici chiar așa, Quinn — pe fața lui Byerley apărură un zâmbet luminos. Din nenorocire pentru dumneata, "așa-zisul" meu profesor e un om bolnav. Acolo unde se află acum s-a dus ca să aibă o liniște completă. Acestea fiind circumstanțele, dreptul său la viață personală, ca al oricărui cetățean major în deplinătatea facultăților mintale este cu atât mai întemeiat. Nu vei căpăta autorizație să-i violezi domiciliul decât pe baza unui motiv cu adevărat valabil. În orice caz, eu voi fi cel din urmă care să-ți pună vreo piedică.

Urmă o pauză nu prea lungă, după care Quinn se plecă în față, în așa fel încât chipul său umplu ecranul, iar cutele de pe frunte deveniră vizibile.

— Byerley, de ce te încăpățânezi să continui? Nu vei putea fi ales.

— Oare?

— Crezi că poți? Crezi că refuzul dumitale de a dovedi că nu ești robot, când pentru asta n-ai avea decât să demonstrezi că poți încălca una din cele trei legi fundamentale, nu ajunge ca să convingă oamenii că ești robot?

— Deocamdată constat că de unde până mai ieri eram un avocat de-abia cunoscut, azi am devenit unul din cei mai celebri oameni din lume. Te pricepi să faci publicitate.

— Dar ești un robot.

— Așa se spune. Dar nu există dovezi.

— Pentru alegători sunt destule.

— Atunci fii pe pace, ai câștigat.

— La revedere — spuse Quinn, pe fața căruia apărură primul semn al furiei, și trânti receptorul.

— La revedere — spuse Byerley calm adresându-se ecranului gol.

Byerley aduse "profesorul" acasă cu o săptămână înaintea alegerilor. Vehiculul aerian ateriză într-un cartier puțin populat al orașului.

— Rămâi aici până după alegeri — îi spuse Byerley. E mai bine să fii în afară de primejdie, în cazul că lucrurile iau o întorsătură nedorită.

Se prea poate ca în vocea găfâită a lui John să fi apărut o notă de îngrijorare.

— S-ar putea să recurgă la acțiuni violente?

— Așa ne amenință fundamentalistii, deci cel puțin în teorie s-ar putea. Eu însă nu prea cred. Fundamentalistii nu reprezintă o forță reală. Sunt doar factorul care prin acțiunile sale iritante și continue ar putea declanșa o rebeliune. N-ai să te simți rău aici, nu-i așa? Te rog eu. N-aș mai fi eu însumi dacă te-aș ști în pericol.

— Sigur că stau aici. Crezi că lucrurile se vor termina cu bine?

— Sunt convins. N-a fost nimeni acolo unde ai stat până acum?

— Nimeni. Am certitudinea că n-a fost nimeni.

— Și ai putut lucra?

— Destul de bine. Dinspre partea asta să n-ai grijă.

— Te las. Nu te obosi prea mult și stai la televizor mâine, John.

Byerley strânse mâna chircită care se odihnea într-a lui.

Pe fruntea lui Lenton toate cutele încremeniseră. Avea funcția foarte ingrată de a fi impresarul lui Byerley în această campanie, care nu mai semăna câtuși de puțin cu o campanie, și în care candidatul nu voia nici să-și dezvăluie strategia, nici s-o accepte pe cea a impresarului.

— E cu neputință! Era una din expresiile lui obișnuite. Devenise unica pe care o folosea: E cu neputință, Steve! Îți spun eu, e cu neputință!

Se băgă sub nasul acuzatorului public care răsfoia paginile dactilografiate ale discursului.

— Lasă discursul, Steve. Privește, toată mulțimea asta e sub influența fundamentalistilor. Nu te vor asculta. Vor arunca cu pietre în tine. De ce ții morțiș să le vorbești personal? De ce nu vrei să te filmăm?

— Vrei să fii ales, nu-i așa? Întrebă Byerley, zâmbind cu blândețe.

— Să fii ales! N-ai să fii ales. Încerc cel mult să te fac să scapi cu viață, Steve.

— Oh! Nu-s în primejdie.

— Auzi! Nu-i în primejdie? Nu-i în primejdie! Lenton își smulgea părul din cap. Chiar ai de gând să ieși în balcon și să vorbești în fața acestor cincizeci de mii de nebuni furibunzi - să ieși în balcon ca un dictator din evul mediu?

Byerley se uită la ceas.

— Peste cinci minute. Cum se eliberează canalele de televiziune.

Răspunsul lui Lenton e de netranscris.

Mulțimea se strânsese pe o suprafață delimitată a orașului. Copacii și casele păreau că se ridică pe un postament făcut din trupuri omenști. Prin

intermediul ultraundelor, spectatori de pe întregul glob urmăreau manifestația. Alegerile erau locale, totuși faima lor se întinsese în toată lumea. Byerley, gândindu-se la asta, zâmbi.

Totuși mulțimea nu te îmbia la râs. Steaguri și pancarte îl acuzau pe Byerley de a fi robot. Atitudinea ostilă creștea mereu, atmosfera deveni irespirabilă.

De la început, fu evident că discursul nu avea șanse de succes. Vocea oratorului trebuia să se ia la întrecere cu răcnetele celor de față și cu strigătele sacadate ale clicii fundamentaliştilor care, organizați în grupuri, împestrișau adunarea. Byerley continuă să vorbească fără să-și piardă cumpătul.

Înăuntru, Lenton își smulgea părul din cap și aștepta vărsarea de sânge.

Deodată, rândurile din față se sparseră. Un cetățean osos, cu ochii ieșiți din orbite și haine prea scurte față de lungimea membrelor încerca să ajungă în față. În urma lui își croi drum cu greu un polițist, căruia Byerley îi făcu semn cu mâna să plece.

Omul cel deșirat ajunsese sub balcon. Cuvintele sale însă nu puteau fi auzite din cauza gloatei. Byerley se plecă peste balustradă:

— Ce spui? Dacă vrei să pui o întrebare îți răspund. Apoi către unul din paznicii ce-i avea alături: Adu-l sus.

Un fior de încordare trecu prin mulțime. Din câteva părți, apoi din toate se strigă "liniște"! și toți amuțiră. Omul cel deșirat, roșu la față și gâfâind, stătea în fața lui Byerley.

Byerley spuse:

— Ai de pus o întrebare?

Slăbănogul îl privi, apoi zise cu vocea spartă:

— Lovește-mă! Și cu un gest energic întinse obrazul: Lovește-mă! Spui că nu ești un robot. Demonstrează. Nu poți lovi un om, monstrule!

Se lăsă o tăcere ciudată, ca de moarte.

Apoi se auzi vocea lui Byerley:

— N-am nici un motiv să dau în dumneata.

Slăbănogul izbucni în râs:

— Nu poți să dai în mine! Nu vei da în mine, pentru că nu ești o ființă omenească. Ești un monstru! Ești un om confecționat!

Stephen Byerley strânse buzele, apoi, sub ochii celor câteva mii de oameni, care erau de față, și celor câtorva milioane care priveau la televizor, își pregăti pumnul și-l trimise în falca celuiilalt. Provocatorul fu aruncat peste balustradă, în vreme ce pe fața lui se citea o adâncă stupoare.

Byerley adăugă:

— Îmi pare rău. Luați-l de aici și să i se dea îngrijirile necesare. Voi sta cu el de vorbă după ce isprăvesc discursul.

Când dr. Calvin întoarse mașina și dădu să plece din locul care-i fusese rezervat, doar un singur reporter își revenise destul în fire ca să alerge după

ea și să-i pună în goană o întrebare.

Susan Calvin strigă înainte de a dispărea:

— E o ființă omenească.

Fu de ajuns. Reporterul se năpusti în direcția opusă. Despre restul discursului putem spune că a fost rostit, dar nu auzit.

Dr. Calvin și Stephen Byerley se mai întâlniră o dată — o săptămână înainte ca el să depună jurământul și să-și ia în primire postul de primar. Era târziu, trecut de miezul nopții.

Dr. Calvin spuse:

— Nu arăți obosit.

Nou-alesul primar zâmbi:

— Rezist la nesomn. Nu-i spune lui Quinn.

— Nu-i spun. Dar de vreme ce ai pomenit numele lui, ce spui ce interesantă e povestea pe care a scornit-o. Păcat că ai dezmințit-o. Bănuiesc că o cunoști?

— În parte.

— E foarte dramatică. Stephen Byerley, un tânăr jurist, era un bun orator, un mare idealist și avea o oarecare înclinație spre biofizică. Te pricepi la robotică, domnule Byerley?

— Numai în ceea ce privește aspectul ei legal.

— Acel Stephen Byerley se pricepea. Dar a avut loc un accident. Nevasta lui Byerley a murit; el a avut parte de o nenorocire și mai mare. Și-a pierdut picioarele, chipul, vocea și, în parte, mintea. N-a vrut să-și facă operații estetice. S-a retras din lume, a trebuit să renunțe la cariera de avocat — nu i-au mai rămas decât mâinile și inteligența. Reușise să obțină creiere pozitronice, chiar din cele complexe, printre care unul posedând rara capacitate de a judeca probleme etice — până în prezent cea mai de seamă din funcțiile pe care le poate săvârși un robot. Apoi a făcut trupul. L-a învățat să fie ceea ce fusese el înainte și nu mai era. Și i-a dat drumul în lume sub numele Stephen Byerley, bătrânul profesor infirm rămânând în umbra lui și ascunzându-se de ochii celorlalți.

— Din nenorocire însă — spuse primarul — am stricat întregul eșafodaj, lovind un om. Jurnalele au spus că verdictul oficial asupra mea, dat de dumneata cu această ocazie, era că sunt om.

— Ai vrea să-mi povestești cum s-au aranjat lucrurile? Nu-mi vine să cred că a fost doar o simplă întâmplare.

— Sigur că n-a fost numai întâmplarea. Oamenii mei au început să împrăștie zvonul că eu n-aș fi lovit niciodată un om; că aș fi incapabil să fac așa ceva; că dacă aș refuza să dau în cineva, fiind provocat, ar însemna că sunt cu siguranță un robot. Am aranjat să țin un discurs în fața unei mulțimi cât mai mari, transmis prin televiziune, și s-a prins. Cum s-ar zice am recurs la un șiretlic: am eu teoria mea, că un curent de opinie odată format, chiar prin mijloace artificiale, are o forță agitatorică imensă. Bineînțeles că așa cum prevăzusem efectele emotive mi-au asigurat victoria în alegeri.

Robopsihologul dădu din cap.

— Văd că ai pătruns în domeniul meu, ca de altfel mai toți politicienii.

Îmi pare însă foarte rău că lucrurile au luat întorsătura asta. Mie îmi plac roboții. Îmi plac mult mai mult decât oamenii. Dacă ar putea fi creat un robot care să îndeplinească funcțiile unui demnitar, sunt convinsă că ar fi cel mai bun dintre toți demnitarii. Conform legilor roboticii el nu va putea pricinui nici un rău oamenilor, nu va putea deveni niciodată tiran, corupt, imbecil sau tributar prejudecăților. Iar după ce va fi slujit un timp anumit se va retrage singur — deși e nemuritor — pentru că nu va voi să jignească oamenii, lăsându-i să vadă că cel care-i conduce este un robot. Ar fi un conducător aproape ideal.

— Un singur neajuns: s-ar putea să greșească din cauza limitelor creierului său. Creierul pozitronic nu cuprinde întreaga gamă extrem de complexă a creierului omenesc.

— Ar avea consilieri. Nici chiar creierul omenesc nu-i în stare să guverneze fără ajutor.

Byerley o privi pe Susan Calvin cu deosebit interes:

— De ce zâmbești, dr. Calvin?

— Zâmbesc pentru că dl. Quinn nu a bănuțit chiar toate posibilitățile.

— Vrei să spui că mai e ceva de adăugat la povestea lui?

— Foarte puțin. Trei luni de zile înainte de alegeri, acel Stephen Byerley, de care vorbea Quinn, a locuit la țară dintr-un motiv misterios. S-a reîntors în ajunul faimosului dumitale discurs. La urma urmei, ceea ce bătrânul invalid a făcut o dată, putea foarte bine face și a doua oară, cu atât mai mult cu cât de data aceasta treaba era mult mai ușoară.

— Nu înțeleg prea bine ce vrei să spui.

Dr. Calvin se ridică și-și netezi rochia. Se pregătea să plece.

— Vreau să spun că există totuși o posibilitate ca un robot să lovească un om fără a călca prima lege, dar o posibilitate unică.

— Care?

Dr. Calvin era în dreptul ușii. Spuse liniștit:

— Atunci când omul care primește lovitura nu e altceva decât tot un robot.

Surâsul îi luminează fața:

— La revedere, domnule Byerley. Sper să votez tot cu dumneata și peste cinci ani, când vei candida pentru postul de Coordonator.

Stephen Byerley își limpezi vocea, căci se înecase.

— Trebuie să-ți răspund că presupunerile dumitale se bazează prea mult pe fantezie.

Ușa se închise în urma ei.

Am privit-o oarecum îngrozit:

— *Să fie adevărat?*

— *Perfect adevărat.*

— *Marele Byerley nu era decât un simplu robot?*

— *Nu există nici o șansă să verificăm. Eu cred că da. Dar când s-a hotărât să moară, s-a automatizat, așa că nu vom avea niciodată o dovadă legală. Și apoi, ce importanță are?*

- Cred...
- Ești robotul prejudecăților lipsite de logică împotriva roboților. A fost un primar foarte bun; cinci ani mai târziu a devenit Coordonator Regional. Și când în 2044 regiunile lumii au format Federația el a fost ales primul Coordonator al lumii în orice caz la acea dată Mașinile administrau lumea.
- Da, dar...
- Nici un dar! Mașinile sunt roboți, și ele administrează lumea. De-abia cinci ani mai târziu am aflat acest adevăr- Prin 2052, Byerley fusese pentru a doua oară ales Coordonator al lumii...

9

CONFLICTUL EVITABIL

În biroul particular al Coordonatorului se afla un cămin — una din acele curiozități moștenite din epoca medievală. La drept vorbind omul medieval nici nu l-ar fi recunoscut, căci își pierduse caracterul utilitar. Flacăra limpede, liniștită, ardea într-un spațiu izolat printr-o fereastră de cuarț. Lemnul se aprinde de la distanță cu ajutorul unei cantități infime de energie solară, care alimenta toate clădirile importante din oraș, derivată de la instalația centrală. Prin apăsarea unui singur buton, cenușa rămasă din ajun era evacuată, căminul era umplut cu lemne și focul aprins. Era, după cum vedeți, un cămin construit după normele tehnicii moderne.

Focul însă era adevărat. Prin amplificator puteai auzi cum trosnesc lemnele și puteai privi flacăra care se zbenguia în curentul de aer ce pătrundea în cămin.

În ochelarii roșietici ai Coordonatorului se reflecta în miniatură flacăra jucăușă, a cărei imagine, și mai mică încă, o regăseai în pupilele meditative ale ambilor săi ochi, ca și în pupilele reci ale musafirului său, dr. Susan Calvin de la "Roboții americani".

Coordonatorul spuse:

- Nu te-am chemat aici, Susan, numai din plăcerea de a ne vedea.
- Nici nu mi-am închipuit altfel, Stephen — răspunse ea.
- Și totuși nu știu cum să-ți expun problema. Pe de o parte, s-ar putea să fie lipsită cu totul de importanță. Pe de altă parte însă, poate însemna sfârșitul omenirii.
- M-am întâlnit cu atâtea probleme care conțineau aceste două alternative, Stephen! Cred, de altfel, că ele sunt incluse în majoritatea problemelor.

— Adevărat? Atunci ascultă: Concernul mondial al oțelului raportează că are o supraproducție de douăzeci de mii de tone, Canalul Mexican a rămas în urmă cu două luni față de plan, minele de mercur de la Almaden înregistrează o scădere de producție cu începere din primăvara trecută, iar uzina de materii hidroponice de la Tientsin a început să facă concedieri. Iată doar câteva fapte care îmi vin acum în minte. Dar aş putea să-ți înșir o listă întreagă.

— Sunt chiar așa de grave? Mă pricep prea puțin în științele economice, ca să-mi dau seama de consecințele nefaste ale unor asemenea fenomene.

— Luată fiecare în parte nu sunt cine știe ce. La minele din Almaden, dacă situația se înrăutățește, putem trimite experți. Inginerii specialiști în materii hidroponice pot fi transferați în Java sau Ceylon, dacă la Tientsin sunt prea mulți. Douăzeci de mii de tone de oțel reprezintă consumul doar a câtorva zile și pot fi repede înghițite, iar dacă punerea în funcțiune a Canalului Mexican va fi întârziată cu două luni nu-i nici o nenorocire. Ceea ce mă îngrijorează sunt Mașinile; am vorbit și cu directorul cercetărilor de la întreprinderea voastră despre asta.

— Cu Vincent Silver? Nu mi-a suflat nici o vorbă.

— L-am rugat să nu vorbească cu nimeni. Se pare că nici n-a vorbit.

— Și ce ți-a spus?

— Ți spun mai încolo. Lasă-mă să încep cu începutul. Întâi și întâi vreau să discutăm de Mașini. Și doresc să vorbesc cu tine despre ele, pentru că ești singurul om pe lume care înțelege roboții îndeajuns ca să-mi poată da o mână de ajutor. Îmi dai voie să filozofez?

— În seara asta, Stephen, ai voie să vorbești ce vrei și cum vrei, numai să-mi spui mai întâi ce dorești să demonstrezi.

— Că asemenea deficiențe mărunte, care dezechilibrează sistemul nostru de producție și consum, ca cele pe care ți le-am semnalat, pot constitui primul pas spre războiul final.

— Hm! Continuă.

Susan Calvin rămăsese dreaptă și țeapănă, deși fotoliul în care stătea era confortabil și îmbietor. Cu vârsta răceala buzelor subțiri se accentuase și vocea ei devenise parcă mai egală, mai monotonă. Deși Stephen Byerley era unul din oamenii la care ținea și în care avea încredere, la șaptezeci de ani nu-și mai putea schimba felul de-a fi.

— În decursul dezvoltării omenirii — spuse Coordonatorul — fiecare etapă a cunoscut un tip anume de conflict, adică o contradicție proprie acelei etape care, în mod aparent, nu putea fi rezolvată decât prin forță. Dar de fiecare dată, forța nu a reușit să-l rezolve cu adevărat; dimpotrivă, conflictul a continuat să se manifeste printr-o serie de fenomene, până ce a dispărut, nu dintr-o dată, ci încetul cu încetul, pe măsură ce se schimbau condițiile sociale și economice, după care apăreau alte probleme, altă serie de contradicții. O transformare ciclică, aparent fără de sfârșit, la de pildă epoca relativ modernă. Din secolul XVI până în secolul XVIII, au existat un șir de războaie dinastice, în care timp în Europa problema cea mai importantă era dacă cei care vor avea supremația pe continent vor fi Habsburgii sau Bourbonii. Iată deci unul din acele "conflicte inevitabile", deoarece părea cu neputință ca cele două case să coexiste. Dar ele au continuat să coexiste, și nici unul din războaiele ce au avut loc nu a nimicit pe una, asigurând supremația celeilalte. Până ce în 1789 schimbările sociale din Franța i-au răsturnat întâi pe Bourboni apoi pe Habsburgi, aruncându-i în crematoriul istoriei.

Și tot în vremurile acelea au avut loc cele mai crâncene războaie religioase, care urmau să hotărască dacă Europa va fi catolică sau protestantă. Părea cu neputință ca cele două religii să-și împartă Europa. Devenise "inevitabil" ca sabia să decidă. Dar n-a decis nimic. În Anglia se

dezvolta un nou fel de economie, cea industrială, iar pe continent apărură națiunile.

În secolele XIX și XX au urmat un șir de războaie naționalist-imperialiste; în vremea aceea cea mai importantă problemă era să se hotărască care din națiunile Europei avea să aibă controlul asupra resurselor economice și dreptul să înghită avuțiile țărilor neeuropene. Se părea că țările neeuropene nu pot rămâne o parte sub dominația englezilor, altă parte sub cea a francezilor, iar a treia parte sub cea a nemților. Dar naționalismul s-a întins dincolo de Europa, țările neeuropene și-au cucerit independența și au hotărât că pot viețui foarte bine fără intervenția Europei. Așa încât există o schemă după care...

— Am înțeles — spuse Susan Calvin. Observațiile astea nu sunt greu de înțeles.

— Nu. Dar știi, de multe ori nu vezi tocmai ceea ce sare în ochi. Se spune: evident ca nasul din mijlocul feței. Dar cât vezi din propriu tău nas, dacă nu-ți ține cineva o oglindă în față? În secolul XX, dragă Susan, a început un nou ciclu de contradicții — cum să le numesc oare? Războaie ideologice? Fanatism religios aplicat sistemelor economice? Din nou conflictele au apărut ca inevitabile, numai că de astă dată apăruse arma atomică, așa încât omenirea n-a mai așteptat rezolvarea lor firească. Apoi au apărut roboții pozitronici. Au apărut la vreme, și o dată cu ei au început călătoriile interplanetare. Totuși, un pericol tot mai există. Rezolvarea fiecărei probleme a dus la apariția unei noi probleme. Noua economie robotică din întreaga lume poate crea la rândul ei noi probleme; pentru rezolvarea lor avem la dispoziție Mașinile. Economia lumii este stabilă, și așa va rămâne, pentru că se întemeiază pe deciziile luate de Mașini, care, conform legilor roboticii, au în vedere propășirea continuă a omenirii. Stephen Byerley continuă: Căci Mașinile, deși constituie cea mai vastă aglomerare a circuitelor calculatoare concepută vreodată, nu sunt altceva decât tot roboți, supuși primei legi, așa încât economia pe întregul glob este în deplină concordanță cu interesele și nevoile Omului. Populația globului știe că nu va exista șomaj, supraproducție sau criză. Prăpăd și foamete sunt cuvinte ce se găsesc doar în cărțile de istorie. La fel și chestiunea proprietății asupra mijloacelor de producție s-a perimat. Mijloacele de producție nu pot fi utilizate decât după directivele Mașinilor, nu pentru că oamenii ar fi obligați să se conformeze, ci pentru că sunt conștienți că aceste directive sunt cele mai înțelepte.

Astfel s-a pus capăt războaielor — nu numai ultimului ciclu de războaie, ci și celor viitoare. În afară de cazul...

Urmă o pauză lungă, după care dr. Susan Calvin spuse:

— În afară de cazul...

— În afară de cazul — spuse Coordonatorul — în care Mașinile nu-și îndeplinesc funcțiunile.

— Îmi dau seama. De aceea ai vorbit mai înainte de acele deficiențe mărunte, apărute în ultima vreme în industria oțelului, a materiilor hidroponice etc.

— Exact. Aceste deficiențe nu trebuie să apară. Dr. Silver mă asigură că nu e cu puțință ca ele să apară.

— Neagă faptele? Ciudat!

— Nu. Admite faptele. Trebuie să fiu drept. Ceea ce neagă el e că eroarea mașinilor ar fi cauza așa-numitor (folosesc cuvântul său) erori ale răspunsurilor. Susține sus și tare că mașinile se corectează singure și că existența unei erori în circuitul releelor ar viola legile fundamentale ale naturii. Eu i-am spus. ...

— I-ai spus: Cheamă-ți oamenii și verifică circuitele ca să fim siguri, nu-i așa?

— Susan, mi-ai citit gândurile. Exact așa i-am spus, dar el mi-a răspuns că nu poate.

— E prea ocupat?

— Nu, dar zicea că nici un om nu poate face asta. A fost sincer. Mi-a spus — și sper că am înțeles exact ce-a vrut să spună — că mașinile sunt de o uriașă complexitate. O echipă de matematicieni lucrează, de pildă, câțiva ani la calculul unui creier pozitronic în stare să execute la rândul lui cam aceleași calcule. Folosind acest creier ei purced la calcule și mai complicate spre a construi un creier mai complex, cu ajutorul căruia fac unul și mai complex, și așa mai departe. După spusele lui Silver, ceea ce numim noi o Mașină este rezultatul a vreo zece repetiții de acest fel.

— Da, cam așa știam și eu. Din fericire însă eu nu sunt matematician. Sărmanul Vincent! E tânăr. Directorii dinaintea lui, Alfred Lanning și Peter Bogert, care au murit, nu s-au lovit niciodată de asemenea probleme. Nici eu. Probabil că noi, roboticienii, ar fi cazul să murim cu toții, de vreme ce nu mai înțelegem propriile noastre creații.

— Se pare că nu. Mașinile nu sunt niște supercreiere ca cele descrise în almanahuri. Caracteristica lor constă în faptul că au capacitatea de a culege un număr infinit de date dintr-un anumit domeniu și de a stabili relațiile între ele într-un timp infinitezimal; însă au evoluat într-atât, încât scapă controlului amănunțit al omului.

Am încercat și altceva. Am întrebat Mașina direct. În cel mai desăvârșit secret, i-am dat toate datele planului producției de oțel, propria ei soluție și graficul dezvoltării de atunci încoace — adică cifrele supraproducției — și am cerut o explicație asupra contradicției dintre premise și rezultat.

— Bine, și ce ți-a răspuns?

— Pot să-ți repet cuvânt cu cuvânt: Problema nu admite nici o explicație,

— Și cum a interpretat Vincent răspunsul?

— În două feluri. Ori că nu am dat Mașinii date suficiente ca să ajungă la o concluzie valabilă, ceea ce mi se pare puțin probabil și dr. Silver a fost de acord cu mine, sau că Mașinii i-a fost cu neputință să accepte să dea un răspuns pe baza unor date care ar fi putut aduce vreun prejudiciu unei ființe umane, se înțelege, datorită primei legi. Apoi dr. Silver mi-a recomandat să te consult pe dumneata.

Susan Calvin arăta foarte obosită.

— Sunt bătrână, Stephen. Când a murit Peter Bogert, au vrut să mă facă director al cercetărilor, dar am refuzat. Nici atunci nu eram prea tânără, și nu doream să-mi asum răspunderea. L-au numit pe tânărul Silver și am fost mulțumită; dar ce folos, dacă vreți să mă băgați în povești de astea. Uite care e situația mea, Stephen. Cercetările mele implică, într-adevăr, interpretarea comportamentului roboților în lumina celor trei legi ale

roboticii. Aceste nemaipomenite mașini de calcul sunt roboți pozitronici și ca atare respectă legile roboticii. Dar n-au personalitate; adică funcțiunile lor sunt extrem de limitate. Probabil din cauza înaltei lor specializări. De aceea raza de acțiune a legilor este foarte redusă, așa încât unica mea posibilitate de atac este practic inefficientă. Într-un cuvânt, nu cred că te pot ajuta, Stephen.

Coordonatorul răsese scurt.

— Totuși, lasă-mă să-ți spun totul. Să-ți expun teoriile mele și poate îți vei da avizul dacă, potrivit robopsihologiei, ele sunt valabile.

— Foarte bine. Spune.

— Având în vedere că Mașinile dau soluții eronate și că în același timp ele nu pot greși, nu există decât o posibilitate; li s-au dat date eronate. Cu alte cuvinte, defecțiunea este de ordin uman, nu robotic. Așa că am pornit în turneul pe Planetă...

— ... De unde ai sosit de curând la New York.

— Da. Era absolut necesar, pentru că există patru Mașini, câte una pentru fiecare Regiune. Și toate dădeau soluții imperfecte.

— Depind unele de altele, Stephen. Dacă oricare din Mașini are vreo deficiență, această deficiență se va reflecta în mod automat în rezultatele obținute de la celelalte trei, pentru că fiecare va lucra pe baza datelor furnizate de celelalte, adică și a datelor furnizate de mașina defectă. Pornind de la o premisă falsă, bineînțeles că vor ajunge la o concluzie eronată.

— Întocmai așa am judecat și eu. Iată, am aici procesele-verbale ale întrevederilor mele cu fiecare din Coordonatorii regionali. Vrei să le parcurgem împreună? Dar, mai întâi, ai auzit despre "Societatea pentru umanitate"?

— Da. E o excrescență a fundamentalistilor care au interzis "Roboților americani" să folosească roboți pozitronici sub pretextul că aceștia ar putea deveni o concurență neloială pentru muncitori. "Societatea pentru umanitate" este și ea împotriva Mașinilor, nu-i așa?

— Da, da, dar... Lasă, ai să vezi. Începem? Luăm întâi Regiunea estică.

— Cum zici tu.

Regiunea Estică

a) *Suprafața: 7 500 000 mile pătrate*

b) *populație: 1 700 000 000 locuitori*

c) *capitala: Shanghai*

Străbunicul lui Ching Hso-lin fusese omorât în timpul invaziei Republicii Chineze de către japonezi, dar nimeni în afara copiilor lui nu-l plânse și nici măcar nu află că a murit. Bunicul lui Ching Hso-lin supraviețuise războiului civil, dar nimeni în afara copiilor lui nu știuse și nici măcar nu se sinchisise de el.

Și totuși Ching Hso-lin era Coordonator Regional, purtând răspunderea vieții economice a unei jumătăți din populația Pământului.

Probabil pentru că avea mereu prezente în minte aceste fapte, singura podoabă a pereților biroului său erau două hărți. Una veche, desenată de

mână, purtând semnele demodate ale hărților chinezești de pe timpuri, reprezenta o fâșie de pământ de câteva hectare. Un pâraiaș străbătea liniile și punctele ce începeau să se șteargă și, din loc în loc, mici desene delicate indicau locul unor bordeie; într-unul din aceste bordeie se născuse bunicul lui Ching.

Cealaltă hartă era uriașă, cu contururi precise, cu toate notațiile scrise în caractere chirilice. Linia roșie prin care erau reprezentate granițele Regiunii Estice cuprindea China, India, Birmania, Peninsula Indochina și Indonezia. În interiorul vechii provincii Siciuan, Ching făcuse un semn mic, abia descifrabil, prin care marcase locul unde odinioară se afla ferma strămoșească.

Ching stătea în fața celor două hărți, în vreme ce vorbea cu Stephen Byerley într-o engleză curentă.

— Nimeni nu știe mai bine ca dumneavoastră, d-le Coordonator, că slujba mea e mai mult o sinecură. Îmi conferă o anumită importanță pe plan social, dar din punct de vedere administrativ nu reprezintă altceva decât focarul în care converg toate problemele gata rezolvate. Treaba propriu-zisă o face Mașina. Ce părere aveți, de pildă, despre uzina de materii hidroponice de la Tientsin?

— Extraordinară.

— Și nu este decât una din câteva zeci, și nici cea mai mare. Mai sunt la Shanghai, Calcutta, Djakarta, Bangkok. Pretutindeni. Aceste uzine constituie soluția uneia din cele mai spinoase probleme, și anume, hrănirea populației de peste 1 700 000 000 a Estului.

— Totuși — spuse Byerley — aici la Tientsin au apărut fenomene de șomaj. Cum se explică? A crescut producția prea mult? E paradoxal să te gândești că Asia suferă de o supraabundență de produse alimentare.

Ochii negrii și codați ai lui Ching se îngustară:

— Nu. Nu a ajuns în stadiul ăsta. E adevărat că în ultimele luni au fost scoase din funcțiune câteva rezervoare ale uzinei de la Tientsin, dar nu-i nimic grav. Oamenii au fost concediați doar temporar, iar cei care au consimțit să lucreze în altă parte au fost trimiși la Colombo, în Ceylon, unde s-a terminat de curând o nouă fabrică.

— Dar de ce a fost nevoie să fie scoase din funcțiune rezervoarele?

Ching zâmbi cu blândețe:

— Îmi dau seama că nu știți prea multe despre materialele hidroponice. Nici nu e de mirare. Dumneavoastră locuiți în Regiunea Nordică unde agricultura este încă rentabilă. Acolo în Nord, oamenii se gândesc la materiale hidroponice, în cazul în care se gândesc vreodată, doar ca la o soluție chimică în care se poate crește sfecla, și nu greșesc, numai că lucrurile sunt mult mai complicate.

În primul rând, recolta noastră cea mai de seamă (și care se află încă în creștere) este aceea de drojdie. Avem peste două mii de sorturi de drojdie, și în fiecare lună descoperim sorturi noi. Materiile nutritive chimice de bază ale drojdiei dintre substanțele anorganice sunt: nitrații și fosfații, sau metalele respective care intră în compoziția lor în proporții infime ca boronul și molibdenul; dintre cele organice mai cu seamă substanțele zaharoase obținute prin hidroliza celulozei; dar în afară de materiile nutritive în recoltarea drojdiei au mare importanță și o seamă de alți factori.

Ca industria de materiale hidroponice să prospere — și să poată asigura hrana unei populații de aproape două miliarde de locuitori — a trebuit să elaborăm un program judicios de exploatare forestieră a întregii Regiuni Estice. Ne trebuie uriașe uzine de prefabricare pentru lemnul din jungle și avem nevoie de forță motrice, de oțel și mai cu seamă de substanțe chimice sintetice.

— Acestea din urmă la ce folosesc?

— Vedeți dumneavoastră, d-le Byerley, aceste sorturi de drojdie, despre care vorbeam, au fiecare în parte proprietățile lor specifice. Până în prezent am obținut, așa cum v-am spus, peste 2000 de varietăți. Astăzi ați avut impresia că mâncați friptură; ei bine, mușchiul acela de vacă era drojdie. Înghețata de fructe care vi s-a servit la desert nu era altceva decât drojdie înghețată. Am tratat astfel zeama de drojdie, încât a căpătat gustul, aspectul și valoarea nutritivă a laptelui.

Datorită gustului său variat a devenit drojdia un aliment atât de răspândit; de aceea noi, canalizându-ne eforturile în această direcție, am căutat să obținem cât mai multe sorturi de drojdie, pe cale artificială, sorturi care însă nu se mai mulțumesc cu nutriție pe bază de săruri și zahăr. O specie are nevoie de biotin; alta de acid pteroyl-glutamic; altele de aproximativ 17 aminoacizi diferiți plus vitamina B, iar o specie, care este foarte apreciată și la care nu putem renunța pentru că se vinde bine...

Byerley începu să dea semne de nerăbdare.

— De ce îmi spui toate astea?

— M-ați întrebat de ce a apărut șomajul în Tientsin. N-am terminat încă să vă explic. Nu au importanță numai variatele materii nutritive pentru drojdia noastră; pe măsură ce trece vremea, intervine și factorul complicat al fluctuației preferințelor pentru o specie sau alta, și al posibilității obținerii unor noi specii care necesită noi condiții specifice, pentru a satisface exigențele pieței. Toate acestea trebuie planificate, iar Mașina și face asta.

— Dar destul de aproximativ.

— Ba cu destulă precizie așa spune, având în vedere toate complicațiile de care am pomenit. E drept, sunt în Tientsin câteva mii de muncitori care temporar nu au de lucru. Dar remarcați că totalul pierderilor (să precizăm, pierderi cauzate de fluctuațiile pieței) nu se ridică nici la o zecime de sutime din totalul producției. Eu găsesc că...

— Totuși în primii ani ai Mașinii cifra era de aproximativ o miime de sutime.

— Da, dar, în deceniul care s-a scurs de când a început Mașina să lucreze cu adevărat, am mărit cu ajutorul ei industria noastră de drojdie de douăzeci de ori. Era de așteptat ca o dată cu sporirea complicațiilor să crească, într-o oarecare măsură, și aproximația, deși...

— Deși?

— S-a petrecut un lucru ciudat cu Rama Vrasayana.

— Ce i s-a întâmplat?

— Vrasayana conducea o fabrică de evaporare a apelor sărate din care se obținea apoi iodul de care drojdia se poate lipsi, dar oamenii nu. Fabrica lui a dat faliment.

— Adevărat? Datorită cărui fapt?

— Concurenței, oricât ar părea de neverosimil. În general, unul din

obiectivele principale ale analizelor făcute de Mașină este elaborarea unui plan cât mai eficace de distribuție a unităților industriale. Ar fi o greșeală ca o zonă să fie lipsită de anumite unități industriale, pentru că în felul acesta costul transportului ar mări prețul produselor. Dar tot o greșeală ar fi construirea mai multor unități într-o zonă, căci atunci ele vor trebui să-și micșoreze producția, ca nu cumva între ele să apară concurența. Cam asta s-a întâmplat cu Vrasayana — în același oraș s-a mai construit o fabrică, cu un sistem extractiv mai eficient.

— Mașina nu s-a împotrivit?

— Nicidecum. Și nu e de mirare. Noul sistem e pe cale de extindere. Uimitor e însă faptul că Mașina nu l-a avertizat pe Vrasayana să-și modernizeze mijloacele de producție sau să colaboreze cu ceilalți. Totuși, faptul n-are prea mare importanță. Vrasayana a primit slujba de inginer în noua fabrică și, chiar dacă acum salariul și răspunderea sa sunt mai mici, nu se poate spune că o duce prost. Muncitorii au găsit de lucru cu ușurință; vechii fabrici i s-a dat o altă destinație. Una folositoare. Am lăsat totul pe seama Mașinii.

— Altfel, plângeri nu aveți?

— Nici una!

Regiunea Tropicală:

a) *suprafața: 22 000 000 mile pătrate*

b) *populația: 500 000 000 locuitori*

c) *capitala: orașul Capitală*

Harta din biroul lui Lincoln Ngoma era departe de a fi la fel de clară și precis executată ca cea care se afla la Shanghai în camera de lucru a lui Ching. Hotarele Regiunii Tropicale ale lui Ngoma erau hașurate cu negru și cafeniu, iar în interiorul suprafețelor hașurate stătea scris cu litere mari: "Junglă", "Deșert" și "Aici sunt elefanți și tot soiul de fiare ciudate".

Harta era mare și cuprindea o porțiune însemnată de pământ, Regiunea Tropicală fiind formată din două continente aproape întregi: Africa până la munții Atlas și America de la sud de Rio Grande până la granița de nord a Argentinei, iar din Asia cuprindea Arabia și Iranul. Era o regiune diametral opusă celei estice. În vreme ce în furnicările Orientului, pe 15% din suprafața Pământului, se îngrămădea jumătate din populația globului, la Tropic, 15% din omenire ocupă jumătate din suprafața totală a Pământului.

Dar populația era în creștere. Regiunea Tropicală era singura regiune în care creșterea populației prin emigrare întrecea creșterea prin nașteri, iar de lucru se găsea pentru toți cei care veneau.

Lui Ngoma, Stephen Byerley i se părea aidoma cu emigranții, cu unul din acei exploratori prea firavi pentru munca creatoare de transformare a unui pământ aspru, spre a-l face să devină corespunzător nevoilor, și resimțea în mod automat disprețul omului puternic, născut în sălbăticia tropicelor, față de nevolnicii crescuți sub un soare mai rece.

Capitala Regiunii Tropicale era cea mai nouă capitală din lume și avea cel mai simplu nume cu putință: se numea Capitala. Această simplitate

sublimă simboliza parcă încrederea în tinerețe. Se întindea pe dealurile luminoase și fertile ale Nigeriei. De la ferestrele lui Ngoma până hăt departe era viața și culoare, soarele era strălucitor, iar ploile de vară iuți și abundente. Până și ciripitul păsărilor era mai voios, iar noaptea stelele sclipeau mai luminoase în întunericul adânc. Ngoma râse. Era un om voinic, înalt, avea o față frumoasă și viguroasă, cu pielea de culoare întunecată.

— Într-adevăr — spuse el într-o engleză vorbită nu din vârful buzelor, ci cu toată gura — am întârziat punerea în funcțiune a Canalului Mexican. Ei și ce? Tot îl terminăm, n-ai nici o grijă, bătrâne.

— Lucrările mergeau bine până acum o jumătate de an.

Ngoma privi spre Byerley, apoi luă o țigară mare de foi, mușcă un capăt, îl scuipează pe jos și o aprinse la celălalt:

— Ai venit să faci o anchetă, Byerley? Ce s-a întâmplat?

— Nimic. Nimic.

— Ei bine, dacă întrebi numai fiindcă n-ai ceva mai bun de făcut am să-ți mărturisesc că, într-adevăr, nu avem brațe de muncă suficiente. Sunt multe lucrări aici la tropice. Canalul este doar una din ele.

— Dar Mașina voastră nu a stabilit dinainte forța de muncă necesară canalului?

Ngoma își duse o mână la ceafă și trimise câteva rotocoale de fum spre tavan.

— A fost întreruptă.

— Și e deseori întreruptă?

— Nu mai des decât te-ai putea aștepta. Noi nu cerem prea mult de la Mașină. Îi dăm datele problemelor noastre, ea ne dă soluțiile și facem ce ne spune mai mult ca să respectăm conveniențele și doar pentru a economisi munca. Dar, la nevoie, ne-am putea descurca și fără ea. Nu atât de bine, nici atât de repede. Dar tot am ajunge unde trebuie. Noi suntem plini de încredere. Acesta este secretul nostru: încrederea. Avem un pământ vast și virgin, care ne așteaptă de mii de ani, în vreme ce restul lumii a fost secătuit încă din vremurile preatomice. Noi nu suntem obligați să mâncăm drojdie ca cei din Est, și nici nu ne batem capul cu ceea ce am moștenit din secolul trecut, ca voi cei din Nord.

Noi am distrus musca-țețe și țânțarul-anofel, iar oamenii au descoperit că pot trăi în plin soare și le place. Am defrișat junglele și am găsit pământ roditor; am irigat deșerturile și am găsit grădini. Avem zăcăminte de cărbune și petrol încă neatinse și nenumărate mine cu tot soiul de avuții. Tot ce cerem de la restul lumii este să fim lăsați în pace. Lăsați-ne în pace să ne vedem de treabă.

Byerley întreabă prozaic:

— Dar ce s-a întâmplat cu Canalul? E sub plan de șase luni.

Ngoma caută printre hârtiile răvășite de pe birou, apoi renunță.

— Am avut oarece greutăți — mormăie el — dar fără importanță. În Mexic, la un moment dat, la capitolul forță de muncă am fost deficitari din cauza femeilor. Nu erau destule femei prin împrejurimi. Se pare că nimănui nu i-a dat prin cap să dea Mașinilor date în legătură cu sexul oamenilor. Se întrerupse ca să râdă de glumă, dar deodată deveni serios: Stai puțin. Cred că am descoperit! Villafranca!

— Villafranca?

— Da, Francisco Villafranca. Era inginer-șef. Stai să-ți explic. S-a întâmplat ceva și a avut loc o surpare de teren. Exact. Asta a fost. După câte îmi aduc aminte, n-a murit nimeni, dar stricăciunile au fost mari. A fost un adevărat scandal.

— Da?

— S-au descoperit greșeli în calculele făcute de el. Sau, cel puțin așa a spus Mașina. I s-au dat spre verificare calculele lui, premisele de la care a pornit, iar Mașina a ajuns la un rezultat cu totul diferit. Se pare că în calculele sale, Villafranca nu luase în seamă eventualitatea unei averse, sau ceva de genul ăsta. Nu sunt inginer și nu mă prea pricep. În orice caz, Villafranca a făcut o gură! Sustinea că prima soluție dată de Mașină nu corespundea cu cea de-a doua, că el se luase întocmai după Mașină. Apoi a plecat. Noi i-am oferit să rămână — toată activitatea sa anterioară fusese satisfăcătoare — dându-i un post mai mic, se înțelege, trebuia, căci o greșeală nu poate fi trecută cu vederea, altfel cum rămâne cu disciplina? Unde am rămas?

— I-ați oferit să rămână.

— A, da, însă a refuzat. Dar, la urma urmei, nu avem decât două luni întârziere. Ce dracu, doar nu-i cine știe ce!

Byerley întinse brațele și bătu cu degetele toba pe tăblia mesei.

— Villafranca a dat vina pe Mașină, nu-i așa?

— Doar nu era să se învinovățească pe el. Să fim obiectivi, cunoaștem și noi de ajuns firea omului. Mi-am mai adus aminte de ceva. De ce dracu nu găsesc niciodată o hârtie când am nevoie? Villafranca ăsta era membru al unei organizații de-ale voastre, din Nord. Mexicul este prea aproape de Nord și asta e una din cauze.

— Despre ce organizație e vorba?

— Se numește "Societatea pentru umanitate". Villafranca obișnuia să participe la sesiunea anuală de ia New York. O adunătură de netoți — din fericire inofensivi — care sunt împotriva Mașinilor; spun că ele distrug inițiativa omului. Era deci firesc ca Villafranca să înjure Mașina. Eu unul nu-i înțeleg pe indivizii aceia. Oare Capitala noastră arată ca și când omenirea și-ar fi pierdut orice urmă de inițiativă?

Orașul Capitală se răsfăța în toată frumusețea lui sub razele aurii ale soarelui — era orașul cel mai nou și cea mai recentă creație a Omului metropolelor (Homo metropolis).

Regiunea Europeană

a) suprafața: 4 000 000 mile pătrate

b) populația: 300 000 000 locuitori

c) capitala: Geneva

Regiunea Europeană era o anomalie din mai multe puncta de vedere. Ca suprafață, era de departe cea mai mică regiune. Cuprindea un teritoriu cam cât o cincime din suprafața Regiunii Tropicale și nu avea nici a cincea parte din populația Regiunii Estice. Din punct de vedere geografic, era oarecum asemănătoare Europei din era preatomică; cu deosebirea că nici Rusia, nici

Insulele Britanice nu făceau parte din ea. Îngloba, în schimb, coastele mediteraneene ale Africii și Asiei și, sărind peste Atlantic, Argentina, Chile și Uruguay.

Nu seamănă cu celelalte regiuni nici în ceea ce privește tendința de dezvoltare — excepție făcând doar provinciile sud-americe. Dintre toate regiunile, singură Regiunea Europeană înregistrase în ultima jumătate de secol o scădere a populației. Era o regiune în care inovațiile și recente perfecționări ale tehnicii nu fuseseră îmbrățișate cu prea mult entuziasm și care nici în domeniul culturii nu aduseseră prea multe lucruri noi.

— Europa — spuse Madame Szegeczowska într-o franțuzească elegantă — este legată de economia Regiunii Nordice. Știm lucrul acesta și nu ne supără.

— Și totuși — aminti Byerley — aveți o Mașină proprie, iar nordicii nu exercită nici un fel de presiune economică asupra voastră.

— O Mașină! Bah! Ridică din umerii ei delicat și zâmbi ușor, în vreme ce degetele ei lungi și subțiri se pregăteau să aprindă o țigară. Europa e o regiune adormită. Vedeți și dumneavoastră că sarcina de Coordonator mi-a revenit mie, o biată femeie. Din fericire însă, nu este o treabă grea și nu mi se cere prea mult. Cât despre Mașină... Ce altceva poate spune decât: Faceți așa și pe dincolo și o să vă meargă bine. Și ce-i rău în asta? Războaie nu sunt! Trăim în pace, și e atât de plăcut după șapte mii de ani de război. Suntem bătrâni, monsieur. Între granițele noastre se află locurile care au fost leagănul civilizației occidentale. Egiptul și Mesopotamia, Creta și Siria, Asia Mică și Grecia. Bătrânețea nu înseamnă neapărat o vârstă mohorâtă. Unii de-abia atunci culeg roadele...

— Poate că aveți dreptate — spuse Byerley politico. Cel puțin ritmul de viață nu este atât de intens ca în celelalte regiuni. Atmosfera în care trăiți e plăcută.

— Nu-i așa? Ne-a adus ceaiul, monsieur. Dacă sunteți bun, spuneți cât zahăr și câtă smântână să vă pună. Mulțumesc. Sorbi delicat din ceașcă, apoi continuă: E într-adevăr plăcută. A venit vremea ca restul lumii să continue lupta. Am găsit în istorie, o paralelă foarte interesantă. A fost o vreme când Roma stăpânea lumea. Își însușise cultura și civilizația Greciei, a unei Grecii fărâmițate, ruinată de războaie și care se sfârșea într-o stare de totală istovire și decadență. Roma a unit-o, i-a adus pacea și a lăsat-o să trăiască fără glorie, dar în relativă siguranță. Grecii au căpătat astfel răgaz să se adâncească în filozofie și artă, departe de încrâncenările mersului înainte și al războaielor. Traiul lor a devenit un fel de moarte, foarte odihnitoare, care a durat — cu scurte întreruperi — cam patru secole.

— Dar o dată cu căderea Romei — spuse Byerley — visul letargic al intoxicației cu opium s-a destrămat.

— Azi nu mai există barbari care să pericliteze civilizația.

— Putem deveni proprii noștri barbari, madame Szegeczowska. A, dar voiam să vă întreb ceva. Producția minelor de mercur din Almaden este uimitor de scăzută. Oare e sigur că minereul nu se epuizează, totuși, mai repede decât s-a prevăzut?

Ochii cenușii ai femeii puțintică la stat îl fixară atent pe Byerley.

— Barbarii, periclitarea civilizației, falimentul posibil al Mașinilor. Procesul dumneavoastră de gândire este foarte transparent, monsieur.

— Da? Byerley zâmbi. Se vede că până acum am avut de-a face doar cu bărbați. Dumneavoastră puneți eșecul de la Almaden pe seama Mașinii?

— Eu nu, am însă impresia că dumneavoastră îl puneți. Dumneavoastră sunteți un băștinaș al Nordului. Și de o bucată de vreme am observat că dumneavoastră, nordicii, nu aveți prea multă încredere în Mașini.

— Noi?

— Există la d-voastră o organizație care se numește "Societatea pentru umanitate" și care e destul de puternică în Nord; dar în bătrâna Europă găsești prea puțini recruți, căci noi suntem de părere să lăsăm biata omenire în pace. Bineînțeles, dumneavoastră sunteți un nordic, plin de încredere în viitor, nu unul din blazații vechiului continent.

— Are asta vreo legătură cu minele din Almaden?

— Da, eu cred că are. Minele sunt sub controlul Concernului Cinabar, o firmă nordică. Personal mă îndoiesc că cei de la conducere consultă Mașina. La întrunirea pe care am avut-o luna trecută, ei au afirmat că au consultat-o, iar noi n-avem nici o dovadă că afirmația lor ar fi mincinoasă; totuși eu, în asemenea împrejurări, nu cred în cuvântul unui nordic. Dar nu vă faceți griji, toată povestea asta se va termina cu bine.

— În ce sens, dragă doamnă?

— Vă dați seama că neregulile economice din ultimele luni, deși neînsemnate în comparație cu furtunile trecutului, au produs neliniște în sufletele noastre însetate de liniște și au pricinuit îngrijorare în provincia spaniolă. După câte știu, Concernul Cinabal vinde întreprinderea unui grup de spanioli. Lichidează afacerea. Tocmai pentru că din punct de vedere economic suntem legați de Nord, faptul e cam umilitor pentru a i se face mare reclamă. Alor noștri li se poate acorda toată încrederea că vor asculta întocmai Mașina.

— Deci credeți că nu va mai fi nici un motiv de îngrijorare?

— Sunt sigură că nu. Cel puțin la Almaden.

Regiunea Nordică

a) suprafața: 18 000 000 mile pătrate

b) populația: 800 000 000 locuitori

c) capitala: Ottawa.

Așa cum reieșea destul de bine din harta de pe peretele biroului din Ottawa a Coordonatorului Hiram Mackenzie, hartă în al cărei centru se afla Polul Nord, Regiunea Nordică era fruntașă în mai multe privințe. În afară de fâșia Europeană, cuprinzând ținuturile Scandinavice și Islanda, toată aria arctică aparținea Regiunii Nordice.

În mare, putea fi împărțită în două părți importante. În stânga hărții era toată America de Nord, începând de la Rio Grande către Nord. În dreapta, tot teritoriul Uniunii Sovietice. Laolaltă, acești suprafețe reprezentau centrul de greutate al planetei în primii ani ai epocii atomice. Între ele se afla Marea Britanie, o limbă de pământ ce pătrundea până aproape de Europa. În partea cea mai de sus a hărții, sinuos și grosolan cioplite, erau Australia și Noua Zeelandă, care făceau și ele parte din Regiunea Nordică.

Cu toate schimbările survenite în ultimele decenii, Nordul continua încă să fie considerat avangarda economică a planetei.

De aceea, faptul că harta pe care Byerley o văzu în biroul Coordonatorului reprezenta nu numai regiunea nordică, ci întreaga planetă, părea ostentativ, ca și când ar fi urmărit să dovedească că Nordul nu se teme de competiție.

— Imposibil — spuse Mackenzie cu paharul de whisky în mână. D-le Byerley mi se pare că d-ta nu ai nici o pregătire în domeniul roboticii?

— Nu, n-am.

— Hm! După părerea mea cred că este o greșeală că nici Ching, nici Ngoma, nici Szegeczowska n-au. Prea s-a înrădăcinat opinia că unui Coordonator nu i se cere altceva decât să fie un organizator capabil, în stare să generalizeze, și o persoană agreabilă. Fără supărare, dar cred că, azi, un Coordonator trebuie să se priceapă și în robotică.

— Nici o supărare. De acord cu dumneata.

— Iau ca pildă ceea ce ai spus adineauri în legătură cu micile nereguli care au apărut în lume pe plan economic. Nu știu dacă ai bănuț măcar, dar s-a întâmplat că anumiți oameni — care ar fi trebuit să fie mai bine informați — s-au întrebat ce s-ar întâmpla dacă Mașinii i s-ar da date false.

— Și ce s-ar întâmpla, domnule Mackenzie?

— Ei bine — scoțianul se mișcă în scaun și suspină — toate datele trec printr-un sistem complicat de ecrane, unde sunt verificate, așa încât o astfel de problemă e puțin probabil să apară vreodată. Dar să ne facem că nu știm. Oamenii sunt supuși greșelilor, sunt coruptibili, iar prin mijloacele mecanice obișnuite se pot obține de multe ori rezultate greșite. Ceea ce numim noi o dată falsă este o dată incompatibilă cu celelalte date pe care le cunoaștem. Iată unicul nostru criteriu de a deosebi ce e adevărat de ceea ce e fals. Mașina are același criteriu. Cere-i, de pildă, să dea instrucțiunile privitoare la activitatea agricolă în Iowa, spunându-i că acolo temperatura medie în iulie este de 57 grade Fahrenheit. Va respinge problema. Va refuza să răspundă, nu pentru că ar avea ceva împotriva acestei temperaturi, și nici pentru că n-ar putea răspunde, ci pentru că, în lumina datelor pe care le-a primit într-o lungă perioadă de ani, știe că nu e posibil ca temperatura medie în luna iulie să fie 57 de grade. Va respinge această dată ca fiind falsă.

Singura metodă de a obliga Mașina să accepte o dată falsă este de a i-o strecura ca făcând parte dintr-un complex de date, iar devierea de la adevăr să fie foarte subtilă, sau în afara experienței Mașinii, ceea ce depășește puterea omenească, având în vedere că experiența Mașinii devine din ce în ce mai vastă.

Stephen Byerley își mângâie șaua nasului cu două degete.

— Deci Mașina nu poate fi greșit informată. Cum explici atunci erorile care au intervenit recent?

— Dragul meu Byerley, îmi dau seama că dumneata faci marea greșeală de a crede că Mașinile știu tot. Lasă-mă să-ți dau un exemplu din experiența mea personală. Industria bumbacului angajează cumpărători cu experiență, care cumpără bumbacul. Metoda lor este următoarea: ei iau un smoc de bumbac la întâmplare dintr-un anumit lot, îl privesc, îl pipăie, îl mototolesc, ascultând poate fâșâitul imperceptibil pentru alții al firului, pun o bucățică pe limbă și, în felul acesta, stabilesc din ce categorie face parte lotul respectiv.

Sunt aproximativ douăsprezece categorii. Prețurile se fixează după ce experții fac împărțirea în categorii. Ei bine, acești "cumpărători" nu pot fi încă înlocuiți prin Mașină.

— De ce nu? Datele nu sunt prea complicate ca să le rezolve?

— Probabil că nu. Dar ce date poți să-i dai? Nici un chimist specializat în textile n-ar putea să-ți spună ce simte un cumpărător când pipăie smocul de bumbac. Probabil că se uită la lungimea medie a firului, la finețea lui, simte cât e de mătăsos, observă cum se îmbină firele între ele — cine știe câte alte douăzeci de asemenea detalii, pe care doar experiența îndelungată îl face să le ia în seamă. Dar nu știm cu precizie în ce constă analiza, așa că nu știm ce date să dăm Mașinii. Nici "cumpărătorii" nu știu să explice cum fac. Ei nu pot decât să spună. Uite, bumbacul ăsta e de calitate I sau a III-a.

— Îmi dau seama.

— Ți-aș putea da nenumărate exemple de felul acesta. La urma urmei, Mașina nu este decât o unealtă care ajută omenirea să se dezvolte mai repede, luându-i de pe umeri povara calculelor și a interpretării lor. Sarcina creierului omenesc rămâne însă aceeași, neschimbată, anume, să descopere noi date care trebuie analizate și noi adevăruri care trebuie verificate. Mare păcat că "Societatea pentru umanitate" nu pricepe lucru ăsta.

— Ei sunt împotriva Mașinii?

— Ar fi fost împotriva matematicii și împotriva scrisului dacă ar fi trăit în alte vremuri. Acești reacționari susțin că Mașina răpește omului sufletul. Eu unul am observat că tot oamenii destoinici sunt cei care stau la loc de frunte în societatea noastră; avem nevoie de oameni destul de inteligenți care să găsească întrebări. Probabil că dacă toți ar fi așa acele nereguli de care vorbeai n-ar mai avea loc.

Pământul (inclusiv continentul nelocuit, Antarctica)

a) suprafața: 54 000 000 mile pătrate (fără ape)

b) populația: 3 300 000 000 locuitori

c) capitala: New York

Focul dindărătul paravanului de cuarț obosise și se pregătea să moară. Coordonatorul era serios, starea lui de spirit potrivindu-se cu flacăra obosită.

— Toți minimalizează situația — spuse el cu vocea joasă. N-ai impresia că s-au înțeles să-și bată joc de mine? Și totuși Vincent Silver a spus că Mașinile nu se pot defecta, și eu trebuie să-l cred. Hiram Mackenzie spune că ele nu primesc date false, și trebuie să-l cred. Dar Mașinile dau soluții greșite, sunt obligat să cred ceea ce este evident — deci înseamnă că mai există o alternativă.

Privi dintr-o parte spre Susan Calvin care ținea ochii închiși și părea că doarme.

— Și care anume? replică ea prompt.

— Datele sunt corecte, ca și răspunsurile, numai că acestea din urmă nu sunt luate în seamă. Mașinile nu au posibilitatea de a obliga oamenii să respecte îndrumările date de ele.

— Cam așa ceva am impresia că voia și madame Szegeczowska să

spună, referindu-se la nordici mai cu seama.

— Da, chiar așa.

— Și de ce n-ar respecta oamenii îndrumările Mașinilor? Hai să căutăm care ar fi motivul.

— Mie mi se pare evident, cum de altfel ar trebui să ți se pară și ție. E un mijloc de a zdruncina corabia. Atâta vreme cât Mașinile sunt cele care conduc economia pe Pământ nu pot exista conflicte grave, în urma cărora un grup sau altul să dobândească mai multă putere, păgubind întreaga omenire în interesul său personal. Dar dacă încrederea în Mașini poate fi clătinată într-atât, încât în cele din urmă să înlăturăm Mașinile, atunci din nou va domni legea junglei. Bănuiala de a urmări acest scop planează în egală măsură asupra fiecăreia din cele patru regiuni.

Estul cuprinde între granițele sale aproape jumătate din întreaga omenire, în timp ce Tropicile dețin jumătate din avuția Pământului. Ambele regiuni se pot simți chemate să fie conducătorul lumii, și fiecare are în urmă un trecut în care a fost umilit de către Nord și care să le facă să dorească să-și ia revanșa. Pe de altă parte, Europa are o tradiție de măreție. Pe vremuri a condus lumea și nimic nu se șterge mai greu ca amintirea puterii.

— Așa că — spuse Susan — n-a mai rămas decât Nordul.

— Da — spuse Byerley hotărât — a rămas Nordul. Dar în ultima vreme a început să piardă din avans. S-ar putea ca Regiunea Tropicală să treacă în fruntea civilizației, ca pe vremea faraonilor, și Nordul se teme.

"Societatea pentru umanitate", după câte știi, în primul rând este o organizație nordică, și membrii ei nu ascund că sunt împotriva Mașinilor. Sunt puțini la număr, Susan, dar tot oameni unul și unul: conducători de fabrici, directori de întreprinderi industriale și combinate agricole, care detestă să fie ceea ce numesc ei "funcționarii Mașinii". Din asociația asta fac parte o mulțime de oameni ambițioși; oameni care se simt destul de puternici pentru a decide singuri ceea ce este mai bine pentru ei și cărora nu le place să li se spună ce este mai bine pentru alții. Pe scurt, tocmai aceia care, refuzând să accepte deciziile Mașinii, pot, în scurt timp, schimba fața lumii. Tocmai ei fac parte din asociație.

Vezi, Susan, lucrurile se leagă. Cinci din directorii Concernului de oțel sunt membri ai societății și planificarea oțelului e defectuoasă. Concernul Cinabar, care extrăgea mercur din minele de la Almaden, era un concern nordic. Cercetările sunt în curs, în orice caz, unul din cei implicați era membru al "Societății pentru umanitate". La fel și Francisco Villafranca care, de unul singur, a întârziat darea în folosință a Canalului Mexican; și n-am fost de loc mirat să descopăr că și Rama Vrasayana a fost.

Susan spuse calmă:

— Aș vrea să-ți atrag atenția că toți acești oameni nu s-au descurcat prea bine.

— Cred și eu! exclamă Byerley. Dacă iei altă cale decât cea indicată de Mașină, rezultatele nu pot fi decât mai proaste. Trebuiau să plătească. Și acum, poate, le vine greu, dar în învălmășeala care va urma...

— Și care este planul tău, Stephen?

— Nu avem timp de pierdut. Voi desființa societatea și voi încerca să dau afară pe membrii ei din toate posturile de conducere. Iar posturile tehnice și administrative vor putea fi ocupate numai de cei care semnează

un jurământ că nu vor adera la această societate. Astfel voi restrânge, sper, sfera ei de acțiune, și sunt convins că Congresul...

— N-ai să obții nimic.

— Cum? De ce?

— Eu prevăd că dacă vei proceda astfel vei avea mereu numai și numai neplăceri. Ți va fi imposibil să realizezi ce vrei. Orice mișcare vei face, va suscita nemulțumiri și vei avea neplăceri.

Byerley era uluit.

— De ce spui asta? Eu speram să mă aprobi.

— Nu te pot aproba atâta timp cât vrei să începi o acțiune pornind de la premise greșite. Ești de acord că Mașina nu poate greși și că refuză datele false. Ei bine, eu îți voi demonstra că e imposibil ca societatea să nu urmeze directivele ei.

— Nu văd cum se poate demonstra.

— Atunci ascultă: Orice acțiune a unui executant, care nu urmează întocmai directivele Mașinii cu care lucrează, devine o parte a uneia din premisele viitoare probleme. Mașina cunoaște astfel tendința executantului de a nu-i urma directivele. Această tendință va deveni, la rândul ei, o dată de care Mașina va ține seama, după ce va fi calculat cam cât de mare este devierea pe care o produce executantul respectiv și direcția ei. Soluțiile viitoare vor fi stabilite ținând cont de măsura în care executantul nu se va conforma directivelor. Așa că ceea ce va face el va fi de fapt ceea ce a prevăzut Mașina de la bun început. Mașina știe, Stephen.

— Nu poți fi sigură. Bănuiești doar.

— E o bănuială care se bazează pe experiența unei vieți întregi închinată roboților. Și ai face bine să crezi într-o asemenea bănuială, Stephen.

— Tot nu înțeleg. Mașinile lucrează corect, premisele sunt corecte. De acord. Acum îmi spui că oamenii sunt obligați să urmeze directivele Mașinii. Atunci unde intervine greșeala?

— Singur ai răspuns la întrebare. Nu există nici o greșeală. Gândește-te puțin, Stephen. Ce sunt Mașinile? Sunt niște roboți care respectă prima lege. Dar Mașinile nu lucrează pentru un singur om, ci pentru toată omenirea, așa că prima lege s-a modificat. Mașinii nu-i este îngăduit să facă vreun rău omenirii; nici ca prin neintervenție să îngăduie ca omenirii să i se întâmple ceva rău. Perfect. Deci, după dumneata, ce lucru neplăcut sau rău i s-ar putea întâmpla omenirii? Mici contradicții de ordin economic, iscate din diverse motive. Am formulat bine?

— Da.

—Și ce ar putea adânci pe viitor aceste contradicții? Răspunde, Stephen.

—Cred —răspunse Byerley împotriva voinței sale— că distrugerea Mașinilor.

—La fel cred și eu, și tot la fel ar răspunde și Mașinile. De aceea, prima lor grijă este de a se păstra pentru noi. Așa că ele încearcă să înlăture singurul element care ar putea constitui o primejdie. Nu "Societatea pentru umanitate" este cea care zguduie barca, cum spui tu, ca să pregătească distrugerea Mașinilor. Eu cred că lucrurile se petrec tocmai pe dos. Mașinile sunt cele care clatină barca, abia perceptibil, atâta doar cât să se desprindă

cei care o țin aplecată într-o parte, în scopuri pe care Mașinile le consideră periculoase pentru omenire. În felul acesta Vrasayana capătă un alt post unde nu mai poate face nici un rău — fără ca el însuși să fie lovit prea tare — continuă să-și poată câștiga existența, căci Mașina nu-i poate face rău decât într-o măsură infimă și numai atunci când cu acest preț salvează un număr mare de oameni. Concernul Cinabar pierde controlul asupra minelor din Almaden. Villafranca nu mai este inginer-șef, conducând una din cele mai importante lucrări, iar directorii de la Concernul oțelului pierd conducerea concernului sau o vor pierde.

— Dar nu poți fi sigură, sunt doar niște presupuneri — insistă Byerley. Nu putem risca...

— Ba trebuie să riști. Îți amintești răspunsul Mașinii când i te-ai adresat ei? "Problema nu admite explicație. "Mașina nu ți-a spus că nu există sau că nu găsește o explicație. Pur și simplu nu admitea nici o explicație. Cu alte cuvinte, omenirea ar fi suferit dacă s-ar fi cunoscut explicația. De aceea trebuie să ne mulțumim cu presupunerile.

— Dar ce rău ne-ar putea face explicația? În cazul în care, să zicem, ai dreptate, Susan.

— Păi, Stephen, dacă eu am dreptate înseamnă că Mașinile sunt cele care ne clădesc viitorul; ele nu răspund numai la întrebările pe care le punem noi în mod direct, ci rezolvă problemele privitoare la situația omenirii, în general, și pe cele de psihologie umană. Iar dacă noi aflăm lucrul acesta s-ar putea să ne simțim umiliți, iar Mașina nu poate, nu are voie să ne rănească. Stephen, în definitiv, de unde putem noi ști ce este necesar pentru binele și propășirea omenirii? Noi nu avem la dispoziția noastră seria infinită de date pe care le are Mașina. S-ar putea —ca să-ți dau un exemplu numai— ca întreaga noastră civilizație tehnică să fi adus mai mult necaz și nenorocire decât a înlăturat. Poate că o civilizație agrară sau pastorală, cu mai puțină cultură și oameni mai puțini, ar fi de preferat. În cazul acesta, Mașinile trebuie să ne conducă într-acolo și fără să ne-o spună, pentru că noi, în ignoranța noastră și cu prejudecățile noastre, credem că binele constă în starea de lucruri cu care suntem învățați și am lupta împotriva schimbărilor. Sau poate că preferabilă ar fi urbanizarea completă a pământului, sau o societate fără clase, sau o anarhie totală. Noi n-avem de unde ști. Mașinile știu.

— Dar cele spuse de tine, Susan, confirmă că "Societatea pentru umanitate" are dreptate, și că omul nu mai are nici un cuvânt de spus în legătură cu viitorul său.

— De ce? El nu mai este la cheremul unor forțe economice și sociale pe care nu le-a înțeles, al climei și al războaielor dar nimeni și nimic nu va putea împiedica Mașinile, pentru că ele au la dispoziția lor cea mai colosală armă cu putință — controlul absolut asupra economiei.

— Ce îngrozitor!

— Poate ce minunat! Gândește-te că orice conflict a devenit evitabil, și pentru totdeauna. De acum înainte, numai Mașinile rămân inevitabile.

Focul din cămin se stinse, doar un firicel de fum ce se ridica mai arăta locul unde arsese.

— Asta-i tot — spuse dr. Susan Calvin sculându-se în picioare. Am fost martoră de la începutul începutului, când roboții nu puteau încă vorbi, până la urmă, când ei au devenit pavăza omenirii împotriva distrugerii finale. Mai mult n-am să mai apuc. Viața mea s-a încheiat. Dumneata rămâi martorul celor ce se vor întâmpla de acum înainte.

N-am mai văzut-o niciodată pe Susan Calvin. A murit luna trecută la vârsta de optzeci și doi de ani.
